

C.E.M. JOAD แต่ง

ปรัชญา
วิทย์ วิศทเวทย์

แปล

ราคา ๑๕ บาท

ปก : นันทะ เจริญพันธ์

ปรัชญา

การแปลนี้ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์
English Universities Press เจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๓

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๘

พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๑

ลิขสิทธิ์ภาษาไทยเป็นของ **โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย**

บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
๕๕๕ ถนนไมตรีจิต กรุงเทพมหานคร
เป็นผู้แทนจำหน่าย

ปรัชญา

วิทช์ วิศทเวทย์

แปลจาก

PHILOSOPHY

by

C.E.M. JOAD

โครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

กรุงเทพมหานคร ๒๕๒๑

รายนามคณะกรรมการบริหาร
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

นายบัว อิงภากรณ์	ประธาน
นายเสน่ห์ จามริก	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นางกุหลาบ มัตถิกะมาส	กรรมการ
นายโกศล ศรีสังข์	กรรมการ
นางชลธิรา กัดด้อย	กรรมการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการ
นายพิทยา สุวรรณะชญ	กรรมการ
นายวิทย์ วิศทเวทย์	กรรมการ
นายสมบัติ จันทรวงศ์	กรรมการ
นางสาวสวาท เสนาณรงค์	กรรมการ
นายสังเวียน อินทรวิชัย	กรรมการ
นางสาวเอื้อย มีสุข	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการและเหรัญญิก
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการสาขาวิชาปรัชญาและจิตวิทยา

นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	ประธาน
นายวิทย์ วิศทเวทย์	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
น.ส. สุรางค์ โคว์ตระกูล	คณะกรรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นางสายสุรี จุติกุล	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณาธิการหนังสือเล่มนี้ : นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์

คำแถลงของโครงการตำราฯ

โครงการตำราฯ นี้ ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือกันเองเป็นส่วนบุคคล โดยหมู่ผู้มีอาชีพสอนและผู้ทำงานศึกษาจากสถาบันต่างๆ จุดมุ่งหมายเบื้องต้นแรกก็เพื่อส่งเสริมให้มีหนังสือตำราดีๆ มากขึ้นในภาษาไทย โดยเฉพาะในทางวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้เพราะต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า หนังสือตำราภาษาไทยในระดับคุณภาพยังมีไม่เพียงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้น ย่อมเป็นการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยไปด้วยโดยปริยาย ทั้งการส่งเสริมด้านนี้ย่อมจะมีคุณค่าทางสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม ในเรื่องราวเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองอีกด้วย

พร้อมกันนี้ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก็มีเจตนารมณ์ที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งชุมนุมงานเขียนของ นักวิชาการจากสถาบันต่างๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผลงานทางวิชาการได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึง ทั้งในคณาจารย์สอนและผู้เรียน การดำเนินงานของโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน และการใช้ตำรานั้นๆ เป็นที่หวังได้ว่ากิจกรรมร่วมกันด้านนี้ อันเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของนักวิชาการ จะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนาภายในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องสืบไป วัตถุประสงค์และหลักการดังกล่าวนี้ เป็นหลักยึดถือในการก่อตั้ง การวางแผนและระเบียบดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไปในอนาคต

โครงการตำราฯ นี้มีฐานะเป็นโครงการหนึ่งของสมาคมสังคม

ศาสตร์แห่งประเทศไทย ตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือตำราในนามของสมาคมฯ ทั้งนี้โดยมีคณะกรรมการบริหารทำหน้าที่เป็นเอกเทศในขั้นนี้ โครงการฯ ได้จัดรูปงานแบ่งออกเป็นสาขาวิชา รวม ๘ สาขา คือ ๑. สาขาวิชาภูมิศาสตร์ ๒. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ๓. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ๔. สาขาวิชารัฐศาสตร์ ๕. สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ๖. สาขาวิชาปรัชญา ๗. สาขาวิชาจิตวิทยา ๘. สาขาวิชาวรรณคดี แต่ละสาขามีอนุกรรมการทำหน้าที่พิจารณาวางแผนนโยบายการสร้างตำราในสาขาของตน กำหนดชื่อและเรื่องหนังสือ ตลอดจนจัดหาและกำหนดตัวบุคคลผู้เขียน เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร อนุกรรมการสาขาวิชานี้ ประกอบด้วยนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ นอกเหนือไปจากคำเนิงานจัดทำตำราแล้ว อนุกรรมการสาขาวิชาเหล่านี้ยังทำหน้าที่ส่งเสริมให้นักวิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากขึ้น เท่าที่จะพึงกระทำได้

โครงการตำราฯ มีนโยบายส่งเสริม การแปล เรียบเรียง และวิจัย จุดประสงค์สำคัญก็เพื่อเร่งรัดให้ได้มีหนังสือตำราจากงานทุกประเภทอย่างไ้เร็วก็ ในขั้นแรกย่อมจะต้องเน้นหนักไปในด้านแปลเป็นส่วนใหญ่ เพื่อเผยแพร่หลักวิชาความรู้ใหม่ๆ ทั้งในขั้นพื้นฐานและขั้นสูงให้ถึงมือ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วๆ ไป เป็นที่เชื่อแน่ว่าการส่งเสริมงานแปลจะเป็นทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยปูพื้นฐานสำหรับการริเริ่ม คิดค้น ชีตเขียน ทางด้านวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในวงกว้างต่อไป

ทางค้ำทุนทรัพย์สำหรับจับจ่ายในขั้นดำเนินงานนั้น โครงการฯ นี้ได้รับความช่วยเหลือในระยะต้นจากมูลนิธิร็อคกี้เฟลเลอร์ ในระยะต่อไป โครงการตำราฯ มุ่งอาศัยก้ำลงทุนจากผลประโยชน์อันพึงได้ จากการจำหน่ายหนังสือที่โครงการฯ นี้ตีพิมพ์ มาใช้เป็นทุนหมุนเวียนต่อไป

แต่ในขณะเดียวกัน โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ก็มีใช้เป็น
กิจการแสวงผลกำไร หากมีความมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาได้มีโอกาสซื้อ
หาหนังสือตำราได้ในราคาถูกย่อมเขาพอสมควร เพราะฉะนั้น รายได้จักหา
พอเพียงกับรายจ่ายไม่ จึงต้องหวังพึ่งแหล่งการสนับสนุนทางคำันทุน
ทรัพย์ต่อไปอีก สิ่งที่คณะกรรมการโครงการตำราฯ หวังก็คือ ในขั้นต่อ
ไปแหล่งดังกล่าวนั้นจักมาจากภายในประเทศของเราเอง หากนักวิชาการ
ได้รับความสนับสนุนให้ได้มีผลงานทางวิชาการปรากฏออกมาเช่นนี้ ย่อม
จะเป็นแบบอย่างอันดีงามสำหรับอนาคตของการศึกษาของประเทศชาติสืบ
ไป

ประธานกรรมการ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำนำของผู้แปล

ปรัชญาเป็นวิชาใหม่ในเมืองไทย หนังสือภาษาไทยที่เกี่ยวกับวิชานี้มีน้อยมาก หนังสือภาษาอังกฤษ ถึงแม้จะมีจำนวนมาก แต่ที่อ่านเข้าใจง่ายและคลุมถึงปัญหาสำคัญๆ ของปรัชญาได้ทั่วถึงก็หาได้ไม่มากนัก เล่มที่ข้าพเจ้าเลือกแปลนี้ นับได้ว่าผู้เขียนเขียนได้ดีเยี่ยม อธิบายเรื่องยากให้เป็นง่าย และบรรจุหัวข้อสำคัญในวิชาปรัชญาได้มากพอควร

การแปลหนังสือเล่มนี้ เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นการเรียบเรียง เพราะพยายามเก็บเอาแต่ใจความ โดยมีได้คำนึงถึงรูปประโยคของต้นฉบับเดิม ถ้าถือเคร่งตามพยัญชนะจนเกินไปแล้ว อาจทำให้อ่านเข้าใจยาก และแม้ว่าจะได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วที่จะแปลให้เป็นสำนวนไทย แต่ก็มีบางตอนที่จำเป็นต้องใช้สำนวนอย่างฝรั้ง เพราะสุตวิสัยที่จะแต่งให้เป็นไทยได้ ก็ต้องปล่อยให้เป็นอย่างนั้น

ในตอนท้าย ข้าพเจ้าได้ให้คำอธิบายศัพท์เฉพาะบางคำไว้ท้ายเล่ม ศัพท์เหล่านี้สำคัญมาก ถ้าไม่เข้าใจเสียก่อนแล้ว อาจจะไม่เข้าใจเนื้อหาของสำคัญของหนังสือเล่มนี้เลย ก่อนจะอ่านแต่ละบท ผู้อ่านควรทำความเข้าใจกับศัพท์เฉพาะเหล่านี้เสียก่อน

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ อาจารย์กรีติ บุญเจือ และ อาจารย์ปรีชา ขำขวัญยืน ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือในการแปลหนังสือเล่มนี้

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ การอ่านปรัชญา	๑
บทที่ ๒ เนื้อหาและขอบเขตของปรัชญา	๑๐
บทที่ ๓ ปรัชญาของเพลโต	๓๓
บทที่ ๔ บทวิเคราะห์เรื่องโลกที่ปรากฏแก่เรา	๗๐
บทที่ ๕ จริยศาสตร์	๑๐๓
บทที่ ๖ ปรัชญาการเมือง	๑๕๘
บทที่ ๗ บทแทรกในทางปฏิบัติ	๑๙๙
ปัจจุบันถา ว่าด้วยคุณค่าของปรัชญา	๒๐๗
คำอธิบายศัพท์เฉพาะ	๒๑๗

บทที่ ๑

การอ่านปรัชญา

ความยากของปรัชญา

ปรัชญาเป็นวิชาที่ยาก และหนังสือส่วนมากที่เกี่ยวกับปรัชญาก็ยากที่จะเข้าใจได้แม้กับคนฉลาด ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเนื้อหาของมันยาก และก็ไม่น่าแปลกใจ เพราะเนื้อหาของมันคือเรื่องของจักรวาล ไม่มีเหตุผลว่าทำไมจักรวาลจึงจะต้องเป็นสิ่งที่มนุษย์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จะเข้าใจได้ง่าย ข้าพเจ้าจะอธิบายว่ามนุษย์เราเพิ่งเกิดมาในจักรวาลอย่างไร และเขาเพิ่งจะมาเริ่มคิดกันเมื่อเร็วๆ นี้อย่างไร

เพื่อให้เข้าใจถึงจุด ข้าพเจ้าไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงอัตราส่วนของเวลาไว้เสียในตอนต้นของหนังสือเล่มนี้ ได้มีการคำนวณกันว่าสิ่งที่มีชีวิต ได้อุบัติขึ้นในโลก ๑,๒๐๐ ล้านปีมาแล้ว และมนุษย์เกิดมาประมาณ ๑ ล้านปีมาแล้ว อารยธรรมของมนุษย์เพิ่งเริ่มมาได้ประมาณ ๒ พันปีครึ่ง ดวงอาทิตย์มีความร้อนพอที่จะให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ได้อีกประมาณ ๑,๒๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี หรือนานเป็นพันเท่าของเวลาที่ได้เริ่มมีสิ่งที่มีชีวิตมาจนกระทั่งบัดนี้

เราลองย่ออัตราส่วนนี้ดูเพื่อให้เข้าใจง่าย ถ้าเราสมมติว่าชีวิตในอดีตมีมาในโลกแล้ว ๑๐๐ ปี ชีวิตของมนุษย์ก็เพิ่งมีมาได้ ๑ เดือน และอารยธรรมของมนุษย์ก็มีอายุเพียง ๑^๓/_๕ ชั่วโมง โดยใช้อัตราส่วนอันเดียวกันนี้ อาจจะทำให้ได้ว่าอารยธรรมจะมีอายุได้ถึงแสนปี (ถ้ามนุษย์ยังไม่หยุดคิด) มนุษย์เพิ่งจะตื่นจากความหลับ และเริ่มรู้จักคิดเมื่อประมาณสองพันห้าร้อยปีมานี้เอง คือ ระหว่างปี ๖๐๐-๔๐๐ ก่อน

คริสต์ศักราช ถึงกระนั้นก็ตามในเวลานั้นก็มีมนุษย์เพียงบางคนที่รู้จักคิด พระพุทธเจ้า เล่าจื๊อ ขงจื๊อ และโสกราตีส ทุกท่านเหล่านี้ล้วนเกิดระหว่าง ๒๐๐ ปีดังกล่าว เพลโต และ อริสโตเติล เกิดหลังจากนี้ประมาณ ๑๐๐ กว่าปี แต่คนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีลักษณะพิเศษ คือเป็นคนฉลาดและรอบรู้ สามารถชี้ทางให้เห็นอารยคติที่ในวันหนึ่งข้างหน้าเผ่าพันธุ์ทั้งมวลของมนุษย์อาจจะก้าวไปถึง (พวกนี้เป็นผู้เริ่มสร้างแนวทางให้แก่มนุษย์ แต่มนุษย์ก็ไม่ได้เริ่มทำตามเลย)

จิตของมนุษย์ยังเยาว์อยู่มาก จึงไม่น่าจะหวังให้มนุษย์เข้าใจโลกได้อย่างแจ่มแจ้ง อันที่จริงยิ่งเรารู้มากขึ้นเท่าใด เราก็จะเริ่มรู้ว่าเราโง่มากขึ้นเท่านั้น สมมติว่าเราคิดว่าความรู้เป็นแสงจุดเล็ก ๆ อยู่ท่ามกลางความมืด ซึ่งเราสมมติให้เป็นบริเวณของความไม่รู้วันไม่มีขอบเขต ถ้ายิ่งเราขยายเนื้อที่ของแสงซึ่งเราได้สมมติให้แทนบริเวณของความรู้ออกไปเท่าใด ก็เท่ากับเราขยายบริเวณความมืดของสิ่งที่เราไม่รู้ขึ้นเท่านั้น ในวิชาปรัชญาที่เช่นเดียวกับชีวิตประจำวัน ความเชื่อมั่นเป็นแกนของความโง่เขลา คนโง่เท่านั้นที่กล้าก้าวเข้าไปในที่ที่คนฉลาดก็ยังกลัว คนฉลาดคือคนที่รู้ขีดความสามารถของตนเอง ซึ่งเราจะเห็นได้จากตอนที่โสกราตีสได้รับแรงบันดาลใจจากคำตอบของเทพเจ้าที่เดลฟี ให้แสวงหาคนที่ฉลาดรอบรู้เหนือกว่าตัวเขาเองต่อไปอีก แต่ก็ไร้ผล

ความลำบากของนักปรัชญา

เนื้อหาของวิชาปรัชญาจำเป็นที่จะต้องคลุมเครือ และความคลุมเครือนี้จำเป็นที่นักปรัชญาจะต้องชี้แจงและอธิบาย แต่นอกจากจะมีคำอธิบายสิ่งที่คลุมเครือแล้ว ก็ยังมีความคลุมเครืออยู่ในคำอธิบาย ข้อแรกเราพอจะขอมยกให้ได้ ส่วนข้อหลังเราขอมให้ไม่ได้ จุดมุ่งหมายของการใช้ภาษาอยู่ที่การแสดงความคิดของผู้เขียน และคนที่จะอธิบาย

ได้แจ่มแจ้งและเข้าใจง่ายนั้นก็คือคนที่รู้เป็นอย่างดีเท่านั้น ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่สำคัญประการแรกของผู้เขียนที่จะต้องเขียนให้อ่านเข้าใจง่าย คือ ไม่เป็นการเขียนเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่เพื่อเป็นอภินิมิตนาการแก่ผู้อ่านด้วย มีนักปรัชญาไม่กี่คนที่ยอมรับกฎเบื้องต้นข้อนี้

“But the figural synthesis, when it is considered merely in relation to the original synthetic unity of apperception, that is, to the transcendental unity which is thought in the categories, must be called, in distinction from the purely intellectual combination, the transcendental synthesis of imagination.”

ประโยคที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ คัดมาจากข้อเขียนของคานท์ คำบางคำที่ใช้ในที่นี้ เป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการ และการที่จะเข้าใจได้ จะต้องเข้าใจความหมายพิเศษของคำเหล่านี้ ถึงแม้ว่าคานท์เขียนเป็นภาษาเยอรมัน และประโยคที่คัดมานั้นแปลมาจากภาษาเยอรมัน แต่คานท์ก็ยังเขียนให้เข้าใจยาก และไม่จำเป็นเลยที่จะต้องคลุมเครืออย่างนี้ สิ่งที่น่าพิจารณาและผู้เขียนอธิบายงานของคานท์ จะต้องพิจารณาไป ไม่ใช่ว่าสิ่งที่คานท์พูดนั้นจริงหรือไม่ แต่อยู่ที่ว่า สิ่งที่เขาเขียนนั้นมีความหมายอย่างไร ความสับสนอย่างนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้น ถ้าคานท์ได้ใช้ความพยายามในการเขียนมากกว่านี้

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างจากข้อเขียนของนักปรัชญาสมัยใหม่ ซึ่งไม่ใช่คำแปล และไม่มีคำศัพท์เฉพาะ จากหนังสือ Science And The Modern World by Professor Whitehead

“The aboriginal data in terms of which the pattern weaves itself are the aspects of shapes, of sense objects, and of other external objects Whose self identity is not dependent on the flux of things.

Wherever such objects have ingress into the general flux, they interpret events' each to the other. They are here in the perceiver, but, as perceived by him, they convey for him something of the total flux which is beyond himself. The subject-object relation takes its origin in the double role of these eternal objects. They are modifications of the subject, but only in their character of conveying aspects of other subjects in the community of the universe."

ตามความเห็นของคนทั่วไป ศาสตราจารย์ไวท์เฮด เป็นนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในสมัยปัจจุบัน และ Science And The Modern World ก็เป็นหนังสือที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นหนังสือที่ยิ่งใหญ่ แต่กระนั้นก็เป็นหนังสือที่เข้าใจยาก เพราะศาสตราจารย์ไวท์เฮดไม่สามารถพอหรือขาดความตั้งใจที่จะเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจความเห็นของตนได้ง่าย สาเหตุสำคัญที่ทำให้หนังสือปรัชญาอ่านยากนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเนื้อหาของวิชานั้นมันยากอย่างนี้เอง แต่อีกส่วนหนึ่ง เป็นเพราะผู้เขียนเขียนคลุมเครือ ถ้าจะกะหยาบ ๆ หนังสือที่ถึงขั้นเป็นปรัชญานั้น มากกว่าครึ่ง อ่านไม่รู้เรื่อง

การอ่านปรัชญา

ข้อควรระวังประการแรกสำหรับผู้ที่ต้องการอ่านปรัชญาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง คือ จะต้องศึกษาความคิดของนักปรัชญาด้วยความรอบคอบที่สุด และไม่ควรรพยายามอ่านปรัชญาโดยไม่มีคนคอยแนะนำ ผู้ที่จะแนะนำได้อย่างดีที่สุดคืออาจารย์ในมหาวิทยาลัย ผู้ซึ่งควรจะแนะนำท่านว่าควรจะเลือกอ่านอะไรก่อน และที่สำคัญก็คือควรจะแนะนำท่านว่าควรจะข้ามตอนใด หนังสือปรัชญาส่วนมากยาวเกินไป ถ้าท่านเข้าถึงใจความสำคัญแล้ว ตอนอื่นๆ ก็อาจไม่ต้องอ่านก็ได้ ดังนั้น

ครูที่ดีจะแนะนำว่า “ท่านควรอ่าน The Principles of Logic on the General Nature of Judgement บทที่ ๑ หน้า ๑-๑๗ แล้วก็หยุดไว้เพียงนั้น จนกว่าจะได้มีเวลามาอภิปรายกัน จะได้ว่านักเรียนรู้จักใจแก่ไหน”

แต่สมมติว่าท่านไม่มีคนคอยแนะนำสิ่งเหล่านี้ และไม่มีโอกาสจะปรึกษาหรืออภิปราย ท่านก็ควรจะต้องกฎในการอ่านขึ้นเอง แล้วปฏิบัติตามนั้น

ประการที่หนึ่ง เมื่อเริ่มต้นอ่านปรัชญา อย่าพยายามอ่านจนจบเล่ม เลือกรับเป็นบท ๆ จะเป็น ๒ หรือ ๓ บทก็ได้ ที่เกี่ยวกับเรื่องซึ่งท่านเห็นว่าสำคัญและมีความสัมพันธ์กับหัวข้อเรื่องที่ท่านได้อ่านมาแล้วและประสงค์จะติดตาม แล้วจึงตั้งสมาธิอยู่กับบทเหล่านั้น ตัวอย่าง ท่านอาจจะสนใจเรื่องเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล สิ่งที่ท่านจะต้องทำก็คืออ่านหนังสือชื่อ A Treatise on Human Nature ของฮิวม์ อ่าน ๔ ตอนแรกของส่วนที่ ๓ และข้ามตอนอื่น ๆ เสีย กฎข้อแรกของการอ่านก็คือต้องมีวิจารณ์ญาณที่จะเลือกอ่าน

วิจารณ์ญาณในการเลือก คือ การสำรวจหัวข้อเรื่องของแต่ละบท และรู้จักการใช้ดัชนีเพื่อจะได้หาเรื่องที่สนใจมากที่สุด แต่ทั้งนี้ท่านจะต้องอ่านบทนำหรืออารัมภบทเสียก่อน ไม่ว่าจะเขียนโดยนักปรัชญาคอนนั้น ๆ หรือโดยนักเขียนยุคใหม่ ซึ่งเขียนเพื่อแนะนำนักปรัชญาคอนนั้น เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นอย่างกว้าง ๆ ในเรื่องที่ท่านกำลังจะอ่าน ท่านจะได้หลีกเลี่ยงตอนที่ไม่มีประโยชน์ และจับเข้าหาจุดง่ายยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ท่านอาจจะพบข้อความที่ยากและน่าเบื่อในตอนที่ท่านเลือกไว้ และท่านก็จะเห็นได้ว่าบางคนเขียนซ้ำซาก ข้ามตอนที่เขียนซ้ำ ๆ ไปเสีย แต่ท่านก็ยังจะพบอีกว่ามีบางตอนที่อ่านแล้วไม่เข้าใจ

ใจ ถึงแม้ว่าจะย้อนกลับมาอ่านเป็นครั้งที่สองแล้วก็ตาม ฉะนั้น กฎข้อสองก็คือ รู้จักว่าตรงไหนควรข้าม

ประการที่สาม อย่าอ่านต่อไปเว้นแต่ท่านเข้าใจว่าท่านกำลังอ่านอะไร คำว่า “เข้าใจ” ก็มีความหมายตามธรรมดาตัวเอง กฎข้อนี้เป็นของธรรมดา แต่ผู้อ่านส่วนมากมักไม่ปฏิบัติตาม ข้าพเจ้ารู้จักนักเรียนหลายคนที่ย่านปรัชญาไม่เข้าใจแล้วยังฝืนอ่าน ผลก็คือพวกเขาจะเลิกสนใจปรัชญาไปจนตลอดชีวิต โดยเหตุนี้ ท่านต้องแน่ใจเสียก่อนว่าท่านเข้าใจตอนที่ท่านกำลังอ่าน และหากท่านไม่เข้าใจก็หยุดอ่าน แล้วไปทำอย่างอื่นเสีย

ประการที่สี่ เพื่อให้แน่ใจว่าท่านเข้าใจ โปรดทำย่อข้อความจากตอนที่ท่านอ่านไว้เตือนความจำเมื่อจะกลับมาทบทวนเรื่องที่ได้อ่านไปแล้วก็อ่านจากย่อที่ท่านทำขึ้นเอง อย่าอ่านจากหนังสือเล่มนั้น และท่านจะได้รับประโยชน์มากขึ้น ถ้าท่านทำดัชนีหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งท่านจัดว่าเป็นเรื่องสำคัญ หรือน่าสนใจเป็นพิเศษไว้ที่หน้ากระดาษว่าง ๆ ซึ่งผู้พิมพ์มักจะเหลือที่เอาไว้ท้ายเล่ม

ที่กล่าวมานี้หมายความว่า การอ่านปรัชญานั้น ควรต้องใช้ความคิดให้เต็มที่ และขณะที่อ่าน เราต้องทำหลายสิ่ง เช่น ต้องพิจารณาว่าผู้เขียนหมายความว่าอย่างไรแน่ที่เขียนมา ตอนนี้มีความสัมพันธ์กับตอนอื่น ๆ อย่างไร นอกจากนี้ผู้อ่านยังต้องใช้วิจารณญาณตัดสินว่าตนมีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไร เข้าได้กับความเชื่อของตนหรือไม่ บางครั้งหลังจากที่อ่านปรัชญาแล้ว ผู้อ่านจะต้องวิจารณ์และแก้ไขความคิดของตนเอง คล้าย ๆ กับเป็นการจัดระบบความคิดเสียใหม่ เราจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนความคิดนี้ลำบากขึ้นทุกทีเมื่อคนมีอายุมากขึ้น

ข้อสุดท้าย ก็คือต้องใช้ความสามารถของท่านพิจารณาว่า ที่ท่านอ่านมานั้นจริงหรือไม่ สิ่งนี้ต้องอาศัยสมาธิมากพอๆ และน้อยคนทำได้สำเร็จ ดังนั้น จึงมีกฎอีกข้อหนึ่ง คือ ในคราวหนึ่งๆ อย่าอ่านปรัชญามากกว่าครึ่งชั่วโมง หรือสี่สิบห้านาที เพราะสมาธิของท่านจะเริ่มเนือยลงเมื่ออ่านมาเกือบชั่วโมง ความตั้งใจก็จะเริ่มลดลงกระทั่งเกิดความเบื่อหน่ายและหมดกำลังใจที่จะอ่าน เมื่อเป็นเช่นนั้นท่านก็จะรู้สึกระอาแล้วก็โยนปรัชญาทิ้ง หนีไปอ่านนวนิยาย พร้อมกับคิดในใจว่าจะอ่านปรัชญาอีกเมื่อไรก็ได้ เนื่องจากหัวเลี้ยวหัวต่อในขณะที่ยังมีสมาธิอยู่กับเมื่อเริ่มคลายความตั้งใจนั้น ยากที่จะกำหนดลงไปได้ ฉะนั้น จึงควรระวังเพื่อจะได้รู้เสียแต่ตอนแรกๆ ท่านควรพักการอ่านปรัชญาไว้ทั้งๆ ที่ท่านรู้สึกว่ายังอ่านต่อไปได้ ความสำเร็จในการศึกษาปรัชญาก็เหมือนความสำเร็จในการตีพิมพ์ ในการเล่น ในการทำงาน ในการผูกมิตร แม้ในการฝากรัก คือ ต้องรู้จักหยุด ทั้งๆ ที่มีความปรารถนาและความสามารถที่จะทำต่อไปได้

ขอหมายเหตุไว้สักเล็กน้อยว่า เมื่อท่านเข้าใจปรัชญาแล้ว ภายหลังจากมาอ่านวรรณคดีจะรู้สึกว่าง่าย เหมือนกับปล่อยจักรยานลงจากเนินหลังจากที่พยายามถีบขึ้นไปแล้วด้วยความลำบาก

ค่าของปรัชญา

ที่เห็นๆ กันอยู่ วิชาปรัชญานั้นไม่มีค่า นั่นคือปรัชญาจะไม่ช่วยให้เรามีชื่อเสียงหรือร่ำรวย ไม่ทำให้ได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่ได้ทำให้ท่านเป็นคนมีชื่อเสียงหรือเป็นคนอ่อนโยนขึ้น หรือนำคบขึ้น ปรัชญาจะไม่ทำให้ท่านมีลักษณะพิเศษ มันจะไม่สร้างนิสัยหรือทัศน-

คติอันดีงาม ซึ่งคนคิดกันว่านักปรัชญามี นักปรัชญาก็เหมือนคนอื่น ๆ ที่มักจะสละเวลาทำเชือกผูกกรองเท้าขาดหรือตกรถ และไม่สามารถซ่อมความโกรธ เมื่อเหยียบตะปู หรือซ่อนความเจ็บปวด เมื่อกัดลิ้นตัวเอง

นักปรัชญาไม่เคยประสบความสำเร็จในการจัดการกับชีวิตของตัวเองมากไปกว่าคนธรรมดาสามัญ วิชาปรัชญาไม่สามารถสอนให้คนชนะใจตัวเองหรือทำนายอนาคตได้เหมือนโหราศาสตร์ ลัทธิที่เชื่อว่ามีวิญญาณ จิตศาสตร์วิเคราะห์ และยาระงับปวดสมัยใหม่ ไม่มีนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงคนใดสอนท่านว่าจะผูกมิตรอย่างไร จะทำอย่างไร จึงจะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น หรือจะเอาชนะอุปนิสัยของตัวเองได้อย่างไร ปรัชญาไม่อาจช่วยให้หลีกเลี่ยงพ้นอันตรายใกล้ ๆ ตัว ไม่สามารถรักษาความเปล่าเปลี่ยว ระวังความหวาดกลัว หรือหาสถานพักพิงทางใจให้มนุษย์ ผู้ซึ่งต้องการหนีจากความยุ่งเหยิงในโลกปัจจุบัน

ถ้าเช่นนั้นจะศึกษาปรัชญาไปทำไม ปรัชญาทุก ทั้งการอ่านและการเข้าใจ เนื้อหาก็คลุมเครือไม่แจ่มแจ้ง และศาสตราจารย์ทั้งหลายก็ยังเขียนให้คลุมเครือเสียอีก การจะอ่านให้เข้าใจนั้นต้องมีอาจารย์คอยช่วยเหลือ และต้องมีเวลาปรึกษาหารือกัน และว่ากันโดยทั่วไปแล้ว ปรัชญาที่หาค่ามิได้ นักปรัชญาที่ไม่เคยได้รับเกียรติอะไร นายจ้างก็ไม่ต้องการลูกจ้างที่เป็นนักปรัชญา และปรัชญาที่ไม่ได้แผ้วถางทางให้คนประสบความสำเร็จในชีวิต ถ้าเช่นนั้นเรียนปรัชญาไปทำไม มีคำตอบอยู่ข้อเดียว คือ เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น พวกเราบางคนต้องการเข้าใจโลกอันน่าอัศจรรย์ และถ้าเป็นไปได้ ก็ต้องการค้นหาจุดหมายปลายทางในชีวิตของมนุษย์และของตัวเราเอง อะไรเป็นจุด

หมายของชีวิต มนุษย์ควรจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร วิชาปรัชญาศึกษาปัญหาเหล่านี้ แต่ก็ไม่ได้หวังว่าจะให้คำตอบที่ตายตัวได้ นอกจากจะพิจารณาว่านักปรัชญาคนสำคัญๆ มีความเห็นอย่างไร ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าปรัชญาเป็นบันทึกการเดินทางของปรัชญาในจักรวาล คนบางคนมีความพอใจที่ได้เที่ยวไปในโลกแห่งปัญญา นี่คือนักปรัชญา และขอแนะนำว่าผู้ที่มีรสนิยมอย่างนี้เท่านั้นที่ควรจะเดินตามท่านเหล่านี้ไป

เนื้อหาและขอบเขตของปรัชญา

ในบทนี้ ข้าพเจ้าจะพยายามตอบคำถามที่ว่า “วิชาปรัชญาว่าด้วยเรื่องอะไร” และจะพยายามสนับสนุนความเห็นซึ่งกล่าวไว้ในบทที่แล้วที่ว่า วิชาปรัชญาเป็นบันทึกเรื่องราวการเดินทางของปัญญาในจักรวาล

เราพอจะกล่าวได้ว่า ปรัชญาเปรียบเสมือนการรวบรวมความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายของมนุษย์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบและตีความหมาย

รายงานจากศาสตร์ต่างๆ

ลองพิจารณาวิชาวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ ฟิสิกส์ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบที่เล็กที่สุดของสสาร การค้นคว้าในวิชานี้ทำให้เราทราบว่า องค์ประกอบเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่มีความหนาแน่น และอันที่จริงมันมิได้มีคุณสมบัติใดๆ ที่เราคิดว่าสิ่งต่างๆ ในโลกมีกัน การเคลื่อนไหวของมันก็ได้เป็นไปตามกฎที่เราค้นพบเสมอไป บางทีมันก็มีลักษณะคล้ายคลื่น บางทีก็คล้ายโปรเจ็คไทล์ ถ้าจะวาดภาพมันให้ถูกต้องแล้ว ควรมองมันในแง่ที่เป็นประจุไฟฟ้า แต่ถ้าเราถามว่าประจุไฟฟ้าเหล่านี้มีลักษณะอย่างไร ฟิสิกส์ก็ตอบไม่ได้ ฟิสิกส์บอกเราได้แต่เพียงว่ามันเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

วิชาเคมี ศึกษาเรื่องกฎเกณฑ์ของการรวมตัวของอนุภาคเหล่านี้ เพื่อหาสูตรทางเคมีของธาตุต่างๆ ทำให้เราทราบว่า มีธาตุอยู่เท่าไร มีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องการรวมตัว

อย่างซับซ้อนของธาตุต่างๆ ทำให้เราารู้เรื่องโมเลกุลและสารประกอบต่างๆ

วิชาชีววิทยา ให้ความรู้แก่เราเกี่ยวกับสิ่งที่องค์ประกอบของมันรวมตัวกันอย่างซับซ้อน และมีคุณสมบัติที่เราเรียกว่า “ชีวิต” วิชานี้พยายามที่จะให้คำตอบว่า สิ่งเหล่านี้ต่างกับสิ่งที่ไม่มีชีวิตอย่างไร สิ่งที่มีชีวิตมีอยู่ที่ชนิด เปลี่ยนแปลงเป็นอีกชนิดหนึ่งได้อย่างไร ความเจริญและความดับของมันเกิดขึ้นได้อย่างไร และที่ว่า “เจริญขึ้น” นั้นหมายความว่าอย่างไร เหล่านี้คือปัญหาของชีววิทยา สาขาย่อยๆ ในวิชาชีววิทยาก็มีพันธุวิทยา ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพันธุกรรม ว่าลูกหลานได้รับอะไรถ่ายทอดจากต้นตระกูลบ้าง

วิชามานุษยวิทยา ศึกษาสิ่งที่มีชีวิตประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่ามนุษย์ พยายามค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และการรวมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า ศึกษาความรู้สึกและความเชื่อของมนุษย์ และสืบสาวดูว่ามนุษย์ได้เริ่มต้นจากชุมชนเล็กๆ มาเป็นสังคมที่ซับซ้อนอย่างไร ส่วนเนื้อหาของสังคมวิทยานั้นก็คล้ายกับมานุษยวิทยา เพียงแต่ว่าสังคมวิทยาสนใจศึกษาสังคมอันซับซ้อนของมนุษย์ในเวลาปัจจุบัน

วิชาสรีรวิทยาและกายวิภาค พุดถึงส่วนประกอบต่างๆ ของร่างกายมนุษย์ ว่าทำงานอย่างไร วิชาจิตวิทยานั้นถึงแม้จะยังไม่ได้ไม่ไกล แต่ก็พยายามค้นคว้าองค์ประกอบและการทำงานของจิตมนุษย์ หรือถ้าจะพูดตามภาษาของนักจิตวิทยา ก็ต้องว่าของสิ่งที่มีชีวิตทั้งสิ้น

ศาสตร์แต่ละศาสตร์นั้นค้นคว้าและได้ความรู้เฉพาะเรื่องของตน แต่ไม่ใช่หน้าที่ของศาสตร์ที่จะรวบรวมความรู้ที่ได้จากศาสตร์อื่นๆ เพื่อวาดแผนที่ แสดงให้เห็นความรู้ของมนุษย์โดยส่วนรวม

เปรียบได้ว่านักวิทยาศาสตร์แต่ละแขนงนั้น สนใจแต่ต้นไม้เฉพาะของตน จึงมองไม่เห็นว่ามีป่าเป็นอย่างไร

หน้าที่ของนักปรัชญา

ตรงนี้เองเป็นภาระของนักปรัชญา ความสนใจของเขาอยู่ที่ป่าทั้งป่า ไม่ใช่ต้นไม้แต่ละต้น นักปรัชญารวบรวมความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ใช่เพื่อนำมาโต้แย้ง (เพราะเขาไม่มีความรู้พอที่จะแย้งได้) แต่เพื่อให้ค่าและความหมายแก่ศาสตร์เหล่านั้น ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับแม่ทัพที่อยู่ห่างจากสนามรบ แต่คอยรับรายงานการรบจากหน่วยต่าง ๆ เพื่อนำมาพิจารณาตุ๋นทำที่ของสงครามโดยส่วนรวม เขาเป็นผู้รู้ว่าสงครามกำลังดำเนินไปอย่างไร

ขอยกตัวอย่าง ฟิสิกส์สอนเราว่า สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่นั้นเป็นแต่เพียงสสารที่เคลื่อนไหวไปมา ส่วนนักชีววิทยานั้น ไปพูดถึง “ชีวิต” นักชีววิทยาบางคนเชื่อว่าสิ่งที่มีชีวิตนั้นเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดจากสสาร และต้องอยู่ภายใต้กฎของฟิสิกส์เช่นเดียวกับสสารทั้งหลาย เรื่องนี้ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ถ้าเป็นไปได้ จะเกิดอะไรขึ้น ผลก็คือเราต้องยอมรับว่าต้นตอของสิ่งทั้งหลายในโลกต้องเป็นสอง คือสสาร และชีวิต ถ้าเป็นอย่างนี้จริง สิ่งทั้งสองนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างไร

นักจิตวิทยาพูดถึง “จิต” หรือ “วิญญาณ” จิตคืออะไร เป็นลักษณะพิเศษของสิ่งมีชีวิตชั้นสูง มีกำเนิดจากสัตว์ชั้นต่ำ เช่น อมีบา หรือว่าเกิดจากการสร้างสรรค์ของอะไรบางอย่างที่สูงกว่ามนุษย์ หรือจิตเป็นแต่เพียงการทำงานของสมอง ปัญหาทำนองนี้คือปัญหาที่ปรัชญาพยายามตอบ โดยอาศัยความรู้จากวิทยาศาสตร์

รายงานจากประวัติศาสตร์ ศิลปะ ศิลธรรม และศาสนา

แต่แหล่งของความรู้ไม่ใช่อยู่ที่วิทยาศาสตร์เท่านั้น ประสบการณ์ของมนุษย์นั้นมีมากมายหลายชนิด ประสบการณ์ของคนธรรมดาทั่วๆ ไปก็คือ เกิดมา เติบโต มีความรัก ต่อสู้ ตื่นรน มีอุดมคติ แก่ แล้วก็ตาย วิชาประวัติศาสตร์พูดถึงการเดินทางของมนุษย์ในโลก นักปรัชญาอาจถามว่า วิชาประวัติศาสตร์นั้นเป็นแต่เพียงการบันทึก การเกิดและการดับของอารยธรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ไม่มีเหตุผล หรือว่าความเป็นไปของมนุษย์ดำเนินไปภายใต้กฎเกณฑ์ และมีจุดมุ่งหมายปลายทางที่ตายตัวแน่นอน ถ้าเป็นอย่างนี้ จุดหมายอันนี้คืออะไร เรามีวิธีจะช่วยให้มนุษย์ก้าวเข้าสู่จุดหมายนี้หรือไม่

นอกจากนี้ มนุษย์ยังรู้จักเรื่องสวยเรื่องงาม คือ มีประสบการณ์เกี่ยวกับสุนทรียภาพ อะไรคือค่าแห่งศิลปะ ความงามเป็นแต่เพียงค่าที่เราใช้เรียกสิ่งที่เราชอบ หรือมันเป็นทางที่จะนำมนุษย์เข้าสู่โลกแห่งสัจจะอีกโลกหนึ่ง ในเรื่องศีลธรรมก็มีปัญหาทำนองเดียวกันนี้ เราเชื่อว่า สัตว์เดรัจฉานนั้นทำสิ่งที่มันต้องการอยากทำเสมอ ส่วนมนุษย์นั้นบางครั้งก็ยังทำสิ่งที่ควรทำ ไม่ได้ทำตามความอยากของตนเสมอไป ความรู้สึกว่ามีหน้าที่ คือ มีความรู้สึกว่าควรหรือไม่ควรนี้ มนุษย์ได้มาจากไหน อะไรทำให้มนุษย์ทำสิ่งที่ “ชอบธรรม” และที่ว่า “ชอบธรรม” นั้นหมายความว่าอะไร สิ่งที่ชอบธรรม คือ สิ่งที่ทำให้ความผาสุกในระยะยาว หรือว่าความชอบธรรมนั้นเป็นสัจธรรมซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในสากลจักรวาล ถ้าเป็นอย่างหลัง จักรวาลก็เป็นจักรวาลแห่งศีลธรรม ซึ่งดูออกจะขัดกับที่เราเห็น และเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ต้องมีผู้สร้าง นี่หมายความว่าผู้สร้างจักรวาลหรือ ปัญหานี้เกี่ยวโยงไปถึงศาสนา

เมื่อเราย้อนดูประวัติของมนุษยชาติ เราจะพบว่าไม่ว่าในสมัยใด

มีมนุษย์จำนวนมาก เชื่อในเรื่องพระผู้เป็นเจ้าและถือว่าเป็นผู้สร้างโลก มีการเอ่ยถึงนักบุญและศาสนา บางคนว่าได้สัมผัสโดยตรงกับพระผู้เป็นเจ้า แต่นักปราชญ์ก็อาจคิดไปอีกแง่หนึ่งว่า นี่ไม่ใช่เรื่องจริง เขาอาจแย้งว่า พระเจ้า ความงาม ความดี และความจริง ไม่ใช่ความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือตัวเรา แต่เป็นเพียงความคิดที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการ และดับความว้าเหวของตน เป็นความคิดที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้โลกที่ไม่มีความหมายอะไรเลยนี้ มีค่าขึ้นมาบ้าง

ปัญหาของนักปรัชญา

รายงานเหล่านี้ได้ถูกส่งไปให้นักปรัชญา เป็นรายงานซึ่งแต่ละฝ่ายส่งเข้ามา บางทีก็มีขัดกันบ้าง และก่อให้เกิดปัญหาซึ่งข้าพเจ้ากล่าวมาบ้างแล้ว จากการสำรวจรายงานเหล่านี้ นักปรัชญาต้องพยายามชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของสิ่งทั้งหลายที่อยู่ในจักรวาลอันยุ่งเหยิง ความพยายามที่จะชี้ให้เห็นเรื่องนี้ ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการซึ่งมนุษย์ทุกสมัยได้ตั้งข้อสงสัย ตัวอย่างเช่น จักรวาลมีจุดมุ่งหมายหรือไม่ หรือเป็นแต่เพียงการเคลื่อนที่ของปรมาณู โดยไม่มีปลายทาง จิตมีจริงในตัวมันเองหรือไม่ หรือเป็นแต่เพียงสสารที่วิวัฒนาการอยู่ในระดับสูง สสารเองเป็นมายาหรือไม่ ผิดและถูก อปัลภษณ์และสุนทรีย เป็นความจริงอิสระนอกตัวเรา หรือว่าเป็นเพียงสิ่งที่คนสมมติขึ้นเพื่อใช้เรียกความไม่พอใจ และพอใจของตน โลกแห่งวัตถุ สิ่งของทั้งหลายที่เราเห็น เป็นโลกเดียวเท่านั้นที่เป็นจริงหรือ หรือว่ามีรูปโลกที่เรามองไม่เห็นแต่เป็นจริงกว่าโลกนี้ เวลาและอวกาศ การเปลี่ยนแปลง และสภาพถาวร เป็นลักษณะที่แท้จริงของโลก หรือว่าเป็นแต่เพียงแบบซึ่งทำให้โลกปรากฏต่อเราอย่างที่เราเห็น

เหล่านี้คือปัญหาที่นักปรัชญาสนใจ และความรู้จากศาสตร์ต่างๆ มีส่วนช่วยเหลือในการพิจารณาคำตอบ แน่นอน นักปรัชญาต้องสนใจข้อเท็จจริง แต่ข้อเท็จจริงเท่านั้นไม่พอ สิ่งสำคัญอยู่ที่ค่าและความหมายหน้าที่ของเขาคล้ายบรรณาธิการ และวารสารที่เขาทำนั้นก็คือจักรวาล ในฐานะที่เป็นบรรณาธิการที่ดี เขาต้องระลึกรวมว่าทุกสิ่งสำคัญ และจะต้องไม่ทีกทักเองง่ายๆ ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ไร้ประโยชน์

ลักษณะสากลของปรัชญา

เราพอจะเห็นได้ว่า ปรัชญาเป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องสากลที่สุด ปรัชญาพูดถึงทุกอย่าง จริยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตรรกวิทยา ศาสนา รวมทั้งประวัติศาสตร์และศิลปะ เหตุนี้ จึงพอกกล่าวได้ว่าเนื้อหาของปรัชญานั้นหาขอบเขตมิได้ วิชาอื่นทั้งหลายอยู่ในวงจำกัด ตัวอย่างเช่น วิชาฟิสิกส์ศึกษาสิ่งทั้งหลายในฐานะที่เป็นสสาร ว่ามันอยู่ภายใต้กฎแห่งการเคลื่อนไหวอย่างไร เคมีศึกษาสสารในฐานะที่รวมตัวกันอยู่ในสภาพเฉพาะอย่างหนึ่ง คือ ศึกษาสิ่งทั้งหลายในฐานะที่เป็นที่รวมของธาตุ อณู และสารผสม ชีววิทยายังแคบลงไปอีก เพราะศึกษาสสารเฉพาะที่มีชีวิตเท่านั้น พฤกษศาสตร์ศึกษาสิ่งมีชีวิตเฉพาะชนิดที่ดูต่อน้ำ และคาร์บอนไดออกไซด์จากอากาศ และจากแร่ธาตุในดิน และสร้างเชื้อขึ้นจากแสงอาทิตย์ และคลอโรฟิลล์ กล่าวคือ ศึกษาพืชนั้นเอง สัตววิทยาศึกษาสิ่งมีชีวิตที่ได้โปรดินจากภายนอก แล้วแปรให้เป็นเนื้อหนังของตน และทำการสืบพันธุ์ (ข้าพเจ้าต้องยอมรับว่าความรู้ที่ข้าพเจ้ามีอยู่ ไม่สามารถทำให้ข้าพเจ้าให้คำนิยามที่ดีกว่านี้ได้) วิชามานุษยวิทยาศึกษาเฉพาะคน จิตวิทยาศึกษาเรื่องจิต และญาณภาพ

ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงแต่วิทยาศาสตร์ แต่วิชาอื่นๆ ก็มีขอบเขตจำ

กัตทั้งนั้น ประวัติศาสตร์ศึกษามนุษยชาติบนพื้นพิภพในอดีต ดนตรี
ศึกษาการสร้างระบบคลังจองของเสียง เทววิทยา ศึกษาลักษณะและ
พระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ปรัชญาเท่านั้นที่ศึกษาสิ่งทั้งหลายที่มี
อยู่โดยไม่จำกัดว่าจะศึกษามันในแง่ไหนหรือแง่นี้ แต่ศึกษามันในฐานะ
เป็นสิ่งที่มียู่ หรือดังที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่า ปรัชญาศึกษาสิ่งใน
ฐานะที่มันเป็นสิ่ง

สาขาต่างๆ ของปรัชญา

(๑) เมตาฟิสิกส์ (Metaphysics)

แต่วิชาปรัชญาเองก็แบ่งเป็นสาขาต่างๆ สาขาที่ใกล้เคียงกับคำ
อธิบายของอริสโตเติล ซึ่งก็คือสาขาที่เป็นพื้นฐานที่สุด คือ เมตา
ฟิสิกส์ซึ่งสนใจปัญหาต่างๆ เช่น ที่ว่าสิ่งๆ หนึ่งมีอยู่นั้น หมายความว่า
อย่างไร มีลักษณะกลางอะไรหรือไม่ที่เป็นตัวรวมของสิ่งทั้งปวง ถ้า
มี เราจะรู้จักมันได้อย่างไร การมีอยู่ของสิ่งทั้งหลายนั้นต่างกันหรือไม่
นักปรัชญาฝ่ายเมตาฟิสิกส์ได้ให้คำตอบนานัปการแก่ปัญหาเหล่านี้ บาง
ท่านเชื่อว่าในแง่หนึ่ง โลกที่เรารู้จักโดยประสาทสัมผัสนี้ไม่จริงแท้ เป็น
แต่เพียงการปรากฏตัวของโลกหนึ่งซึ่งเป็นโลกแห่งความจริงที่แฝงอยู่
ถ้าเราถือว่าโลกที่เราเห็นๆ อยู่นี้เป็นจริง คือ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ได้
เป็นเงาของอะไร เราก็จะเผชิญกับปัญหามากมาย นักปรัชญาได้พยายาม
ศึกษาแง่ต่างๆ ของโลกแห่งผัสสะ ไม่ว่าจะเป็นเวลา อวกาศ การ
เปลี่ยนแปลง สภาพถาวร หรือกฎแห่งเหตุและผล และต่างก็พยายาม
ชี้ให้เราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อเราพยายามจะเข้าใจโลก เรามักจะพบ
ปฏิทรรศน์ ปฏิทรรศน์คือข้อความ ๒ อัน ซึ่งดูคล้ายๆ กันว่าต้องเป็นจริง
ทั้งคู่ แต่ทว่า ถ้าข้อความอันหนึ่งเป็นจริงแล้วอีกอันหนึ่งจะเป็นจริง
ไม่ได้ (ตัวอย่างของปฏิทรรศน์ก็เช่นเรื่องเจตจำนงที่เสรี กับเจตจำนง

ที่ถูกกำหนด) แต่ความจริงต้องมีเหตุผล จะแย้งกันเองไม่ได้ ฉะนั้น จึงมีผู้สรุปว่า โลกแห่งผัสสะนี้ไม่จริงแท้

นี่คือแนวความคิดของนักเมตาฟิสิกส์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งสังกัดสำนักที่เรียกกันว่าจิตวาทแบบปรนัย (Objective Idealism) ซึ่งมีเฮเกลแห่งเยอรมนี และแบรดเลย์แห่งอังกฤษ เป็นผู้นำคนสำคัญ เขาเชื่อว่าสัจธรรมจะต้องเป็นหนึ่งเดียว (เอกัตตะ) ตามความเห็นของเฮเกลหนึ่งอันนี้ คือจิต ส่วนแบรดเลย์ว่าเป็นเวทนา สัจธรรมอันเป็นหน่วยเดียวนี้ได้สำแดงตัวมันเองให้ประจักษ์ออกมาเป็น จิต บุคคล และทุกสิ่งในโลก นี่ก็หมายความว่า เมื่อโลกเป็นหนึ่ง ความมีหลายสิ่งหลายอย่างในโลกก็เป็นมายา ถ้าสัจธรรมเป็นจิต สสารก็เป็นมายาด้วย

เพลโตก็ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างสัจธรรม (โลกที่เป็นจริง) และประจักษ์ธรรม (โลกที่ปรากฏ) ส่วนเหตุผลของเพลโตนั้นต่างกับข้างต้น เพลโตเห็นว่าสัจธรรมนั้น คือ “แบบ” (Form) ตัวอย่างของแบบก็เช่น ความจริง ความยุติธรรม และความงาม ตลอดทั้งความเป็นสี่เหลี่ยม ความขาว ความอ่อน แบบเหล่านี้มิใช่สิ่งที่มีลักษณะเป็นจิตหรือเป็นสสาร แต่เป็นตัวจริงซึ่งสิ่งทั้งหลายในโลกของเราเป็นเพียงหุ่นจำลอง จะได้พูดถึงปรัชญาของเพลโตในบทต่อไป ไลบ์นิซมีความเห็นว่าสัจธรรมประกอบด้วยวิญญาณ ซึ่งเขาเรียกว่าโมนาด (Monad) เบอ์คเลย์มีความเห็นว่าสัจธรรมคือมโนภาพในห้วงจิตของพระผู้เป็นเจ้า นักปรัชญาสองคนหลังนี้อยู่ในกลุ่มที่เรียกกันว่า จิตวาท เพราะเขามีความเห็นว่าสิ่งที่จริง คือ สิ่งที่มีลักษณะเป็นจิตเท่านั้น ส่วนวัตถุนั้นเป็นมายา ถ้าจะว่าไปแล้วนักเมตาฟิสิกส์ส่วนมากมีความเห็นแบบจิตวาท เดส์คาร์ต ถือว่าจิตและวัตถุต่างก็เป็นจริงโดยไม่พึ่งกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาภายหลังว่า เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ทั้งสองเกี่ยวข้องกันได้อย่างไร

เหล่านี้เป็นแต่เพียงคำตอบบางประการต่อปัญหาที่เกี่ยวกับลักษณะของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ หรืออย่างที่อริสโตเติลเรียกเกี่ยวกับสิ่งในฐานะที่เป็นสิ่ง หรือถ้าจะพูดให้ชัดเจนไป มันเป็นคำตอบต่อปัญหาที่ว่า สัจธรรมที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังโลกแห่งผัสสะนั้น มีลักษณะเป็นอย่างไร

ประเภทหรือชนิดของสิ่งต่าง ๆ

ปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือ สิ่งทั้งหลายที่เป็นจริงนั้น มีรูปได้กี่รูป หรือแบ่งได้เป็นกี่ประเภท

ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงความเห็นสองประการที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ประการแรกเป็นคำตอบของกรีก อีกประการหนึ่งเป็นคำตอบของคนสมัยใหม่ อริสโตเติลได้ชี้แจงเรื่องนี้โดยพูดถึงความแตกต่างระหว่าง ตัวประธาน และตัวประกอบ สิ่งบางสิ่งเป็นตัวประธาน ซึ่งหมายความว่าไม่มีสิ่งอื่นมาประกอบมันได้ แต่ตัวมันเองไม่เป็นตัวประกอบของอะไร และมีสิ่งบางสิ่งซึ่งเป็นตัวประกอบของสิ่งอื่น แต่ไม่สามารถที่จะให้สิ่งอื่นมาประกอบได้ ม้าและคนเป็นตัวอย่างของตัวประธาน ม้าแต่ละตัว ถึงจะมีส่วนปลีกย่อยต่างกัน แต่ก็อยู่ใน “ประเภท” เดียวกันคือม้า คนแต่ละคนก็มีอะไรต่างกัน แต่ก็อยู่ใน “ประเภท” เดียวกันคือคน สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เราเอาลักษณะต่าง ๆ ไปประกอบได้ เราพูดได้ว่า โต๊ะตัวนี้สี่เหลี่ยม ม้าตัวนี้ประเปรี้ยว และคน ๆ นี้เป็นเสมียนธนาคาร เงินเดือน ๓๕๐ ปอนด์ต่อปี ลักษณะทั้ง ๓ นี้ เราใช้ประกอบสิ่งอื่นได้ด้วย แต่เราจะหาสิ่งอื่นมาแสดงหรือประกอบลักษณะทั้ง ๓ นี้ไม่ได้ นี่หมายความว่าตัวประธานมีอยู่หรือเป็นอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ส่วนตัวประกอบมีลักษณะและคุณสมบัติที่อยู่โดยตัวเองไม่ได้ เพราะต้องเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสมอ ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายนั้นแบ่งได้เป็นสองพวก คือ พวกที่เป็นตัวประธาน

และพวกตัวประกอบ อริสโตเติลเรียกตัวประธาน เช่นม้าตัวนี้ คนๆ
นี้ว่าเป็น แก่น ซึ่งก็ได้แก่สิ่งต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลกนั่นเอง

การที่อริสโตเติลแบ่งเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาเรื่องแก่น มีผู้โต้แย้ง
พร้อมกับเสนอการแบ่งแบบต่างๆ เช่น ศาตราจารย์ไวท์เฮดเห็นว่าสิ่ง
ทั้งหลาย ควรแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- (๑) สิ่งเป็นจริงที่คงอยู่เป็นนิรันดร์
- (๒) สิ่งเป็นจริงที่เกิดขึ้น
- (๓) นามธรรมที่เกิดขึ้น
- (๔) กฎแห่งธรรมชาติ

ตัวอย่างของประเภทแรกก็ได้แก่ ก้อนหิน หรือสูงขึ้นหน่อยก็
วิญญาณของมนุษย์ ตัวอย่างของประเภทที่สองได้แก่ ปรากฏการณ์
ทุกอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะบนถนน ในห้องหรือในร่างกายสัตว์ รวมทั้ง
ประสบการณ์ของมนุษย์ในเสี้ยวของวินาที ตัวอย่างของประเภทที่สาม
ได้แก่รูปร่างของก้อนหิน ส่วนสี่และความกลมกลืนของเสียงดนตรีนั้น
ไม่แน่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือของความคิด แต่ย่อมเป็น
สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และไวท์เฮดได้กล่าวต่อไปว่า “ความรู้สึกร
และอารมณ์ต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับจิตแน่ ตัวอย่างของสิ่งประเภท
ที่สี่ก็ได้แก่กฎแห่งความดึงดูด หรือความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตของสิ่ง
ทั้งหลาย”

(๒) หลักแห่งความรู้ (Epistemology)

ปรัชญาอีกสาขาหนึ่งได้ชื่อว่า หลักแห่งความรู้ ซึ่งแตกต่างกับ
เมตาฟิสิกส์ เมื่อกันเราพูดถึงจักรวาล และเราพูดถึงคล้ายๆ กับว่า
จักรวาลเป็นสิ่งอยู่เบื้องหน้าเรา พร้อมทั้งจะให้เราพิจารณาเพื่อหาความ

รู้ว่าโดยแท้จริงจักรวาลเป็นอย่างไร กล่าวคือ เรายอมรับโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่า จิตนั้นมีหน้าที่คล้ายดวงประทีปที่ให้แสงสว่างแก่โลก และเผยให้เราเห็นว่าโลกที่แท้จริงเป็นอย่างไร ถ้าเราพิเคราะห์โดยนัยปรัชญาให้ถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าข้อสมมติอันนี้แย้งได้ ถ้าเรายอมรับเรื่องนี้ เราจะอธิบายอาศัย (error) ได้อย่างไร ดวงไฟนั้นจะให้แสงสว่างแก่สิ่งที่ไม่ปรากฏได้หรือไม่ คงไม่ได้แน่ แต่เวลาที่มนุษย์รู้ว่าอะไรผิดไปนั้น เป็นไปได้สองประการ คือ ไม่เห็นสิ่งที่มีหรือเห็นสิ่งที่ไม่มี ในกรณีที่เห็นสิ่งที่ไม่มีนั้น ก็คือ จิตจินตนาการสิ่งนั้นขึ้นเองเมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะรู้ได้อย่างไรว่า เมื่อเราเห็นสิ่ง ๆ หนึ่ง จิตสร้างสิ่งนั้นขึ้นมาหรือว่าสิ่งนั้นมีอยู่เอง

นักปรัชญาผู้หนึ่งชื่อคันทันท์ อ้างว่า สิ่งต่างๆ ในโลกที่ปรากฏต่อจิตของเรานั้น ต้องปรากฏตามแบบซึ่งเป็นโครงสร้างของจิต โครงสร้างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตนี้มีหน้าที่เรียบเรียงให้วัตถุภายนอกเข้ามาสู่คลังของจิต และถ้าจะว่ากันแล้ว เรามีเหตุผลที่เดี๋ยวจะกล่าวว่าสิ่งบางสิ่งที่เรารู้เราเห็นนั้น เป็นเพียงสิ่งที่เกิดในห้วงจิตของเรา หรือเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกายของเรา ตัวอย่างเช่น เมื่อเราเอาเข็มแทงที่นิ้ว ทั้งอาการที่รู้สึกเจ็บ (การรับรู้) และความเจ็บ (สิ่งที่ถูกรับรู้) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในตัวเรา ถ้าเราตาบอดสี เราเห็นสีเขียวเป็นสีเทา นี่แปลว่า การที่สิ่งหนึ่งจะปรากฏต่อเราว่าเป็นสีอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพตาของเรา พุดง่าย ๆ ก็คือ สิ่งหนึ่งจะปรากฏเป็นสีอะไรต่อเรานั้น ขึ้นอยู่กับตัวเราด้วย การที่คนอื่น ๆ เห็นสิ่งนี้เป็นสีเขียวก็เข้าหลักทำนองเดียวกัน คือ ขึ้นอยู่กับคนเหล่านั้น จึงสรุปได้ว่าสีไม่ใช่คุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ในโลก แต่เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้มอง นักปรัชญา ๒ ท่าน คือ ล็อค และ เบอว์คเลย์ เรียกสิ่งนี้ว่า จิตภาพ (idea) ด้วยการอ้างเหตุผลอย่างเดียวกันนี้ เราอาจกล่าวได้ว่าคุณสมบัติ

อื่น ๆ ของสิ่งทั้งหลายก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้เห็น หรืออาจพูดได้ว่าอยู่ในใจของผู้เห็น

แนวคิดทำนองนี้ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องลักษณะทั่วไปของความรู้ เช่น กระบวนการที่เราเรียกว่าการรับรู้นี้เป็นสื่อทำให้เราเข้าถึงโลกที่เป็นอิสระจากตัวเราหรือไม่ ถ้าคุณสมบัติบางอย่างของสิ่งที่เรารู้ขึ้นอยู่กับตัวเรา เราจะรู้ได้อย่างไรว่าอันไหนเป็นของวัตถุ อันไหนขึ้นกับเรา ปัญหาจึงเกิดได้ว่าเราจะมีหลักเกณฑ์อะไรบ้างหรือไม่ ที่จะช่วยให้เราตัดสินใจได้ว่าความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น อันไหนเป็นความรู้ที่แท้จริง ปัญหาอีกอันหนึ่งก็คือว่า ความรู้ของมนุษย์มีขอบเขตหรือไม่ ถึงแม้เราจะยอมรับว่ามีสิ่งบางสิ่งที่เราสามารถรู้จักมันตามสภาพที่แท้จริงของมันได้ อาจเป็นไปได้หรือไม่ที่มีสิ่งบางสิ่งซึ่งธรรมชาติ และลักษณะของจิตมนุษย์เท่าที่เป็นอยู่นี้ไม่สามารถจะหยั่งถึงได้ เช่น พระเจ้า เจตจำนงอิสระ หรือ อมตภาพ

ในประวัติของปรัชญา ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อนักปรัชญาถกกันถึงเรื่องต้นกำเนิดของความรู้ ปัญหาก็คือว่าความรู้ทั้งหลายของมนุษย์นั้นได้รับมาจากประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือว่ามีได้เป็นอย่างนั้น แต่จิตของมนุษย์มีเหตุผลในตัวของมันเองโดยไม่พึ่งประสาทสัมผัส และเมื่อจิตคิดตามเหตุผลนี้แล้ว เราก็จะได้รับความรู้ที่แท้จริง พวกที่มีความเห็นอย่างประการหลังได้ยกตัวอย่างการคิดเลขว่า ในการคิดเลขนั้น เราคิดตามหลักของเหตุผล โดยไม่อาศัยประสาทสัมผัสอย่างใด ๆ เลย

(๓) จริยศาสตร์ (๔) ศูนทรียศาสตร์ และ (๕) ปรัชญาการเมือง

มีปรัชญาอยู่สามสาขา ซึ่งนักปรัชญาส่วนมากเห็นว่าเข้าใจได้ยาก ถ้าไม่เอ่ยพาดพิงไปถึงเมตาฟิสิกส์และหลักแห่งความรู้

(๓) จริยศาสตร์

สาขาแรกก็คือจริยศาสตร์ เป็นสาขาที่สำคัญของวิชาปรัชญา วิชาจริยศาสตร์พยายามศึกษาว่า ดี เป็นอย่างไร ชอบธรรมเป็นอย่างไร ลักษณะทั้งสองคือความดีและความชอบธรรมนี้ เป็นหลักแห่งสัจธรรมที่มีอยู่จริงในสิ่งทั้งหลาย และจิตมนุษย์สามารถจะหยั่งเห็นมันได้ หรือว่ามันเป็นแต่เพียงชื่อที่เราใช้เรียกความรู้สึกของเรา (หรือของสังคม) เมื่อเราชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราหมายความว่าแค่นั้น เมื่อเรากลัวว่าการกระทำที่ดี คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดผลที่พึงใจ เช่น ให้ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด หรือเมื่อเรากลัวว่า การกระทำที่ดีคือการกระทำที่ไม่ขัดกับมโนธรรมของเรา หน้าที่หมายความว่าอะไร ทำไม เราจะต้องทำสิ่งที่เราคิดว่าควรทำ ทำไมไม่ทำสิ่งที่เราต้องการทำ

เป็นการง่ายที่จะเห็นว่า ปัญหาเรื่องนี้เกี่ยวกับเมตาฟิสิกส์ และหลักแห่งความรู้ เช่น คำันท์มีความเห็นว่า จิตมนุษย์นั้นโดยธรรมชาติแล้ว ไม่สามารถจะเข้าถึงความจริงที่แท้ได้ เพราะขณะเมื่อมนุษย์ได้รับความรู้นั้น จิตจะเป็นผู้มีส่วนในการ “ปรุง” ความรู้นั้นด้วยเสมอ แต่คำันท์ก็เห็นว่ามนุษย์มีอำนาจพิเศษอย่างหนึ่งที่จะหยั่งถึงความจริงที่แท้ได้ อำนาจอันนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งความจริง อำนาจอันนี้คือเจตนาที่กำหนดให้มนุษย์ทำตามหน้าที่ ในขณะที่ใดที่เราารู้สึกตัวว่าเรากำลังทำตามหน้าที่ คือ ในขณะที่เราตั้งใจทำสิ่งที่ควรทำ ในขณะที่นั้น เราได้แสดงตัวเราว่าเป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งความจริง แต่อย่าลืมนำสำหรับคำันท์ โลกแห่งประสาทสัมผัสทั้งห้ามิใช่โลกที่แท้จริง ซึ่งจะรู้ได้ก็แต่โดยปัญญา

แต่ก็มีนักปราชญ์บางท่านเห็นว่า ความเป็นจริงนั้นประกอบไปด้วยองค์แห่งความจริงสามประการ คือ สัจจะ ธรรมะ และสุนทรียะ

ทั้งสามนี้จิตมนุษย์อาจหยั่งรู้ได้ราง ๆ แต่มันก็เป็นจุดหมายในชีวิตของมนุษย์ ฉะนั้น ในขณะที่เราปฏิบัติธรรมและมีความรู้สึกว่าจะต้องทำอะไรก็ตาม ในขณะนั้นเรากำลังอยู่กับแก่นแห่งความจริง ซึ่งมักเรียกกันว่า “คุณค่า”

(๔) สุนทรียศาสตร์ และ (๕) ปรัชญาการเมือง

ในวิชาสุนทรียศาสตร์ ปัญหาทำนองนี้ก็เกิดขึ้น เมื่อเรากล่าวว่า ภาพ ๆ หนึ่งงามนั้นเราหมายความว่าอะไร สุนทรียภาพเป็นความจริงที่มีอยู่เองโดยไม่ต้องอาศัยเรา หรือว่าเป็นเพียงชื่อที่เราใช้เรียกสิ่งหนึ่งเมื่อเราชอบ ถ้าเป็นอย่างแรก คือ ถ้าความงามเป็นองค์ประกอบที่แท้จริงอันหนึ่งของจักรวาล จักรวาลแบบนี้จะมีลักษณะเป็นอย่างไร และถ้าเป็นอย่างนี้จริง ความงามกับสิ่งที่งามนั้น สัมพันธ์กันอย่างไร

ปรัชญาการเมืองก็พูดถึงปัญหาต่าง ๆ คล้ายกับจริยศาสตร์ แต่พูดถึงชุมชนมากกว่าที่จะพูดถึงปัจเจกชน ชุมชนมีไว้เพื่ออะไร อะไรเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวชุมชนไว้ได้ เมื่อไรประชาชนจึงควรทำตามคำสั่งของรัฐบาลรูปใดดีที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ควรเป็นไปทำนองใด สิทธิของประชาชนมีแค่ไหน และได้มาอย่างไร

ความคิดเห็นส่วนตัวในวิชาปรัชญา

เมื่อได้พิจารณาสาขาต่าง ๆ ของปรัชญาแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ปรัชญามีขอบเขตกว้างขวางมาก เกินที่ปัญญาคน ๆ เดียวจะศึกษาได้ นักปรัชญาจำต้องเลือกศึกษาเพียงบางเรื่อง และแม้เพียงบางเรื่องนั้นเขาก็ได้แต่พิจารณาอย่างกว้าง ๆ

การเลือกเรื่องที่จะศึกษานี้ก่อให้เกิดปัญหาได้ เมื่อเลือกเรื่องแล้ว

ก็ต้องเลือกหัวข้อว่าจะศึกษาอะไร เขาใช้หลักเกณฑ์อะไรในการเลือกหัวข้อ แน่แน่นอนเขาต้องเลือกเรื่องที่เขาสนใจหรือเห็นว่าสำคัญ แต่ “สนใจ” และ “สำคัญ” เป็นความเห็นส่วนตัว สิ่งที่คุณหนึ่งสนใจอีกคนอาจไม่เห็นสำคัญ สิ่งที่คุณหนึ่งว่าสำคัญ อีกคนอาจเห็นว่าไร้สาระ ตัวอย่างเช่น คนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ สนใจปัญหาเรื่องการชำระบาป และเรื่องพระเมตตาของพระเจ้า ในสมัยกลาง คนถกเถียงเรื่อง “สาระ” เช่น ความเป็นไฟ ความเป็นก้อนหิน ปัจจุบันไม่มีใครสนใจเรื่องเหล่านี้แล้ว เราจะเห็นได้ชัดว่านอกจากอารมณ์ รสนิยม และความสนใจส่วนตัวของปรัชญา จะเป็นสิ่งที่กำหนดหัวข้อศึกษาแล้วยังอาจกำหนดวิธีการที่เขาศึกษาหัวข้อเหล่านี้ด้วย สมัยแต่ละสมัยก็คงเป็นทำนองนี้ ในสมัยกลาง นักปราชญ์ส่วนใหญ่สนใจปัญหาปรัชญาที่เนื่องด้วยเทวศาสตร์ และก็พยายามสรุปให้ตรงกับศรัทธาในศาสนา สมัยนี้วิชาวิทยาศาสตร์เป็นผู้สร้างปัญหาให้แก่ปรัชญา และนักปรัชญาก็พยายามชี้ให้เห็นว่าวิชาฟิสิกส์นั้นมีขอบเขตอันจำกัด ในการที่จะอธิบายจักรวาล

ความเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวของนักปรัชญานี้ นอกจากจะกำหนดหัวข้อแล้ว ยังมีอิทธิพลที่จะทำให้นักปรัชญาสรุปอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วย ข้าพเจ้าเคยกล่าวแล้วว่า ปรัชญาสนใจคุณค่าและความหมายมากกว่าข้อเท็จจริง แต่ความหมายนั้นเป็นสิ่งที่ “บุคคล” พบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และคุณค่าก็เป็นสิ่งที่ “บุคคล” ยกให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น คนหนึ่งอาจจะเห็นว่า จักรวาลนั้นดำรงอยู่โดยมีจุดหมายปลายทาง แต่อีกคนไม่เห็นด้วย บางคนเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลเกิดขึ้นก็เพราะเป็นผลที่อีกสิ่งหนึ่งทำให้เกิด คือ เห็นว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นแบบจักรกล ส่วนอีกบางคนอาจเห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นเพื่อจะบรรลุจุดหมายอันใดอันหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงกล่าวได้ว่า

ข้อคิดของนักปรัชญานั้น ก็เป็นเพียงเรื่องส่วนตัวที่เกี่ยวกับนักปรัชญา ไม่มีอะไรมากกว่านั้น ที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนั้น ไม่ใช่เพราะข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ แต่คนส่วนใหญ่คิดว่า ความเห็นของนักปรัชญานั้น มิใช่อะไรอื่นนอกจากความรู้สึกส่วนตัว ข้อคิดของนักปรัชญานั้นเป็นเพียง ความคิด ของคนๆ หนึ่งที่เกี่ยวกับโลก แต่ไม่ใช่ ความจริง ที่เกี่ยวกับโลก ตามความเห็นของคนเหล่านี้ นักปรัชญาเหมือนกับผู้เขียนบทละครที่สร้างขึ้นตามความต้องการและความคิดของตน

ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยในเรื่องนี้ ถ้าความเห็นข้างต้นถูกต้องแล้ว ความเห็นอันนี้เองก็เป็นแต่เพียงความคิดส่วนตัวของคนเหล่านี้ ไม่มีอะไรมากกว่านั้น มันไม่ได้เกี่ยวกับความจริงที่ว่าวิชาปรัชญาให้อะไรเราบ้าง นอกจากความคิดส่วนตัวของนักปรัชญา กล่าวคือ ถ้าปรัชญาเป็นแต่เพียงภาพสะท้อนความคิดของนักปรัชญา ความเห็นข้างบนของคนเหล่านี้ก็เป็นเพียงภาพสะท้อนความคิดของเขาเหล่านี้เท่านั้น

ข้าพเจ้าขอยกคำของศาสตราจารย์ไวท์เฮด ที่พูดถึงงานของนักประวัติศาสตร์สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ คนหนึ่ง ท่านเขียนว่า ผลงานของกิบบอน “เป็นประวัติอย่างละเอียดของจักรวรรดิโรมัน และในเวลาเดียวกัน ก็แสดงให้เห็นยุคเงินของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการของยุโรป และคล้ายกับสมัยโรมันเมื่อเจ็ดร้อยปีก่อน ยุคเงินนี้ก็เชื่อมโยงไปโดยการปรากฏตัวของเครื่องจักรไอน้ำ และระบบประชาธิปไตย ซึ่งเทียบได้กับพวกอนารยชน และคริสเตียนที่ทำให้โรมันสลายตัว ฉะนั้น การที่กิบบอนชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมแห่งจักรวรรดิโรมัน เป็นการแนะนำให้เห็นความเสื่อมแห่งอารยธรรมของสมัยตน”

เมื่อพูดถึงความคิดเห็นส่วนตัว เราอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของปรัชญาแบบไหนจะมีต่อผู้อ่านคนใดนั้น ก็เป็นเรื่องส่วนตัวเหมือนกัน

ผู้อ่านบางคนชอบปรัชญาสำนักนี้ บางคนชอบสำนักนั้น ขึ้นอยู่กับสติปัญญาและรสนิยมของแต่ละคน วิลเลียม เจมส์ แบ่งคนตามอุปนิสัยเป็นสองพวก คือ พวก “เฉียบขาด” และพวก “อ่อนโยน” ปรัชญาของคนสองพวกนี้ต่างกันตามอุปนิสัยดังกล่าว พวกเฉียบขาดมักอยู่ในปรัชญาสำนัก “ประจักษ์วาท ผัสสวาท สสารวาท ทูวาท อศาสนวาท พหุวาท นียัตวาท” ส่วนพวกอ่อนโยนมักอยู่ในสำนัก “วิตรรกวาท วุฒิวาท จิตวาท สุวาท ศาสนวาท เอกวาท อีสรวาท”

ตัวข้าพเจ้าเองต้องสารภาพว่า ข้าพเจ้ามีความโน้มเอียงที่ชอบปรัชญาสำนักใดสำนักหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลอันแท้จริงของมันว่าเป็นอย่างใด และข้าพเจ้าคิดว่า ผู้อ่านทุกๆ ไปก็เป็นอย่างนี้

แต่ความจริงนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจหรือไม่พอใจของเรา คนบางคนพอเริ่มต้นก็คิดว่าก่อนแล้วว่อย่างนี้ต้องเป็นจริง (ความหมายของคำเหล่านี้จะปรากฏในหน้าต่อๆ ไป) ทั้งๆ ที่ใครๆ ก็เห็นว่าไม่จริง ความโน้มเอียงที่จะเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งนี้ เป็นนิสัยอันหนึ่งของคนเรา และเป็นสิ่งที่กำหนดความปรารถนาของเรา แต่ความปรารถนานั้น แม้จะเป็นสาเหตุทำให้คนคิด ก็มีได้เป็นพยานแห่งความจริง

ความยากของวิชาปรัชญา

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่าปรัชญานั้นยาก และที่ยากก็เพราะ

- (๑) เนื้อหาคลุมเครือ
- (๒) นักปรัชญาเขียนคลุมเครือ
- (๓) มีความเห็นส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้อ่านแยกไม่

ออกว่าตอนไหนนักปรัชญาอธิบายความจริงของจักรวาล ตอนไหนเขาแสดงความคิดเห็นส่วนตัว

(๔) ผู้อ่านเอง เอาความคิดเห็นส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เขาไม่ได้เรียนปรัชญาอย่างเรียนพีชคณิต ซึ่งมีสูตร ที่ไม่ผิดก็ถูก แต่เมื่อเขาอ่านปรัชญานั้น เขามักจะมีความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบ และความชอบหรือไม่ชอบนั้นก็เพิ่มขึ้นอยู่กับเหตุผลของปรัชญาที่อ่านอยู่ แต่มักจะขึ้นอยู่กับบรรณนิยมและความปรารถนาที่อยากให้โลกเป็นอย่างนั้นอย่างนั้นตามความรู้สึกของตน

น่านิจิตตังในวิชาปรัชญา

เราจะเห็นได้ว่าปรัชญานั้นมีหลายอย่าง ปรัชญาบางอย่างศึกษาธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงในจักรวาล บางอย่างศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง อาทิปัญหาเรื่องวินัจฉัย ตัวอย่างเช่น เมื่อเรادتตสินใจผิดโดยกล่าวว่าฟรุ้งนั้ฝนจะตก การตตสินใจครั้งนั้นมีสถานะทางตรรกวิทยาอย่างไร และจิตของเรากะทำการอันใดขณะที่ตตสิน นักปราชญ์บางคนก็พูดถึงเรื่อง ความสัมพันธ์ เช่น เมื่อเรากล่าวว่าหมอนอยู่ใต้โต๊ะ ความสัมพันธ์ “ใต้” หมายความว่าอะไร บางคนก็ศึกษาแต่เรื่องสิ่งที่ถูกประจักษ์ ตัวอย่างเช่น เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งประจักษ์ต่อเรานั้น อะไรกันแน่คือสิ่งนี้ วัตถุ หรือข้อมูลแห่งผัสสะ หรือสี หรือว่าเป็นเพียงความรู้สึกที่เกิดในจิตของคน วิธีเขียนปรัชญานั้นก็มีหลายอย่างแตกต่างกันพอ ๆ กับเนื้อหา นักปรัชญาบางคนเขียนแบบเมตาฟิสิกส์แท้ คือ มีแต่เหตุผลล้วน ๆ โยงกันเป็นโซ่ โดยไม่อ้างถึงสิ่งที่เราได้เห็นได้ยินกันในโลก ตัวอย่างก็ได้แก่เรื่อง Appearance and Reality ของเบอร์คเลย์ เรื่อง Space, Time and Reality ของ อเล็กซานเดอร์ และเรื่อง Process and Reality ของไวท์เฮด

ในปัจจุบันนี้ วิธีการเขียนแบบนี้ล้าสมัยแล้ว เดิมนั้นนักปรัชญาเขียนเรื่องการแบ่งประเภทต่างๆ ของข้อความ และมีการวิเคราะห์ความหมายของประโยค เรื่องพวกนี้ก็จัดชิดพอกๆ กับตำราเมตาฟิสิกส์ และปรัชญายุคตีตกัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากตะวันออก ก็เต็มไปด้วยคำสอนและสภาวะที่เรียกกันว่า สูตร ในปรัชญาฮินดู ปรัชญาจีนส่วนใหญ่ ก็เป็นคำสอนแบบสภาวะ และนิยาย เต่าเต๋อจึงนั้นสอนให้มนุษย์อยู่อย่างสันโดษ มีปรัชญาอีกบางพวกซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้เค้ามาจากตะวันออก สอนว่า ปัญญาธรรมที่แท้จริงนั้นจะหยั่งถึงได้ก็ต่อเมื่อเราต้องปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดเท่านั้น และปัญญาธรรมอันนี้เองที่จะเป็นผู้กำหนดหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อสภาพแห่งความจริงเป็นอย่างไรที่ศาสตร์ผู้เห็นธรรมชี้แจง มนุษย์ก็ควรมีชีวิตอยู่ตามนัยแห่งสัจธรรมนี้

เพลโตชอบเขียนแบบสนทนา ซึ่งเหมือนกับการแสดงละคร การสนทนาเป็นเครื่องช่วยชี้ให้เห็นความคิดทางปรัชญา ตัวละครตัวหนึ่งจะแสดงทฤษฎีของเขาออกมาก่อน คนที่สองก็แย้ง คนที่สามเสริมคนที่สี่ค้าน แล้ววกมาหาคำตอบของคนแรกอีก คนหนึ่งคนใดในสี่คนนี้อาจเป็นผู้สรุปได้

ปรัชญาของอริสโตเติลนั้น ก็ตีความได้หลายอย่าง ปรัชญาสมัยกลางนั้น ส่วนใหญ่มุ่งที่จะผสมผสานคำสอนของคริสต์ศาสนา กับปรัชญาของเพลโตหรือของอริสโตเติล หาไม่ก็ของทั้งสองเลยทีเดียว ผลก็คือทำให้คนในปัจจุบันสนใจน้อย ความเจริญทางวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลต่อความคิดทางปรัชญามาก นักปราชญ์ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา บางคนสนใจเรื่องประจักษ์เรื่องเดียว เขามักจะถามว่าอะไรกันแน่ คือ สิ่งที่เราประสบในโลกภายนอก สิ่งที่เราประสบนั้น

มีความจริงที่เป็นอิสระจากตัวเราแค่นั้น พอมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ ปรัชญาก็ยังเขียนกันคลุมเครือมากขึ้น และพอถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ปรัชญา ก็เป็นอย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวในตอนต้น ๆ คือ เป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ยาก แม้กับคนฉลาด

คุณสมบัติบางประการของนักปรัชญาที่ดี

ข้าพเจ้าจำเป็นต้องกล่าวว่า ผู้ที่จะเรียนปรัชญาได้นั้น ต้องมีการศึกษาดีพอสมควร ประการแรก เขาควรรู้ภาษากรีกและลาติน เพื่อจะได้อ่านปรัชญาโบราณได้ และเข้าใจความหมายของคำกรีกและลาติน ซึ่งจะพบบ่อยๆ ในหนังสือปรัชญา เขาต้องรู้ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจะศึกษาปรัชญาการเมือง และถ้าต้องการจะเข้าใจปรัชญาการเมืองจริงๆ ก็ต้องรู้กฎหมายด้วย นักศึกษาวจยาศาสตร์ต้องมีความรู้เรื่องศาสนาต่างๆ และประวัติความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ ต้องเรียนศาสนศาสตร์และมานุษยวิทยา

การที่จะเข้าใจเมตาฟิสิกส์และหลักแห่งความมริได้ดี นักศึกษาต้องรู้วิทยาศาสตร์พอสมควร อย่างน้อยต้องรู้ว่าในปัจจุบันนี้ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับอนุภาคที่เล็กที่สุดของสสาร เขาว่าอย่างไร และทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ในบรรดาวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย ฟิสิกส์ ชีววิทยา และจิตวิทยา ช่วยในการเข้าใจปรัชญาได้ดีที่สุด ฟิสิกส์นั้นเป็นวิชาที่ก้าวหน้าที่สุดในบรรดาวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย และนักฟิสิกส์มักขยายขอบเขตของวิชานี้ล่วงเข้ามาในแดนของปรัชญาบ่อยๆ มีหนังสือทางฟิสิกส์ไม่น้อยที่จะต้องจบลงด้วยความเห็นทางปรัชญา ซึ่งพยายามที่จะชี้ให้เห็นความคิดผิดๆ ที่นักปรัชญาเคยเชื่อกันมาและจะเชื่อต่อไป ในวิชาชีววิทยานั้นขณะนี้ก็มีความเห็นแตกแยกกันว่า พฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต

นั่นเป็นไปตามกฎของฟิสิกส์และเคมี หรือว่าการที่จะอธิบายพฤติกรรมเหล่านี้ได้ เราต้องยอมรับสิ่งบางสิ่งที่ไม่มีลักษณะเป็นสสาร และเป็นผู้เลื้อกจุดหมายอันใดอันหนึ่ง เพื่อให้พฤติกรรมของมนุษย์เป็นไปทางนั้น วิชาจิตวิทยานั้นศึกษากลไกของจิตมนุษย์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อาจช่วยให้ความกระจ่างแก่ปัญหาทางปรัชญาบางเรื่องได้ เช่น เรื่องการประจักษ์ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกายและใจ และเรื่องบ่อเกิดและขอบเขตของความรู้ (ขอกล่าวในที่นี้ว่า จิตวิทยานั้นถือกำเนิดจากปรัชญา และพยายามที่จะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ แต่กระนั้นก็ยังตัดไม่ขาดทีเดียวจากปรัชญา) และนอกจากนั้นนักปรัชญาควรต้องเข้าใจวรรณคดี ดนตรี และจิตรกรรม ต้องรู้ว่านักเขียนได้กล่าวถึงชีวิตอย่างไรบ้าง เขาควรต้องรู้อารมณ์ของสุนทรียภาพที่ปรากฏในศิลปกรรมทั้งหลายเพื่อที่จะได้เห็นค่า และสามารถอธิบายเรื่องของอัจฉริยภาพและความบันดาลใจของศิลปิน จึงจะทำให้เข้าใจจักรวาลได้อย่างถึถ้วน

จะเห็นได้ว่านักปรัชญาที่ดีพร้อมนั้นหาไม่ได้แน่ แม้เราอยากให้ปรัชญาที่ดีพร้อมเป็นอย่างนั้น เราก็ไม่สามารถที่จะหวังว่ามีมนุษย์คนใดที่มีความรู้มากมาถ่ายทอดอย่างนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ท่านไม่ควรวิพากษ์ปรัชญา นอกจากท่านจะเป็นผู้ที่เรากล้อกันโดยทั่วไปว่า “มีการศึกษาดี” ข้าพเจ้าเคยเตือนนักศึกษามหาวิทยาลัยบ่อยๆ ว่า “ต้องมีพื้นดีเสียก่อน จึงค่อยเรียนปรัชญา” บางคนไม่เชื่อ ไม่รู้วิทยาศาสตร์ ไม่เคยแตะประวัติศาสตร์ วรรณคดีและลาตินก็ไม่เคยสนใจ แต่ก็พยายามเรียนปรัชญา เลยจำต้องมาเรียนวิชาเหล่านี้ภายหลัง ซึ่งความจริงควรจะได้เรียนมาก่อน วิชาปรัชญานั้นเปรียบเสมือนบันไดขั้นสุดท้ายของการศึกษา

ข้าพเจ้าหวังว่าผู้อ่านคงไม่เห็นว่าข้าพเจ้าเองมีความรู้ทุกอย่าง ดังที่ได้บรรยายไว้ข้างต้น จะเป็นอย่างนั้นหามิได้ ประวัติศาสตร์กับวิทยาศาสตร์นั้น ข้าพเจ้ารู้น้อยมาก กวีนิพนธ์อันแสนยากที่จะเข้าใจนั้น นานๆ จึงจะได้อ่านสักครั้ง ตรรากวิทยานั้น ไม่เคยเรียนเลย ร้ายยิ่งกว่านั้นก็คือ ความคิดความอ่านของข้าพเจ้าแคบ เพราะติดข้องอยู่กับปรัชญายุโรปเท่านั้น แทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาตะวันออกเลย โดยเฉพาะปรัชญาอินเดีย ซึ่งเต็มไปด้วยความลึกซึ้ง และความจริงที่อธิบายไม่ได้ ข้าพเจ้าคุ้นกับปรัชญากรีก รู้จักเพลโตและอริสโตเติลพอควร ปรัชญาสมัยกลางนั้นแทบจะพูดได้ว่าไม่รู้เลย และข้าพเจ้าโง่เกินที่จะเข้าใจความสับสนของปรัชญาสมัยใหม่ โดยเฉพาะของเฮเกิลและคานท์นั้น ข้าพเจ้าอ่านแทบไม่รู้เรื่องทีเดียว นอกจากนั้นข้าพเจ้ายังแคบในแง่ที่ว่าสนใจแต่ปรัชญาของอังกฤษ

๕ เรื่องในหนังสือเล่มนี้

เนื่องจากความบกพร่องของข้าพเจ้าดังกล่าว ผู้อ่านก็จำต้องพลอยรับความบกพร่องอันนี้ด้วย ข้าพเจ้าจำต้องกล่าวถึงเฉพาะนักปรัชญาที่ข้าพเจ้าเข้าใจดีพอที่จะเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ผลก็คือหนังสือเล่มนี้พูดถึงหัวข้อและปัญหาทางปรัชญาบางเรื่องเท่านั้น แต่ปัญหาเหล่านั้นก็มีไขว่จะไม่สำคัญ และเป็นหัวข้อที่พอจะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพของปรัชญาได้บ้าง

ข้าพเจ้าขอเริ่มด้วยเพลโต พร้อมทั้งความคิดที่แสดงออกในเรื่องอุดมรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเล่มหนึ่งในวงการปรัชญา ถือกันว่า อุดมรัฐ เป็นเค้าโครงของรัฐในอุดมคติ เป็นปรัชญาการเมืองและจริยธรรม คือ พยายามอธิบายว่าชีวิตที่ประเสริฐนั้นเป็นอย่างไร แต่

ทั้งความคิดทางการเมืองและจริยธรรม เป็นผลจากความเห็นเกี่ยวกับ
จักรวาลโดยส่วนรวม ผู้ที่ได้รับการอบรมมาในยุคประชาธิปไตย อาจ
รังเกียจความเห็นของเพลโต ข้าพเจ้าจึงจะขอพูดถึงเมตาฟิสิกส์อันเป็น
พื้นฐานก่อน แล้วจึงจะกล่าวถึงจริยธรรมและการเมือง ซึ่งตั้งอยู่บน
ฐานอันนี้ ในบทต่อๆ ไป ข้าพเจ้าจะพูดถึงปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการ
ประจักษ์ และความเห็นที่แพร่หลายเกี่ยวกับจริยธรรมและการเมือง

ปรัชญาของเพลโต

ความไม่แน่นอนของประสาทสัมผัส

ทฤษฎีทางเมตาฟิสิกส์ของเพลโตเริ่มด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลกของเรา เมื่อมองเผิน ๆ เราจะรู้สึกว้าวุ่นว่าสิ่งเหล่านี้มีลักษณะบางอย่าง เช่น ความหนาแน่น และความถาวร แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าไม่มีลักษณะเหล่านี้เลย โดยทั่วไป เรามักคิดว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุ ก็คือตัวตน อะไรอันหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติบางอย่าง ตัวอย่างเช่น ตัวตนอันนี้มีลักษณะแข็ง รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สีน้ำตาล เป็นไม้ อาจมีปัญหาขึ้นได้ว่า คุณสมบัติเหล่านี้เป็นลักษณะที่ตายตัวของโต๊ะ หรือการที่เราพูดว่ามันเป็นคุณสมบัติของโต๊ะนั้นก็เนื่องจากว่ามันขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ มิได้เป็นอะไรโดยตัวของมันเอง เพลโตคิดว่าลักษณะของสิ่งทั้งหลายที่เรารู้จักนั้น เป็นเพียงลักษณะที่ปรากฏต่อเรา คล้ายกับว่าเป็นลักษณะจริง และที่ปรากฏอย่างไรนั้นก็แล้วแต่เราจะมองจากแง่ไหน ถ้าเรามองจากแง่ที่ต่างกัน ลักษณะเหล่านี้อาจกลายเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามก็ได้ เช่น กระจ่างตัวหนึ่ง ขนาดของกระจ่างตัวนี้ใหญ่หรือเล็ก เราตอบได้เพียงว่าเล็กถ้าเทียบกับข้าง ใหญ่ถ้าเทียบกับตัวแมลง น้ำตามปกติก็ต้องอยู่ในอุณหภูมิใดอุณหภูมิหนึ่ง แต่ถ้าถามว่าร้อนหรือเย็น ก็ตอบได้ว่าไม่ร้อนไม่เย็น หรือทั้งร้อนทั้งเย็น ร้อนสำหรับคนซึ่งเพิ่งพ้นพายุหิมะ เย็นสำหรับคนที่เพิ่งออกจากเตาของเรือกลไฟ ภาพๆ นี้สวยหรือไม่สวย เมื่อศตวรรษที่แล้วใครๆ ก็ว่าสวย แต่ในศตวรรษนี้ไร้ค่าเลยทีเดียว ไม่ว่าเราจะเอื่อยอะไรก็ตาม มันกลายเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามได้เสมอ กล่าว

อีกนัยหนึ่งก็คือ เราไม่สามารถจะพูดได้ว่า สิ่งๆ หนึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่ง และก็พูดไม่ได้เหมือนกันว่ามันมีลักษณะตรงกันข้าม เปลโตเองกล่าวว่า สิ่งต่างๆ ย่อมแกว่งไปแกว่งมา ระหว่างลักษณะสองอย่าง หรือจะพูดให้ถูก ระหว่างปลายทั้งสองของลักษณะเดียวกัน เล็กกับใหญ่ ร้อนกับเย็น สวยกับไม่สวย มันอาจเป็นอะไรก็ได้ระหว่างลักษณะที่ต่าง ตรงกันข้ามเหล่านี้ เปลโตจึงถือว่า โดยตัวของมันเองแล้ว สิ่งทั้งหลายไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว

เมื่อเราพูดถึงสิ่งๆ หนึ่ง เรามักพูดถึงลักษณะของมัน และบอกว่ามันมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นอย่างไร เช่น เราพูดว่าโต๊ะตัวนี้แข็ง รูปสี่เหลี่ยม สีน้ำตาล ทำด้วยไม้ มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ เช่น อยู่ “บน” พื้น หนักเป็นสองเท่าของเก้าอี้ตัวนี้ นอกนั้นยังอาจมี “ค่า” ซึ่งกำหนดด้วยราคาซื้อขายมา ในกรณีนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ที่ซื้อขายด้วยเงิน สิ่งอื่นๆ ในโลกทุกสิ่งก็เหมือนโต๊ะตัวที่เราพูดถึง คือลักษณะของมันเป็นลักษณะสัมพันธ์ เปลโตจึงสรุปว่า เมื่อเราพูดถึงคุณสมบัติของโต๊ะตัวนี้ คำพูดของเราจะไม่จริงเสมอไป และคุณสมบัติเหล่านี้ เราไม่มีทางจะทราบได้แน่นอน เพราะสิ่งที่เราารู้ได้แน่นอนนั้น ต้องมีลักษณะแน่นอนด้วย ฉะนั้น เราไม่มีทางที่จะรู้คุณสมบัติของโต๊ะตัวนี้ได้อย่างถูกต้องเลย

ปัญหาเรื่องตัวตน (Substance)

เราได้พูดถึงคุณสมบัติของโต๊ะ แล้วตัวโต๊ะเองเล่า ตัวตนของโต๊ะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ “มี” คุณสมบัติเหล่านี้ คืออะไรกันแน่ เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่ง่าย สมมติว่าตัวตนของโต๊ะตัวนี้คือสิ่งหนึ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้ หรือเป็นสิ่งที่คุณสมบัติเหล่านี้อาศัยอยู่ กล่าวคือ เป็นสิ่งอีกสิ่งหนึ่งต่างหากแยกจากคุณสมบัติเหล่านี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ถ้าเราถอดเอาคุณสมบัติ

เหล่านี้ออกไปจากโต๊ะทั้งหมด สิ่งที่เหลืออยู่ก็น่าจะเป็นตัวตนอันที่เรา
กล่าวถึงนี้ ลองถอดความแข็งออกไปเสียก่อน สิ่งที่เราที่เหลืออยู่ก็คือ
อะไรอย่างหนึ่ง ที่มีรูปสี่เหลี่ยม เป็นไม้ และสีน้ำตาล ต่อไปเอาความ
เป็นสี่เหลี่ยมออก เราก็จะเหลือสิ่งๆ หนึ่งที่เป็นไม้และสีน้ำตาล ต่อไป
เอาความเป็นไม้ออก เราก็จะเหลืออะไรอย่างหนึ่งที่สีน้ำตาล ต่อไป
เอาสีน้ำตาลออกอีก คราวนี้อะไรเหลืออยู่ ก็ตอบได้ว่า สิ่งที่เหลืออยู่
บัดนี้ คือ อะไรอย่างหนึ่งที่เคยมีคุณสมบัติต่างๆ เมื่อตะกี้ แต่เดี๋ยวนี้
ไม่มีแล้ว บอกได้ไหมว่าสิ่งๆ นี้ หรือตัวตนอันนี้ คืออะไร บอกไม่ได้
แน่ เพราะเมื่อเราพูดถึงอะไรอย่างหนึ่ง เราต้องเอ่ยถึงคุณสมบัติของ
มัน และกล่าวถึงความสัมพันธ์ของมันที่มีอยู่กับสิ่งอื่นๆ เมื่อเราถอด
คุณสมบัติของมันออกหมด สิ่งที่เหลืออยู่ ก็เป็นสิ่งที่ปราศจากคุณ
สมบัติใดๆ และไม่มีความสัมพันธ์กับอะไร เราก็บอกไม่ได้ว่ามันคือ
อะไร อันที่จริง การที่เราจะนึกถึงสิ่งๆ หนึ่ง โดยไม่นึกถึงคุณสมบัติ
บางประการของมันด้วยก็ทำไม่ได้อยู่แล้ว ฉะนั้น ตัวตนของโต๊ะตัวนี้
ก็เข้าทำนองเดียวกับคุณสมบัติต่างๆ ของมัน คือ กำหนดแน่นอนตายตัว
ไม่ได้ และเราก็ไม่สามารถจะมีความรู้เกี่ยวกับมันได้ บอกไม่ได้ว่า
มันคืออะไร เปลโตเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายในโลกเป็นอย่างนี้ทั้งสิ้น การ
พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามทำนองนี้เป็นของธรรมดาในวงการปรัชญา และ
ปรัชญา “จิตวาท” (Idealism) บางสาขาก็ถือการวิเคราะห์อย่างนี้เป็น
หลักใหญ่ กล่าวคือ การมองวัตถุในแง่นี้เป็นการสนับสนุนความเห็น
ที่ว่า สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่นั้น มีอยู่เฉพาะในห้วงจิต หรือในความคิด
ของมนุษย์ การดำรงตัวของมันเกี่ยวเนื่องและอาศัยจิตอยู่ตลอดเวลา
ความคิดแบบนี้มีบทบาทมากในวงการปรัชญา ข้าพเจ้าจะได้พูดในบท
ต่อไป

อะไรคือสิ่งที่เรารู้

ความคิดอย่างนี้แปลโตไม่เห็นด้วย เขาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่เรารู้เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ มิใช่สิ่งที่เป็นจริงแท้ เพราะถ้าเป็น เราก็คควรมีความรู้ที่ตายตัวเกี่ยวกับมันได้ เราน่าจะพูดได้ว่า วัตถุอันนี้มีลักษณะอย่างนี้ และจะไม่กลายเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามได้ แต่ได้กล่าวแล้วว่า เราไม่สามารถจะมีความรู้ที่แน่นอนตายตัวเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ตรงนี้เราอาจตั้งข้อสังเกต (ซึ่งจะพูดละเอียดภายหลัง) ได้ว่า ในปัจจุบันเรามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก็แน่นอนตายตัว และเป็นจริง แต่ข้ออ้างอันนี้ก็มิได้แย้งกับความเห็นที่เรากล่าวมาแล้ว เราอาจถามได้ว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งใด ลองพิจารณาดูความรู้ในวิชาฟิสิกส์และเคมี ในวิชาทั้งสองนี้ เรามีความรู้เกี่ยวกับ อะไร อะไร เป็นสิ่งที่ถูกรู้ นักฟิสิกส์คงตอบว่าเรามีความรู้เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ หรือระหว่างปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น เรามีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไฮโดรเจนกับออกซิเจน ว่าอย่างแรกสองส่วนผสมกันอย่างหลังหนึ่งส่วน เป็นน้ำ แต่ฟิสิกส์ไม่ได้บอกเราว่าน้ำคืออะไร ออกซิเจนคืออะไร หรือไฮโดรเจนคืออะไร เราทราบว่าจะแรงดูระหว่างเทวดัตถุในสูญญากาศนั้น แปรผกผันกับกำลังสองของระยะที่มันห่างกัน แต่เราไม่ทราบว่าจะเทวดัตถุคืออะไร วิทยาศาสตร์บอกเราว่าสิ่งต่าง ๆ แยกได้เป็นปรมาณู และปรมาณูคือประจุไฟฟ้า แต่ไม่ได้บอกว่าจะประจุไฟฟ้าคืออะไร

วิธีการของวิทยาศาสตร์

ขอพูดเรื่องนี้เพิ่มเติม วิชาฟิสิกส์และเคมีถือว่าวัตถุทั้งหลายนั้นประกอบไปด้วยโมเลกุล และโมเลกุลนี้แยกได้เป็นธาตุต่าง ๆ ธาตุ

เหล่านี้ประกอบขึ้นจากปริมาณ ซึ่งเชื่อ (หรือเคยเชื่อ) กันว่าประกอบไปด้วยโปรตอนและอิเล็กตรอน ถึงตรงนี้ ก็จะทำให้ปัญหาขึ้นเหมือนกับเมื่อเราพิจารณาเรื่องโต๊ะ กล่าวคือ โมเลกุล ธาตุ ปริมาณ โปรตอน อิเล็กตรอน หรืออะไรรก็ตามที่เราจะค้นพบภายหลัง ว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสสาร สิ่งเหล่านี้ก็ต้องเป็นตัวตนอันหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติบางอย่าง เราก็ถามได้อย่างที่ถามมาแล้วว่า คุณสมบัติเหล่านี้ โดยตัวของมันเองแล้ว อธิบายได้หรือไม่ และเราจะอธิบายตัวตนที่เป็นเจ้าของคุณสมบัติเหล่านี้ โดยไม่อ้างถึงคุณสมบัติเหล่านี้ได้หรือไม่ เช่นเดียวกับที่เราถามเมื่อเราพูดถึง สีนํ้าตาล ความแข็งและตัวตน ที่เป็นโต๊ะ เราถามอย่างนี้ได้เรื่อยๆ ไม่ว่าหน่วยเล็กที่สุดของสสารจะเป็นอะไร หวนกลับไปหาเพลโต เพลโตเชื่อว่าเราไม่สามารถมีความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับคุณสมบัติที่ไม่ตายตัวแน่นอน เพราะเราไม่สามารถพูดได้อย่างมั่นใจว่า สิ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เป็นสิ่งที่ เป็นจริง เนื่องจากมันเปลี่ยนเป็นสิ่งอื่นได้เสมอ ฉะนั้น เพลโตจึงเชื่อว่า โลกที่เราเห็นๆ อยู่ทุกวันนี้เป็นโลกแห่ง ความเปลี่ยนแปลง มิใช่โลกแห่งความเป็นจริง เพราะมันไม่เคย เป็น อะไรจริงๆ เลย เพลโตสรุปว่า โลกที่เรารู้จักทางประสาทสัมผัสนี้ เราไม่สามารถมีความรู้ที่แท้จริงกับมันได้ เพราะมันไม่จริง แต่ทุกคนคงยอมรับว่า เรามี ความรู้ที่ตายตัวเหมือนกัน เช่น ความรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ และตรรกวิทยา เช่น เราทราบว่า $a^2 - b^2 = (a + b)(a - b)$ ว่าส่วนเต็มย่อมโตกว่าส่วนย่อย ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะเป็นจริงและไม่จริงพร้อมกันไม่ได้ และทราบเมื่อเรารู้ว่า ถ้ามี ก. แล้วมี ข. และถ้ามี ข. แล้วมี ค. เราสรุปได้ว่า มี ก. แล้วจะต้องมี ค.

ในเรื่องจริยธรรม เพลโตก็คิดว่ามีบางเรื่องที่เราแน่ใจ เช่น ความดี ย่อมมีค่ากว่าความชั่ว และเราควรใช้ชีวิตในทางที่ดีงาม เราทราบว่า

ยุติธรรมดีกว่ายุติธรรม เมตตาดีกว่าโหดร้าย ซื่อดีกว่าโกง เรากล่าวแล้วว่าความรู้ที่แน่นอนนั้น ต้องเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริง คือสิ่งที่ดำรงอยู่ได้โดยตัวเอง และเนื่องจากมันไม่เปลี่ยนแปลง มันจึงเป็นสิ่งที่เรารู้ได้ เป็นอันสรุปได้ว่า อาณาจักรแห่งตรรกวิทยา และจริยธรรมนั้น เป็นบ้านเดิมของสิ่งที่เป็นจริงโดยแท้ ปัญหาก็คือว่า ถ้าโลกที่เราเห็นๆ อยู่นี้ไม่จริงแท้ อะไรคือความเป็นจริง

อะไรคือสิ่งที่เป็นจริง

ในการตอบปัญหานี้ เปลโตขอให้เราพิจารณาคุณสมบัติต่างๆ ที่สิ่งหลายๆ สิ่งรวมกัน กระดาษ หิมะ นม ต่างก็เป็นสิ่งที่ขาว แต่อะไรเล่าคือความขาว สิ่งแต่ละสิ่งเหล่านี้หรือคือความขาว ไม่ใช่แน่ หรือว่าความขาวคือผลรวมของสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่ใช่อีก เพราะเมื่อเรานึกถึงความขาว สิ่งที่ปรากฏในใจเราไม่ใช่สิ่งต่างๆ ที่มีสีขาว เมื่อสีขาวไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดแต่ละสิ่ง และก็ไม่ใช่สิ่งทั้งหมดที่ขาว สีขาวก็เป็นแค่เพียงความคิดที่อยู่ในหัวจิตเท่านั้นหรือ คนส่วนมากอาจเห็นอย่างนี้ แต่เปลโตไม่เห็นด้วย

(๑) ถ้าสีขาวเป็นเพียงสิ่งที่อยู่ในใจ สีขาวของนมที่เราเห็นนั้น ก็จะเป็นสิ่งที่อยู่ในใจเราด้วย แต่ตัวนมเองนั้นมีอยู่เอง โดยมีได้ขึ้นอยู่กับใจเรา สีขาวซึ่งเป็นคุณสมบัติอันหนึ่งของมันจะมาอยู่ในใจเราได้อย่างไร และถ้าสีขาวเป็นคุณสมบัติที่อยู่ในใจเราแล้ว คุณสมบัติอื่นๆ เช่น ความเหลว และรส ก็คงต้องขึ้นอยู่กับใจด้วย แต่ถ้าคุณสมบัติทั้งหลายของนมอยู่ในใจเรา นมคืออะไร มันจะกลายเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่มีความสมบัติอะไรเลยในตัวมันเอง แต่สิ่งอย่างนี้ ถึงแม้มีอยู่ เราก็พูดถึงมันไม่ได้เลย เรื่องนี้เราจะพูดต่อไป

(๒) เมื่อเราคิด ต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่นอกห้วงความคิด คือ เป็นสิ่งที่เราคิด ถึง เป็นวัตถุแห่งความคิด ตัวอย่างเช่น ความเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสของโต๊ะ วันที่เกิดสงครามวอเตอร์ลู สูตรเคมีของน้ำ สิ่งเหล่านี้เราคิดถึงมันได้ และมันอยู่นอกห้วงจิตของเรา ฉะนั้น เมื่อเรานึกถึงความขาวของนม ความขาวก็ควรเป็นสิ่งที่อยู่นอกห้วงจิตของเรา แต่เราก็คิดถึงได้

(๓) ถ้าความขาวเป็นเพียงความคิด หรือภาพที่อยู่ในใจ ถ้าสิ่งที่มีใจทั้งหลายสิ้นลง นมก็คงจะสิ้นความขาวไปด้วย ขอยกตัวอย่าง (ซึ่งคงเป็นไปได้) ว่า มีมนุษย์คนเดียวเท่านั้นที่เหลืออยู่ในโลก และเขากำลังคิดถึงความขาวของนม สมมติว่าเขาป่วยด้วยโรคอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ความรู้สึกของเขาค่อยๆ จางหายลง ถ้าความขาวของนมเป็นสิ่งที่อยู่ในใจของเขา นมก็คงขาวน้อยลงๆ และเมื่อเขาหมดความรู้สึก นมก็หยุดขาวไปด้วย เปลโตคิดว่าเรื่องไม่น่าจะเป็นอย่างนี้

(๔) ถ้าขณะที่เรานึกถึงความขาวของนม เรานึกถึงสิ่งที่อยู่ในใจเราเอง ถ้าขณะที่ผู้อื่นนึกถึงความขาวของนม เขาย่อมนึกถึงสิ่งที่อยู่ในใจเขา ก็แปลว่า เราไม่ได้นึกถึงสิ่งเดียวกัน ถ้าเป็นอย่างนี้ เราจะติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไร

เปลโตจึงสรุปว่า ความขาวเป็น “แบบ” (Form) มิใช่เป็นสิ่งที่อยู่ในใจ แต่ใจนึกถึงได้ ความขาวนี้ปรากฏอยู่ในสิ่งที่ขาวทั้งหลาย และการปรากฏตัวของมันนี่เอง ทำให้สิ่งเหล่านี้มีลักษณะอันหนึ่ง ที่เราเรียกว่า ขาว อะไรเป็นเหตุผลที่ทำให้เราใช้คำๆ เดียว คือ คำว่า ขาว เรียกสิ่งต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน เช่น นม หิมะ กระจาด คำตอบก็คือ จิตของเราได้ยังเห็นการปรากฏตัวของอะไรอย่างหนึ่งในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้

นี้ คือ เห็นว่าสิ่งเหล่านี้แต่ละสิ่ง ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะอันเดียวกันอันหนึ่ง คือ ความขาว

แบบเป็นภาวะสมบูรณ์และหลักวัด (Ideals and Standard)

แต่แบบไม่เป็นแต่เพียงที่มาของคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงให้แบบนั้นปรากฏออกมาเท่านั้น หากยังเป็นภาวะสมบูรณ์ที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เข้าหาอีกด้วย และเป็นหลักหรือมาตรฐานสำหรับเปรียบเทียบสิ่งเหล่านี้ว่าแตกต่างกันเพียงไร เราพอจะกล่าวได้ว่า สิ่งทั้งหลายมีภาวะสมบูรณ์อันนี้เป็นที่หมายที่มันต้องการไปถึง ทุกสิ่งที่ร้อน จะร้อนมากเพียงไรก็ตาม เรายังคิดได้เสมอว่ามีสิ่งที่ร้อนกว่า ไฟในเดือนมิถุนายนนั้นแจ่มใสมาก แต่กระนั้น เราก็คิดได้เสมอว่าอาจแจ่มใสกว่านี้ได้ ไม่มีเพลง ๆ ใดที่ไพเราะมากจนทำให้เราคิดว่า ไม่มีอะไรไพเราะกว่านี้ เราอาจลากเส้นตรงเส้นหนึ่งได้ตรงมาก แต่ในแง่ทฤษฎี ต้องมีเส้นตรงที่ตรงกว่านี้ได้เสมอ เส้นตรงที่เราเห็นได้ด้วยตานั้น ไม่ใช่เส้นตรงที่แท้จริง ยุคลิตินิยามว่าเส้นตรงคือสิ่งที่มีแต่ความยาว ไม่มี ความกว้าง แต่เส้นตรงที่เราลากขึ้นมานั้น ต้องมีความกว้างไม่มากนัก ยิ่งไม่ใช่เส้นตรงที่สมบูรณ์ จึงเห็นได้ว่า การเอากฎของเราคิดไปใช้กับสิ่งต่าง ๆ อาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้เสมอ นักเรขาคณิต พิสูจน์ความจริงบางอย่างเกี่ยวกับรูปสามเหลี่ยมได้ เช่น มุมภายในทั้งสามของรูปสามเหลี่ยมรวมกันเข้าเท่ากับสองมุมฉาก ถ้าวัดด้านสองด้าน เท่ากันมุมที่ฐานย่อมเท่ากัน ความจริงทั้งสองนี้ จะเป็นจริงโดยไม่มีข้อแม้ก็ต่อเมื่อ รูปสามเหลี่ยมที่เราพูดถึงนี้ เป็นสามเหลี่ยมที่ตายตัวที่แท้จริงเท่านั้น แต่ความเป็นจริง รูปสามเหลี่ยมที่เราลากขึ้นนั้น ไม่มีทางที่จะเป็นสามเหลี่ยมที่แท้จริงได้เลย เพราะเส้นที่เราลากขึ้นเป็นสามเหลี่ยมนั้น ไม่มีเพียงความยาว แต่มีความกว้างด้วย จึงไม่ใช่เส้นตรง

ที่แท้จริง และจุดซึ่งเส้นเหล่านี้พบกันนั้น ก็ต้องมีขนาด จึงไม่ใช่จุดที่แท้จริง เมื่อเป็นเช่นนั้น เพลโตก็ย่อมกล่าวว่า สามเหลี่ยมที่เราเห็น เช่น ไม้สามเหลี่ยมชิ้นนี้และที่เราลาก ไม่ว่าจะลากด้วยซอลัก ดินสอดหรือหมึก มันพยายามจะเป็นสามเหลี่ยมที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย ฉะนั้น จึงพูดได้ว่าความจริงของเรา คณิตไม่ใช่ความจริงที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของรูปสามเหลี่ยมทั้งหลายที่เราเห็นด้วยตา แต่ความจริงย่อมเป็นความจริง ถ้าเช่นนั้น มันเป็นความจริงที่บอกลักษณะของอะไร เพลโตตอบว่า สิ่งนี้คือแบบของสามเหลี่ยม นั่นคือ ความจริงของเราคณิต เป็นความจริงเกี่ยวกับรูปสามเหลี่ยมที่แท้ ที่สมบูรณ์ สิ่งนี้เป็นมาตรฐานวัดว่าสามเหลี่ยมที่เราเห็นด้วยตานั้น รูปใดที่เป็นรูปสามเหลี่ยมที่แท้จริงมากกว่ากัน และเพลโตเชื่อว่า ภาวะสมบูรณ์อันนี้เป็นจุดหมายปลายทาง ที่สามเหลี่ยมทุกรูปที่มีอยู่ พยายามที่จะเข้าไปหาให้ใกล้ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การที่เราพูดอย่างเมื่อกี้ว่า แบบเป็นจุดหมายของรูปสามเหลี่ยม เป็นการพูดเปรียบเทียบกับ แต่มีบางกรณีที่เราใช้คำว่าจุดหมายให้มีความหมายตรงตามตัวอักษร มีเรื่องบางเรื่องในโลกของเรา ที่สิ่งต่างๆ พยายามอย่างเต็มที่ที่จะสมบูรณ์ขึ้นใกล้จุดเรื่อยๆ จนเท่าแบบที่มันแสดงออก

โลกแห่งสุนทรียภาพ

ในโลกนี้ แบบไม่เป็นเพียงที่มาของคุณสมบัติที่สิ่งต่างๆ มีร่วมกันเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยกย่องหรืออุดมคติจริงๆ ของสิ่งเหล่านั้นอีกด้วย อันที่จริง ความคิดของเพลโตเกี่ยวกับแบบเริ่มต้นและมีแนวทางมาในเรื่องนี้ นี่คือนโลกแห่งศิลปะ เราถามได้ว่าศิลปกรรมทั้งหลาย เช่น

ภาพวาด ดนตรี บทกลอน พรหมถัก เครื่องแก้ว เครื่องเรือน และ
โบราณวัตถุ ที่เขาซื้อกัน มีลักษณะอะไรร่วมกันที่ทำให้เราชอบและ
ทำให้เราเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสุนทรีย์และเป็นศิลปะ เพราะมันหา
ยากหรือ คงไม่ใช่แน่ เพราะมีสิ่งบางสิ่งที่หายาก แต่ก็ไม่มีค่าอะไร
หรือว่าเพราะความเก่าแก่ ก้อนหินก็เก่าแก่ แต่ก็ไม่มีเห็นมีค่าอะไร
เปลโตตอบว่ามีสิ่งๆ หนึ่งซึ่งเป็นลักษณะร่วมของสิ่งเหล่านี้ และทำให้
สิ่งเหล่านี้มีค่า สิ่งนี้คือสุนทรีย์ภาพ สุนทรีย์ภาพเป็นที่มาของค่าของ
ศิลปกรรม และเป็นสิ่งที่ทำให้เราเห็นความงาม ความไพเราะของสิ่ง
เหล่านี้ ศิลปกรรมแสดงออกซึ่งความงามและต้นตอของความงามนี้
ก็คือ “แบบ” แห่งสุนทรีย์ภาพ อาจมีผู้ค้านว่า สิ่งที่คุณหนึ่งเห็นว่างาม
นั้น คนอื่นอาจไม่เห็นเช่นนั้นก็ได้ สิ่งที่คุณสมัยหนึ่งชอบ คนอีกสมัย
หนึ่งอาจไม่ชอบก็ได้ คำตอบก็คือ ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดงามจริงๆ แล้ว
ความงามต้องอยู่ที่สิ่งนั้นแน่ ถึงแม้ว่าบางคนอาจไม่เห็น การที่คุณหนึ่ง
เห็นว่าสิ่งหนึ่งงาม อีกคนว่าไม่งามนั้น คนหนึ่งในสองคนนี้ต้องผิด
และอีกคนต้องถูก นี่หมายความว่า คนบางคนตาบอดในเรื่องความงาม
เช่น เห็นว่าดนตรีของบ๊าคเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ และบางคนอาจเห็นผิด ที่ว่า
สิ่งหนึ่งงาม ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นไม่มีความงามอยู่เลย เช่น บางคนถือว่ารูปผู้
หญิงอยู่ในชุดอาบน้ำตามปกหนังสือพิมพ์ว่าเป็นสิ่งสุนทรีย์ ผู้ที่สามารถ
มองเห็นความงามในที่ที่มีความงาม คือ ผู้ที่มีรสนิยมดี และเรื่องของ
รสนิยมก็เหมือนกับความสามารถอย่างอื่น คือ เป็นสิ่งที่เกิดจากการ
ปลูกฝังและฝึกฝน และต้องเป็นเช่นนั้น เพราะรสนิยมที่เกิดเองโดย
ธรรมชาติและสัญชาตญาณนั้นมักจะต่ำ ซึ่งคงเป็นเพราะมนุษย์เสื่อมมา
ตั้งแต่อาดัมกับอีวา ฉะนั้น เปลโตจึงถือว่ารสนิยมสูง มิได้เกิดโดย
อัตโนมัติ หรือโดยความบังเอิญ หากเกิดจากการศึกษาอบรมมาทีละ
ขั้นๆ การที่พูดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเนสุนทรีย์หมายความว่าอะไร เรา

ได้ตอบมาแล้ว คือ หมายความว่า สิ่งนี้อยู่ในภาวะของแบบแห่งสุนทรียภาพ หรือกล่าวได้ว่าแบบแห่งสุนทรียภาพได้ปรากฏให้เป็นที่ประจักษ์ในสิ่งนี้ และการแสดงตัวของแบบแห่งสุนทรียภาพในสิ่งต่าง ๆ เป็นสาเหตุที่ทำให้สิ่งเหล่านี้ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งสุนทรีย์และมีความงาม และแบบยังเป็นเป้าหมายสูงสุดที่สิ่งเหล่านี้ต้องการ การที่เราพูดว่าศิลปะวัตถุ “พยายาม” ที่จะเข้าถึงความงามอันสูงสุด หมายความว่าอะไร

ภารกิจของศิลปิน

ในการตอบคำถามข้อนี้ เราต้องพูดถึงศิลปิน ศิลปินต่างจากคนทั่ว ๆ ไปอย่างไร ประการแรก ศิลปินต้องมีมีโนภาพแห่งความงาม ประการที่สอง ศิลปินต้องเอาความงามที่ตนเห็นนั้นมาแสดงให้ประจักษ์ โดยอาศัยสื่อ ซึ่งอาจจะเป็น เสียง สี หิน เหล็ก ฟิล์ม หรือถ้อยคำ ถ้าเขาเป็นกวี สิ่งแรก เราเรียกว่า ความดลบันดาลใจ หรือมีโนภาพ สิ่งที่สองคือ ฝีมือหรือเทคนิค ศิลปินคือผู้ที่เห็นความหมายของการผสมผสานของรูปและสี ซึ่งคนธรรมดา มองไม่เห็น นักเขียนที่ยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะกวี ได้ถอดเอาภาพธรรมด ๆ ที่ตาของเราเห็นอยู่ดาษดื่น ออกจากโลกแห่งธรรมชาติ และทำให้เราเห็น (แม้จะเพียงชั่วขณะ) ภาพอันสดใสของความมหัศจรรย์ และตื่นตาตื่นใจของโลกและของชีวิตที่แสนสั้นของมนุษย์ แต่การมีมีโนภาพแห่งความงามอย่างเดียวยังไม่พอ ความงามนี้ต้องได้รับการถ่ายทอดลงในสื่อ ที่เป็นรูปเป็นร่างจริง ๆ มิฉะนั้นก็จะมีแต่ศิลปิน ไม่มีศิลปะกรรม บางคนอาจถ่ายทอดความงามนี้ลงในสื่อได้ง่าย ๆ เช่น โมสาร์ท ซึ่งกล่าวกันว่า เขียนบทเพลงออกมาจากความไพเราะที่ตนเห็นในใจได้ทันที แต่บางคนประสบปัญหา เช่น เบโธเฟิน ผู้ซึ่งต้องใช้ความพยายามอย่างหนักหน่วง แก่แล้วแก่อีก

เพื่อให้ความไพเราะในมโนภาพของตน แสดงออกมาได้อย่างถูกต้อง
แม่นยำ และโดยผิดเพี้ยนไปน้อยที่สุด แต่ศิลปินไม่เคยพอใจกับงาน
ของตน ไม่ว่าเขาจะผลิตออกมาได้ง่ายๆ หรือยากก็ตาม ทั้งนี้เพราะ
สื่อที่ใช้แสดงความงามให้ปรากฏนั้น ไม่ว่าจะเสียง หรือก้อนหิน
หรือสี หรือเหล็ก ก็ตาม ล้วนเป็นสิ่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งวัตถุ
ซึ่งย่อมไม่สามารถพาเราเข้าไปรู้โลกแห่งมโนภาพได้ ถ้าจะพูดตาม
ภาษาเปลโต ก็ต้องพูดว่า สื่อเหล่านี้ไม่สามารถจะแสดงออกซึ่งความ
งามอันแท้จริงได้เลย เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสื่อสำหรับแสดงออกเช่นนี้
ศิลปินก็ได้แต่เพียงพยายามทำให้ดีที่สุดในท่าทีที่จะทำได้ ในการที่จะแสดง
ความงามที่ตนเห็น ให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

ดังนั้น สุนทรียภาพจึงเป็นทั้งจุดหมายและจุดตั้งต้น ที่ว่าเป็นจุด
หมายของศิลปิน เพราะเป็นมโนภาพและแรงบันดาลใจให้ศิลปินผลิต
งาน และยังเป็นจุดหมายของศิลปกรรมอีกด้วย เพราะศิลปกรรมย่อม
ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงออกซึ่งสุนทรียภาพ ให้เกิดความสมบูรณ์ที่สุด
เท่าที่เนื้อหาของสื่อและมีมือจะอำนวย นอกจากนี้ก็ยังเป็นจุดหมาย
ของผู้ชม คือ ความงามที่ปรากฏอยู่ในศิลปกรรม เช่น ภาพเขียนนั้น
จงใจให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ เห็นความงามที่สมบูรณ์กว่า และความ
งามที่สมบูรณ์นี้ ไม่สามารถจะแสดงตัวออกได้เต็มที่ ไม่ว่าในศิลป-
กรรมชิ้นใด

จะเห็นได้ว่า ค่าแห่งความงาม มิใช่เป็นสิ่งที่อยู่นิ่ง มิใช่เป็นสิ่งที่
เพียงแต่เป็นบ่อเกิดของความงาม ของสิ่งสุนทรีย์ทั้งหลาย แต่เป็นสิ่งที่
ที่มีพลัง บันดาลใจให้มนุษย์สร้างสรรค์ ให้มนุษย์ถ่ายทอดความงามนี้
ออกมา และยังจงใจให้มนุษย์เกิดจินตนาการถึง โดยผ่านผลงานของ
ศิลปิน นี่หมายความว่า ไม่ว่าจะอยู่ในรูปใดก็ตาม ศิลปะก็คือความ

พยายามที่จะนำเอา “แบบ” แห่งสุนทรียภาพ คือ ความงามที่แท้จริง ออกมาให้ปรากฏ โดยใช้สื่อ เช่น รูปและเสียง แม้ว่าจะแสดงออกไม่ได้สมบูรณ์เพียงไรก็ตาม ตามความเห็นของเพลโต โลกแห่งคุณค่าซึ่งมนุษย์พยายามนำมาแสดงออกให้ประจักษ์ คือ โลกแห่งความจริงแท้ โลกที่เราเห็น ๆ กันอยู่ คือ โลกที่เราใช้เป็นสื่อแสดงออกซึ่งคุณค่าทั้งหลายนั้น เป็นแต่เพียงเงาแห่งความเป็นจริงของมัน เป็นแต่เพียงการสะท้อนออกซึ่งความจริงที่แท้ เปรียบได้เหมือนเงากับวัตถุจริงหรือของจำลองกับของเดิม

การที่ข้าพเจ้าอธิบายเรื่องนี้โดยใช้ภาพเขียนและดนตรีเป็นตัวอย่าง ใช้แต่เพียงเพราะข้าพเจ้าคุ้นกับสิ่งทั้งสองนี้เท่านั้น แต่ด้วยเหตุผลอีกอย่าง คือ เรื่องทั้งสองนี้ทำให้เราเข้าใจได้ง่าย ความคิดที่ว่าแบบเป็นทั้งจุดหมาย และมาตรฐานที่จะวัดศิลปกรรม ว่าอย่างไหนมีค่ากว่ากันนั้น ใช้นำมาอธิบายกับศิลปะสาขาอื่น ๆ ได้ และศิลปะสาขาอื่น ๆ นี้โดยเนื้อหาและฝีมือ ย่อมมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับโลกที่เราอยู่ ช่อมเมอเซท มอม ให้ความกระจ่างแก่เราเป็นอย่างดี ในบทสรุปของหนังสือเรื่อง ตะกร ซึ่งจะคัดมาลงต่อไปนี้ นักแสดงสตรีที่มีชื่อผู้หนึ่ง หลังจากทีประสบความสำเร็จมาใหม่ ๆ ได้แสดงความคิดเห็นของเธอเกี่ยวกับอิทธิพลที่ผลงานของเธอมีต่อผู้ชม ว่า

“เรา” เธอกว่า “ผู้ซึ่งเป็นนักแสดงทั้งชายและหญิง เป็นความหมายแห่งชีวิตของผู้ชม เรานำเอาอารมณ์และความรู้สึกของเขามา แล้วสร้างเป็นศิลปะและสร้างความงามขึ้น ผู้ชมเป็นเครื่องมือ เราเป็นผู้เล่น ถ้ามีแต่เครื่อง ไม่มีผู้เล่น เรื่องจะเป็นอย่างไร”

ความคิดอย่างนี้ทำให้เธอว่าเรง และเธอได้ตีมูลค่าความพอใจอันนี้ชั่วขณะหนึ่ง สมองของเธอรู้สึกโปร่งอย่างไม่น่าเชื่อ

รอเยอร์กล่าวว่า “ตัวเราไม่มีอยู่จริง แต่อันที่จริง เราเท่านั้นที่มีจริง ผู้ชมเป็นแต่เพียงเงา ที่เราได้นำแก่นสารไปให้ เราเป็นสัญลักษณ์ของการดิ้นรนอย่างไม่มีจุดหมายและอย่างมีตม่น ซึ่งเรียกว่าชีวิต และสัญลักษณ์เท่านั้นที่เป็นจริง มีคนกล่าวว่า การแสดง คือ การแสวงหา แต่การแสวงหาเท่านั้นที่เป็นจริง”

“นี่คือทฤษฎีของเพลโต ซึ่งจูเลียสร้างขึ้นมาใหม่”

ในเรื่องของภาพเขียน เครื่องมือหรือวัตถุศิลปะที่ศิลปินใช้สำหรับแสดงแบบให้ปรากฏคือผ้าใบ ในเรื่องดนตรีใช้เสียง ส่วนในเรื่องของการแสดง เครื่องมือ คือผู้ชม

ข้อเขียนที่มีชื่อที่สุดบทหนึ่งในวิชาปรัชญา หรือในวรรณคดีภาษาใดๆ ก็ตาม คือ ตอนต้นของบทที่หก ของหนังสือเรื่อง อุตมรัฐ ของเพลโต เพลโตเปรียบมนุษย์เหมือนกับนักโทษที่ถูกจองจำอยู่ในถ้ำ นักโทษเหล่านี้ไม่เคยเห็นความจริงเลย เห็นแต่เงาของความจริง ซึ่งไฟได้ฉายไปยังผนังถ้ำ คนเหล่านี้เกิดมาไม่เคยเห็นอะไรเลยนอกจากเงาเหล่านี้ เขาจึงคิดว่าเงาที่เห็นเป็นความจริง ไม่เคยคิดเลยว่า ที่เขาเป็นเงาได้นี้ ก็เพราะมีของจริงเป็นต้นกำเนิด ข้าพเจ้ามีหน้ากระดาษไม่พอที่จะบรรยายเรื่องนี้ให้ละเอียดกว่านี้ได้ แต่อยากจะแนะนำให้ผู้ที่จะศึกษาวิชาปรัชญา ไปอ่าน และคิด จะได้เห็นความพยายามของเพลโต ผู้ซึ่งเป็นทั้งปราชญ์และศิลปินที่ยิ่งใหญ่ ว่าได้ใช้การเปรียบเทียบอธิบายความเห็นของเขาเกี่ยวกับความจริง และข้าพเจ้าก็ได้ใช้หลักความเห็นนี้อธิบายเรื่องศิลปะอย่างย่อๆ แล้ว

โลกแห่งคุณธรรม

เรื่องอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเราสามารถอธิบายได้ว่า “แบบ” ไม่เป็นแต่

เพียงบ่อเกิดของคุณสมบัติบางอย่างที่สิ่งทั้งหลายมีส่วนร่วม แต่ยังเป็นจุดหมาย เป็นความสมบูรณ์ ที่สิ่งเหล่านี้ต้องการ ในเรื่องนี้ “แบบ” ยังเป็นที่มาของแรงบันดาลใจในตัวเรา ซึ่งทำให้เราต้องการเข้าสู่ภาวะสมบูรณ์อีกด้วย จริยศาสตร์ว่าด้วยเรื่องถูก เรื่องผิด เรื่องหนึ่งที่ยุทธศาสตร์ต้องการศึกษา คือ สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่นี้เกิดจากอะไร ได้พลังซึ่งสามารถจูงใจให้คนทำอะไรต่าง ๆ มาจากไหน ทำไมมนุษย์จึงรู้จักและยอมรับความแตกต่างระหว่าง “ฉันต้องการ” กับ “ฉันควร” ข้าพเจ้าเคยกล่าวมาแล้วว่าจริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา และข้าพเจ้าจะอภิปรายเรื่องจริยศาสตร์ในบทต่อไป ปัญหาอีกอันหนึ่งในจริยศาสตร์ก็คือ หลักเกี่ยวกับดี ชั่ว ผิด ถูก นั้นเป็นแต่เพียงสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้น คิดขึ้น เท่านั้นหรือ เราถือว่าสิ่งหนึ่งดี ด้วยเหตุผลว่าเพราะก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีต่อสังคมต่อส่วนรวม เท่านั้นหรือ หรือว่าเพราะเป็นหลักที่ตายตัว เป็นจริงในตัวของตัวเอง เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของจักรวาล ซึ่งมนุษย์เราพยายามที่จะจำลองแบบในการดำเนินชีวิต แม้ว่าการจำลองนี้จะไม่สมบูรณ์ก็ตาม ความเห็นอันแรกเราเรียกว่า ความเห็นแบบอัตนัย (Subjective) และอันหลัง เรียกว่าแบบปรนัย (Objective) เรื่องนี้เราจะพูดกันต่อไปในบทที่ ๕

จะเห็นได้ทันทีว่าความเห็นของเพลโตเป็นแบบปรนัย นั่นคือเพลโตถือว่าความดีเป็นแบบ ในหนังสือ อุดมรัฐ เพลโตได้ชี้ให้เห็นว่าชีวิตของคนและของประชาคม เป็นสิ่งที่แสดงออก หรือเป็นสิ่งจำลองของแบบอันนี้ ความดีเป็นแบบซึ่งเป็นอิสระ ตายตัว ไม่ขึ้นอยู่กับสถาบัน ธรรมเนียม หรือการกระทำ และนิสัยของคนทั่วไป ที่เราถือว่าเป็นคนดี ความดีอยู่ที่ตัวมันเอง และแสดงออกให้ประจักษ์ ในการกระทำของคนดี ในแง่นี้แบบเป็นที่มาของสิ่งทั้งหลายที่เราถือว่าเป็น

สิ่งที่ดี และที่เราเห็นสิ่งหนึ่ง คน ๆ หนึ่ง เป็นคนน่าสรรเสริญ เป็นคน
ยุติธรรมและเป็นคนดี ก็เนื่องมาจากคน ๆ นี้แสดงออกซึ่งแบบแห่ง
ความดีอันนี้ แบบเป็นที่มาแห่งความเป็นคนดีของคน ๆ นี้ แต่แบบ
แห่งความดี ซึ่งก็เหมือนกับแบบแห่งสุนทรียภาพ มิได้เป็นเพียงแค่นั้น
ประการแรก แบบเป็นภาวะสมบูรณ์สูงสุด ความสมบูรณ์มนุษย์มิได้
สร้างขึ้น แต่อาจค้นพบได้ เราทราบดีว่า ไม่มีสถาบันใดเลยที่สมบูรณ์
จริง ๆ ไม่มีคน ๆ ใดเลยที่ดีพร้อมทุกอย่าง แต่เราทราบได้อย่างไร ว่า
สิ่งเหล่านี้มีสมบูรณ์จริง ๆ นอกจากเรารู้อยู่ในใจของเราก่อนว่าความ
สมบูรณ์ที่แท้จริงเป็นอย่างไร และการที่สิ่งหนึ่งไม่สมบูรณ์ หมาย
ความว่าสิ่งนั้นยังห่างจากภาวะอันนี้ เราจะรู้ได้อย่างไร ว่าความมืดเป็น
ความมืด ถ้าเราไม่รู้จักว่าแสงสว่างคืออะไร ประการที่สอง แบบ
เป็นมาตรฐานใช้วัดระดับความสมบูรณ์ของสิ่งต่างๆ ว่าต่างกันเพียงไร
ประการที่สาม แบบเป็นอุดมคติ ซึ่งเราต้องการให้การกระทำและชีวิต
ของเราเป็นเช่นนั้น การที่เราพูดว่ารูปสามเหลี่ยมที่เราวาดขึ้นนั้น
พยายามแสดงออกซึ่งความเป็นสามเหลี่ยมที่แท้จริง อาจจะไม่น่าเชื่อ
แต่เป็นเรื่องธรรมดาที่สุดที่จะคิดว่า คนดีนั้น พยายามที่จะทำตัวให้ดีขึ้น
เรื่อย ๆ แบบแห่งความดีไม่เป็นแต่เพียงอุดมคติที่เขาปรารถนาจะ
ดำเนินหาเท่านั้น แต่แบบอันนี้เองที่เป็นสิ่งคลบนันดาลใจเขา ให้ทำดี
ขึ้นเรื่อย ๆ ให้เข้าใกล้อุดมคติมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในปรัชญาของ
เพลโต แบบแห่งความดีเป็นแบบที่แปลกกว่าแบบอื่นๆ สื่อที่มันจะ
ปรากฏตัวออกมาได้มิใช่ไม้ ซึ่งเป็นสื่อที่แสดงแบบความเป็นสี่เหลี่ยม
ได้ มิใช่ผ้า ซึ่งเป็นสื่อแสดงแบบแห่งความขาวได้ และมิใช่ผ้าใบ
ซึ่งเป็นสื่อแสดงแบบแห่งความงามได้ แต่เป็นชีวิต และบุคลิกภาพของ
มนุษย์ในโลก ทั้งชายหญิง

อุตรภาพและอंत्रภาพ (Transcendence and Immanence)

การพูดถึงลักษณะพิเศษของ “แบบ” แห่งความดี จะช่วยให้เราเข้าใจ คุณสมบัติ ๒ ประการของ “แบบ” ได้ดี คุณสมบัติทั้งสองนี้ คือ อุตรภาพ และอंत्रภาพ เมื่อเอ่ยถึงคำสองคำนี้ เรามักจะนึกถึงพระเจ้า เพราะพระเจ้าเป็นทั้งอุตระและอंत्रะ กล่าวคือ พระเจ้าอยู่พ้น (อุตระ) โลก และในเวลาเดียวกันก็สถิตอยู่ใน (อंत्रะ) ใจของมนุษย์ คำสองคำนี้ออกจะเข้าใจได้ยาก แต่ก็พอจะเข้าใจได้ ถ้าอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “แบบ” แห่งความดีกับมนุษย์ ประการแรก “แบบ” นั้น มีโลกของมันเองต่างหาก จากโลกที่เราเห็นกันอยู่ อะไรก็ตามที่เกิดในโลกของเรา จะไม่กระทบกระเทือน “แบบ” ทั้งหลายเหล่านั้นเลย แม้โลกที่เราอยู่ทุกวันนี้จะสลายไป “แบบ” ก็ยังคงอยู่โดยไม่ถูกสะกิดเลยแม้แต่น้อย ในเรื่อง อุดมรัฐ เบลโตกล่าวว่ “แบบ” ทั้งหลายเหล่านั้น อยู่ลดหลั่นกันเป็นขั้นๆ “แบบ” ที่อยู่สูงสุดก็คือ “แบบแห่งความดี” ซึ่งเป็นหลัก และแก่นกลางของสรรพสิ่งในจักรวาลฐานะของ “แบบแห่งความดี” ในโลกของแบบ อุปมาได้เหมือนฐานะของพระอาทิตย์ในโลกของเรา พระอาทิตย์นั้นเป็นทั้งต้นกำเนิดแห่งความมีอยู่ของสรรพสิ่ง เป็นคุณค่าให้สิ่งทั้งปวงที่เกิดจากนั้น และเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เราเห็นสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น ค่าที่ให้แสงสว่างอันออกมาจากนั้น ในทำนองเดียวกัน “แบบแห่งความดี” ก็เป็นต้นกำเนิดแห่งความเป็นจริงทั้งหลาย และยังเป็นบ่อเกิดที่ทำให้เราเข้าใจโลกได้ด้วย ในฐานะแรกเป็นอุตระ อย่างหลังเป็นอंत्रะ ที่ว่า “แบบแห่งความดี” เป็นอंत्रะนั้น หมายความว่า “แบบแห่งความดี” นี้สถิตอยู่ในวิญญานของเรา คนดีมิใช่คนที่ปฏิบัติตัวดีเท่านั้น แต่เมื่อเห็นความดีเขาก็ต้องรู้จักและแสวงหาสิ่งนั้น และความดีที่ตนเห็นนั้นก็เป็นแรงบันดาลใจให้ทำดียิ่งขึ้น ดังนั้น ถ้ามองในแง่นี้ เบลโตจึง

คิดว่าวิญญาณของมนุษย์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นปรากฏ ซึ่งลักษณะที่เรียกว่า ความดี จะนั้น ความเป็นจริง (แบบทั้งหลาย) มิได้แยกตัวออกจากกัน หากจากตัวเรา แต่มีอยู่ในตัวเราเอง เพลโตจึงสรุปว่า โลกแห่งแบบ มิใช่เป็นเพียงโลกที่แท้จริงเท่านั้น หากยังเป็น โลกที่มาปรากฏตัวอยู่ในสิ่งทั้งหลายที่เราเห็นกันอยู่ด้วย และการปรากฏตัวนี้เอง ที่ทำให้สรรพสิ่งมีคุณสมบัติต่างๆ ที่เรารู้จัก

ปัญหาเกี่ยวกับทัศนะของเพลโต

ความคิดของเพลโตเกี่ยวกับเรื่องอภิปรัชญาและอภิปรัชญาของแบบ นี้ มีปัญหา เราจะพูดถึงปัญหานี้โดยย่อ

ขอให้เราคิดดูเสียก่อนว่า “แบบ” เป็นอภิปรัชญา หรือถ้าจะใช้ภาษาธรรมดาก็ต้องว่าแบบ เป็นสิ่งที่อยู่นอกโลก หรือแยกกันเด็ดขาดจากโลกแห่งผัสสะ ถ้าเป็นอย่างนี้จักรวาลของเราที่แยกได้เป็นสองส่วน โดยที่แต่ละส่วนไม่สัมพันธ์กันเลย หรือถ้าจะพูดกันจริงๆ ก็ต้องพูดว่ามีสองจักรวาล มิใช่จักรวาลเดียว แต่บางคนอาจแย้งว่าจักรวาลนั้นต้องเป็นหนึ่งเดียว มิใช่สอง คือ สรรพสิ่งทั้งปวงที่มีอยู่นั้น ต้องรวมอยู่ในระบบเดียวกัน แต่เมื่อเป็นอย่างเพลโตคิด คือ มีสองจักรวาล เราก็ต้องคิดต่อไปว่าทั้งสองจักรวาลนี้ เป็นเพียงสองส่วนของสิ่งเดียวกัน คือ จักรวาลที่สาม สิ่งนี้สามนี้เองที่กลายเป็นโลกแห่งความจริงแท้ ส่วนโลกแห่งแบบของเพลโตเป็นแต่เพียงภาคหนึ่งของโลกนี้ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาขึ้นอีกประการหนึ่ง เพลโตกล่าวว่า การปรากฏตัวของแบบในโลกแห่งผัสสะ เป็นต้นเหตุที่ทำให้โลกแห่งผัสสะมีคุณสมบัติและลักษณะต่างๆ จะเป็นเช่นนี้ได้อย่างไร ถ้าแบบและโลกแห่งผัสสะแยกจากกันโดยสิ้นเชิง

คราวนี้ลองสมมติว่า แบบเป็นอันตรระ คือ มิได้แยกอยู่ต่างหาก แต่สถิตอยู่ในโลกแห่งผัสสะ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ จะเป็นไปได้อย่างไร ที่สิ่งอันจริงแท้ เป็นตัวการ ก่อให้เกิดสิ่งที่จริงเพียงครั้งเดียว และมีหน้าซ้ำยังเป็นแก่นของสิ่งเหล่านี้ด้วย ถ้าความขาวเป็นความจริงที่แท้ หิมะเป็นแต่เพียงจริงครั้งเดียว ความไม่จริงของหิมะมาจากไหน สิ่งที่จริงแท้จะเป็นต้นกำเนิดของสิ่งที่จริงน้อยกว่าตนได้อย่างไร เราไม่สามารถจะอภิปรายปัญหานี้ ณ ที่นี้ได้ต่อไป ปัญหาทำนองนี้เป็นปัญหาเดียวกันกับเรื่องลักษณะของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของโลกอยู่เสมอ เช่น ได้ส่งพระบุตรลงมาในโลกในรูปของมนุษย์ ดังนั้น พระเจ้าจึงเป็นต้นกำเนิดของโลก และยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของโลก แต่โลกของเราก็ไม่สมบูรณ์ มีความทุกข์ และความชั่วอยู่ทั่วไป ยิ่งไปกว่านั้น การที่สิ่งต่าง ๆ ในโลกเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ก็แสดงว่าโลกนี้ไม่จริงแท้ ปัญหาก็คือ ทำไมสิ่งที่จริงแท้และสมบูรณ์ จึงเป็นต้นเหตุของสิ่งที่ไม่จริงและไม่สมบูรณ์ ข้าพเจ้าได้ขอตัวว่าจะไม่ขอพูดถึงปัญหานี้ต่อไป เนื่องจากหน้ากระดาษจำกัด แต่ความจริง ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะแก้ปัญหานี้ได้นั่นเอง

ข้าพเจ้าได้ยกตัวอย่างเรื่องศิลปินและคน ก็เพราะเรื่องทั้งสองนี้พอจะช่วยให้เราเข้าใจปัญหาอตุรภาพและอันตรายภาพได้บ้าง แม้ว่าในทางทฤษฎี เราไม่ทราบจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร สุนทรียภาพมีลักษณะเป็นอตุระ ศิลปินพยายามนำลงมาให้ปรากฏในโลกแห่งผัสสะ สุนทรียภาพนี้เป็นสิ่งที่อยู่นอกตัวศิลปิน แต่สุนทรียภาพก็อยู่ในตัวศิลปิน คือ เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินผลิตงาน และสุนทรียภาพก็ยังอยู่ในสิ่งสุนทรียที่ศิลปินสร้างขึ้นด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงกล่าวได้ว่า สุนทรียภาพเป็นอันตรระ คือ อยู่ในโลกแห่งผัสสะด้วย

เรื่องของคนดีก็เหมือนกัน ความดีนั้นมีค่าในตัวของมันเอง และหน้าที่คือกฎหมายซึ่งคนดียอมรับ และถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งต่างหากนอกตัวเขา ความดีเป็นสัจจะอันหนึ่งที่มีอยู่ในโลก เหมือนกับกฎของฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ ในแง่นี้ ความดีเป็นอุดระ แต่ในเวลาเดียวกัน ความดีก็อยู่ในตัวคนดี เพราะการที่เขาทำตามหน้าที่ก็เนื่องจากเขาเป็นคนมีธรรมนี้เอง และเขาก็ต้องการเป็นคนดียิ่งขึ้นกว่าเดิม นอกนั้น ความดียังปรากฏอยู่ในการกระทำและสถาบันทั้งหลายที่เป็นธรรม

เรื่องของการเมือง

ข้าพเจ้าอธิบายเรื่อง “แบบ” ของเพลโต เพื่อที่จะพูดถึงการเมือง ความเข้าใจในเรื่องเมตาฟิสิกส์ของเพลโต จะช่วยให้เราเข้าใจความเห็นของเขาเรื่องรัฐในอุดมคติได้ดี ความจริงเรื่องนี้ แม้จะพูดอย่างย่อๆ ก็ควรต้องเขียนเป็นบทหนึ่งต่างหาก ข้าพเจ้าจะไม่ย่อให้ท่านอ่าน ณ ที่นี้ แต่อยากให้ท่านไปอ่านเองในเรื่อง อุดมรัฐ ฉะนั้น ในบทนี้ ข้าพเจ้าจะขอพูดแต่เพียงความสัมพันธ์ระหว่างเมตาฟิสิกส์กับความคิดทางการเมืองของเพลโต และแก้แทนเพลโตที่มีผู้กล่าวหาว่า เขามีความคิดนิยมลัทธิรวมอำนาจ (Totalitarianism) และลัทธิเผด็จการ

จิตของมนุษย์

ก่อนที่จะขึ้นถึงปรัชญาการเมืองของเพลโต เราจำต้องกล่าวถึงความเห็นของเขาเกี่ยวกับเรื่องจิตวิทยา ก่อน จิตของมนุษย์แบ่งได้เป็นสามภาค คือ ภาคปัญญา ภาคน้ำใจ และภาคตัณหา ภาคแรกนั้นเป็นภาคที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการใช้เหตุผล และมีคุณสมบัติพิเศษ ที่เรียกกันว่า “ญาณ” (insight) ผู้ที่มีญาณ คือ ผู้ที่สามารถหยั่งทะลุพื้นผิวขึ้นไปเห็นสัจจะเบื้องบน ตามปกติคำนี้ใช้พูดถึงความสามารถที่บุคคลยัง

เห็นความงาม และความดี ในสิ่งทั้งหลาย จิตภาคนี้นับเป็นผู้รู้จักความจริง คือ เห็นแบบได้ จิตภาคนี้นทรพลังด้วย กล่าวคือ “ผู้ทรงปัญญา” นั้น มิใช่เพียงรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วเท่านั้น แต่ยังพยายามแสวงหาสิ่งดี และสิ่งชั่วด้วย หน้าที่ของจิตภาคที่สอง เราจะเห็นได้ชัดในบุคคลที่เป็นทหาร จิตภาคนี้แสดงออกถึงความกล้าหาญ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความภักดี และความรักชาติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อความดีหรือความชั่วก็ตาม เกียรติและชื่อเสียงเป็นสิ่งประเสริฐ คนเหล่านี้กล้าหาญและภักดี แต่เขาไม่ทราบว่าจะจุดหมายแห่งความกล้าหาญและความภักดีของเขา เป็นสิ่งที่เป็นธรรมหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เขาแสวงหาเกียรติ โดยที่ไม่ทราบว่า สิ่งที่มีเกียรตินั้นเป็นอย่างไร ถ้าปราศจากคนแนะนำ เขาเป็นผู้พอใจในการต่อสู้ ไม่ว่าจะต่อสู้ในกระทำขึ้นเพื่อธรรมหรืออธรรม ดังนั้น ทหารจึงควรอยู่ในความดูแลของ “ผู้รู้” คือ ผู้ที่ทราบว่าอะไรดีอะไรชั่ว เพื่อที่จะให้ทหารใช้ความสามารถของตนในทางที่ควร ในรัฐที่เปลโตนวอดไว้ ทหารเป็นองครักษ์ของนักปราชญ์ ทำหน้าที่ช่วยนักปราชญ์ปกครองราษฎรส่วนใหญ่ อันแสดงออกทางภาคที่สามของจิต นักปราชญ์อุปมาเหมือนนายท้าย ส่วนทหารเหมือนเครื่องยนต์

จิตภาคที่สาม

จิตภาคนี้นเป็นตัวให้กำเนิดแก่ตัณหาและอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารหรือกามารมณ์ ตลอดจนทั้งความทะเยอทะยาน ความริษยา ความละโมภ ความโอ้อวด ความหยิ่งผยอง และความมุ่งร้าย ถ้าปราศจากการยับยั้ง ความปรารถนาเหล่านี้จะเรื่องอำนาจในตัวมนุษย์ และจะแก่งแย่งเป็นใหญ่ บังคับให้มนุษย์เป็นไปตามความประสงค์ ผู้ที่มีจิตภาคนี้นับเป็นนาย ก็เหมือนเรือที่ปราศจากหางเสือ เอียงไปซ้ายที

ขวาที้ แล้วแต่แรงลมและกระแส น้ำ เรืออย่างนี้ย่อมไม่สามารถแล่น ไปสู่ที่หมาย แต่คงอับปางลงเสียก่อน ไม่ช้าก็เร็ว ต้องล่มแน่ นี่ก็ เปรียบได้กับคนที่มีแต่อารมณ์และความปรารถนา ถูกเหวี่ยงไปทาง โน้นที่ ทางนี้ที่ วันนั้นกินเหล้าและเที่ยวผับหญิงให้อิ่ม พอถึงวันรุ่งขึ้น ก็อยู่ตามปกติเยี่ยงสาธุชนทั้งหลาย หรือตอนเช้าอาจจะขยันดูหนังสือ พอตกค่ำก็ตระเวนในท์คลับ วันนี้อาจนึกอยากจะไปป็นภูเขามิมาลัย ให้เป็นการผจญภัย แต่วันรุ่งขึ้นกลับคิดอยากมีชีวิตที่สงบกับครอบครัว คนประเภทนี้ไม่มีทางที่จะทำอะไรสำเร็จ เพราะถูกคลื่นของความ ปรารถนาซัดทางนี้ที่ ทางโน้นที่ เขาเป็นคนมีลักษณะอย่างที่เราได้เห็น ได้เขียนไว้ในบทกวี ซิมริ ว่า

“ตอนต้นเป็นทุกอย่าง แต่แล้วก็ไม่เป็นอะไร

เพียงชั่วพระจันทร์หมุนไปรอบเดียว

เขาเป็นนักเคมี นักไวโอลิน รัฐบุรุษและตัวตลก

แต่แล้วก็ไปหมกมุ่นอยู่กับสุรา นาฬิกา ดนตรี และอาหาร

รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ อีกตั้งหมื่นสิ่ง โดยที่ไม่ได้ทำอะไรเลย”

ดังนั้น จึงจำต้องมีเหตุผลควบคุมความปรารถนาเหล่านี้ ไม่ใช่ควบคุม เพื่อกำจัดตัณหา แต่ควบคุมให้เป็นระเบียบ และให้ใช้พลังความ ปรารถนาในทางที่ถูก ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ดังนั้น ผู้ที่ ตั้งอยู่ในเหตุผล ก็เหมือนกับเรือที่มีนายท้ายคอยถือหางเสือ สามารถ ใช้แรงลมให้เป็นประโยชน์ตามต้องการ ตามความเห็นของเพลโต การ ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างประเสริฐเราต้องให้จิตภาคแรกควบคุมภาคสาม โดย ความช่วยเหลือของภาคสอง ในอุดมรัฐ “ธรรมะ” (Justice) จะเกิดขึ้นเมื่อจิตทั้งสามส่วนทำหน้าที่คล้องจองกัน จิตที่เป็นธรรมคือจิตที่มี ภาคแรกแนะนำ ภาคสองช่วยเหลือให้การแนะนำบรรลุผล และภาค

สามยอมรับเหตุผลของภาคแรก นั่นคือธรรมของจิตซึ่งขึ้นอยู่กับการที่ภาคทั้งสามมีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง

บุคลิกภาพและทัศนะของคนขึ้นอยู่กับว่าภาคไหนของจิตทรงพลังที่สุด คนที่จิตภาคแรกมีอำนาจครอบครอง เขาก็จะเป็นนักปราชญ์ซึ่งเพลโตเรียกว่า “ผู้พิทักษ์แห่งรัฐ” คนที่มีจิตภาคสองควบคุม ก็จะเป็นทหารและนักรบ ส่วนประชาชนทั่วไปนั้น คือ ผู้ที่อยู่ใต้การบงการของจิตภาคสาม กล่าวคือ ราษฎรสามัญเป็นมนุษย์ที่มีความปรารถนาและอารมณ์ ความรู้สึก การทำงาน เพื่อผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ชุมชน แต่ที่เขาทำงานและผลิตสิ่ง ๆ นี้ ก็เพียงเพื่อหาใส่ท้อง และทำให้ความปรารถนาของเขาบรรลุผล โดยเงินที่ได้จากการทำงาน เขาเป็น “ชาวบ้าน” ที่ดี ทัศนะในการครองชีวิตของเขาก็คือ กระเป๋าและกระเป๋า เขาหาเงินเพื่อความปลอดภัย และความปลอดภัยจะเป็นทางที่ทำให้เขาสบาย ความสบายสำหรับเขาก็ไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากสนองความอยากของตน โดยไม่ทำให้เพื่อนบ้านเดือดร้อน สนุกสนานได้มากพอที่จะไม่ทำลายมิตรภาพกับผู้อื่น ดังนั้น เพลโตจึงจัดให้ “ชาวบ้าน” อยู่ในพวกที่จิตภาคที่สามเป็นนาย ทั้งนี้เพราะในชีวิตเขาไม่เคยปรารถนาที่จะแสวงหาปัญญา เหมือนนักปราชญ์ผู้ซึ่งจิตส่วนแรกชักจูงให้เป็นไป และเขาไม่เคยคิดที่จะเผชิญภัยเพื่อให้ได้มาซึ่งเกียรติเหมือนทหารผู้ซึ่งได้แรงขับจากจิตภาคที่สอง เขาไม่ใช่เมธี ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ไม่ใช่ฟาสซิสต์ ความปรารถนาของเขาอยู่ที่การมีโอกาสได้แสวงหาสตรี บรรจอาหารลงกระเพาะ แต่งาน มีครอบครัวพักผ่อนหลังจากไปตีกอล์ฟมาในวันอาทิตย์ แล้วรุ่งขึ้นไปก็ทำงานตามปกติ มีเรื่องที่น่าสังเกตตอนนั้น คือ สำหรับเพลโต ทั้งคนที่เราเรียกว่า นายจ้างและลูกจ้าง ล้วนอยู่ในกลุ่มของคนประเภทที่สามทั้งสิ้น เพราะ

คนเหล่านี้ทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ เปลโตมีความคิดเหมือนสมัยพระนาง
วิกตอเรีย คือ สุภาพบุรุษมิใช่ผู้ทำงานเกี่ยวกับการผลิต

การแบ่งชั้นของคนในรัฐ

หลักรัฐศาสตร์ของเปลโต จำลองแบบมาจากหลักจิตวิทยา จิตของ
มนุษย์เป็นหน่วยขนาดเล็ก ซึ่งมีลักษณะเหมือนรัฐ จิตมีสามประเภท
รัฐก็มีสามประเภท คนๆ หนึ่งจะมีลักษณะอย่างไหน ก็แล้วแต่จิต
ภาคใดเป็นผู้ทรงอำนาจบงการ รัฐก็เหมือนกัน จะเป็นรัฐประเภทไหน
ก็แล้วแต่ว่าในรัฐนั้น เมธี หรือทหาร หรือสามัญชน เป็นผู้ครองอำนาจ
เช่น รัฐใดที่ปกครองโดยกลุ่มคนที่มีจิตภาคสองมีอำนาจ รัฐนั้นก็
เป็นรัฐที่ก้าวร้าว นิยมว่าอำนาจและแสนยานุภาพมีค่า ผู้ที่อ่านหนังสือเรื่อง
อุดมรัฐ ของเปลโตโดยย่อไม่ได้ที่จะนึกถึงพวกฟาสซิสต์ และเปลโต
คงจะไม่ถือว่าเยอรมนีภายใต้นาซีนั้น เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องของรัฐที่
แสวงหาเกียรติ

รัฐที่ปกครองโดยคนที่มีจิตภาคที่สามเป็นหัวใจนั้น คือ รัฐในระ
บอบประชาธิปไตย เปลโตโจมตีรัฐแบบประชาธิปไตยมาก จนพวก
เสรีนิยมไม่ค่อยจะชอบ เปลโตคิดว่าบุคคลที่อยู่ในอาณัติของจิตภาค
สามย่อมเห็นเงินเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากว่าสนองความต้องการได้ฉับ
ไฉน รัฐที่ถูกปกครองโดยคนเหล่านี้ ก็ย่อมนิยมความมั่งคั่ง และ
มอบอำนาจให้แก่ผู้ที่มีเงินเก่งฉฉฉนั้น ผู้ที่อ่านเปลโต ย่อมอดไม่ได้
ที่จะนึกถึงการบูชาเงินของคนอเมริกัน อำนาจของเงินในวงการเมือง
และมาตรฐานในการกำหนดค่าของทุกสิ่งด้วยราคา เช่น นี้อะไรเท่าไร
นายคนนั้นมีค่าตัวเท่าไร นี้อะไรที่ให้นักก่อนขออดสังคมาว่า ชาว
อเมริกันชอบพูดถึงราคาของทุกสิ่ง โดยที่ไม่รู้จักค่าของอะไรเลย ผู้ที่
มีจิตเป็นประชาธิปไตยนั้น เดียวก็ต้องการสิ่งนี้ เดียวก็สิ่งนั้น โดยไม่มี

หลักและเหตุผลตายตัว เขาปรารถนาจะสนองความต้องการเป็นเรื่องๆ โดยมิได้คำนึงถึงว่าชีวิตที่ประเสริฐนั้น โดยส่วนรวมจะต้องเป็นอย่างไร ในรัฐประชาธิปไตยก็คล้ายกัน ผลประโยชน์ของรัฐเปลี่ยนแปลงไปตาม พรรคหรือคณะที่ชนะการเลือกตั้ง บุคคลที่มีจิตภาคสามควบคุม ดูเหมือนว่าจิตแต่ละภาคต่างก็ถือว่าตนเป็นใหญ่ได้ ในรัฐประชาธิปไตยก็เหมือนกัน คนชั้นใดก็ตาม แม้คนไร้การศึกษา ก็ยังถือว่าตนมีสิทธิที่จะปกครอง ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยจึงขัดกับ “ความชอบธรรม” ตามทัศนะของเพลโต สำหรับเพลโตนั้น ความชอบธรรมจะมีในรัฐได้ก็ต่อเมื่อทุกคนทำตามหน้าที่ของตน และหน้าที่ของคนในรัฐต้องเป็นไปตามทางที่เขาได้ฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ แต่ในรัฐประชาธิปไตยนั้นหน้าที่ของราษฎรสับสนกันไปหมด พ่อค้าก็อยากเป็นนักปกครอง กรรมกรก็ถูกเกณฑ์ไปรบ ข้าพเจ้าขอยุติเรื่องนี้เพราะไม่มีหน้ากระดาษพอที่จะชี้แจงเหตุผลของเพลโตได้ละเอียด ในบทหลังข้าพเจ้าจะพูดถึงเรื่องนี้อีก ที่เพลโตไม่เห็นด้วยกับระบอบประชาธิปไตย เพราะคิดว่า การปกครองควรอยู่ในมือของผู้ที่มีจิตภาคแรกควบคุม กล่าวคือผู้ที่ตั้งอยู่ในเหตุผลนั่นเอง คนเหล่านี้เพลโตเรียกว่านักปราชญ์ และรัฐที่นักปราชญ์ปกครอง จะเป็นรัฐที่ประเสริฐสุด ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะพยายามโยงทัศนะของเพลโตเรื่องรัฐในอุดมคติอันนี้ กับทฤษฎีเรื่อง “แบบ” เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐศาสตร์นั้น เกี่ยวข้องและตั้งอยู่บนรากฐานของเมตาฟิสิกส์

ชนชั้นปกครองในทัศนะของเพลโต

ชนชั้นปกครองคือผู้ที่มีจิตภาคแรกควบคุมภาคอื่นหมดสิ้น ในการดำรงชีวิตของคนเหล่านี้ เหตุผลยับยั้งอารมณ์ ฝึกอารมณ์ให้อยู่ในทางที่ชอบด้วยเหตุผล เมื่อได้อบรมอารมณ์ให้อยู่ในกรอบแล้ว เหตุผลก็

พร้อมที่จะทำงานอันแท้จริงของตน โดยปราศจากการรบกวน อะไร
คืองานอันแท้จริงของเหตุผล และอะไรคือชีวิตที่ชอบด้วยเหตุผล

คำตอบของเพลโตก็คือ หน้าที่ของเหตุผลนั้น ได้แก่การค้นคว้า
และสำรวจอยู่ในโลกแห่งความจริง ฉะนั้น มนุษย์จึงควรมีชีวิตอยู่เพื่อ
จุดหมายอันนี้ นี่คือนิยามที่ชอบด้วยเหตุผล เราทราบแล้วว่า ความ
เป็นจริงของเพลโตนั้น คือ “แบบ” ฉะนั้น นักปราชญ์หรือชนชั้น
ปกครองย่อมแสวงหาและตั้งมั่นอยู่ใน “แบบ” บางครั้งเพลโตเขียน
ถึงชีวิตที่ตั้งสมาธิอยู่ใน “แบบ” เหมือนชีวิตของนักบุญผู้บรรลุสัจจะ
ข้าพเจ้าขอตักเตือนไม่กล่าวถึงเรื่องนี้ นอกจากนี้เพลโตยังได้พูดถึงการอบรม
การศึกษาชนชั้นปกครองพวกนี้ว่า ควรมุ่งไปทางที่จะให้จิต “หลุดพ้น
จากโลกอันไม่เที่ยง” ไปสู่ “โลกแห่งความจริง” แต่ขณะนี้เรากำลัง
พูดถึงเรื่องรัฐศาสตร์ ว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตแบบนี้อย่างไร นักปราชญ์
เป็นหนี้รัฐในเรื่องการศึกษาอบรมที่ช่วยให้เขารู้จักโลกของ “แบบ” ได้
นอกจากรัฐจะให้การศึกษาแก่เขาแล้ว ยังเลี้ยงดูเขาอีกโสดหนึ่งด้วย
(เพลโตอธิบายไว้ว่า ชนชั้นปกครองเหล่านี้ต้องอยู่ด้วยกัน โดยที่ทุก
สิ่งเป็นสมบัติของกลาง) ดังนั้น เขาจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรบาง
อย่างเพื่อสนองคุณรัฐ จริงอยู่ ความปรารถนาของชนชั้นปกครอง
(ซึ่งเป็นนักปราชญ์) นั้น อยู่ที่การตั้งมั่นอยู่ในสัจธรรม แต่หน้าที่ทำให้
เขาต้องออกจากโลกแห่งสัจจะนี้เป็นครั้งคราวเพื่อดูแลรัฐ ในฐานะที่
เป็นผู้ตั้งอยู่ในสัจจะ คนเหล่านี้จึงเป็นนักปราชญ์ ในฐานะที่เป็นผู้ปก
ครองรัฐ เขาเป็นพิทักษ์ชน ในฐานะที่เป็นนักปราชญ์ผู้เห็นสัจจะที่แท้
เขาทราบว่าความชอบธรรมที่บริสุทธิ์เป็นอย่างไร เมื่อเขากลับมาสู่รัฐ
เขาก็สามารถชักนำให้รัฐหันไปสู่ความชอบธรรมอันแท้จริงนี้ได้ กล่าว
คือ เขาได้สร้างกฎหมายและระเบียบของรัฐขึ้น เพื่อให้รัฐนั้นเข้าสู่

ความประเสริฐและความชอบอันแท้จริง ซึ่งเขารู้จักในฐานะที่เขาเป็น
นักปราชญ์

นักปราชญ์ต้องเป็นนักปกครอง

เรื่องที่เราเคยพูดเกี่ยวกับ “แบบ” ในบทก่อน ๆ ย่อมนำมาอธิบาย
เรื่องนี้ได้ ประการแรก เราเคยกล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่าง “แบบ”
กับโลกแห่งผัสสะนั้น มีทั้งอุดรภาพและอันตรภาพ “แบบ” นั้นเป็น
อุดระ แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นอันตระ ในแง่ที่ว่าปรากฏตัวอยู่ในกฎ
หมายของรัฐในอุดมคติ โดยการนำมาของชนชั้นปกครองผู้ที่รู้ว่
“แบบ” เป็นอย่างไร ฉะนั้น โลกแห่งความเป็นจริงมิได้แยกออกไป
จากโลกแห่งรัฐต่าง ๆ ที่เราเห็นอยู่ทุก ๆ วัน เพราะความเป็นจริง (คือ
แบบ) ได้เข้ามาปรากฏตัวในรัฐที่ประเสริฐ เหมือนกับที่ปรากฏอยู่ใน
ชีวิตของคนดี ประการที่สอง แบบแห่งความดีที่มาปรากฏอยู่ใน
สถาบันของรัฐที่ประเสริฐนั้น มิได้มาปรากฏหนึ่ง ๆ แต่ยังมีแรงจูงทำให้
รัฐต่าง ๆ ซึ่งไม่สมบูรณ์ขึ้นสู่ความประเสริฐโดยสมบูรณ์ได้ กล่าวคือ
รัฐเหล่านี้พยายามแก้ไขเพื่อจะได้ให้คล้าย “แบบ” แห่งรัฐในอุดมคติ
โดยแท้จริง ข้าพเจ้ากล่าวว่ารัฐเหล่านี้พยายาม แต่อันที่จริงแล้ว ต้อง
พูดว่าผู้ปกครองรัฐเป็นผู้พยายาม ยิ่งคนเหล่านี้ปรับปรุงตัวเอง เพื่อ
ให้เป็นนักปราชญ์ที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าใด เขาก็ยังปรับปรุงรัฐให้เป็นรัฐที่
สมบูรณ์ที่สุดเท่านั้น นีหมายความว่า สังคมก็เหมือนมนุษย์ คือ
พยายามที่จะปรับปรุงให้ตนดีขึ้น

จึงเห็นได้ว่า ในทัศนะของเพลโต รัฐจะก้าวขึ้นสู่ความสมบูรณ์ได้
ก็ต่อเมื่อนักปราชญ์และนักปกครองต้องเป็นคนเดียวกัน แต่ในประวัติ
อารยธรรมของมนุษย์ สิ่งนี้ไม่เคยเกิดขึ้น ถ้านักปราชญ์เป็นนักปก
ครองแล้ว “แบบ” ที่แท้จริงก็จะให้ได้นำลงมาให้ปรากฏในรัฐที่ตน

ปกครองได้ นี่คือความหมายอันสำคัญของคำกล่าวของเพลโตซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่า มนุษย์จะไม่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่วร้าย นอกจากนักปราชญ์จะเป็นนักปกครอง และนักปกครองเป็นนักปราชญ์

ตามความคิดของเพลโต นักปราชญ์ซึ่งเป็นผู้รู้ “แบบ” ที่แท้จริงเป็นอย่างไรนั้นต้องมีชีวิตอย่างสงบ และต้องมีภาระแห่งความเป็นมนุษย์น้อยกว่าคนอื่น ๆ เพื่อจะได้มีเวลาคิดค้นแสวงหาสัจธรรมได้เต็มที่

เพลโตเห็นคล้ายตามโสกราตีส ผู้เป็นครูว่า ปรัชญาไม่ใช่แสวงหาเพียงความรู้เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นความรู้เกี่ยวกับโลกแห่งความจริง แต่ยังคงแสวงหาสิ่งที่มีค่ากว่านั้น คือ ปัญญา (Wisdom) ปัญญาก็คือความรู้ที่ปรากฏในการปฏิบัติ นั่นคือความรู้ที่นำมาปรับกับชีวิตได้ การใช้ความรู้ปรับกับชีวิตมีสอง คือ ประการแรก เราใช้ความรู้ฝึกฝนและข่มตนหาเพื่อให้ชีวิตอยู่ในทางที่ควร ประการที่สอง ความรู้นั้นเราใช้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ และจุดหมายทั้งสองนี้ คือ การดำรงชีพในทางที่ควร และการให้ประโยชน์แก่สังคมนี้ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เพราะแต่ละอันเป็นครึ่งส่วนของสิ่งเดียวกัน มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงไม่สามารถขยับขี้ตูดสูงสุดแห่งความสามารถและความเป็นคนของตนได้ นอกจากจะได้คบค้าสมาคมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ความประเสริฐของมนุษย์ซึ่งได้แก่การที่มนุษย์สามารถพัฒนาสิ่งซึ่งแฝงอยู่ในตัวมนุษย์ให้ได้สูงสุด ก็คือความประเสริฐของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นสัตว์สังคม กล่าวคือ ในฐานะที่เป็นชาวเมือง

การสร้างสรรคเพื่อให้เกิดสิ่งประเสริฐนี้ เป็นหน้าที่ของรัฐบุรุษ ดังนั้น รัฐบุรุษควรเป็นนักปรัชญา และนักปรัชญาควรเป็นรัฐบุรุษไม่ควรแยกกัน บุคคลผู้ซึ่งเป็นทั้งสองอย่างนี้ย่อมมีความรู้เกี่ยวกับ

“แบบ” และออกกฎหมายต่างๆ มาเพื่อให้ราษฎรแต่ละคนดำรงชีพในทางที่ประเสริฐตามความสามารถของตนได้ อนึ่ง ในการติดต่อและทำงานร่วมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำให้นักปราชญ์สามารถพัฒนาธรรมชาติของตนในด้านดีได้ดีขึ้น ดังนั้น การที่ให้นักปราชญ์และรัฐบุรุษเป็นคนเดียวกัน เป็นการทำให้สังคมดีขึ้น และในเวลาเดียวกันก็ทำให้บุคคลนั้นเป็นนักปราชญ์ที่สมบูรณ์ขึ้นด้วย ฉะนั้น การที่นักปราชญ์กลับไปสู่ถ้า จึงมิใช่เพียงเป็นการชำระหนี้ให้แก่รัฐเท่านั้น แต่เป็นไปเพื่อตัวเองด้วย

เปลโตกับลัทธิรวมอำนาจ

ที่กล่าวว่า “ดำรงชีพในทางที่ประเสริฐตามความสามารถของตนได้.....” นี้เองที่ทำให้เราจำต้องแก้อีกกล่าวหาที่ว่า เปลโตนิยมลัทธิ “รวมอำนาจ” (Totalitarianism) เพราะคำนี้เป็นคำที่คุ้นหูพวกเรา และเราก็ได้ยินบ่อยๆ ว่า จันบังคับคนเหล่านี้ “เพื่อประโยชน์ของเขาเอง” นี้มิใช่หรือคือคำอ้างของพวกฟาสซิสต์ อันที่จริงประเด็นสำคัญของเรื่องอยู่ที่คำว่า “ประโยชน์” อะไรคือประโยชน์

การสนองความปรารถนาของมนุษย์

เพื่อจะให้เราเข้าใจเรื่องนี้ได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ขอให้เราย้อนไปหาเรื่องการแบ่งจิตเป็นภาคต่างๆ เปลโตย้ำว่าภาคปัญญาควรจะควบคุมภาคอื่นๆ ทั้งนี้มิใช่เพียงแต่จะทำให้ภาคปัญญามีโอกาสได้แสวงหาความจริงโดยปราศจากการรบกวนจากอีกสองภาคเท่านั้น แต่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ภาคทั้งสองนี้เองด้วย ตามความคิดของเปลโต ต่อเมื่ออยู่ภายใต้การดูแลของภาคแรกเท่านั้น จิตภาคที่สามจึงจะเจริญขึ้นได้ แม้ว่าความเจริญนี้จะเป็นไปได้เพียงตามแบบฉบับของตนก็ตาม เราคง

จำได้ว่าจิตภคที่สามประกอบไปด้วยอารมณ์ และความปรารถนา
ฉะนั้น ความเจริญตามแบบของมันก็อยู่ที่อารมณ์และความปรารถนา
เหล่านี้ได้รับความพึงใจมาก ๆ และบ่อย ๆ เพลโตเชื่อว่า ถ้าปล่อย
ให้อารมณ์และความปรารถนาเหล่านี้อยู่โดยลำพัง จะเกิดเรื่องอย่างใด
อย่างหนึ่งดังนี้ คือ ความปรารถนาที่รุนแรงอันใดอันหนึ่งจะกวดความ
ปรารถนาอื่น ๆ ลงหมด เพื่อว่าตัวเองจะได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่
ที่แต่ฝ่ายเดียว หรือมิฉะนั้นความปรารถนาต่าง ๆ ก็จะมาแย่งกันหาความ
พึงใจ ผลัดเปลี่ยนกันเป็นลักษณะที่เด่นของคน ๆ นั้น

ตัวอย่างของกรณีแรก ก็เช่น คนโลภ คนเจ้าสำราญ และนักเผด็จ
การ (ซึ่งเพลโตเรียกว่าทราช) โดยที่เห็นแก่เงินหรือกามารมณ์ หรือ
อำนาจ แล้วแต่กรณี คนเหล่านี้ใช้ชีวิตหนักไปด้านเดียว ละเลยสิ่ง
อื่นๆ ในตัวเอง เพื่อที่จะสนองความอยากที่รุนแรงนี้แต่เพียงอย่าง
เดียว ดังนั้น คนโลภจะไม่พาภรรยาไปตากอากาศ หรือแม้แต่ไปชม
ภาพยนตร์ คนเจ้าสำราญก็ไม่คิดที่จะปลงใจกับใครสักคน เพราะมุ่งอยู่
แต่เรื่องกามวิสัย ส่วนผู้ที่ลุ่มหลงอำนาจนั้น ไม่เคยได้ลิ้มรสแห่งมิตร
ภาพเลย ค่าที่เขาเห็นว่าคนทุกคนในโลกมีอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือของ
เขาเท่านั้นเอง ตัวอย่างของกรณีหลังก็เช่นคนที่อยากอย่างนั้นที่ อย่าง
นี้ที่ แต่ไม่มีความปรารถนาใดที่ได้รับความพอใจจริงๆ เลย ทำอย่าง
หนึ่งยังไม่จุใจ ก็ถูกอีกฝ่ายหนึ่งเรียกร้องเสียแล้ว ฉะนั้น เขาไม่เคยได้
รับความพึงใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างแท้จริงเลย เพลโตจึงสรุปว่า
ต่อเมื่อจิตภคสามอยู่ใต้อำนาจของปัญญาเท่านั้น ที่ความปรารถนา
แต่ละอย่างจะได้รับความพอใจตามสภาพที่ควรได้ ในบุคคลที่ตั้งอยู่ใน
เหตุผลนั้น ไม่มีความอยากใดที่เป็นใหญ่สูงสุด กวดความต้องการอื่นๆ
หมด แต่ว่าอารมณ์แต่ละอย่างจะได้รับการดูแลตามส่วนที่เหมาะสม
ฉะนั้น คนที่ยึดปัญญาเป็นหลัก จะเป็นคนที่มีความสุขโดยแท้ เพลโต

อธิบายเรื่องรักตามทำนองนี้ กล่าวคือ สามัญชนนั้น ก็ได้แก่บุคคลทั้งหลายที่แรงของจิตภาคที่สามมีอำนาจสูงสุด ถ้าปล่อยให้อยู่ในหมูกันเองย่อมไม่มีโอกาสจะได้สัมผัสปัญญาเลย เขาจะไม่แยแสต่อสิ่งจะแต่จะหมกมุ่นอยู่กับการหาสิ่งมาสนองความอยาก ฉะนั้น จึงกังวลแต่เรื่องเงินและอำนาจ เปเลโตคิดว่า คนเหล่านี้เป็นคนที่น่าสงสารเหมือนกับที่ เซนต์ ปอล ได้กล่าวว่า “เกิดมามีกรรม” สามัญชนเหล่านี้เหมือนกับคนที่ถูกทอดทิ้งในทะเลแห่งตึ้นหา เขาจะอยู่ไม่สุข ไม่มีความพอใจ ฉะนั้น เขาจำต้องยึดเหนี่ยวบางสิ่ง เช่น กีฬา นารี หรือแม้แต่สงครามและในการแสวงหาสิ่งเหล่านี้ เขาต้องต่อสู้กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน นี่แหละคือประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยเปิดให้แข่งกันอย่างเสรี ทุกคนเสมอภาคกันหมด (เหมือนกับที่อารมณ์ต่างๆ แย่งกันเป็นใหญ่ในจิตภาคที่สาม) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความสุข และทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นผู้ปกครองรัฐ ฉะนั้น จึงเกิดความวุ่นวาย และเมื่อเกิดความวุ่นวาย รัฐก็คลี่คลายไปสู่ลัทธิเผด็จการ ให้อำนาจสูงสุดแก่คนๆ หนึ่งที่จะให้ยุติการแข่งขัน เพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศและแก่คนแต่ละคน

คำอธิบายเรื่องคนรักอำนาจและรัฐเผด็จการ

คำอธิบายเรื่องการคลี่คลายจากรัฐประชาธิปไตยไปสู่รัฐเผด็จการในบทที่ ๘ ของเรื่อง อุดมรัฐ นั้น เป็นการทำนายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรป ในระยะเวลา ๒๐ ปี ที่ผ่านมานี้ ดูเหมือนใครๆ ก็ยอมรับว่าการกวัดขั่นคนทุกคนเพื่อประโยชน์ของรัฐ เป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรดีเท่า แต่ถ้า “ประโยชน์” ของรัฐนั้น ที่แท้ก็คือประโยชน์ของตัวพระราชเองแล้ว อะไรจะเกิดขึ้น ตามทัศนะของเปเลโต ทหารราชก็คือ บุคคลที่หลงใหลอยู่ในความปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างแรงกล้า เช่น เงิน

หรือกามารมณ์ หรืออำนาจ จนไม่คำนึงถึงความพอใจอย่างอื่น ฉะนั้น รัฐที่ปกครองโดยทรราชก็จะเป็นอย่างเดียวกัน

รัฐนาซีและรัฐทรราช

บัดนี้ ถึงเวลาที่จะแก้อีกกล่าวหาว่าเปเลโตนิยมรัฐเผด็จการอย่างนาซี เราคงจะเห็นว่าในทัศนะของเปเลโตนั้น รัฐนาซีเป็นทรราช ในระบบนี้มีอยู่สองประเภท คือ ผู้ปกครองและทาส ผู้ปกครองมิได้ปกครองรัฐตามคัลลอสของปัญญา แต่เพื่อที่จะสนองแรงปรารถนา และก็มีใช้เพื่อสนองความปรารถนาทุก ๆ อย่าง แต่มีความปรารถนาเดียวที่เป็นใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด คือ อำนาจ

นิทเช่ ผู้ซึ่งนาซีได้ลอกแบบความเห็นมา ได้เขียนไว้ว่า “ที่ใดที่ข้าพเจ้าพบสิ่งที่มีชีวิต ที่นั่นข้าพเจ้าพบความกระหายในอำนาจ แม้แต่คนใช้ก็กระหายที่จะมีอำนาจอย่างนาย ปีศาจที่หลอนมนุษย์นั้น มิใช่ตัณหา หรือสิ่งจำเป็นอื่นใด แต่คืออำนาจ ท่านอาจจะให้ทุกสิ่งที่มนุษย์แสวงหา เช่น สุขภาพ อาหาร ที่อยู่ ความสำราญ แต่มนุษย์ก็จะมีสุข เพราะเจ้าปีศาจนี้มันยังคงคอยที่จะได้รับความเอาใจอยู่ตลอดเวลา”

การที่จะเอาใจ “ปีศาจ” ดังนี้ ทำให้คนต้องละเลยความต้องการอื่น ๆ ฉะนั้น ความกระหายอำนาจของชนชั้นปกครอง ทำให้รัฐต้องละเลยความต้องการของประชาชน ฉะนั้น คนละโมภพยายามทุกอย่างโดยใช้ทั้งกำลังกาย กำลังใจ เพื่อแสวงหาทรัพย์อย่างเดียว ฉะนั้น รัฐฟาสซิสต์ ก็ใช้ให้ประชาชนทำทุกอย่าง เพื่อจะบรรลุลูกความมุ่งหมายอันนี้ของตน ฉะนั้น นักปรัชญาคนหนึ่งชื่อ ฟิคเต ซึ่งพอจะถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกทางให้แก่ลัทธินาซี ได้แบ่งคนเป็น ๒ พวก คือ

ผู้ทรงค่า และผู้ไร้ค่า พวกหลังนี้มีอยู่เพื่อผู้อื่น และควรต้องเสียสละตนเองเพื่อสิ่งที่มีค่ากว่า ฟิคเตกกล่าวว่าการอบรมพวกนี้ ต้องเป็นไปในทางที่จะทำให้เขาคิดว่าเสรีภาพนั้นไม่มี

ถ้าถามว่า เราจะทราบได้อย่างไรว่า ใครเป็นผู้ทรงค่า ฟิคเตตอบแบบเดียวกับนิทเช่ คือ ใครมีแรงกระหายอำนาจมากและสามารถอยู่ในอำนาจนั้นได้ นั่นแหละคนมีค่า

ถ้าการมีอำนาจเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ และความกระหายอำนาจเป็นลักษณะของอัจฉริยบุคคล เราก็อาจถามต่อไปได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจนั้น จะกระทำได้อย่างไร และการแสดงออกซึ่งอำนาจที่มีอยู่แล้วนั้น จะแสดงออกได้ในรูปใด คำตอบก็คือได้มาโดยกำลัง และแสดงออกโดยการบังคับ ขัดความประสงค์ของผู้อื่น การได้มาซึ่งอำนาจนั้น จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีผู้อื่นขัดขืน และการแสดงออกซึ่งอำนาจนั้น จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีผู้อื่นให้บังคับ ฉะนั้น อำนาจจึงเป็นจุดหมาย กำลังเป็นเครื่องมือ กำลังเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่ง “สิ่งที่มีค่า” คืออำนาจ และยังเป็นเครื่องมือที่จะให้สิ่งซึ่งมีค่าคืออำนาจนี้ ได้แสดงออกให้ปรากฏด้วย ถ้าอำนาจเป็นสิ่งมีค่าแล้ว ผู้ที่แสดงอำนาจได้มากกว่า ย่อมเป็นผู้ประเสริฐกว่า กล่าวคือ ก. ฉะนั้นว่าเป็นคน “ดีกว่า” ข. ได้ ก็ต่อเมื่อเขาแสดงอำนาจได้มากกว่าและเด็ดขาดกว่า ข.

สิ่งมีค่าที่ไม่จำกัด

เปลโตได้แยกสิ่งมีค่าเป็น ๒ พวก คือ พวกที่จำกัด กับพวกที่ไม่จำกัด พวกแรกนั้นได้แก่สิ่งมีค่า ซึ่งถ้าคนหนึ่งมีแล้ว อีกคนจะมีไม่ได้ เพราะจำนวนจำกัด เช่น เงินและอำนาจพวกหลังนั้น ได้แก่สิ่งมีค่าทั้งหลาย ซึ่งถึงแม้คนหนึ่งจะได้รับสิ่งนั้นอยู่ คนอื่นๆ ก็สามารถ

รับสิ่งนั้นได้ เช่น สุขทรียภาพและปัญญา ความสำราญที่ข้าพเจ้าได้รับจากการฟังดนตรีนั้น ไม่เป็นเครื่องกีดขวางที่จะให้ผู้อื่นได้รับความสำราญนี้ ด้วยการแสวงหาความรู้ของข้าพเจ้า ไม่จำเป็นต้องทำให้ท่านหยุดหาความรู้ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงกล่าวได้ว่า ในรัฐทรราชนั้น จะต้องมีการต่อสู้กันเพื่อแสวงหาอำนาจ เพราะอำนาจนั้น ถ้าผู้หนึ่งมีแล้ว อีกผู้หนึ่งจะมีด้วยไม่ได้ หรือแข่งกันว่าใครมีมากกว่า ฉะนั้น ในรัฐทรราชจะต้องมีสงครามเสมอ

ต่อไปนี้จะขอเปรียบเทียบโครงสร้างของรัฐในอุดมคติของเพลโตกับของรัฐทรราช ในแบบเพลโตนั้น ผู้ปกครองคือพิทักษ์ชน ซึ่งมีปัญญาเป็นหลักของชีวิต สำหรับคนเหล่านี้ สิ่งประเสริฐมี ๒ อย่าง คือ ความรู้ที่ทำให้เราสัมผัสสัจธรรม คือ “แบบ” ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คือ การสร้างสังคมให้เป็นไปตาม “แบบ” นี้ การประสานกันระหว่างสิ่งประเสริฐทั้งสองนี้ เป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดสำหรับมนุษย์ สำหรับคนอื่นที่มีใช้พิทักษ์ชน สิ่งประเสริฐมีเพียงอย่างเดียว คือ การที่ความอยากได้รับการตอบสนองพึงใจตามสมควรแก่เหตุ แต่คนเหล่านี้ ไม่สามารถทราบโดยตนเองว่าตามสมควรแก่เหตุนั้น แค่นั้น รัฐจะต้องเป็นผู้ให้ความรู้แก่คนเหล่านี้ ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร โดยการกำหนดไว้ในกฎหมาย และโดยการฝึกอบรมเนื่องจากความรู้ เป็นสิ่งที่ไม่จำกัดจำนวนในรัฐแบบเพลโต จะไม่เกิดการแก่งแย่งกันหาความรู้ในบรรดาพิทักษ์ชนด้วยกัน ส่วนสิ่งประเสริฐสำหรับคนทั่วไป ซึ่งได้แก่เงิน และความสำราญทางกายนั้น เป็นสิ่งที่มีจำนวนจำกัดแต่รัฐก็จะออกกฎหมายเพื่อแบ่งสันปันส่วนไม่ให้แก่งแย่งกัน สิทธิและหน้าที่ของคนแต่ละชั้นในสังคมก็จะไม่ก้าวก่ายกันด้วย

ฉะนั้น ในรัฐทรราช ความมุ่งหมายของการเมือง คือ อำนาจ

อำนาจของคนกลุ่มน้อยที่บังคับคนส่วนใหญ่ ส่วนในรัฐแบบเปเลโต
กิจการของรัฐดำเนินไปเพื่อให้คนส่วนน้อยเกิดปัญญา และให้คนส่วนใหญ่
เกิดความทุกข์สบาย และความสุขสบายของคนส่วนใหญ่ก็จะเกิด
ได้ก็ต่อเมื่อยอมรับแนวทางที่คนส่วนน้อยชี้ให้ เปเลโตเชื่อว่า ถ้าดำเนิน
กิจการของรัฐตามรูปที่เขาเสนอ คนจะได้รับความสุขความสำราญกว่า
ที่จะเป็นอยู่ในรัฐ ที่ปล่อยให้คนแสวงหาความสุขตามความพอใจของ
ตนโดยลำพัง

ความเจริญก้าวหน้าตามทัศนะของเปเลโต

เกี่ยวกับธาตุแท้ของมนุษย์นั้น เปเลโตมิได้มองในแง่ดีนัก และ
สิ่งที่เราเรียกว่าความเจริญก้าวหน้านั้น เปเลโตก็ไม่เชื่อว่าจะมีจริง โดย
ทั่วไปเมื่อพูดถึงความเจริญของมนุษย์ เราหมายถึงการที่มนุษย์สามารถ
เอาชนะธรรมชาติ ปรับปรุงให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้น วิทยา
ศาสตร์ช่วยให้เราจัดศัตรูของมนุษย์ได้ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ อคติภัย
อุทกภัย คนทั่ว ๆ ไปเชื่อว่าเมื่อวิทยาศาสตร์เจริญขึ้นเรื่อย ๆ สังคมของ
มนุษย์ก็เจริญถึงขีด “แดนแห่งความฝัน” (Utopia) แต่ตามความเห็น
ของเปเลโต ความคิดอย่างนี้เป็นความเข้าใจผิด ศัตรูอันแท้จริงของ
มนุษย์นั้นมิใช่โรคภัย หรือความยากจน แต่เป็นอารมณ์และตัณหาอัน
มนุษย์ไม่สามารถจะควบคุมได้ การที่เราเอาชนะธรรมชาติได้มิได้หมาย
ความว่าเราเอาชนะสิ่งเหล่านี้ได้ด้วย ฉะนั้น ยิ่งวิทยาศาสตร์สร้างอาวุธ
ที่ทำลายได้ร้ายแรงมากขึ้นเพียงใด แรงปรารถนาที่จะคุกคามผู้อื่นก็มี
มากขึ้นเพียงนั้น ยิ่งสื่อมวลชน เช่น วิทยุ ภาพยนตร์ แพร่หลายเท่าใด
ความกระหายที่จะได้ควบคุมสิ่งเหล่านี้ยิ่งแรงขึ้นเท่านั้น การควบคุม
ธรรมชาติที่อยู่นอกตัวมนุษย์ได้นั้น ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้น ถ้าวิสัย

หรือธาตุแท้ของมนุษย์ยังคงเดิม ถ้าจะพูดกันจริงๆ แล้วชัยชนะที่มนุษย์มีเหนือธรรมชาตินั้น มิใช่จะไร้ประโยชน์เท่านั้น ยังมีส่วนทำให้มนุษย์เลวลงด้วย เพราะทำให้มนุษย์มีอำนาจมากขึ้น แต่เหตุผลย่อมจะทำให้ใช้อำนาจให้น้อยลง ฉะนั้น ความเจริญทางวิทยาศาสตร์กับความล้ำหลังของมนุษย์ จะต้องคู่กันไปเสมอ

เปลโตเชื่อว่าคนโดยทั่วไป ไม่สามารถที่จะปรับปรุงตัวเองให้กระตือรือร้นได้ ด้วยตกอยู่ในอำนาจของจิตภาคสาม ซึ่งกอปรไปด้วยตัณหาและอารมณ์ ฉะนั้น จึงต้องได้รับการดูแลจากผู้อื่น การศึกษาและคำแนะนำของนักปราชญ์ อาจช่วยให้เขาพ้นจากทุกข์เข็ญที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้บ้าง แต่ถึงอย่างไรก็ไม่สามารถเปลี่ยนนิสัยหรือธาตุแท้ของเขาได้ สิ่งที่ดีที่รัฐจะช่วยเขาได้ก็คือ ให้การศึกษา และออกกฎหมายควบคุม ไม่ให้อารมณ์ของคนเหล่านั้นกระเจิงออกเกินขอบเขต ฉะนั้น หน้าที่ของรัฐก็คือ ปกป้องให้สามัญชนพ้นจากความหายนะที่เกิดจากอารมณ์ของตัวเอง สำหรับคนส่วนน้อยผู้ซึ่งสามารถที่จะหยั่งถึงสัจธรรมได้ รัฐมีหน้าที่ต่างออกไป คือ ช่วยให้จิตคนเหล่านี้ได้สัมผัสกับสิ่งซึ่งมีค่าในตัวเอง ระบบศีลธรรมสอนให้คนแต่ละคนอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบ ระบบการปกครองกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐ แต่ทั้งระบบศีลธรรมและระบบการปกครองมีจุดหมายอันเดียวกัน คือ หาทางช่วยให้จิตของมนุษย์บรรลุสภาพที่ประเสริฐ รางรถไฟมีขึ้นเพื่อประโยชน์บางประการที่อยู่เหนืออรรถรถไฟ คือ ขนส่งผู้โดยสารและสินค้า รัฐก็ทำนองเดียวกัน มีไว้เพื่อให้คนแต่ละคนบรรลุสิ่งประเสริฐสุด เท่าที่ความสามารถจะอำนวย สำหรับคนทั่วไป สิ่งประเสริฐคือความสุขสบาย แต่สำหรับคนบางคน สิ่งประเสริฐได้แก่การที่ได้เที่ยวไปในโลกของความจริง ซึ่ง

เป็นโลกที่มีค่าโดยแท้จริง ฉะนั้น จุดประสงค์ของรัฐบุรุษคือความรู้ และการได้ลิ้มรสสิ่งที่มีค่า เช่น ความสุข ความยุติธรรม ความงาม ปัญญาและสัจจะ ในบทต่อๆ ไป ข้าพเจ้าจะได้กล่าวถึงความเห็นของนักปราชญ์คนอื่นๆ เกี่ยวกับเมตาฟิสิกส์ จริยศาสตร์ และการเมือง ข้าพเจ้าจะพยายามชี้ให้เห็นว่า มีผู้เห็นคล้ายตามเพลโต ที่ต้องถือว่า มีโลกแห่งความจริงอีกโลกหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักอธิบายสิ่งต่างๆ ในโลกแห่งผัสสะที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้

บทวิเคราะห์เรื่องโลกที่ปรากฏแก่เรา

โลกตามสามัญสำนึก

ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาที่จะกล่าวว่า การชี้ให้เห็นคุณค่าเป็นวัตถุ ประสงค์ประการเดียว หรือประการสำคัญของปรัชญา ดังบทที่แล้วสรุปไว้ แต่เรื่องนี้ก็เป็นวัตถุประสงค์ของปรัชญาประการหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจปรัชญาได้ดีขึ้น

เพลโตถือว่า “แบบ” เท่านั้นเป็นจริง และคุณค่าต่างๆ ก็เป็น “แบบ” ประเภทหนึ่ง โลกที่เราประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ หาใช่โลกแห่งความจริงแท้ไม่ เราจะพูดเรื่องนี้ในบทนี้ อันที่จริงใครๆ ก็ต้องยอมรับว่าโลกที่เราเห็นๆ อยู่ทุกวัน ซึ่งเรารู้จักโดยอายตนะต่างๆ นี้ มีอยู่ (Exist) และสิ่งที่มีอยู่ก็น่าจะเป็นจริง (Real) ฉะนั้น นักปรัชญามีเหตุผลอะไรที่จะมายืนยันว่ามันเป็นจริงเล่า

ตามทัศนะแห่งสามัญสำนึก โลกนี้ประกอบไปด้วยวัตถุทั้งหลาย มีทั้งแข็งและเหลวอยู่นิ่งและเคลื่อนไหว และสิ่งทั้งปวงนี้มีลักษณะเป็นสสาร (Matter) และเรายังเชื่อกันว่าสิ่งบางสิ่งมีจิตสิงอยู่ ทำให้มีชีวิต ส่วนจิตกับสสารแตกต่างกันอย่างไรนั้น สามัญสำนึกไม่เคยอภิปราย สิ่งในโลกนอกจากจะแผ่ตัวในอวกาศแล้ว ยังเนื่องด้วยกาลอีกด้วย กล่าวคือมีประวัติได้ ตัวอย่างเช่น ต้นมะม่วง เริ่มตั้งแต่เมล็ด แตกหน่อเป็นต้นอ่อน และเติบโตเป็นต้นมะม่วงเต็มตัว จนในที่สุดแก่และดับไป และในระหว่างเวลาที่เปลี่ยนแปลงนี้ เราก็คือว่าต้นมะม่วงต้นนี้เป็นต้นเดิมอยู่ตลอดเวลา นี่หมายความว่าต้นมะม่วง

มีประวัติ และการมีประวัติก็หมายความว่า มีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งและ แม้จะเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ ก็ยังดำรงตัวเป็นสิ่งเดียวอยู่ตลอดเวลา

สรรพสิ่งทั้งปวงนั้น เรารู้จักชั้นแรกก็โดยทางอายตนะต่างๆ คือ เราได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ฯลฯ เราไม่ทราบว่ ถ้าเราไม่มีอายตนะทั้งหลายนี้ เราจะรู้ได้อย่างไร ว่าโลกนี้มีอยู่ ฉะนั้น จึงพอกกล่าวได้ว่า ความรู้เกิดจากอายตนะที่ได้สัมผัสโลกภายนอก แต่ความรู้มีแหล่งกำเนิดจากนี้ที่เดียวหรือ

ประจักษ์วาท (Empiricism) และวิตรรกวาท (Rationalism)

ปัญหาที่มีข้อโต้แย้งกันมาก และได้กลายเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของปรัชญาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ มีนักปราชญ์หลายคนมีชื่อเสียงขึ้นในช่วงเวลานี้ นักคิดผู้มีความเห็นว่าความรู้ของมนุษย์มีต้นกำเนิดจากประสบการณ์ โดยผ่านอายตนะ ได้แก่กับปรัชญาชาวอังกฤษ ๓ ท่าน คือ ล็อก เบอ์คเลย์ และฮิวม์ พวกนี้ได้รับชื่อว่า ประจักษ์วาท คือ เชื่อประสบการณ์ผ่านอายตนะ ส่วนผู้ที่มิทศณะตรงกันข้าม ได้แก่เดส์คาร์ตส์ ชาวฝรั่งเศส สปีนโนซ่า ชาวดัตช์ และไลบ์นิซ ชาวเยอรมัน พวกหลังนี้คิดว่าจิตของมนุษย์ทรงไว้ซึ่งสมรรถนะที่จะให้เหตุผล และถ้ามนุษย์ใช้สมรรถนะนี้ให้ถูกแล้ว เขาจะพบความจริงทั้งปวงรวมทั้งโลกที่ประจักษ์อยู่นี้ด้วย ความคิดแนวนั้นได้เชื่อว่า วิตรรกวาท เพราะเชื่อว่า ถ้าเราใช้ความคิดถูกต้องตามหลักตรรกศาสตร์แล้ว เราจะได้รับความรู้ และความรู้นั้นหาได้เกิดจากการประจักษ์หรืออายตนะไม่ ความรู้ที่เกิดจากการติดตามแนวแห่งตรรกนี้ เรียกว่าเป็น “ปุพพิกะ” (apriori) เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้หลักตรรกศาสตร์ อนุมาณความจริงจากความเชื่อที่มีอยู่แล้ว หรือถ้าจะพูดเป็นภาษาปรัชญาก็ต้องว่า เป็นการอนุมาณข้อสรุป (conclusion) จากข้อฐาน (premise) ดังนั้น ความรู้ที่ว่ามุมทั้งสามของสามเหลี่ยมรวมเข้าย่อม

เท่ากับสองมุมฉาก เป็นรูปพีระมาท ค่าที่เราอนุมานหรือสรุปเอาจากความจริงในทฤษฎีบทก่อนๆ ความรู้ประเภทนี้ เห็นได้ชัดในวิชาคณิตศาสตร์ และตรรกศาสตร์ เราจะเห็นได้ว่า ขณะที่เราคิดเลขในใจหรือพิสูจน์ได้ว่า $(a^2 - b^2) = (a + b)(a - b)$ นั้น เราไม่ได้อาศัยประสบการณ์จากอายตนะเลย พวกประจักษ์วาท ซึ่งถือว่าความรู้ทั้งหมดเกิดจากประสบการณ์ทางอายตนะ จะตอบเรื่องนี้อย่างไร ทักษะของเขาคงผิดกระมัง ส่วนพวกวิตรรกวาทก็เหมือนกัน ที่เชื่อว่าการคิดโดยตรรกเพียงอย่างเดียวโดยไม่อาศัยอายตนะ จะให้ความจริงแก่เราได้นั้น ออกจะมั่นใจเกินไป ทั้งนี้เพราะสิ่งบางสิ่งเรารู้ได้โดยประสบการณ์เท่านั้น ไม่ว่าเราจะคิดถูกเหตุผลอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าไม่สังเกตทดลองแล้ว จะทราบได้อย่างไร ว่าดวงจันทร์ห่างจากโลก ๒๓๗,๘๐๐ ไมล์ ว่า H_2O เป็นสูตรเคมีของน้ำ และว่าในมณฑลซัสเซกส์มีดอกไม้ไม้ป่า ๑๒๗ ชนิด การที่จะค้นพบความจริงเหล่านี้ เราต้องค้นคว้าหาดูให้ประจักษ์ กล่าวคือ ต้องใช้วิธีการของวิทยาศาสตร์

ข้าพเจ้าไม่สามารถพูดเรื่องนี้ต่อ อันที่จริงแค่นี้ก็พูดมากไปแล้ว จะขอกล่าว ณ ที่นี้เพียงว่า นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งคือ คานท์ ได้ศึกษาเรื่องนี้และได้แปรรูปของปัญหานี้เสียใหม่ สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องการจะอธิบายต่อไปก็คือ นักปรัชญาได้วิจารณ์โลกที่เราได้จากอายตนะอย่างไรบ้าง มันเป็นจริงเพียงใด ความเห็นที่จะเสนอต่อไปนี้เป็นทั้งของประจักษ์วาทและของวิตรรกวาท

๑. ประจักษ์วาท—โลกนี้ไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง ทักษะของลือก

ลือกเชื่อว่าขณะที่เราประจักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สิ่ง जिตเรารู้โดยตรงคือ จิตภาพ (idea) ทักษะของลือกอธิบายอย่างย่อๆ ได้ดังนี้ วัตถุ

ภายนอกมากระทบอายตนะของเรา เราให้ประสาทส่วนนั้น ๆ ตื่นตัวขึ้น เช่น ประสาทที่นิ้ว ที่เรตินา ที่แก้วหู การตื่นตัวที่เกิดขึ้นนั้นเดินทางตามระบบประสาท ไปเราให้ประสาทที่สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกันให้เกิดปฏิกิริยาขึ้น ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ยังเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อายตนะกัติ ประสาทกัติ เป็นสสาร ปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่กล่าวนี้ จำเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางสสาร ขณะนี้การประจักษ์คือการเห็น หรือการได้ยิน ยังไม่เกิด เพราะการเห็นและการได้ยินนั้นเป็นปรากฏการณ์ทางจิต เกิดขึ้นในห้วงแห่งความรู้สึกตัว (Consciousness) สมมติว่าไม่มีจิตที่จะรับรู้ปรากฏการณ์ทางสสารเหล่านี้ก็เกิดขึ้นมาได้ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นที่ระบบประสาทในสมองนั้น ก่อให้เกิดการรับรู้ในห้วงจิตได้อย่างไร ทำไมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับร่างกาย จึงเข้าไปในห้วงแห่งความรู้สึกตัว เรื่องนี้ก่อให้เกิดปัญหาว่า จิตกับสมองสัมพันธ์กันได้อย่างไร เราไม่ทราบคำตอบที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ตามความเห็นของลોકนั้น สมองอุปมาเหมือนห้องมืด มีฉากอยู่ภายใน ฉากนี้เป็นเหมือนหนึ่งห้วงแห่งสติปัญญา เมื่อเกิดปฏิกิริยาขึ้นที่ประสาทในสมอง จากแห่งสติปัญญาก็ปรากฏภาพขึ้น ภาพนี้เป็นตัวแทนของวัตถุที่มากระทบอายตนะภายนอก ซึ่งส่งผลมาจนถึงสมอง ภาพหรือตัวแทนนี้เองคือสิ่งที่จิตรับรู้ ฉะนั้นทัศนะนี้ของลોકจึงเรียกกันว่า การรับรู้ตัวแทน (Representationalism) เพราะถือว่าสิ่งที่จิตรับรู้โดยตรงนั้นหาใช่วัตถุไม่ แต่เป็นภาพหรือตัวแทนของวัตถุ ซึ่งปรากฏที่ฉากแห่งความรู้สึกตัว ภาพหรือตัวแทนนี้ ลોકเรียกว่า จิตภาพ (Idea)

ทัศนะแบบของลોકช่วยให้เราเข้าใจปัญหาเรื่องนี้ ๒ ประการ ประการแรก ทัศนะนี้ไม่ปฏิเสธความจริงที่ว่า ปรากฏการณ์ทางร่างกายนั้นเกิดก่อนปรากฏการณ์ทางจิต และปรากฏการณ์ทางกายนั้นเกิดใน

สมอง ประการที่สอง ทักษะนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่าทำไมคนสองคนจึงเห็นสิ่ง ๆ เดียวต่างกัน เช่น เราเห็นสิ่งนี้เป็นสีเขียว แต่คนตาบอดสีเห็นเป็นสีเทา และน้ำอ่างเดียวกันเราว่าร้อน เขาว่าเย็น ความแตกต่างนี้ ถ้าจะอธิบายตามหลักของลัทธิก็ต้องตอบว่า สภาพและระบบประสาทในตัวเรากับตัวคนอื่นไม่เหมือนกัน ฉะนั้น เมื่อสิ่ง ๆ เดียวกันมากระทบอายตนะภายนอก ปรากฏการณ์ที่เกิดที่ระบบประสาทในสมองย่อมต่างกัน ฉะนั้น ภาพที่ปรากฏบนฉากจึงต่างกัน หมายความว่าสิ่งเดียวกันอาจให้ตัวแทนหรือภาพหลายภาพที่ต่างกันได้ เพราะร่างกายและระบบประสาทที่ที่ภาพจะไปปรากฏต่างกัน ฉะนั้น สิ่งเดียวกันคนสองคนอาจเห็นต่างกันได้

ความคิดแนวนั้นเกิดปัญหาอย่างหนึ่งซึ่งแทบจะแก้ไม่ตก ตามทักษะนี้ ในการรับรู้ครั้งหนึ่ง เราต้องยอมรับสิ่งสามสิ่ง คือ

- (๑) วัตถุที่อยู่ภายนอก
- (๒) จิตภาพหรือตัวแทนที่เกิดในห้วงจิต
- (๓) จิต

จิต (๓) รู้จัก (๒) แต่ไม่เคยรู้จัก (๑) จิตรู้จักวัตถุ (๑) โดยผ่านจิตภาพ (๒) เสมอ จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า ถ้าอย่างนั้น จะกล่าวได้อย่างไรว่า จิตรู้จักวัตถุ และรู้ว่าวัตถุมีอยู่จริง และแม้ยอมรับว่าวัตถุมีอยู่จริง เราทราบได้อย่างไรว่าวัตถุเป็นต้นกำเนิดของที่เรารู้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เราจะรู้ได้อย่างไรว่าตัวแทนที่เรารับนี้มีลักษณะ เหมือนวัตถุเป็นตัวแทนที่ถูกต้องของวัตถุ เราจะเห็นว่าทักษะของลัทธิปิดประตูระหว่างจิตกับวัตถุ สิ่งที่จิตรู้จักก็เป็นเพียงจิตภาพ ปัญหาก็คือว่า เราารู้ได้อย่างไรว่า วัตถุมีอยู่จริง

ปัญหาสุดท้ายนี้ ผู้ยกขึ้นมาถาม คือ เบอร์กเลย์ สาวกของล็อก เบอร์กเลย์เองเห็นว่าวัตถุที่อยู่นอกตัวนั้น หามีอยู่จริงไม่ เมื่อการรับรู้ ครั้งหนึ่งเกิดขึ้น ก็มีเพียงจิต (๓) กับจิตภาพ คือ สิ่งที่จิตรู้ (๒) เท่านั้น หาได้มี ๓ อย่างตามที่คณะของล็อกไม่

จิตวาท (Idealism) แบบเบอร์กเลย์

ผู้ที่เผชิญกับวิชาปรัชญาครั้งแรก ควรอ่านปรัชญาของเบอร์กเลย์ เขาชอบอธิบายโดยยกตัวอย่างซึ่งทำให้เข้าใจง่าย ในบรรดานักปรัชญาด้วยกัน นอกจากเพลโตแล้ว ไม่มีใครยกตัวอย่างมากเท่า เบอร์กเลย์ ข้าพเจ้าขอแนะนำให้ผู้สนใจไปอ่านบทสนทนาระหว่าง ไฮลัส กับ ฟิโลเนส ซึ่งอยู่ตอนท้ายของเรื่อง A New Theory of Vision And Other Writings (ฉบับที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ เอเวอร์แมน) ในบทสนทนานี้ เบอร์กเลย์พยายามชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนทั่วไปที่ว่าวัตถุเป็นตัวตนพร้อมทั้งคุณสมบัติของมันอยู่นอกตัวเรานั้น เป็นเรื่องที่หาเหตุผลมิได้ เขายกคุณสมบัติต่างๆ ของวัตถุขึ้นมาอธิบายแต่ละอย่าง และพิสูจน์ให้เห็นว่าคุณสมบัติเหล่านั้นสัมพันธ์กับตัวเราอย่างแยกไม่ออก วัตถุจึงเป็นสิ่งที่ขึ้นกับตัวเรา ต่อไปนี้ขอยกเอาเหตุผลของเบอร์กเลย์มาให้ผู้อ่านพิจารณาสัก ๒-๓ เรื่อง

ความร้อนนั้น คนทั่วไปมักนึกว่าเป็นคุณสมบัติของไฟ สมมติว่าเราอยู่ห่างจากไฟหนึ่งฟุต เราอาจพูดว่า “ไฟนี้ร้อน” แต่ถ้าเราค่อยๆ เขยื้อนเข้าไปใกล้ไฟ ความรู้สึกร้อนจะเพิ่มขึ้นจนรู้สึกแสบ แต่ความรู้สึกแสบนี้เกิดในตัวเรา มิได้เกิดที่ไฟ แต่ความแสบก็เป็นเพียงระดับของความร้อนที่สูงขึ้น ฉะนั้น ความร้อนก็น่าจะอยู่ในตัวเราด้วย ถ้าจะว่ากันตามจริงแล้ว ไฟมิได้ร้อน เป็นเพียงสิ่งที่สามารถให้กำเนิดแก่ความรู้สึกร้อนในตัวเราได้

ลองพิจารณาดูเรื่องความเรียบและความขรุขระ สิ่งนี้เมื่อเรามองด้วยตาเปล่า จะเห็นว่า มันราบเรียบ แต่ถ้ามองผ่านกล้องจุลทรรศน์ ความขรุขระจะปรากฏให้เห็นชัด (ข้าพเจ้าขอแนะนำให้ท่านอ่านตอนที่สองของเรื่อง Gulliver's Travels กัลลิเวอร์เข้าไปในเมืองของคนร่างยักษ์ และตกใจแทบตาย เมื่อเห็นชาวเมืองนั้นชมผิวสตรีว่าเรียบและละเอียด หาสิ่งเปรียบมิได้)

พูดถึงสี สิ่งนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นสีเขียว แต่ถ้าข้าพเจ้าเป็นโรคดีซ่าน หรือเอายาลันโดนินหยอดตา มันจะกลายเป็นสีเหลืองทันที พูดถึงจำนวน นี่คือเสาไฟฟ้าต้นหนึ่ง แต่ถ้าเราเมาเหล้า หรือกอดตอนบนของลูกตา ก็จะกลายเป็นสองต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะเอาอะไรมายืนยันว่าคุณสมบัติต่างๆ ที่ปรากฏต่อเรานั้น เป็นคุณสมบัติจริงๆ ของสิ่งต่างๆ ที่เราเห็นกันอยู่ทุกวัน เราจะทราบได้อย่างไร ว่าเราเห็นวัตถุตามที่มันเป็นจริง แต่ปัญหาจะหมดไป ถ้าเรายอมรับว่า เมื่อเราประจักษ์วัตถุใดวัตถุหนึ่งนั้น สิ่งที่เราประจักษ์มิใช่วัตถุ แต่เป็นจิตภาพของเราเอง

หลักฐานจากฟิสิกส์

ความคิดแนวนี้ได้รับการสนับสนุนจากความจริงใหม่ๆ ที่ค้นพบในวิชาวิทยาศาสตร์ เราจะพูดถึงฟิสิกส์ และสรีรวิทยา ซึ่งจะทำให้เห็นได้ชัด วิชาฟิสิกส์ถือว่าสสารทั้งหลายแยกได้ถึงขั้นสุดท้ายเป็นปรมาณู และปรมาณูนี้หาได้มีคุณสมบัติต่างๆ ที่เราทึกทักว่าสสารทั้งหลายมีไม่ สี เสียง ความหนาแน่น กลิ่น อุณหภูมิ เหล่านี้ หาได้มีความเป็นจริงในโลกของฟิสิกส์ไม่

พิจารณาดูความรื้อนก่อน ฟิสิกส์อธิบายว่า ก๊าซนั้นประกอบ

ไปด้วยอุณหภูมิ เศษหนึ่งส่วนร้อยล้านของนิ้ว อนุภาคนั้นเคลื่อนไหวไปมา อยู่เสมอในช่องว่าง โดยความเร็วประมาณหลายร้อยหลายต่อหนึ่งวินาที มันวิ่งกระทบกัน และแรงกระทบนี้ทำให้ก๊าซมีอุณหภูมิในระดับหนึ่ง ถ้าเราใส่ไฟเข้าไปที่ก๊าซนี้ อุณหภูมิของมันจะได้รับแรงเพิ่ม วิ่งเร็วขึ้น และกระทบกันแรงขึ้น อุณหภูมิของก๊าซก็สูงขึ้น นั่นคือความร้อนเกิดขึ้น สาเหตุของความร้อนก็คือแรงเคลื่อนไหวของอนุภาคมามากขึ้น ดังนั้น ความร้อนนั้นก็มิใช่อะไร เพียงแต่เป็นแรงเคลื่อนที่ของอนุภาคนั้น

ว่าถึงเสียง เสียงเกิดขึ้นโดยคลื่นบรรยากาศ หรือว่าที่จริง เสียงเป็นคลื่นบรรยากาศ คลื่นเหล่านี้แตกต่างกันโดยขนาด ความถี่ ของการสั่นสะเทือน และแนวของการสั่นสะเทือนขนาดเป็นตัวกำหนดความดังความค่อย ความถี่กำหนดสูงต่ำ และแนวของการสั่นสะเทือนกำหนดคุณภาพของเสียง เสียงเกิดจากคลื่นบรรยากาศ คลื่นบรรยากาศก็คือส่วนของบรรยากาศที่ถูกอัดหรือขยาย แล้วเคลื่อนที่ไป เคลื่อนที่นี้เองที่ก่อให้เกิดเสียง หรือพูดตรงๆ ก็คือ เสียงนั่นเอง เพราะการที่เราจะได้ยินเสียงอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับคลื่นบรรยากาศที่เกิดขึ้นนี้ ว่าจะมีลักษณะอย่างไร

ที่สำคัญ คือ เรื่องสี ฟิสิกส์สมัยใหม่พูดถึงเรื่องคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้ามาก เรายังไม่รู้อะไรเกี่ยวกับมันมากนัก นอกจากว่าคลื่นเหล่านี้แตกต่างกัน ในแง่ความเร็ว ช่วงสั้นยาว และความถี่ ในแง่ที่มันมีช่วงสั้นยาว และความถี่ เราจัดให้มันอยู่ในรังสีแม่เหล็กไฟฟ้า รังสีซึ่งเราเรียกว่า “รังสีที่มีแสง” นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของรังสี ซึ่งนอกจากรังสีที่กล่าวนี้แล้วยังมีรังสีคอสมิก และคลื่นวิทยุอีกด้วย เราอาจจะกล่าวได้ว่า ในบรรดาคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าเหล่านี้ เพียงส่วนน้อยเท่านั้น ซึ่งก่อให้เกิดแสงขึ้นได้ เราจึงเรียกว่า คลื่นแสง

ดังนั้น แสงก็มีโชะอะไรอื่น เป็นเพียงคลื่นที่มีความยาวและความถี่ในระดับหนึ่งเท่านั้น และบรรดาคลื่นเหล่านี้ ก็ยังแบ่งได้เป็นหลายพวก จึงเกิดสีต่างๆ ขึ้น คลื่นแสงเป็นส่วนหนึ่งของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าชนิด คลื่นสีต่างๆ ก็เป็นส่วนหนึ่งของคลื่นแสงชนิดนั้น แต่คลื่นสีต่างๆ เหล่านี้ ตัวมันเองหาไม่มี

ข้าพเจ้าขอให้ผู้อ่านย้อนกลับไปหาแนวคิดที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วว่า ถ้าเราถอดลักษณะและคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ออกแล้ว ตัวตนที่เหลืออยู่นั้นคืออะไร เรื่องนี้ตอบยาก ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ คำตอบก็คงเป็นว่า สิ่งนี้คือปริมาณเชิงเดียว ซึ่งเคลื่อนไหวด้วยความเร็วต่างๆ กัน และวิ่งรวมกันอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง นักฟิสิกส์ในศตวรรษนี้จะกล่าวว่า รูปต่างๆ ของการรวมตัวของปริมาณอันปราศจากแสงและสีนี้ ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ที่มีแสงและสี เรื่องนี้เปรียบได้กับขั้นแต่ละขั้นของสิ่งที่ไม่มีการปรุงแต่งแต่อย่างใด แต่ถ้าจับเรียงใส่เข้ากันให้ถูกต้องแล้ว จะเกิดสิ่งที่มีรูปร่างได้

แนวโน้มนิวส์จิตวาทของฟิสิกส์

แทนที่จะเชื่อเรื่องปริมาณดังกล่าว นักฟิสิกส์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ กลับถือว่า ปริมาณนั้นเป็นเพียงประจุไฟฟ้า ซึ่งก็ไม่ได้ประจุลงในอะไร ถ้าเป็นไปตามมตินี้ คือ สิ่งทั้งหลายที่เราเห็นกันอยู่ ว่ามีคุณสมบัติบางประการนั้น ที่แท้ก็เป็นแต่เพียงกลุ่มของประจุไฟฟ้า อันปราศจากคุณสมบัติทั้งปวง จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า คุณสมบัติต่างๆ ที่เราประจักษ์อยู่ทุกวันนี้มาจากไหน เมื่อถึงตรงนี้ ออกจะเป็นการยากที่จะปฏิเสธว่า คุณสมบัติเหล่านี้ จิตของผู้ประจักษ์เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นเอง

เมื่อนักฟิสิกส์เกิดความรัก และอยากจะจุ่มพิศหุ้ญคนรักนั้น

เขาเชื่อจริงๆ หรือว่าริมฝีปากของคูร์ก ซึ่งอิม แดง และโค้งนั้น เป็นเพียงประจุไฟฟ้า हाใช่ของจริงไม่ แน่นนอนเขาคงไม่เชื่ออย่างนั้น แต่ถ้าเขายึดมั่นในทฤษฎีฟิสิกส์ของเขา เขาควรต้องเชื่ออย่างนี้ เบอร์คเลย์คงบอกเขาว่า สีแดงและความอ่อนนุ่มที่เขาประจักษ์นั้น เป็นเพียงจิตภาพ (Idea) ซึ่งควรอยู่ในใจของเขาเอง แต่นักฟิสิกส์ก็คงไม่เห็นด้วยอย่างนี้ แต่ถ้าเขาคิดว่าทฤษฎีของเขาถูก เขายอมรับความเห็นของเบอร์คเลย์ว่า คุณสมบัติทั้งหลายที่เขาประจักษ์จากโลกภายนอกนั้นหาไม่จริงไม่ ศาสตราจารย์ไวท์เฮดได้กล่าวว่า “ดังนั้น เราจึงให้เกียรติแก่ธรรมชาติ ที่ได้สร้างบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งอันที่จริง เราเองเป็นผู้สร้าง เช่น กลิ่นของกุหลาบ เสียงร้องของนกในดิงเกล และรังสีของพระอาทิตย์ กวีบูชาผิดที่ เขาควรเขียนกลอนแสดงความยินดีและขอบคุณตัวเอง เพราะลำพังธรรมชาตินั้น หาได้มีแสง เสียง หรือสีไม่มีแต่สสารอันเคลื่อนไปมาโดยปราศจากจุดหมาย” นักฟิสิกส์น่าจะต้องเชื่ออย่างนี้ และถ้าเขาเชื่อ เขาควรรหาเหตุผลมาอธิบายว่า คุณสมบัติทั้งหลายที่เราประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ ถ้าไม่มีจริงแล้ว มันมาจากไหนกันแน่ แต่เขาก็มิได้ให้คำตอบประการใด

หลักฐานจากวิชาสรีรวิทยา

วิชาสรีรวิทยาช่วยให้เราเข้าใจดังนี้ ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้วว่า เมื่อเราประจักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จักรกลในตัวเราทำงานอย่างไร เมื่อวัตถุภายนอกมากระทบอินทรีย์ใดอินทรีย์หนึ่ง ระบบประสาทก็จะหวั่นไหวขึ้น และส่งผลไปยังประสาทที่สมอง ต่อเมื่อมีปฏิกิริยาเกิดขึ้นที่ประสาทในสมองเท่านั้น ปรากฏการณ์ทางจิตที่เรียกว่า “การเห็น” จึงจะเกิดขึ้นได้ ตรงนี้เกิดปัญหาขึ้น เราอาจถามได้ว่า วัตถุภายนอกมากระทบอินทรีย์ได้อย่างไร ก็คงตอบกันว่า วัตถุภายนอกนั้นจะเป็นอะไร

ก็แล้วแต่ มันยังให้ปรากฏการณ์ทางฟิสิกส์อย่างหนึ่งเกิดขึ้น แล้วเดินทางคล้ายคลื่น ผ่านช่องว่างระหว่างวัตถุนั้นกับตัวเรา และเมื่อการเดินทางของสิ่งนั้นสิ้นสุดลง อินทรีย์ก็ถูกกระตุ้นเช่นการประจักษ์ทางตา เราจะเห็นวัตถุที่ต่อเมื่อคลื่นแสงเดินทางจากวัตถุมากระทบเรตินาเท่านั้น ในการประจักษ์ทางหู เราจะได้ยินเสียงก็ต่อเมื่อคลื่นเดินทางมากระทบเยื่อหูเท่านั้น ในเรื่องการได้กลิ่น ความรู้สึกที่ว่ามีกลิ่นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อก๊าซเดินทางจากวัตถุมาถึงเส้นประสาทที่จมูก ข้าพเจ้าใช้คำว่าก๊าซ แต่ความจริงสิ่งที่มากระตุ้นเส้นประสาทที่จมูกนี้ เป็นสารเคมีซึ่งละลายได้ แต่อย่างไรก็ตาม เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การเดินทางของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะคลื่น หรือสารเคมีที่มากระทบอินทรีย์ทั้งหลาย ต้องกินเวลาเสมอ แม้เวลานั้นจะสั้นเพียงใดก็ตาม แต่ในบางกรณีการเดินทางอาจกินเวลานานก็ได้ เช่น เมื่อเราเห็นดาว วิชาดาราศาสตร์อธิบายว่า ณ ที่แห่งหนึ่งในอวกาศ ซึ่งอาจอยู่ห่างจากโลกหลายล้านไมล์ และในเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเวลาหลายเดือนมาแล้ว สิ่งหนึ่งได้แผ่รังสีมีเป็นแสงออกรอบตัว รังสีมีนี้ เมื่อเดินทางมาถึงเขตของบรรยากาศของโลกเรา ก็จะกลายเป็นคลื่นระบบต่างๆ เดินทางผ่านบรรยากาศของโลก จนกระทั่งมากระทบเรตินาของเรา แล้วก็ส่งผลไปยังประสาทที่สมอง ต่อเมื่อประสาทที่สมองได้รับการกระตุ้นจากเรตินาเท่านั้น การเห็นจึงเกิดขึ้น แต่เราจะเห็นว่า รังสีมี ซึ่งได้กลายเป็นคลื่นจะเดินทางมาถึงตัวเรานั้น อาจกินเวลาเป็นเดือนๆ ก็ได้ จึงเป็นไปได้ว่า ขณะที่รังสีมีเดินทางนั้น วัตถุที่ทำให้กำเนิดแก๊รรังสีมี อาจสูญหรือถูกทำลาย หรือหมดสภาพแห่งความเป็นตัวของมันแล้วก็ได้ แต่ว่ารังสีมีที่ออกมาแล้วนั้น จะคงเดินทางอยู่ จนกระทั่งมากระทบจักขุของเรา ฉะนั้น ขณะที่เราเห็นดาว ดาวที่เราเห็นอาจไม่มีอยู่แล้วก็ได้ แต่เราจะยอมรับหรือว่า

เราเห็นสิ่งที่ไม่จริง คงไม่มีใครรับแน่ ดังนั้น เราจำต้องถือว่า ขณะที่เรานึกว่าเราเห็นดาวนั้น สิ่งที่เราเห็นต้องมีใช้ดาวแน่

ถ้าอย่างนั้น เราเห็นอะไร ก็คงเห็นเป็นผ้าเหลืองๆ แผ่นหนึ่ง ซึ่งมีขนาดและรูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่ง เราจึงอนุมานเอาว่าสิ่งนี้เป็นดาวที่อยู่หลายพันไมล์ออกไป แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าการอนุมานของเราอาจผิดก็ได้ ผ้าเหลืองๆ แผ่นนี้อาจเกิดจากตะเกียงที่อยู่บนเสากระโดงเรือ หรืออาจเกิดจากการที่ศีรษะของเราถูกตีอย่างแรง ก็ได้

ตัวอย่างที่ยกมานี้อาจเกินความจริงไป แต่ก็ชี้ให้เราเห็นความจริงข้อหนึ่ง คือ การประจักษ์ทางจักขุนี้ ไม่ว่าสิ่งที่เราเห็นจะอยู่ไกลใกล้ก็ตาม แต่การเดินทางของคลื่นแสงที่ออกจากวัตถุนั้น มายังสถานที่ที่ตาของเราอยู่ ย่อมกินเวลาเสมอ ไม่มากก็น้อย และขณะที่เดินทางนั้น วัตถุที่ให้กำเนิดแก่แสงอาจสูญไปก็ได้ แต่ตราบใดที่ประสาทตรงสมองถูกกระตุ้นสิ่งที่เราเรียกว่าการเห็น จะต้องเกิดขึ้นเสมอ

ลองพิจารณาเรื่องการประจักษ์ทางกาย สมมติว่า เราเอานิ้วกดลงไปบนโต๊ะ สิ่งที่ประจักษ์แก่เราก็คือความแข็ง และความเย็น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่าเย็น นี้แข็ง เกิดจากโต๊ะหรือ สามัญสำนึกคงตอบว่าใช่ แต่วิชาฟิสิกส์ไม่คิดอย่างนั้น หากจะอธิบายว่า เมื่อเรากดโต๊ะนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การแปรปรวนทางไฟฟ้าในปรมาณูที่ประกอบขึ้นเป็นนิ้วของเรา และปรมาณูที่ประกอบขึ้นเป็นโต๊ะ ยิ่งเรากดแรง แรงแปรปรวนนี้ยิ่งแรงขึ้น แรงแปรปรวนที่เกิดขึ้นตรงนิ้ว จะส่งกระแสไปถึงประสาทที่สมอง และแล้วความรู้สึกที่ได้สัมผัสโต๊ะก็เกิดขึ้น อันที่จริงแล้ว ถึงแม้ไม่มีโต๊ะที่จะให้เรากด แต่ถ้าเกิดปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันนี้ที่ประสาทในสมอง ความรู้สึกที่ได้สัมผัสโต๊ะก็เกิดขึ้นได้เหมือนกัน หรือเราอาจจะรู้สึกว่าคุณเข็มแทงที่นิ้ว ทั่วๆ ที่ไม่มีเข็ม

มาแท้จริง ๆ ก็ได้ ถ้าเส้นประสาทถูกกระตุ้นขึ้นทำนองเดียวกับเมื่อถูกเข็มแทง

ตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้แสดงว่า ขณะที่เราประจักษ์โลกภายนอกนั้น ร่างกายของเรามิได้สัมผัสโดยตรงกับวัตถุในโลกเลย เรารับแจ้งว่ามีวัตถุในโลกโดยทางอ้อม คือ ผ่านอายตนะทั้งห้า จึงเกิดปัญหาขึ้นว่า เมื่อเราประจักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น อะไรคือสิ่งที่อินทรีย์ของเราสัมผัสโดยตรง

อะไรคือสิ่งที่อินทรีย์ประจักษ์โดยตรง

คำตอบปัญหานี้อาจได้จากการพิจารณาการรับรู้ของเราเอง และบางคนอาจนึกว่า คำตอบของใคร ๆ ก็คงเป็นอย่างเดียวกัน แต่ความจริง ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ แตกแยกกันเป็นหลายฝ่าย ทั้งนี้มิใช่เพียงแต่เหตุผลที่ว่า ทักษะเกี่ยวกับการประจักษ์ของเขาต่างกัน แต่ยังเป็นเพราะว่า แนวคิดทางเมตาฟิสิกส์ต่างกัน แต่เมตาฟิสิกส์นั้นก็ยังเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการประจักษ์ด้วย เช่น นักปรัชญาบางคนอาจจะเห็นว่าเราประจักษ์วัตถุต่าง ๆ โดยตรง และวัตถุเหล่านั้นมีอยู่โดยมิได้อาศัยตัวเรา แต่ก็ยอมรับว่า เราประจักษ์เพียงบางส่วนของวัตถุเท่านั้น เช่น เราประจักษ์ผิวนอกของแอปเปิล แต่มิใช่ข้างใน เราเห็นขาเก้าอี้เพียงสองขา เห็นพื้นผิวบนของม้านั่ง และส่วนหน้าของพนักพิง แต่ไม่เห็นผิวล่างและส่วนหลัง นอกจากนี้ยังยอมรับว่าตำแหน่งที่เราอยู่ และลักษณะบางอย่างของตัวเรา ได้สร้างเงื่อนไขให้เราประจักษ์ส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือแฉะใดแฉะหนึ่ง ของวัตถุเท่านั้น ตัวอย่างเช่น วัตถุที่ประจักษ์ต่อเรา ขณะที่เราอยู่ห่างหนึ่งหลา จะประจักษ์ต่อเรา ผิดกับที่เรายู่ห่างหนึ่งนิ้ว ถ้าเราตาเอียงหรือบอดสี สิ่งที่ปรากฏต่อเราจะเปลี่ยนไปจากที่ปรากฏต่อเราในขณะที่ตาอยู่ในสภาพปกติ

ทัศนคติแบบนี้เห็นจะใกล้เคียงกับความเห็นของคนทั่วไป แต่ก็เกิดปัญหาขึ้น ๒ ประการ

ประการแรก ความคิดตามแนวนี้ที่กักท้อเอาไว้ วัตถุทั้งหลาย แบ่งเป็นสองส่วน คือ ที่เราประจักษ์จริงๆ กับส่วนที่เรามิได้ประจักษ์โดยตรง แต่จากหลักฐานที่ประจักษ์ จิตของเราคิดว่าส่วนนี้ต้องมีอยู่จริง เราลองพิจารณาส่วนที่เราประจักษ์จริงๆ ก่อน ส่วนนี้เราประจักษ์ตามที่มันจริงหรือ ถ้าตอบว่าใช่ เราจะอธิบายการประจักษ์ที่ผิดได้อย่างไร แน่นอนเราไม่สามารถประจักษ์สิ่งที่ไม่ได้อยู่จริงได้ ถ้าอย่างนั้น อะไรเกิดขึ้น ขณะที่บางสิ่งบางอย่าง “ดูเหมือนจะประจักษ์ต่อเรา” ทั้งๆ ที่ไม่มีจริง เช่น เราเห็นภาพลวงตา คนตาบอดสีเห็นสีเหลืองซึ่งความจริงไม่ใช่ คนเมาเห็นโคมไฟสองดวง ทั้งๆ ที่มีดวงเดียว คำตอบก็คือคงต้องเป็นว่าจิตได้จินตนาการ หรือสร้างสรรค์สิ่งเหล่านั้นขึ้นเอง มิใช่ว่ามีอยู่ก่อนแล้วจิตมาพบเข้าภายหลัง แต่ถ้าบางครั้งจิตสร้างสิ่งที่ตนประจักษ์ขึ้นเอง เราจะตัดสินใจอย่างไรว่า ในกรณีไหนจิตสร้างขึ้นเอง ในกรณีไหนจิตพบสิ่งที่มีจริงอยู่แล้ว ในขณะที่เราประจักษ์สิ่งที่จิตสร้างขึ้นนั้น มันปรากฏต่อเราว่าเป็นจริงเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่จริงทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เราจะพูดได้อย่างไรว่าสิ่งที่เราประจักษ์ทั้งหมดนี้ มิใช่สิ่งที่เราจินตนาการขึ้นเอง และถ้าเรายอมรับว่า บางครั้งจิตปรุงแต่งสิ่งที่ไม่มีความจริงขึ้นมาได้ ก็ต้องยอมรับด้วยว่า บางครั้งจิตอาจบิดเบือน หรือยุบสิ่งที่มีความจริงอยู่แล้ว ถ้าเป็นอย่างนี้ เราจะทราบได้อย่างไรว่า เมื่อใดเราประจักษ์วัตถุจริงๆ บางคนอาจตอบว่า เราก็ดูผู้อื่นหลายๆ คนซิ แต่เราจะเชื่ออย่างนี้มีได้ เพราะผู้อื่นก็มีร่างกาย และร่างกายเหล่านี้ก็เป็นวัตถุภายนอกตัวเราเหมือนวัตถุอื่น ๆ ในโลก ถ้าเราสงสัยความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ได้ เราไม่มีเหตุผลที่จะเชื่อว่ามีอยู่จริงของผู้อื่นเหมือนกัน

ประการที่สอง เรามักจะถือว่า ขณะที่เราอยู่ห่างจากวัตถุในระยะทางตามปกติ เช่น สองหรือสามฟุตนั้น เราเห็นวัตถุตามสภาพที่เป็นจริง แต่เราเอาอะไรมาดัดสินว่า วัตถุที่ปรากฏต่อเราในระยะนี้ปรากฏต่อเราตามความเป็นจริง แต่ถ้าอยู่ห่างออกไป ๒๐ หลา สภาพที่ปรากฏนั้นไม่จริง และเราเอาอะไรมาดัดสินว่า ภาพที่ปรากฏผ่านกล้องจุลทรรศน์ หรือกล้องโทรทรรศน์นั้น มิใช่ภาพของวัตถุที่แท้จริง ความเห็นแนวนี้เรารับไม่ได้ เพราะว่า มิได้เสนอหลักเกณฑ์พอที่จะยึดเพื่อตัดสินว่า การประจักษ์ของเราอันไหนถูก อันไหนผิด

ทัศนะเรื่องความหมายรู้ตามข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ (The Sense Data View of Perception)

ทัศนะแบบที่สอง ถือว่าสิ่งที่เราหมายรู้จริง ๆ โดยตรงนั้น คือสิ่งที่นักปรัชญาเรียกกันว่า ความหมายรู้ตามข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ กล่าวคือ สิ่งที่อินทรีย์ของเราได้รับโดยตรง

ตัวอย่างของข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ก็เช่น สี เสียง กลิ่น และพื้นผิว สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับตัววัตถุ และก็มีใช้สิ่งเดียวกับขอบนอกของวัตถุ สมมติว่าเราอยู่ใกล้เหรียญสลึงมากกว่าเหรียญบาท เมื่อเรามองดูเหรียญสลึง เราจะเห็นภาพสีเงินรูปสี่ และเมื่อเรามองดูเหรียญบาท เราก็จะเห็นคล้ายคลึงกัน แต่ภาพปรากฏของเหรียญสลึงจะโตกว่า แต่ตามความเป็นจริง เหรียญบาทโตกว่าเหรียญสลึง อนึ่ง ทั้งคู่ก็มีสัณฐานกลม เราจึงสรุปได้ว่า ภาพทั้งสองที่ปรากฏต่อตาเรานั้น มิได้เป็นภาพที่แท้จริงของเหรียญทั้งสอง ภาพที่ปรากฏทั้งสองนี้เรียกว่า ข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ ซึ่งถือกันว่าความมีอยู่ของมันเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับจิตใจ แต่อาจเนื่องกับกาย กล่าวคือภาพที่ปรากฏต่อเราจะเป็นอย่าง

ไร่นั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของดวงตาและประสาทที่เกี่ยวข้อง และสิ่งเหล่านี้เองที่อินทรีย์ของเราประจักษ์โดยตรง ปัจจุบันมีผู้อภิปรายความคิดตามแนวนั้นมาก ปัญหาที่สำคัญที่สุดของทัศนะนี้ก็คือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงทางอินทรีย์กับตัววัตถุเอง ยังไม่มีใครให้คำตอบที่น่าพอใจ ถ้าเราคิดว่าข้อเท็จจริงทางอินทรีย์เป็นสิ่งเดียวกับผิววัตถุ หรือเป็นส่วนหนึ่งของผิววัตถุ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ที่เราหมายรู้นั้น แปรไปตามสภาวะในตัวเรา และตำแหน่งที่เราอยู่ แต่ตัววัตถุจริงนั้นๆ เราต้องยอมรับว่า คงสภาพเดิมของมัน คือเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับสภาวะในตัวเรา และไม่ว่าเราจะอยู่แห่งใด ก็ยังเป็นสิ่งเดิมอยู่นั่นเอง หรือถ้าเราจะคิดตรงกันข้ามว่า ข้อเท็จจริงทางอินทรีย์เท่านั้นเป็นสิ่งที่จริง และไม่ขึ้นกับตัวเรา ส่วนตัววัตถุนั้นถูกจินตนาการขึ้นโดยจิตของเรา การคิดแนวนั้นก็เกิดปัญหา คือ จิตใช้หลักเกณฑ์อะไร “จินตนาการ” วัตถุขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าสิ่งที่เราประจักษ์โดยตรงนั้น มีเพียงแต่ สีน้ำตาล แข็ง เย็นและเสียง ด้วยเหตุผลอันใดเล่า ทำให้เราจินตนาการ “โต๊ะ” ขึ้นมา แทนที่จะจินตนาการ “เก้าอี้” และทำไมเล่า คนหลายคนทั้งๆ ที่อยู่ต่างที่กัน เมื่อประจักษ์สิ่งเหล่านี้ จึงจินตนาการ “โต๊ะ” ขึ้นมาเหมือนกันหมด ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงทางอินทรีย์ที่เขาประจักษ์นั้นต่างกัน คนสองคนไม่ว่าจะอยู่ใกล้กันอย่างไรก็ตาม ภาพที่ปรากฏต่อคนทั้งสองนี้ แม้จะเป็นภาพของสิ่งเดียวกัน ก็ย่อมต่างกันไม่มากก็น้อย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาอีก คือ ในขณะที่จิตจินตนาการวัตถุขึ้นนั้น จิตอาจทำอะไรผิดไปได้ เช่น เมื่อเราเข้าไปในห้องมืด มือจับสิ่งหนึ่ง รู้สึกอ่อน และเป็นปุย เราอาจคิดว่าเป็นแมว หรือพรหม แต่ความจริงกลายเป็นผมของภรรยา นี่หมายความว่าเราจินตนาการผิด

ปัญหาที่ทัศนะนี้จะต้องแก้ก็คือ ทำอย่างไร เราจึงแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เราประจักษ์จริงๆ โดยอายตนะ กับสิ่งที่จิตจินตนาการขึ้น ประการที่สอง ที่เรากล่าวว่าบางครั้งจิตอาจจินตนาการผิดนั้น หมายความว่าอย่างไรแน่ ตัวอย่างที่ยกเมื่อกี้ดูเหมือนไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าเราไม่เคยสัมผัสเส้นผมของภรรยามาก่อน เคยประจักษ์แต่ข้อเท็จจริงทางอินทรีอย่างอื่น ๆ เรามีข้อยืนยันอะไร ที่จะอ้างว่า สิ่งที่เราสัมผัสอยู่นี้ คือ เส้นผมของภรรยา ปัญหาทั้งหมดนี้ นำเราเข้าไปสู่ทัศนะแบบที่สาม คือ แนวคิดของเบอร์คเลย์

จักรวาลตามทัศนะของจิตวาท

ทัศนะนี้ถือว่า วัตถุนั้นมีลักษณะเนื่องด้วยจิต กล่าวคือ เป็นเพียงจิตภาพ (Idea) ที่อยู่ในจิตของผู้ที่ประจักษ์วัตถุนั้น ข้าพเจ้าจะไม่พูดเรื่องนี้ซ้ำอีก แต่จะขอกล่าวว่า ทัศนะแบบนี้เราเรียกกันว่า จิตวาท หรืออย่างน้อยก็เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดจิตวาท คือ ถือว่าสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่นั้นขึ้นอยู่กับจิต หรือมีอยู่ได้เพราะเนื่องด้วยจิตเท่านั้น และถ้าจะพูดกันจริงๆ แล้วก็ต้องกล่าวว่า ขึ้นอยู่หรือเนื่องด้วยการรับรู้ เราไม่สามารถจะคิดได้ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะประจักษ์ต่อเราว่ามีอยู่ได้โดยที่ตัวมันมิได้เป็นวัตถุที่ถูกรับรู้ เพราะว่าเมื่อเราคิดถึงสิ่งใด เราจำต้องถือว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้ ฉะนั้น ความเป็นสิ่งที่ถูกรู้ได้ เป็นลักษณะสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เราพูดได้ว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริง และการที่สิ่งๆ หนึ่งจะเป็นวัตถุแห่งการรับรู้ โดยไม่กระทบกระเทือนจากการถูกรับรู้ ย่อมเป็นไปได้ ฉะนั้น เมื่อเราเอาลิ้นดันฟัน เราจะรู้สึกอะไรบางอย่างที่ลิ้น ความรู้สึกนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจิตของเรา และแน่นอน ถ้าไม่มีตัวเรา ความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อเราอยู่ใกล้ๆ ไฟ ความรู้สึกว่าร้อนจะเกิดขึ้น และแน่นอนต้องเกิดขึ้นในตัวเรา ถ้า

เราเอาเข็มหยั่งที่ศีรษะ ย่อมเกิดความรู้สึกขึ้นอย่างหนึ่ง เช่นเจ็บ และความรู้สึกนั้นก็เกิดในตัวเรา ในทำนองเดียวกัน ขนาดของสิ่งต่างๆ ที่เราเห็น ขึ้นอยู่กับระยะทางที่เราอยู่ห่างจากสิ่งนั้น สีที่จะเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของดวงตา แข็ง อ่อน ก็ขึ้นอยู่กับความแรง และความค่อนที่เรากด และยังขึ้นอยู่กับสภาพของผิวหนังของเราด้วย อุณหภูมิของร่างกายเราก็ทำให้เรารู้สึกหนาวเย็นต่างไปได้ สรุปความก็คือ อะไรก็ตามที่เราได้รับรู้จากการประจักษ์ สิ่งนี้ต้องขึ้นอยู่กับจิตของผู้ประจักษ์เสมอ ว่ามันจะเป็นอะไร ฉะนั้น สิ่งทั้งหลายถูกย้อมโดยจิต จึงมีนักปรัชญาบางคนกล่าวว่า สิ่งที่เรารู้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวเรา หรือของห้วงแห่งความรู้สึกตัว (Consciousness) ของเรา เบอร์คเลย์เองกล่าวว่า เป็นเพียงจิตภาพที่อยู่ในใจเรา

นักปราชญ์สำนักจิตวาทที่ข้าพเจ้ากำลังกล่าวถึงนี้ อยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีเฮเกลและเบอร์คเลย์เป็นคนสำคัญ พวกนี้เชื่อว่าลักษณะความเป็นจริงของวัตถุที่เรารู้จักจากการประจักษ์ เป็นลักษณะเดียวกับวัตถุที่อยู่ในความคิดของเรา และเนื่องจากร่างกายเราก็เป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งวัตถุ อายตนะของเราต้องให้ความจริงที่คล้อยตามความคิดในจิต ดังนั้น การประจักษ์และการคิดเป็นเรื่องเดียวกัน ฉะนั้น นักคิดส่วนใหญ่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ สนใจปัญหาเรื่องความรู้มากกว่าเรื่องการประจักษ์ กล่าวคือ พยายามวิเคราะห์ว่า โลกแห่งความเป็นจริงในตัวเองกับโลกที่เราประจักษ์นั้น ต่างกันอย่างไรหรือไม่ เราทราบได้อย่างไรว่ามีโลกอีกโลกหนึ่ง ต่างจากโลกที่ปรากฏต่ออินทรีย์ของเรา นักปรัชญาคนนี้จึงสนใจศึกษาว่าปัญญาและจิตของเราจะรู้จักความจริงได้เพียงใด โดยอาศัยหลักของตรรกศาสตร์ ตรงนี้เราก็จะเห็นว่าการคิดทางปรัชญาในเรื่องนี้ ได้ก้าวออกจากประจักษ์มาสู่วิตรรกวาท ทั้งคู่ต่างก็เห็นว่าโลกที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้หาเป็นจริงไม่ ความ

เป็นจริงของมันขึ้นอยู่กับตัวเรา ต่อไปนี้เราจะกล่าวถึงทัศนะที่เห็นว
ลักษณะต่าง ๆ ที่เราเห็นอยู่ทุกวัน และคิดว่าเป็นลักษณะของโลกเรานี้
อันที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่

๒. ข้อโต้แย้งของฝ่ายวิตรรกวาทที่ว่าโลกที่ปรากฏ มิได้เป็นจริงแท้ที่อยู่โดยอิสระ

๑. สารัตถะ และ ๒. อนิจลักษณะ

ความเห็นประการหนึ่งในเรื่องนี้ก็คือ เรื่องธรรมชาติของสารัตถะ
(Substance) เช่น ที่เราได้ศึกษาทฤษฎีแห่งแบบของเพลโตมาแล้วอย่าง
คร่าว ๆ ในบทก่อน สิ่งต่าง ๆ ตามที่เห็นกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไปประกอบ
ด้วยองค์ประกอบสองประการ คือ สาร และคุณสมบัติ แต่ว่าคุณ
สมบัตินี้มิได้เป็นสิ่งใดโดยตัวเอง หรืออีกนัยหนึ่ง เรารู้จักคุณสมบัติ
ได้ในรูปที่สัมพันธ์กับจิตที่รับรู้ และในรูปที่คุณสมบัติเหล่านั้นสัมพันธ์
กันเองเท่านั้น ส่วนสารัตถะที่ขาดคุณสมบัติก็เช่นกันไม่เป็นอะไรเลย
หรือหากจะเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็บอกไม่ได้ หรือรู้ไม่ได้ว่าเป็นอย่างไร
ดังนั้น เราจึงกล่าวได้ว่าสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ประกอบขึ้นด้วยสารัตถะ
และคุณสมบัติ ซึ่งแต่ละอย่างมิได้มีความแท้จริงในตัวเองอย่างสมบูรณ์
เรื่องทำนองเดียวกันนี้ เราจะเห็นได้ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงด้วย

สิ่งทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีความเป็นมา มี
การเติบโต มีพัฒนาการ มีความสิ้นสุด และสลายตัวลงเป็นธาตุเดิม
ที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัวตน หรือบางครั้งก็มีการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น ดัง
นั้น ลูกเทนนิสที่ทำใหม่ยังมีอากาศอัดอยู่เต็ม และมีขนปุกปุยเมื่อสาม
ปีก่อน เราก็ถือว่าเป็นลูกเดียวกับที่เราพาทิ้งไปเมื่อรอนัน เพราะลมเร็ว
หรือชนหลุดหมด แม้กระทั่งเมื่อเด็กเก็บเอาไปปาเล่น หรือมีลูกแมว

ลูกหมาเอาไปกัดเล่น หรือในยามยากเรากลับเอามันมาเล่นอีก จนลูก
ค่อยๆ ปริและแตกออกเป็นสองซีกก็ตามที่ เราก็ยังเชื่อว่ามันคือลูก
เทนนิสลูกเดิมอยู่นั่นเอง

ตัวอย่างเรื่องทางจิตวิทยา เช่น ในเรื่องคนเรากล่าวได้ว่า ข้าพเจ้า
เป็นคนซึ่งเมื่อตอนเล็กๆ อายุได้สามขวบ พี่เลี้ยงทำหลุดมือ อายุ
แปดขวบ ถูกคนทำสวนผักไล่กวาดออกมาจากแปลงถั่ว อายุสิบสี่ ได้
ทุนการศึกษา อายุราวสิบเจ็ดปี ไว้หนวด อายุยี่สิบเอ็ด มีความรัก เรื่อย
ไปจนถึงขณะนี้ ข้าพเจ้าเป็นคนที่กำลังมีสภาพจิตใจอ่อนแอลง ร่างกาย
ทรุดโทรมลง วันหนึ่ง คนๆ เดียวกันนี้คือตัวข้าพเจ้าก็จะตาย ข้าพเจ้า
คนปัจจุบันนี้ไม่มีโมเลกุลใดในร่างกายเลย ที่เหมือนกับโมเลกุลของเด็ก
ที่ถูกพี่เลี้ยงทำหลุดมือ ร่างกายของข้าพเจ้าทุกส่วนไม่มีอะไรเหมือนเดิม
ทางด้านจิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย เช่น ในด้านสมรรถภาพ
แนวโน้ม ความสามารถ รสนิยม ความรู้สึก อารมณ์ ความคิด
ความจำ และความกลัว กระนั้นก็ตามข้าพเจ้าก็ยังยืนยันว่าข้าพเจ้าเป็น
ข้าพเจ้าคนเดิม คนเดียวกับตอนเป็นเด็ก และคนเดียวกับคนที่กำลัง
จะตาย แม้จะเป็นคนที่เปลี่ยนแปลงก็ตาม

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เราได้ความคิดว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลง
นั้น มีองค์ประกอบสองประการ คือ ประการแรก ได้แก่ความเปลี่ยนแปลง
ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยน และประการที่สอง ได้แก่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง
ซึ่งแฝงอยู่ในความเปลี่ยนแปลงนั้น อันเป็นแก่นที่คงอยู่โดย
ไม่กระทบกระเทือนจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวมัน และ
ที่เกิดขึ้นกับมัน แก่นนี้จะคงสภาพเดิมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลง
ใดๆ ขึ้น เพราะหากไม่มีแก่นซึ่งคงที่นี้เสียแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะ
ให้ความเปลี่ยนแปลงมาเกิดขึ้น จะมีก็แต่ความเปลี่ยนแปลงซึ่งต่อเนื่อง
กันเป็นลูกโซ่ไปเรื่อยๆ ไม่ได้เกิดกับสิ่งใดหรือในสิ่งใด ดังนั้น สิ่งที่จะ

เปลี่ยนแปลงได้ ย่อมต้องมีเอกลักษณ์อันหนึ่ง ที่คงอยู่ตลอดเวลา แห่งความเปลี่ยนแปลงนั้น ในวัตถุต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่นั้น เราไม่อาจเห็นแก่นที่ไม่เปลี่ยนแปลงนี้ได้ จึงเป็นการยากที่เราจะรู้จักรูปแบบ แห่งความเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มี อนุอันหนึ่งอันใดเลย ที่ไม่ได้ตกอยู่ในภาวะเปลี่ยนแปลงที่เกิดต่อเนื่อง กันนั้น ไม่ว่าเราจะเลือกสิ่งใดขึ้นมาก็ตาม เช่น ลูกเทนนิสก็มีความ เปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ทำขึ้นจนเสียไป ถ้าลูกเทนนิสเปลี่ยนแปลงจริง ทุกส่วนของลูกเทนนิสจะต้องเปลี่ยนแปลงจริง เราเอา “ความเหมือน” มาจากไหน จึงกล่าวออกมาได้ว่า ลูกเทนนิสลูกเมื่อวานกับฟุ้งนี้เป็น ลูกเดียวกัน เราจะตีความหมายเพียงว่า แม้มันจะเป็นลูกเทนนิสที่มี เนื้อสารต่างกัน รูปร่างของมันก็เหมือนๆ กับลูกเมื่อวาน และที่เราว่า มันเหมือนกัน ก็เพื่อความสะดวกอย่างนั้นหรือ ถ้าคำอธิบายนี้ถูกต้อง สิ่งที่มีธาตุแห่งความเหมือนนี้ย่อมไม่มีอยู่ในโลกภายนอก แต่อยู่ในโลก ของแบบตามความคิดของเพลโต เพราะสิ่งที่เป็นพื้นฐานของความ เหมือนในทางรูปร่างลักษณะ ก็คือแบบ ไม่ใช่เนื้อสาร ด้วยเหตุที่รูปร่างของลูกบอลสองลูกเหมือนกัน จนเราพูดถึงและทำเหมือนกับว่าทั้ง สองลูกเป็นลูกบอลที่เหมือนกันจนเป็นลูกเดียวกัน เพื่อความสะดวก ความคิดแบบนี้เป็นการนำเราไปพ้นจากวิธีตรวจพิจารณาสิ่งของ ด้วย สามัญสำนึก และถ้าเราจะให้ข้อพิสูจน์อย่างที่อริสโตเติลพิสูจน์ทฤษฎี แห่งแบบ และสสารแล้ว ผลก็จะออกมาต่างจากทัศนะของพวกที่ใช้ แต่สามัญสำนึกเท่านั้น

ทัศนะของอริสโตเติลในเรื่อง แบบ สสาร และอนิจลักษณะ

อริสโตเติลจำแนกองค์ประกอบของวัตถุในโลกออกเป็นสองชนิด คือ แบบและสสาร แบบของสิ่งใดก็คือผลรวมของคุณสมบัติทั้งหมด

ที่แสดงออกมา สสารก็คือสิ่งที่มีแบบจากสูตรนี้ เราลองมาดูตัวอย่าง
สิ่งที่เปลี่ยนแปลง สมมติว่าใบไม้เขียวในฤดูใบไม้ผลิ และเหลืองใน
ฤดูใบไม้ร่วง ลองถามดูว่าอะไรที่เปลี่ยนแปลง พวกที่ใช้สามัญสำนึก
จะตอบได้ยาก เนื่องจากต้องหาที่ผิดตั้งแต่ต้น จะกล่าวได้อย่างไรว่า
เป็นใบไม้ใบเดียวกัน เพราะไม่เพียงแต่โมเลกุลเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลง
มาตลอดหกเดือน หากแต่คุณสมบัติที่ประจักษ์ได้ทั้งหลาย เช่น สี รูปร่าง
ขนาด และคุณสมบัติอื่นๆ ที่ใบไม้จะพึงมีได้ก็เปลี่ยนไปด้วย ถ้า
การพิจารณาแบบอาศัยสามัญสำนึกถูกต้องสมจริง ก็ไม่มีทางพูดได้ว่า
เป็นใบไม้ใบเดียวกัน เพราะไม่สามารถพบแก่นที่ไม่เปลี่ยนแปลง ที่
จะทำให้กล่าวได้ว่า “แม้ว่าสิ่งที่ใบสีเขียวจะเป็นสีเหลืองไปแล้วก็
ตาม ก็ยังคงเป็นสิ่งเดิมเดียวกัน” ต่อไปลองพิจารณาตัวอย่างอันเดียว
กันตามทัศนะของอริสโตเติล ตามทัศนะของเขา สสารไม่เปลี่ยนแปลง
เพราะถ้าเปลี่ยนแปลงใบไม้จะไม่คงเป็นใบไม้ใบเดียวกัน แบบเล่าคือ
อะไร แบบก็คือสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน เพราะความเขียวจะ
กลายเป็นความเหลืองไม่ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ ก็คือ แบบอันหนึ่งได้
แก่ความเขียว ซึ่งถูกแบบอีกอันหนึ่ง คือความเหลือง เข้ามาแทนที่
ในสสารเดียวกัน ถ้าความคิดของอริสโตเติลถูก ก็ไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลง
พวกที่ใช้สามัญสำนึก (common sense) ต้องยอมรับสิ่งที่เป็นตัว
กลาง หรือรากฐานของความเปลี่ยนแปลง และต้องรับเพราะมันเป็น
เป็นตัวกลางหรือรากฐานของความเปลี่ยนแปลง และตัวมันเองพ้น
จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่พวกที่ใช้สามัญสำนึกก็ไม่อาจหา
สิ่งที่ว่านั้นได้

โลกที่ปรากฏต่อเราย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นโลกที่เปลี่ยนแปลง แต่
เราก็ไม่อาจให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างมี
ความหมาย จะสรุปได้อย่างไร อาจสรุปได้หลายประการ ประการ

แรกก็คือ ความเปลี่ยนแปลงเป็นมายา ประการที่สองก็คือ ความเปลี่ยนแปลงเป็นความจริงอย่างเดียวนั้น ดังที่แบร์กซองว่า ประการที่สาม เราตั้งปัญหาที่เราตอบไม่ได้ เพราะเราเริ่มด้วยสมมติฐานที่ว่า สิ่งซึ่งมีรูปร่างประกอบไปด้วยสสารที่มีคุณสมบัติบางประการ นั่นก็คือ ถือว่าโลกที่ปรากฏเป็นโลกที่แท้จริง โดยเข้าใจเสียว่ามันคง และขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่าถ้าพิจารณาดูภาวะทางจิตวิทยาแล้ว ความยุ่งยากที่จะกำหนดความเปลี่ยนแปลงมีน้อยกว่า อาจจะไม่ง่ายนักที่จะกำหนดว่า ข้าพเจ้าคนที่เป็นอยู่วันนี้เป็นข้าพเจ้าคนเดียวกับที่เป็นเด็ก แต่ในด้านความต่อเนื่องกันของจิต ที่เป็นจิตอันเดียวกัน ไม่ขัดต่อเหตุผลในเรื่องแก่นที่ไม่เปลี่ยนแปลงของสสาร ข้อสรุปก็คือ โลกที่มีอยู่จริง จะต้องเป็นโลกอื่นนอกเหนือไปจากโลกแห่งวัตถุที่เรารู้จักโดยสามัญสำนึก

๓. สสาร ๔. เทชะ (space) และ ๕. กาละ

ข้อวิพากษ์ของพวกจิตกรวาท ก็ในเรื่องโลก ที่น่าพิจารณากันต่อไปก็คือ เรื่องสสาร กาละ และเทชะ สสารเป็นสิ่งที่กินที่ คือ แผ่ออกไปถือครองพื้นที่ว่าง อีกทั้งยังกินเวลาด้วย ดังได้อธิบายมาแล้ว คือ มีความเป็นมา เทชะและกาละมีคุณสมบัติที่สสารจะขาดไม่ได้ เราไม่อาจนึกถึงชั้นสสารที่ไม่กินที่ ไม่สิ้นสุดลงตามเวลา เพราะเหตุที่เมื่อเราให้หลักเบื้องต้นว่า โลกประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ซึ่งรู้จักได้ด้วยสามัญสำนึก ฉะนั้น ชั้นส่วนของสิ่งที่สัมผัสได้ ย่อมต้องอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ข้างล่าง ข้างบน ข้างซ้ายหรือข้างขวา ของอันอื่น ภาวะหรือช่วงระยะหนึ่งของมันจะต้องก่อนหน้า ภายหลัง หรือพร้อมๆ กับอันอื่น

นักปรัชญาหลายคนพยายามแสดงว่า แนวคิดเรื่องสสารเช่นว่านี้ ไม่ชอบด้วยเหตุผล โดยเฉพาะเรื่องการถือว่า ลักษณะกินที่และกิน

เวลาเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ แต่ที่ว่าข้อโต้แย้งของนักปรัชญาเหล่านั้นไม่
อาจนำมาพูดอย่างย่อๆ ได้ ทั้งข้อสรุปที่ให้ก็เข้าใจยาก เช่น ข้อโต้แย้ง
ที่สำคัญของไลบ์นิซมีดังนี้ นำสสารชิ้นหนึ่งมาตัดเป็นครึ่งเรื่อย ๆ ไป
จะตัดได้ไม่มีที่สิ้นสุด หรืออีกนัยหนึ่ง ไม่มีจุดใดที่เราคิดไม่ได้ว่าแบ่ง
แยกได้ สสารจึงเป็นสิ่งที่แบ่งได้ไม่สิ้นสุด แต่ความแบ่งแยกได้ไม่สิ้น
สุดเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผล เพราะเมื่อจิตคิดถึงการตัดแบ่ง ก็มีความต้อง
การจุดที่มันจะหยุดได้ อันเป็นจุดที่เล็กที่สุดที่จะแบ่งแยกได้ จุดนี้ย่อม
เป็นจุดสุดท้ายที่จิตหยุดแบ่ง จุดนี้หาไม่พบ แต่ถ้าหากไม่มีจุดที่จะหยุด
ได้ พื้นฐานของสสารก็ย่อมไม่มี คือ ไม่มีพื้นฐานที่แบ่งแยกไม่ได้ อัน
จะเป็นพื้นฐานให้ชิ้นสสารที่เราตัดคงอยู่ได้ และสสารที่วิเคราะห์แล้ว
จะสลายตัวไปสู่ความไม่เป็นอะไรเลย ต่อไปสมมติว่าการตัดแบ่งยังคง
ดำเนินอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงชั้นที่เล็กที่สุดอย่างจำกัดไม่ได้ สมมติ
ว่าตัวเรายู่เบื้องหน้าชั้นเล็กๆ ที่ประกอบเป็นวัตถุนั้นจำนวนนับไม่ถ้วน
ชั้น และเราพยายามประกอบชั้นเล็กๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันอย่างที่มี
เป็นอยู่เดิม เราจะพบว่าชิ้นสสารที่แยกออกจากกันจำนวนนับไม่ถ้วน
เช่นนั้นจะเอามารวมกันอีกไม่ได้ เพราะชั้นที่เล็กอย่างจำกัดไม่ได้ชั้น
หนึ่งรวมเข้ากับชั้นที่เล็กอย่างจำกัดไม่ได้อีกชั้นหนึ่ง ก็ยังคงเป็นชั้นที่
เล็กอย่างจำกัดไม่ได้เลย เนื่องจากชั้นวัตถุที่เราเห็นแต่แรกมี
ขนาดจำกัด ความยากลำบากจึงอยู่ที่เราไม่อาจประกอบชั้นที่เล็กอย่าง
จำกัดไม่ได้ ซึ่งแบ่งจากวัตถุที่มีขนาดจำกัด ให้มีขนาดจำกัดอย่างเดิม
ได้ ไลบ์นิซกล่าวสรุปไว้ว่า “หลักแห่งความเป็นหนึ่งอย่างแท้จริงใน
สสารเป็นสิ่งที่ค้นไม่พบ เพราะสสารนั้นเป็นเพียงผลรวมหรือกลุ่มของ
ชิ้นส่วนจำนวนนับอนันต์” นอกจากสสารที่จำกัด จะแบ่งออกได้เป็น
จำนวนไม่จำกัดแล้ว สารที่ถูกแบ่งออกอย่างไม่จำกัดนี้ ยังกลายเป็น
สิ่งที่ไม่มีพื้นฐานรองรับอีกด้วย ไลบ์นิซกล่าวอีกว่า “ทุกอนุภาคของ

สสารแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ซึ่งแต่ละส่วนมีลักษณะต่างกัน.....
และเนื่องจากแบ่งต่อไปได้เรื่อย ๆ เราจึงไม่มีทางเข้าถึงสิ่งที่จะเรียกได้
ว่า “นี่คือสิ่งที่แท้จริง”

สิ่งที่เป็นอย่างจริงสูงสุดคงจะต้องเป็นสิ่งที่มิอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง และเป็น
สิ่งซึ่งไม่มีการแบ่งตัวโดยไม่สิ้นสุด ถ้าข้อโต้แย้งที่ผ่านมาแล้วถูกต้อง
สิ่งที่ว่านั้นจะเป็นสิ่งที่กินที่ไปไม่ได้ และความคิดที่ว่าสสารเป็นสิ่งที่ใช้
ทดสอบความแท้จริงของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็เป็นสิ่งที่ผิดพลาด และไม่
ชอบด้วยเหตุผล ข้าพเจ้าสรุปเช่นนี้ตามลักษณะของสสารที่ว่า เป็นสิ่ง
ที่กินที่ ในเรื่องเวลาจะได้ผลอย่างเดียวกัน

๖. ความสัมพันธ์

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของโลกที่นำมาพูดกันก็คือความมากมายหลาย
หลาก (manyness) ในโลกนี้มีสิ่งต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเราถือว่าต่างกัน
และแยกกัน เราอาจยอมรับว่ามีอิทธิพลต่อกันและกัน ดวงอาทิตย์
ทำให้ซึ่งฝั่งละลาย กรดกัดโลหะและอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ทั้ง ๆ ที่มี
อิทธิพลต่อกันเช่นนี้ มันก็ยังอยู่แยกกัน อิทธิพลเป็นแรงหรืออำนาจ
ในวัตถุที่ส่งผ่านช่องว่างคือความเป็นอื่น หรือความแยกจากกัน ซึ่ง
คั่นระหว่างวัตถุ แล้วถ่ายทอดความเป็นตัวของมันให้วัตถุอื่น ถ้าวัตถุ
ไม่แยกกัน ถ้าไม่มีช่องว่างคั่นแสดงความเป็นอื่นอยู่ ความแตกต่าง
ระหว่างวัตถุทั้งหลายจะไม่เป็นจริง และไม่มีสิ่งต่าง ๆ อยู่ในจักรวาลนี้
ทุกสิ่งทุกอย่างจะอยู่ในสภาพเป็นหนึ่ง

กล่าวโดยย่อ จักรวาลมิได้เป็นสิ่งมากมายหลายหลากที่แตกต่างกัน
แต่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังความเห็นของนักปรัชญาหลายคน
ทัศนะเช่นนี้เรียกว่าเอกภาพ (monism) คำว่า monistic มาจากภาษากรีก

ว่า monos ซึ่งหมายถึง only หรือ alone และผู้ที่เชื่อว่าธรรมชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียว เรียกว่าเอกวาทิน (monist) ทศนะที่มีชื่อเสียงในทางปรัชญาเอกวาท คือ เรื่องความแตกต่างระหว่างความแท้จริงกับสิ่งที่ปรากฏ จักรวาลมิได้ปรากฏเป็นอันหนึ่งอันเดียว แต่ปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งที่แยกกันเป็นอิสระเป็นจำนวนมากมาย อย่างไรก็ตาม โดยเนื้อหาสาระแล้ว พวกเอกวาทินถือว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ไม่แท้จริง เราเห็นสิ่งทั้งหลายได้อย่างจำกัด หรือเห็นเป็นบางส่วน ถ้าสามารถเพิ่มขอบเขตการเห็นให้กว้างขึ้น สิ่งที่ปรากฏเหล่านั้นจะต้องมีการแก้ไข เฮเกลพยายามแสดงถึงวิธีการทางปรัชญาที่จะแก้ไขให้จิตเห็นกว้างขึ้น และถูกต้องขึ้น เรื่องหนึ่งก็คือเรื่องความสัมพันธ์ ในสายตาของพวกเขา เอกวาทิน สิ่งต่างๆ ไม่ได้แยกและไม่แตกต่างจากสิ่งที่มันเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อยู่อย่างที่เราเห็น แต่รวมกันอยู่ ทุกสิ่งที่ปรากฏต่อเราอย่างยุ่งเหยิงนั้น มีความสัมพันธ์กัน ถ้าแยกออกจากความสัมพันธ์นี้ และพิจารณาเฉพาะตัวของมันโดยตรง มันจะไม่มีลักษณะเป็นสิ่งเดิมอีกต่อไป เช่น มันฝรั่ง เราจะบอกได้อย่างไรว่ามันฝรั่งคืออะไร เราอาจอธิบายได้ว่ามันฝรั่งเรียกว่าลูกบิลเลียด นิ่มกว่าหิน ต้องการแสงแดดน้อยกว่าต้นมะเขือเทศ เริ่มปลูกในต้นฤดูใบไม้ผลิ และขุดได้ราวเดือนกันยายน ต้นหนึ่งจะมีสืบทกว่าหัว เมื่อเอาใส่กระจาดไปตลาดจะขายได้ราคาใกล้เคียงสามบาท จะเห็นได้ว่าข้อความแต่ละประโยคที่ข้าพเจ้าให้ ล้วนเกี่ยวกับมันฝรั่งและเกี่ยวกับสิ่งอื่นเสมอ เป็นการบอกความสัมพันธ์ของมันฝรั่งกับสิ่งเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้เป็นจริงก็เพราะมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ถ้าไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าว ข้อความข้างต้นจะไม่เป็นจริง และถ้าข้อความที่กล่าวมาไม่เป็นจริง สิ่งทีกล่าวถึงนั้นก็ไม่ใช่มันฝรั่ง ดังนั้น ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น จึงมีส่วนทำให้มันฝรั่งเป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่ ถ้าแยกจากกันก็จะไม่เป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่ ฉะนั้น ความ

สัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่นย่อมเป็นส่วนหนึ่งของมัน เหมือนกับเป็นคุณสมบัติของมัน และตัวมันเองก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน สรุปได้ว่ามันสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้น จนกระทั่งถ้าเอาองค์ประกอบอันหนึ่งออกไปจากส่วนรวม จะเป็นสิ่งนั้น หรือความสัมพันธ์ก็ตาม และทำเหมือนกับว่ามันมีอยู่โดยตัวเอง อย่างสิ่งที่แยกอยู่ต่างหาก ย่อมเป็นการทำให้มันผิดไป สามัญสำนึกและวิทยาศาสตร์ ใช้วิธีแยกแบบนี้ ดังนั้น จึงให้ภาพของสิ่งแท้จริงแก่เราอย่างผิดๆ เพราะเหตุที่สสารซึ่งพวกเขาเห็นว่า เป็นสิ่งที่ เป็นจริง ได้ถูกแยกออกจากสิ่งที่สัมพันธ์กันอยู่ ถ้าสิ่งที่เป็นจริงเฉพาะในสภาพแวดล้อมอยู่ หรือเป็นจริงเฉพาะในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวมที่ใหญ่กว่า ก็เห็นได้ว่าวิธีพิจารณาเช่นนั้นนำไปใช้กับส่วนรวมที่ใหญ่กว่าขึ้นไปได้เรื่อยๆ ไม่สิ้นสุด จนถึงส่วนรวมที่รวมเอาส่วนอื่น ๆ ไว้ทั้งหมด คือ เป็นส่วนรวมทั้งหมดของส่วนรวมทั้งหลาย สิ่งนี้จะต้องเป็นสิ่งที่ไม่เล็กไปกว่าจักรวาล ข้อสรุปก็คือจักรวาลเป็นส่วนรวมของส่วนรวมอื่น ๆ ทั้งหมด และเป็นสิ่งแท้จริงโดยสมบูรณ์ เพียงสิ่งเดียว สิ่งอื่น ๆ ทุกสิ่งขาดความสมบูรณ์ เพราะเป็นจริงน้อยกว่า จักรวาลและต้องคิดถึงตัวเอง อย่างที่นักวิทยาศาสตร์และพวกสามัญสำนึกพิจารณา คือ แยกออกจากสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับมัน และทำให้มันเป็นจริงโดยสมบูรณ์ จึงได้ข้อสรุปทางเมตาฟิสิกส์สองประการ คือ ประการแรก ความแตกต่างระหว่างสิ่งทั้งหลายมิได้เป็นจริงโดยสมบูรณ์ ดังนั้น สิ่งแท้จริงจึงไม่ใช่ความมากมายหลากหลายหากแต่เป็นหนึ่ง ประการที่สอง สิ่งทั้งหลายโดยตัวเอง ไม่ได้เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นเพียงลักษณะหรือแง่หนึ่งของสิ่งแท้จริงทั้งหมด ซึ่งเผยตัวเองออกมาในสิ่งเหล่านั้น อย่างดีที่สุกก็เป็นจริงเพียงบางส่วน และถ้าเอาไปใช้อย่างสิ่งแท้จริงทั้งหมด คือ จริงอย่างเป็นสัจจะที่

เป็นจริง โดยตัวเองแล้ว ก็ยอมเป็นการนำไปใช้อย่างผิด ๆ

คำอธิบายของนักวิทยาศาสตร์เรื่องบุคลิกภาพ

ข้ออภิปรายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก และขัดกับสามัญสำนึกของคนในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้อยู่ใต้อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือมาตรฐานความจริงว่าสสารทั้งหลายมีภาวะอยู่โดยตัวเอง และเป็นสิ่งที่กินที่ โลกที่เห็นอยู่เป็นโลกที่วิทยาศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้า และเราก็ยอมรับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ว่าถูกต้องและเป็นข้อยุติได้มาตั้งแต่เกิด ทฤษฎีที่เราเพิ่งพิจารณามาข้างต้นปฏิเสธการค้นพบนี้ โดยยืนยันว่า สสารโดยตัวเองไม่เป็นจริง เราพิจารณามันจากความจริงที่มีขอบเขตกว้างกว่า ข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์จึงไม่เป็นจริงประการที่สอง สสารไม่ได้แยกสสารอื่นๆ หากแต่เป็นลักษณะหรือแง่หนึ่งของทั้งหมด (the whole) ที่เผยตัวออกมาในสิ่งนั้น และทั้งหมดได้กำหนดธรรมชาติของสิ่งนั้นให้เป็นไปอย่างที่เราเห็น แนวความคิดนี้จึงต่างจากที่เรายอมรับโดยสามัญสำนึก

ตัวอย่างเรื่องบุคลิกภาพของมนุษย์ ปัจจุบันเรื่องบุคลิกภาพของมนุษย์ไม่อาจให้คำอธิบายเป็นศาสตร์ได้ หากจะพยายามอธิบายก็จะบอกได้แต่ส่วนต่างๆ ที่ประกอบเป็นบุคลิกภาพ ส่วนต่างๆ นี้ศาสตร์สาขาต่างๆ ก็ศึกษาไปแต่ละสาขาอย่างมากมาย ลักษณะแต่ละลักษณะของคน ต้องอาศัยศาสตร์เฉพาะอย่างศึกษา ในแง่ศาสตร์สาขานั้นๆ ก็ต้องให้คำอธิบายที่สมบูรณ์สมเหตุสมผล สมมติว่าเรานำคำอธิบายต่างๆ เหล่านี้มารวบรวมพิจารณาเริ่มด้วยทางร่างกาย มีอวัยวะต่างๆ เช่น หลอดและท่อ ประสาท กระดูก เส้นโลหิต สิ่งเหล่านี้สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีได้ และจะได้คำอธิบายตามแบบ

ของนักเคมี คือ เป็นเรื่องโมเลกุลและธาตุ วิเคราะห์ต่อไปได้องค์ประกอบเป็นอนุ จะนั้น ก็ต้องเพิ่มคำอธิบายของนักฟิสิกส์เข้าไปอีก คือ เรื่องโปรตอนและอิเล็กตรอน ต่อไปนี้เป็นเรื่องทางจิตวิทยา จะเป็นเรื่องราวต่างๆ ทางจิต จินตภาพ ผัสสะ และอื่นๆ เมื่อพิจารณา ย่อยลงไปตามคำอธิบายของพวกที่ศึกษาพฤติกรรม ก็จะอธิบายว่าเกี่ยวกับภาษา นิสัย และกิริยาสนองตอบตามเงื่อนไข พวกนักจิตวิเคราะห์จะถือเป็นเรื่องของความปรารถนาไร้สำนึก และแรงขับของสิบิโต บุคลิกภาพในทัศนะอื่นๆ ยังมีอีก เช่น คนในทางเศรษฐศาสตร์ ทางสถิติ ทางชีววิทยา และทางมานุษยวิทยา คำอธิบายแต่ละทฤษฎีมีความแน่นอนสมบูรณ์ไปตามขอบเขตของวิชานั้นๆ หากว่าแต่ละทฤษฎีให้คำอธิบายต่างกัน ไม่มีผู้อธิบายคนใดบอกความจริงทั้งหมดได้ว่า คนคืออะไร อธิบายแต่เพียงลักษณะของคนบางอย่าง ในแง่ที่ตนสนใจ

สมมติว่า เราเอาคำอธิบายทางกายวิภาค ทางเคมี ฟิสิกส์ จิตวิทยา พฤติกรรม จิตวิเคราะห์ เศรษฐศาสตร์ สถิติ ชีววิทยา มานุษยวิทยา เหล่านี้มารวมกันเข้า ก็ยังไม่เป็นบุคลิกภาพอยู่ดี และความจริงก็ไม่มีทางทำได้เช่นนั้น ไม่ใช่เพราะส่วนสำคัญๆ ถูกตัดทิ้งหรือลืมนำไป หากเพราะไม่ว่าข้อมูลทางวิทยาศาสตร์จะรวบรวมได้สมบูรณ์แค่ไหนก็ตาม ก็ยังคงไม่ได้ความแท้จริงอยู่นั่นเอง เพราะข้อมูลเหล่านั้นยังคงแยกกันอยู่ และให้ลักษณะต่างๆ ของคน แต่คนที่มีอะไรมากกว่าส่วนหรือลักษณะต่างๆ ของเขา แม้ลักษณะนั้นๆ จะสามารถบอกได้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม ความรู้ที่แท้จริงต้องเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับคนในลักษณะส่วนรวมที่สมบูรณ์ทั้งหมด

แต่ทว่าเราจะรู้จักบุคลิกภาพของคนได้ด้วยวิธีใดเล่า วิธีแรกเราอาจรู้ได้ด้วยจินตนาการทางศิลปะ นักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่ที่รู้จักจิตใจของ

มนุษย์สามารถสร้างตัวละครให้มีลักษณะเหมือนคนทั่วไปได้ ทำให้เรา
เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งถ้าขาดสายตาที่ลึกซึ้งของนักประพันธ์
เสียแล้ว เราจะไม่เห็นลักษณะเช่นนี้เลย วิธีที่สอง โดยทางตรง
คือ ความคุ้นเคยสนิทชิดเชื้อ หรือโดยความรักใคร่ การที่จะรู้จักใครก็
ตาม ต้องอยู่ด้วยกับคนนั้น และวิธีที่จะรู้จักได้ดีที่สุดก็คือรักเขา ความ
รู้ชนิดนี้วิทยาศาสตร์ให้แก่เราไม่ได้ ยิ่งกว่านั้น ยังช่วยแสดงความรู้ชนิด
ที่วิทยาศาสตร์ให้แก่เราด้วย เช่น ให้ความรู้เรื่องต่อม ความดันโลหิต
ปม อารมณ์พื้นฐาน แบบแห่งจินตภาพ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวกับส่วน
ต่างๆ ของเพื่อน หรือคู่รักที่เรารู้จัก สิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในฐานะเป็นคน
จึงไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่วิทยาศาสตร์บอกเรา แต่ต้องเกี่ยวกับคนชนิดที่
เขาเป็นอยู่จริงๆ เพราะความเป็นคนที่แท้จริงของคนใด ก็อยู่ในสิ่งที่
เรียกว่าบุคลิกภาพของเขาคนนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคลิกภาพโดยส่วน
รวมมิได้เกิดจากส่วนย่อยๆ รวมกัน แต่มีมาก่อนส่วนย่อย และเผย
ตัวเองออกมาในส่วนย่อยๆ และรู้จักได้โดยทางส่วนย่อยๆ นั้น คนๆ
หนึ่งมีดวงตาแจ่มใส ริมฝีปากรูปกระจับ สีหน้าสงบ ฝีก้าวตรง ท่า
เดินเนิบนาบ มือที่ประสานกันมันคง เมื่อเขาพบท่านและจ้องท่าน
ท่านจะรู้สึกได้ว่าเขาเป็นคนที่มีความสุข และประสบความสำเร็จ มัน
ใจในตัวเอง บังคับควบคุมตัวเองได้ และในชีวิตของเขา สิ่งใดที่เขา
ประสงค์ เขาจะสามารถหามาได้ เป็นคนที่ไม่เหยียบผู้อื่นให้ต่ำลงเพื่อ
ประโยชน์ของตัวเอง ส่วนคนอีกคนหนึ่งมีดวงตาเซื่องซึม เหมือนตา
ปลา ฝีก้าวเปะปะ มือไม่มีเรียวแรง จับต้องไม่มีอารมณ์รู้สึก แก้มตอบ
ริมฝีปากโค้งลง เรบอกรู้ได้ทันทีว่าเป็นคนที่ไม่สมหวัง และถูกไฟแห่ง
ชีวิตแผดเผา ไม่สนใจใยดีกับใครแม้แต่ตัวเอง หรือบางทีเขาอาจเป็น
โรคไฮโปคอนเดรีย คิดว่าตัวเองเป็นคนมีโรคร้ายประจำตัว กลายเป็น
คนเจ้าทุกข์ เคียดแค้นโลก เพราะไม่ให้ความสุขในสายตาของเขา

ภาพที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างที่ไม่ค่อยจะได้เรื่องนัก แต่ก็ทำให้ดีไปกว่านี้ไม่ได้ เพราะข้าพเจ้าไม่ใช้นักบรรยาย แต่ก็ให้หรือให้นักประพันธ์สามารถตกแต่งประดับประดาภาพหยาบ ๆ ที่ข้าพเจ้าให้ขึ้นไปได้อีกนับไม่ถ้วน เช่น เมื่อเขาเห็นจมูกบานของนักพูดหรือริมฝีปากบนที่ยาวของตัวตลกละคร เป็นต้น ในกรณีเหล่านี้แต่ละกรณี บุคลิกภาพรู้ได้จากรูปร่างและพฤติกรรม คำว่าพฤติกรรมครอบคลุมไปถึงคำพูดของคนด้วย เราอาจกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพของคนแสดงออกทางพฤติกรรม เพราะเราพิจารณาได้จากการที่บุคลิกภาพเผยตัวออกมา ค่อย ๆ สร้างรูปวัตถุที่เป็นตัวกลางสำหรับแสดงออกให้เป็นไปตามนั้น เช่น เมื่อมีความผิดหวังมาบีบคั้น ก็จะบีบมุมปากของคนที่ผิดหวังให้ค่อย ๆ ห่อลง

บุคลิกภาพจึงเป็นสิ่งที่มิอะไรมากกว่าผลรวมของส่วนย่อย และบุคลิกภาพเผยตัวเองออกมาโดยผ่านทางส่วนย่อย เป็นสิ่งที่มิอยู่แล้วก่อนอวัยวะที่จะใช้แสดงออกในแง่ที่ว่า สว่างรูปให้อวัยวะเหล่านั้นเป็นไปตามมัน เมื่อเรากล่าวว่า ดวงตาเป็นหน้าต่างของจิตใจ หรือยิ้มบอกพื้นฐานที่มีความสุข นี่เป็นสิ่งที่กลับกันกับการคำนวณด้วยวิธีการคณิตศาสตร์ซึ่งถือว่าส่วนย่อยเข้ามารวมกันแล้วทำให้เกิดส่วนรวมขึ้น ทฤษฎีปรัชญาเอกภาพถือว่า เราควรมองสิ่งแท้จริงคือส่วนทั้งหมด ซึ่งแสดงตัวเองออกมาในสิ่งต่าง ๆ และในคนแต่ละคน อย่างเช่นที่บุคลิกภาพแสดงตัวเองออกมาในหน้าตาท่าทางของมนุษย์ ซึ่งท่าทางแต่ละอย่างก็เป็นเพียงบางส่วนของส่วนรวมทั้งหมดที่เป็นคน ไม่ใช่หลังจากที่แยกกันเป็นชิ้นวัตถุ ซึ่งแตกต่างกันอยู่ตามลำพัง ไม่ได้มีหลักสัมพันธ์กัน

ทบทวนและสรุป

ในบทนี้ ข้าพเจ้ามีภาระต้องให้ความกระจ่างเกี่ยวกับข้อสรุปทางปรัชญาและเหตุผลข้อโต้แย้งต่าง ๆ ข้อโต้แย้งทั้งหลายมีลักษณะเหมือน

กันอยู่อย่างหนึ่ง คือ มุ่งร้ายหรือมุ่งทำลายความคิดเห็นทั่วๆ ไปของเรา ที่มีต่อโลก และพยายามแสดงให้เห็นว่าจักรวาลเป็นสิ่งแท้จริง ไม่ใช่ของสามัญ

ข้อโต้แย้งแบ่งออกเป็นสองพวกใหญ่ๆ พวกแรก คือ พวกประจักษ์วาท ก็เริ่มจากสิ่งที่รู้ได้ด้วยประสบการณ์ พยายามแสดงว่าโลกที่เราจับด้วยอายตนะมิได้เป็นอิสระจากอินทรีย์ของเรา แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจที่ไปรับรู้มัน พวกที่สอง คือ พวกวิตรรกวาท พวกนี้พิจารณาโลกทั่วๆ ไป คือ ความเปลี่ยนแปลง สวรรค์และ ความมากมายหลายหลาก เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ สิ่งที่พวกวิตรรกวาทพยายามแสดงก็คือ ถ้าลักษณะที่สมมติของโลกที่เราเห็นอยู่นี้เป็นสิ่งแท้จริง จิตก็เป็นสิ่งที่ใช้วัดมันได้ทุกกรณี แต่ความคิดเช่นนั้นเป็นการแย้งตัวเอง เพราะสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็มีความขัดแย้งกันเองอยู่แล้ว

ข้าพเจ้าเองก็ยอมรับว่าคำวิจารณ์ของพวกวิตรรกวาทสมเหตุสมผล นักปรัชญาได้สืบสาวจากโลกที่มีสิ่งกินที่จำนวนมากมาย ไปสู่สิ่งแท้จริง ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นส่วนรวมทั้งหมด และเผยตัวเองออกมาในสิ่งต่างๆ ในโลก ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้พูดเกินเลยไปกว่าหัวข้อที่กำหนดไว้ ที่ต้องการให้พูดเพียงข้อวิจารณ์ของนักปรัชญาเกี่ยวกับโลก แต่การพูดเกินเลยไปนี้ ก็ช่วยแผ้วถางทางไปสู่ปรัชญาขั้นต่อไป ที่จะบอกลักษณะของสิ่งแท้จริงโดยตัวเองได้

เป็นที่ปรากฏชัดว่า สิ่งแท้จริงจะต้องมีอยู่ และถ้ายอมรับข้อแย้งในบทนี้ ก็เท่ากับยอมรับว่าสิ่งแท้จริงนั้นต้องไม่ใช่โลกที่เราเห็นอยู่ เราต้องไปหาโลกนั้นที่อื่น

ในบทก่อน ข้าพเจ้าได้วาดภาพของสิ่งแท้จริงตามทัศนะของเพลโตว่าเป็นระบบแห่งแบบ ไม่ใช่วัตถุ ข้าพเจ้าเองเห็นว่าตราบเท่าที่เรา

ค้นหาสิ่งแท้จริงนี้ ความเห็นของเพลโตก็ถูกต้องอยู่ตรงนั้น เมื่อเราเทียบมันกับสิ่งซึ่งในโลกปัจจุบันเรียกว่าคุณค่า จะเห็นว่าใกล้กันที่สุด สิ่งที่เป็นคุณค่าหรือค่านิยมนั้นปรากฏออกมาในรูป ความจริง ความดี ความงาม ซึ่งเพลโตถือว่าเป็นแบบ อาจเป็นอย่างไรที่พวกนักเทววิทยา กล่าวว่าคุณค่าเป็นเพียงการแสดงออกของบางสิ่งซึ่งสูงกว่า เป็นเพียงลักษณะบางประการของสิ่งมีตัวตน มีลักษณะที่ไม่จำกัด คือ สิ่งที่เราบูชาในฐานะพระเป็นเจ้า คุณค่าเป็นลักษณะบางประการของพระเป็นเจ้าที่เปิดเผยให้มนุษย์รู้จัก (ในตอนท้ายของบทต่อไปจะให้เหตุผลที่ว่า ค่าแห่งความดีเป็นสิ่งเหมาะสมที่สุดที่เราจะคิดถึง) ยิ่งกว่านั้น ทักษะทางปรัชญาใด ๆ ดังที่เราพิจารณากันมาในหน้าก่อน ๆ ที่ว่าโลกเป็นหนึ่งก็จะได้ข้อสรุปว่าคุณค่าแต่ละอันนั้นเป็นรูปหรือลักษณะแห่งการแสดงออกของสิ่งทั้งหมด คือ จักรวาล ข้าพเจ้าจะได้พยายามแสดงให้เห็นในบทต่อไปว่าคุณค่าเป็นสิ่งแท้จริงขั้นพื้นฐานของจริยศาสตร์และการเมือง เราได้พิจารณาข้ออภิปรายที่พยายามพิสูจน์ว่ามีสิ่งแท้จริงที่ไม่ใช่วัตถุเป็นพื้นฐานของโลกที่เราเห็นได้ ในบทต่อไป เราจะพิจารณาไปถึงความรู้สึกรักของมนุษย์ ในเรื่องศีลธรรมและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ

บทที่ ๕

จริยศาสตร์

โดยทั่วไป เราเชื่อตามสามัญสำนึกว่า ความเป็นจริงนั้น มีแต่เพียงสิ่งที่เราสามารถมองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส หรือสัมผัสได้เท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เรามักจะทึกทักเอาว่า นอกจากสิ่งที่เราสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์แล้ว ไม่มีอะไรอีกที่เป็นจริง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของมนุษย์ ความเชื่อตามสามัญสำนึกก็เป็นทำนองนี้ กล่าวคือ ในอาณาจักรแห่งจิตใจของมนุษย์นั้น ไม่มีอะไรที่เป็นจริง นอกเหนือไปจากอารมณ์ ความปรารถนา แรงกระตุ้น ความหวัง และความรู้สึกนึกคิด สิ่งเหล่านี้คือความเป็นจริงที่ประกอบกันขึ้นเป็นกระแสน้ำใจของมนุษย์ แต่ความคิดแบบสามัญสำนึกนี้ ไม่สามารถอธิบายความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ได้ บางครั้งเราปรารถนาจะทำสิ่งหนึ่ง แต่เจ้าตัวความรู้สึกผิดชอบนี้สั่งว่าเราควรทำอีกสิ่งหนึ่ง และบางครั้งมนุษย์ก็ทำอย่างหลัง ทั้งๆ ที่ขัดกับความปรารถนา เรื่องเช่นนี้ ความคิดแบบสามัญสำนึกจะกล่าวว่า ที่คนพูดเช่นนี้ก็เพียงเป็นข้ออ้างที่จะกลบเกลื่อนความปรารถนาอันแท้จริงที่แฝงอยู่

ข้าพเจ้าได้กล่าวว่า ความเห็นเกี่ยวกับศีลธรรมแบบนี้ มีแนวคล้ายกันกับสามัญสำนึกในเมตาฟิสิกส์ เพราะมีแนวโน้มเอียงไปในทางปฏิเสธคุณค่าที่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงที่มีอยู่โดยสมบูรณ์ในตัวเอง และมนุษย์เราก็มักถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางของการกระทำของเรา คุณค่าดังกล่าวนั้น เราเรียกกันทั่วๆ ไปว่าเป็นอุดมคติของเราในเรื่องเมตาฟิสิกส์ สามัญสำนึกจำกัดให้โลกรอบๆ ตัวเรามีความ

เป็นจริงแค่ขอบเขตของวิทยาศาสตร์ และในเรื่องจริยศาสตร์ก็จำกัดวงให้ทำนองเดียวกัน คือ ให้เรื่องราวของจิตมีขอบเขตอยู่แค่จิตวิทยา ถ้าหากว่าสามัญสำนักสามารถให้ความรู้ครบถ้วนแก่เราได้ วิชาฟิสิกส์และจิตวิทยาก็คงจะสามารถให้ความจริงแก่เราได้ครบทุกประการ เพราะตามทัศนะของสามัญสำนัก จะหาสิ่งใดนอกเหนือไปจากความเป็นจริงที่ศึกษาอยู่ในวิชาฟิสิกส์และจิตวิทยาแล้ว เป็นไม่มี

ในบทก่อน ตอนที่ข้าพเจ้าพูดถึงเรื่องการประจักษ์ ข้าพเจ้าก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ความเห็นของสามัญสำนักดังกล่าวมานี้ไม่เพียงพอ และข้าพเจ้ายังได้กล่าวถึงปรัชญาบางสำนักซึ่งถือว่าโลกที่เป็นจริงแท้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยสารัตถะบางอย่างที่นอกเหนือไปจากสิ่งมีตัวตนในโลกแห่งสามัญสำนักที่เรารับรู้อยู่ทุกวัน ในบทนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะแสดงให้เห็นว่า สามัญสำนักเท่านั้นไม่เพียงพอที่จะอธิบายสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใต้วงการศีลธรรม นั่นก็หมายความว่าเราจำต้องยอมรับว่าใต้วงการศีลธรรม จำต้องมีความเป็นจริงบางอย่างนอกเหนือไปจากโลกแห่งจิตวิทยา กล่าวคือ มีอะไรอื่นอีกนอกเหนือไปจากความคิดความปรารถนา และอารมณ์ ในทำนองเดียวกันกับที่ใต้วงการเมตาฟิสิกส์ จำต้องมีความเป็นจริงนอกเหนือไปจากโลกแห่งสสารในอวกาศของวิชาฟิสิกส์ นักจริยศาสตร์ส่วนมากมีความเห็นสอดคล้องกันในแง่นี้

ในชั้นแรก เราจงมาพิจารณากันดูให้ละเอียดสักหน่อยว่า สามัญสำนักอาจจะวิเคราะห์พฤติกรรมใต้วงการศีลธรรมได้แค่ไหน

ทฤษฎีอัตนัยและสภานัยในจริยศาสตร์

๑. ทฤษฎีปรนัยในจริยศาสตร์

เมื่อข้าพเจ้ากล่าวว่า “สิ่งนี้ถูก” หรือ “สิ่งนี้ดี” ใครๆ ก็ยอมเข้าใจ

ได้คิดว่า ข้าพเจ้าตั้งใจจะยืนยันว่า ลักษณะถูกและลักษณะดีเป็นลักษณะของสิ่งนี้ ในทำนองเดียวกันกับเมื่อข้าพเจ้ากล่าวว่า “ตู้ไปรษณีย์มีสีแดง” ใครๆ ก็ยอมเข้าใจว่าข้าพเจ้าตั้งใจจะยืนยันว่าลักษณะความมีสีแดงเป็นลักษณะของตู้ไปรษณีย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากข้าพเจ้ากล่าวว่า สิ่งนี้มีลักษณะถูก ในเมื่อมันไม่มี หรือคิดว่ามันไม่มีในเมื่อมันมี ต้องนับว่าข้าพเจ้ากล่าวผิด ดุจเดียวกับเมื่อข้าพเจ้าคิดว่า $2 + 3 = ๗$ ก็ผิด หรือถ้าข้าพเจ้าคิดว่า อุนหภูมิของห้องเท่ากับ ๗๐° ในเมื่อปรอทขึ้นเพียง ๖๗ นี้ก็ผิดอีก บางคนตัดสินใจไม่สุภาพลาดในปัญหาศีลธรรม จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้สึกไว และกว้างขวางลึกซึ้งในปัญหาศีลธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เขาเป็นผู้มีความสามารถมองทะลุปรุโปร่ง รู้จักแยกแยะดีชั่ว เห็นธรรมะในที่ที่มีอยู่จริงๆ และไม่ทักท้วงเอาว่ามีในเมื่อความจริงไม่มี ทฤษฎีจริยศาสตร์ในทำนองนี้ เราเรียกว่าปรนัย เพราะเชื่อว่ามัตถุหรือ “สิ่ง” ซึ่งเป็นเจ้าของคุณสมบัติทางศีลธรรม มัตถุหรือสิ่งนี้อาจจะเป็นประเพณี อุปนิสัยใจคอ การกระทำ หรือความประพฤติของมนุษย์ก็ได้ และยังเชื่อต่อไปด้วยว่า เราอาจจะชี้ขาดคุณลักษณะทางศีลธรรมได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือ มีหลักเกณฑ์ตัดสินซึ่งอาจจะชี้ขาดลงไปได้ อย่างถูกต้องว่า อย่างไรจึงนับว่ามีคุณลักษณะทางศีลธรรม

ทฤษฎีอัตนัย

ทฤษฎีอัตนัยในจริยศาสตร์ไม่เห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อมิให้ไขว้เขว เราจงมากำหนดกันเสียให้แน่นอนก่อนว่า อัตตะนั้นหมายถึงตัวบุคคลผู้ลงความเห็นชี้ขาดว่าอะไรดีหรือไม่ดี คืออะไรมีลักษณะทางศีลธรรมหรือไม่ ส่วนประเพณีก็ดี อุปนิสัยใจคอก็ดี หรือความประพฤติส่วนตัวก็ดี ซึ่งเป็นตัวที่ถูกชี้ขาดว่าดีหรือไม่ หรือ

มีลักษณะทางศีลธรรมหรือไม่นั้น เราเรียกว่าวัตถุ พวกอตันย์ถือว่าคำ
ชี้ขาดทางศีลธรรมไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ถูกชี้ขาด แต่ขึ้นอยู่กับผู้ชี้ขาด คือ
อัตตะ กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่เกิดกับผู้ชี้ขาด สำหรับพวกนี้
ข้อความว่า “สิ่งนี้ถูก” จึงมีความหมายเป็นว่า “ฉันมีความรู้สึกเห็นด้วย”
และเหตุผลว่าทำไมฉันจึงรู้สึกอย่างนี้ ก็คือฉันเชื่อว่า “สิ่งนี้” เป็นทาง
ได้เปรียบของฉัน จึงเห็นได้ว่าหากทฤษฎีดังกล่าวเป็นทฤษฎีที่ถูกต้อง
“สิ่งนี้” ตามที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมไม่มีลักษณะดีหรือชั่วในตัวเอง
“ฉัน” เป็นผู้ให้ลักษณะนี้แก่มันโดยที่ไม่มีในความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะ
มันทำให้ฉันชอบได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็หมายความว่า

(๑) ในเรื่องจริยธรรมแล้ว จะมีความคิดเห็นอย่างไรก็ได้ เพราะ
ถ้าข้าพเจ้ากล่าวว่า “สิ่งนี้ถูก” และท่านกล่าวในเรื่องเดียวกันนั้นว่า
“สิ่งนี้ผิด” คำตัดสินของเราทั้งสองแย้งกันก็จริง แต่เป็นคนละเรื่อง
จะว่าถูกคนหนึ่ง ผิดคนหนึ่ง หาได้ไม่ เพราะข้าพเจ้ายืนยันว่าข้าพเจ้า
บังเกิดอารมณ์ไปในทางเห็นด้วย ส่วนท่านยืนยันว่าท่านบังเกิดอารมณ์
ไปในทางไม่เห็นด้วย ดังนั้น คำยืนยันทั้งสองประโยคหาได้ขัดแย้งกัน
จริงๆ ตามที่ปรากฏในชั้นแรกไม่ ถ้าเราไม่โกหกตัวเอง คือ เมื่อข้าพ-
เจ้าพูดว่าชอบก็ชอบจริงๆ เมื่อท่านพูดว่าท่านไม่ชอบก็ไม่ชอบจริงๆ
คำกล่าวของเราก็ถูกต้องด้วยกันทั้งคู่ หาได้แย้งกันไม่

(๒) เรื่องการอบรมให้มีจริยธรรมและการรู้จักตัดสินเรื่องจริยธรรม
ล้วนเป็นเรื่องไร้ความหมาย เพราะตามทัศนะดังกล่าวนี้ การตัดสิน
ชี้ขาดทางจริยธรรมขึ้นกับความรู้สึกของแต่ละคนในแต่ละเรื่องเท่านั้น
ใครมีความหวั่นไหวทางจริยธรรมดีกว่าใคร วัตถุได้โดยดูว่าใครรู้จัก
อารมณ์ของตนเองได้ดีกว่าใครเท่านั้น

ทฤษฎีนี้ยังมีชื่อเรียกได้ว่าทฤษฎีสถาวันย์ (Naturalism) เพราะถือ

เอาไว้สภาวะรอบ ๆ ตัวเรา พร้อมทั้งความคิด อารมณ์ ความปรารถนา
ของเรา นี่แหละเป็นโลกแห่งความเป็นจริงอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ จึง
ไม่จำเป็นต้องหาอะไรนอกเหนือไปจากนั้นมาอธิบายความผิดชอบชั่วดีที่ได้
ประสบมาด้วยตนเอง ความคิดเช่นนี้มักจะเกิดแก่บรรดาคนโดยทั่วไป
ที่ใช้เพียงสามัญสำนึก ที่เริ่มศึกษาจริยธรรมในแง่ของปรัชญา ทั้ง ๆ ที่
เขาเองก็มีได้นำทัศนะเช่นนี้มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

บ่อเกิดทางจิตวิทยาของความรู้สึกทางศีลธรรม

ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงทฤษฎีอัตนัยมาแล้ว ตอนนี้จะพิจารณาถึงพื้น
ฐานซึ่งเป็นบ่อเกิดของทฤษฎีนี้ เรื่องนี้ทำได้ไม่ยาก ถ้าเรามาพิจารณา
ดูว่า อะไรเป็นเหตุผลที่ทำให้คนเราเกิดความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็น
ด้วยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นถูกยอมรับว่าดีหรือชั่ว ความรู้สึก
ที่กล่าวนี้ จะเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อเราสืบสาวถึงต้นตอหรือบ่อเกิดของมัน
เราอาจจะเห็นได้ว่า มีการกระทำบางอย่างที่ก่อให้เกิดผลพึงใจแก่ผู้
กระทำ และเมื่อได้สังเกตอยู่เป็นเวลานาน ก็คงพบว่ามันเป็นเช่นนั้นเสมอ
เช่น ทำให้ผู้กระทำเกิดความสะดวกสบาย มีคนนับหน้าถือตา มี
อำนาจ มีชื่อเสียง ร่ำรวย หรือทำให้เกิดมีความรู้สึกพอใจ อิ่มใจ ผู้มี
ประสบการณ์เช่นนี้ย่อมเห็นด้วยกับการกระทำนี้ และถือว่าการกระทำ
นี้ดี นี่แหละคือจุดเริ่มต้นของทฤษฎีนี้ ครั้นสังเกตต่อไปอีกนาน ๆ ความ
เชื่ออย่างนี้ก็ยังมีน้ำหนักมากขึ้น เช่น การกระทำอย่างหนึ่ง บรรพบุรุษ
ของเราได้กระทำต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน และก่อให้เกิดผลอัน
พึงปรารถนา เขาจึงยอมรับและเห็นด้วยกับการกระทำนี้ พอข้าพเจ้า
เกิดมา ข้าพเจ้าก็รับรู้เรื่องนี้ตกทอดเป็นมรดกชิ้นหนึ่งจากบรรพบุรุษ
ความรู้สึกคล้อยตามบรรพบุรุษนี้แหละ ที่ทางจิตวิทยาเรียกว่า “สัญ-
ชาตญาณ” บัดนี้ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเห็นชอบด้วยกับการกระทำอย่างนี้

โดยไม่ต้องไตร่ตรอง และไม่ทราบเหตุผลดั้งเดิมด้วย ว่าทำไมบรรพบุรุษจึงเห็นดีเห็นชอบกันมาแต่ครั้งกระโน้น นี่คือแนวที่สำนักอันทันย์ใช้อธิบายบ่อเกิดของความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ที่เรารู้จักในนามว่า “มโนธรรม” อันเป็นเรื่องที่ถูกถกเถียงกันในวิชาจริยศาสตร์ ขออย่าให้เข้าใจเสียก่อนว่า คำว่ามโนธรรม เราใช้เรียกทั้งความรู้สึกเห็นด้วย และความรู้สึกไม่เห็นด้วยในเรื่องจริยธรรม กล่าวคือ ทั้งความรู้สึกผิดและความรู้สึกชอบ แต่มักจะปรากฏในแง่ผิดชัดเจนกว่า เราจึงมักจะเข้าใจง่ายขึ้นได้ง่าย เช่น การร่วมประเวณีระหว่างพี่น้อง เรารู้สึกผิดร้ายแรง ถ้าจะถามว่าทำไมจึงมีความรู้สึกเช่นนั้น ก็ยากที่จะตอบได้ ทั้งๆ ที่ตามหลักวิทยาศาสตร์แล้วไม่เห็นจะมีอะไรผิดแผกจากการร่วมประเวณีกับผู้อื่น

ถ้าเรารับทฤษฎีอันทันย์ ก็จะสามารถตอบปัญหาได้ไม่ยากนัก เราลองสืบสาวขึ้นไป พิจารณาดูบรรพบุรุษของเราสมัยดั้งเดิม ชีวิตสังคมดึกดำบรรพ์จะต้องมีข้อห้าม และมีเรื่อง “ถือ” มากมาย การสมรสระหว่างคนในเผ่าเดียวกัน และเป็นญาติใกล้ชิดกัน คงเป็นเรื่องถือเรื่องหนึ่ง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น พอจะสันนิษฐานเหตุผลได้หลายประการ เช่น การหาคู่นอกเผ่า เป็นวิธีการกระตุ้นชายหนุ่มให้อยากเป็นนักสู้ เพราะจำต้องออก “ล่า” ถึงเผ่าอื่น ใครดีใครได้ หญิงสาวที่มีอยู่ในเผ่าของตนเอง จะได้มีเหลือไว้ให้ “ผู้อาวุโส” ที่เป็นชนชั้นปกครองได้ใช้สอย ยังมีผู้เสนอความเห็นอีกอย่างหนึ่งว่า การห้ามเรื่องแต่งงานระหว่างคนในสายโลหิตเดียวกัน ยังมีผลลดปัญหาการหึงหวงและการวิวาทในเผ่าลงได้มาก และยังเป็นการศึกษาให้ชายหนุ่มในเผ่ารู้สึกขังใจในอำนาจบาตรใหญ่ของผู้อาวุโสอีกด้วย ความเห็นที่พอเชื่อถือได้ทั่วไป ยอมรับว่าการถือเรื่องสมรสระหว่างคนสายโลหิตเดียวกันเป็นผลเนื่องมาจากประเพณีมากกว่าเป็นเรื่องของสัญชาตญาณ และ

ตามที่เข้าใจกันว่าบุตรที่เกิดมาจะไม่สมประกอบนั้นแล้ว ก็ไม่มีหลักฐาน
แจ้งชัด อย่างน้อยก็ไม่พอให้เชื่อว่าจะเป็นผลใน ๒-๓ ชั่วโมง (ข้าพเจ้า
กล่าวเช่นนั้น มิได้หมายความว่าพวกคนป่าอ้างเหตุผลดังกล่าว จึงถือ
เรื่องนี้ ข้าพเจ้าเพียงตั้งใจจะกล่าวตามทฤษฎีของนักมานุษยวิทยา ว่า
บรรดาเผ่าที่ไม่ถือเรื่องการสมรสในระหว่างคนในสายโลหิตเดียวกัน มัก
จะเกิดการทะเลาะวิวาทถึงฆ่าฟันกันตายภายในเผ่า เป็นเหตุให้เผ่า
เสื่อมโทรม ร่างกายทุพพลภาพ และสูญสิ้นไปในที่สุด ส่วนเผ่าที่
ถือเรื่องนี้ มักจะเจริญและยืนยงต่อมา ตามทฤษฎี “ความคงอยู่ของผู้
เหมาะสมที่สุด”)

เหตุผลดั้งเดิมจะเป็นประการใดก็ตามที่ พฤติการณ์มีอยู่ว่าคนเรา
รังเกียจเรื่องการสมรสในระหว่างบุคคลสายโลหิตเดียวกัน และความ
จริงก็เป็นการ “ถือ” ที่เป็นคุณมาก เรา “ถือ” กันมานานนักหนา จน
กลายเป็นสัญชาตญาณ นับเป็นมรดกชิ้นหนึ่งจากบรรพบุรุษดึกดำบรรพ์
และก่อกออดมาถึงลูกหลานที่มีอารยธรรมอยู่ในทุกวันนี้ จนกลายเป็น
สัญชาตญาณ ซึ่งนับเป็นรากฐานของความรู้สึกว่าอย่างนี้ผิดจริยธรรม

นักเขียนวิชาจิตวิเคราะห์ในปัจจุบัน ใช้วิธีการอธิบายแบบนี้เลยเถิด
ไปไกล อ้างว่าต้นกำเนิดของความรู้สึก “ผิด” นั้น ก็คือร่องรอยที่ทิ้งไว้
ในจิตใต้สำนึก อันเกิดจากเหตุการณ์ในวัยทารก หรือบางคนสืบไปถึง
เหตุการณ์ในครรภ์เสียด้วยซ้ำ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าไม่ประสงค์จะนำปัญหา
ในวิชาจิตวิเคราะห์ขึ้นมาวิจารณ์ ข้าพเจ้าจึงขอชี้แจงแต่เพียงปัญหาเกี่ยว
กับวิธีการอธิบายแบบอัตนัยของวิชานี้ ถ้าหากคำอธิบายดังกล่าวเป็น
ที่ยอมรับ ความรู้สึก “ผิด” ก็ดี เสียงตำหนิใน มโนวิญญาณ ก็ดี หรือ
ความรู้สึกไม่เห็นด้วยทาง จริยธรรม ก็ดี ย่อมจะต้องถือว่าต้นกำเนิด
ไม่เกี่ยวกับจริยธรรมเลย เป็นแต่ความสำนึกในเหตุการณ์อันไม่พึง
พอใจในวัยไร้เดียงสา ซึ่งถูกกดและระงับไว้ในจิตใต้สำนึก ครั้นมี

โอกาสก็พยายามที่จะทะลักออกมาเป็นการแสดงออกของจิตที่อยู่ใน
สำนักโดยไม่ทราบสาเหตุเดิม เราก็เลยทึกทักเอาว่าเป็นการตัดสินใจ
ที่ถูกต้อง เพราะเหตุนี้เอง ที่ทำให้คนเรารู้สึกไม่พอใจในแง่จริยธรรม
เมื่อเห็นหนุ่มสาวแสดงความรักต่อกันตามสถานรีดไฟ เพราะรู้สึกว่า
ของอย่างนี้มันจะทำในห้องส่วนตัว ทำไมข้าพเจ้าจึงคิดว่ามันจะต้อง
อย่างนี้ ถ้าจะใช้หลักอธิบายของพวกจิตวิเคราะห์ข้างต้นแล้ว ก็จะต้อง
อธิบายว่า เห็นจะเป็นเพราะเมื่อข้าพเจ้าอายุสามขวบ เคยถูกพี่เลี้ยง
กวนใจเรื่องอย่างนี้มาเป็นแน่

บ่อเกิดทางสังคมและเศรษฐกิจของความรู้สึกทางจริยธรรม

คราวนี้ เรามาลองเปลี่ยนวิธีอธิบายไปในอีกแห่งหนึ่ง โดยเน้น
หนักไปในทางอิทธิพลของสังคมต่อความรู้สึกชั่วดี สมมติว่ามีเผ่าเร่
ร่อนอยู่หมู่หนึ่ง ต้องเผชิญหน้ากับอันตรายจากหมู่ใกล้เคียงอยู่เป็นนิจ
ทำอย่างไรพวกเขาจึงจะดำรงต่อไปได้ แน่ละ พวกผู้ชายต้องกล้าหาญ
และจงรักภักดีในการสู้รบป้องกันหมู่คณะ พวกผู้หญิงก็เช่นกันจำต้อง
มีใจสัตย์ซื่อต่อสามี เพื่อประกันการเพิ่มสมาชิก วิธีที่มีประสิทธิภาพ
ที่สุด เพื่อให้สตรีมีบุตรได้มากที่สุด ก็คือระบบที่สตรีมีสามีคนเดียว

ระบบนี้จึงได้รับการยกย่องสนับสนุน ส่วนระบบหลายสามีถูกดำเนิน
ถูกลงทัณฑ์ และถึงกับถูกประหารชีวิตเสียก็มี ผลก็คือ นาน ๆ เข้า
เราพากันเกิดทุนโดยไม่เข้าใจว่า ทำไมเราพร้อมใจกันป้องกันประเพณี
อันศักดิ์สิทธิ์นี้ ไม่ยอมให้ใครลบล้าง หญิงคนไหนกล้ามีบุตรนอก
สมรส เราพากันตราหน้า ไม่ยอมรับเข้าสังคม ลูกนอกสมรสก็เป็นที
รังเกียจของคนทั่วไป สรุปลงแล้วก็เข้าทำนองเดียวกันกับตอนต้น คือ
เราเห็นผิดเห็นชอบในขณะนี้ โดยไม่ทราบเลยว่า การกระทำเหล่านี้ ที่
บรรพบุรุษของเราเห็นว่าดีไม่ดินั้น ก็เพราะมีเหตุผลเกี่ยวกับการดำรง

อยู่ของหมู่คณะ

ยังอธิบายได้อีกอย่างหนึ่ง โดยเน้นหนักถึงชั้นวรรณะในสังคม เรื่องเป็นดังนี้ คือ ที่แล้ว ๆ มาสังคมย่อมตั้งอยู่โดยวิธีที่คนส่วนน้อยปกครองคนส่วนใหญ่ คนส่วนน้อยที่มีอำนาจย่อมถือโอกาสเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ในการปกครองเป็นปกติวิสัย คนส่วนใหญ่จึงต้องทนดำรงชีพด้วยความแร้นแค้นและถูกกดขี่เรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็มหาสฤกษา หรือลูกจ้างสภาพก็ไม่ผิดอะไรกันนัก เพราะภารกิจก็คือการตรากตรำทำงานเพื่อเลี้ยงท้องและพอกพูนกระเป๋าของเจ้านาย พวกเขาต้องบริการเจ้านายโดยเป็นทหาร และจัดหาอุปกรณ์สงครามเพื่อเจ้านายจะได้แผ่อำนาจราชศักดิ์ ก็อะไรเล่าเป็นเหตุจูงใจให้พวกเขายอมตกอยู่ในสภาพเช่นนี้โดยดูชนภาพ เพราะเกรงกลัวอำนาจหรือข้อนี้แน่ แต่มิใช่เท่านั้น อำนาจยังสามารถเกล้าให้คนมีความรู้สึกผิดชอบทางจริยธรรมไปทางหนึ่งทางใดก็ได้ ตลอดประวัติศาสตร์มนุษย์นั้น ชนชั้นปกครองเป็นผู้บัญญัติกฎหมายเสมอ เป็นผู้วางแนวการศึกษาอบรม และวางมาตรฐานว่าอย่างไรดี อย่างไม่ดี ความรู้สึกผิดถูกของประชาชนจึงเกิดจากอำนาจของผ้ปกครอง ไม่ต้องแปลกใจที่ทุกอย่างจะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของผ้วางหลักเกณฑ์ ผลก็คือการเคารพและเชื่อฟังกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ย่อมหมายถึงการรักษาอำนาจของคนส่วนน้อยไว้ให้ปกครองคนส่วนใหญ่ได้ยั่งยืนต่อไปนั่นเอง เราพากันชื่นชมที่มีความรู้สึกทางจริยธรรม เรายอมรับสิ่งเหล่านี้โดยดูชน ซึ่งแท้ที่จริง ก็ทำได้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยตรงไม่ แต่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นปกครองมากกว่า

ความคิดแนวนี้ ทราซีมาคัสเป็นผู้แถลงก่อนคนอื่น ตามที่มีปรากฏอยู่ในเรื่อง อุตมรัฐ ของเพลโต เขาให้คำนิยาม “ความชอบธรรม” ซึ่ง

ความจริงเขาหมายถึง “จริยธรรมทางสังคม” ว่าเป็น “ความเห็นแก่ได้ของผู้มีอำนาจ” เล่นเล่นคำโดยค่อนข้างศาสนาว่า เป็น “ฝันของประชาชน” ความจริงคือปรัชญาลัทธิมาร์กซ์ เอาจริยธรรมแนวนี้มาขยายความออกไปนั่นเอง คือ ไม่มีผิดไม่มีถูกเด็ดขาดในตัว มีแต่บัญญัติ กฎหมาย คำตัดสิน ความรู้สึก การประเมินค่า ซึ่งบ่งให้เห็นความต้องการและความเห็นแก่ได้ของชนชั้นปกครองในหมู่คณะนั้นๆ ในปัจจุบันเรามีความยุติธรรมแบบนายทุน และจริยธรรมแบบนายทุนสักวันหนึ่งก็จะมีความยุติธรรมแบบกรรมมาชีพ และจริยธรรมแบบกรรมมาชีพ

ระบบจริยธรรมแบบนายทุนเห็นได้ชัดจากกฎหมายที่ตราขึ้นคุ้มครองทรัพย์สินส่วนตัว ทำให้สมัยก่อนคนลักจับสัตว์จึงต้องถูกโบยตีอย่างป่าเถื่อน ทำให้ในสมัยหนึ่งคนจนซึ่งขโมยแกะเพียงตัวเดียวเพื่อมาเลี้ยงครอบครัวที่กำลังจะอดตาย ถึงต้องถูกประหารชีวิต แม้ทุกวันนี้ทำไม่คนที่ทุบตีภรรยาของตนเสียจนสะบักสะบอม จึงได้รับโทษเบากว่าคนลักจับปลาเพียงตัวเดียว ทั้งนี้ก็เพราะมีความรู้สึกแน่นแฟ้นผูกพันอยู่กับการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน พวกนายทุนคงความยิ่งใหญ่และรักษาอำนาจอยู่ได้ก็โดยอาศัยทรัพย์สิน เพราะฉะนั้น อะไรที่ช่วยป้องกันกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวก็นับว่าเป็นสิ่งชอบ อะไรที่ขัดต่อการมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวก็เป็นสิ่งผิด ลัทธิคอมมิวนิสต์จึงถูกประณามว่าเป็นลัทธิบ่อนทำลาย เพราะสอนให้ทำลายล้างครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี จริยธรรม ศาสนา และทุกๆ อย่างที่ยึดถือและนับถือกันอยู่ จริยธรรมกรรมมาชีพอาจจะรวบรวมได้ด้วยคำพูดของปรูดองว่า “ทรัพย์สินส่วนตัวเป็นของขโมย”

เราไม่จำเป็นต้องอาศัยลัทธิมาร์กซ์อธิบายจึงจะเห็นได้ว่า บ่อเกิดของความรู้สึกทางจริยธรรม เกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตัวอย่าง

เช่น จริยธรรมเกี่ยวกับเพศ ทำให้ถึงเน้นหนักกับเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล่า ชายสาส์อนไม่รู้สึกว่ามีผิดอะไรนัก แต่ถ้าหญิงสาส์อนแล้วเป็นเรื่องชั่วช้า น่ารังเกียจที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะแต่เดิมๆ มา หญิงมีวิธีเลี้ยงตัวได้เพียงวิธีเดียว คือ ยอมตัวให้กับชาย ถ้าเธอยอมให้กับชายคนเดียวก็เรียกว่ามีอาชีพเป็นภรรยา ถ้าหากยอมตัวให้กับชายหลายคน โดยแบ่งเวลากัน ก็เรียกว่ามีอาชีพเป็นโสเภณี การเป็นภรรยาและเป็นโสเภณี นับว่าเป็นอาชีพ ๒ อย่าง ในประวัติศาสตร์ที่สงวนไว้สำหรับสตรี หากมีหญิงใด “อูตริวิก” โดยไม่มีสิ่งตอบแทน พวกเธอทั้งสองพวกจะช่วยกันประณามอย่างไม่ไว้หน้า เพราะเป็นการบ่อนทำลายอาชีพของสตรีเพศ

ที่กล่าวมานี้คือต้นตอของการสงวนตัวของสตรี แต่บ่อเกิดของความรู้สึกสงวนตัวนั้นเป็นคนละเรื่อง หญิงงามๆ หรือพูดให้เจาะจงลงไปก็คือหญิงงามๆ ในสมัยข้าพเจ้ายังหนุ่มมอยู่ มักจะรู้สึกสะอึดรังเกียจ ด้วยใจจริง เมื่อได้ยินเรื่องการหลวมตัวทางเพศโดยไม่รู้บ่อเกิด หรือสาเหตุของความรู้สึกดังกล่าว แต่หล่อนก็บั่นป่วนด้วยความพึงพอใจ

แม้ว่าความรู้สึกทางจริยธรรมดังกุฑาหรรณมานี้ จะมีบ่อเกิดมาจากการเศรษฐกิจและการเล็งผลประโยชน์ดังกล่าวมาแล้ว ถึงกระนั้นก็ดี ตามความคิดของมาร์กซ์ ความรู้สึกเหล่านี้ก็ยังมีชีวิตของมันเอง เพราะฉะนั้น จึงยังคงมีอยู่ แม้ความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกนั้น จะล่วงพ้นไปแล้วก็ตาม เช่น เรื่องระบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งตามมตที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้ มีบ่อเกิดมาจากความต้องการเพิ่มจำนวนคน รวมทั้งความต้องการหลีกเลี่ยงการวิวาทชิงนางที่มีคนปองหลายคน แต่ระบบนี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อต้องมีจำนวนชายหญิงกำลังกัน ลองหวนมาดูประเทศอังกฤษ ระยะเวลา

สิบปีหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง มีจำนวนหญิงมากกว่าชายอยู่ถึงสองล้านคน ถึงกระนั้นก็ดี ระบบผัวเดียวเมียเดียวก็ยังเป็นที่ยอมรับอยู่ ถ้าใครละเมิดเข้าก็จะถือว่าเป็นคนผิดสังคม ความจริง การละเมิดในเรื่องนี้ดูจะยิ่งทวีมากขึ้น และสังคมก็จะต้องค่อยๆ ผ่อนคลายการประณามลงทุกที

เพราะฉะนั้น ถ้าเรื่องราวเกี่ยวกับบ่อเกิดและธรรมชาติของคำตัดสินทางจริยธรรมเท่าที่กล่าวมานี้เป็นจริง และถ้าหากว่าจำนวนหญิงเกินจำนวนชายมากขึ้นไปเรื่อยๆ เราก็คาดได้ว่าระบบผัวเดียวเมียเดียวจะเคร่งครัดอยู่ไม่ได้นาน ความรู้สึกทางจริยธรรมก็คงจะต้องเปลี่ยนตามไปด้วย ในเวลานั้นเศรษฐกิจที่มีภรรยา ๒ คนในนครลอนดอน คงจะไม่เดือดร้อนจนวุ่นวายมากไปกว่าชายในเมืองเมกกะ หรือแบกแดด ในปัจจุบันนี้มีข้ออ้างสังเกตว่า สตรีออกทำงานหาเลี้ยงชีพได้เองมากขึ้น การหย่าร้างจึงเป็นเรื่องทำได้ง่าย และความจริงก็หย่ากันมากขึ้น และถูกดำเนินน้อยลงกว่าสมัยเมื่อสตรีต้องอาศัยบุรุษในการหาเลี้ยงชีพ ในประเทศเยอรมนี แม้ที่มีลูกนอกสมรส กลับได้รับเบี้ยหวัดเสียด้วยแทนที่จะถูกประณาม เพราะรัฐต้องการให้มีเด็กเกิดมาก ๆ

เหตุผลว่าทำไมจึงมีความซัดต่าง ๆ กันในเรื่องจริยธรรม

ตัวอย่างต่างๆ ที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์ข้างต้นนี้ สรุปได้เป็นความเดียวกันว่า การซัดต่างทางศีลธรรมของเราไม่เกี่ยวกับค่าของ “วัตถุ” ที่เราซัดต่าง ไม่ว่า “วัตถุ” นั้นจะเป็นอุปนิสัยบุคคล กระแสแห่งความประพฤติของแต่ละคน หรือว่าจะจะเป็นประมวลกฎหมาย บทบัญญัติใดๆ ก็ตามที่ เหตุผลก็คือว่า ตามนัยแห่งทัศนคติอันนี้ “สิ่งต่างๆ ย่อมไม่มีลักษณะ หรือค่าทางจริยธรรมอยู่ในตัวเอง เพราะฉะนั้นความคิดเห็นหรือความรู้สึกใดๆ ทางจริยธรรมจึงเป็นเพียงการแสดง

ออกของความปรารถนาของตัวผู้ชี้ขาด หรือของสังคม ซึ่งต้องการ
อย่างนั้น อย่างนี้ เท่านั้น การแสดงออกนั้นได้เกี่ยวเนื่องกับความเป็น
จริงในธรรมชาติของ “วัตถุ” นั้นไม่ แต่เป็นเพียงชี้บ่งให้เห็นสภาพ
ความต้องการของผู้แสดงความคิดเห็นนั้นต่างหาก เพราะฉะนั้น
ความคิดเห็นดังกล่าวจึงไม่ได้บอกความจริงอะไรมากไปกว่าที่นักสุบ
บุหรือคิดว่าพรมปูพื้นชอบเก็บหญ้า หรือที่ชาวประมงคิดว่าปลาจะมีเลือด
เย็น จึงไม่จับเมื่อคอกหอยถูกเบ็ดเกี่ยว พุดให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือว่า
“ชอบอย่างไรก็ทำอย่างนั้น”

อาศัยความเป็นจริงดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐาน เราจึงสามารถเข้าใจได้
ว่าทำไมจึงมีความคิดเห็นต่าง ๆ กันในเรื่องจริยธรรม มิฉะนั้นแล้ว
ก็เป็นปัญหน่าปวดศีรษะทีเดียว ลองคิดดูแค่นี้ก็พอ สมมติว่า ก. มี
ลักษณะจริยธรรม ข. อันเป็นลักษณะประจำตัวของเขา โดยธรรมชาติ
เมื่อเป็นเช่นนี้ ใคร ๆ ที่มีสติสัมปชัญญะ ย่อมจะต้องยอมรับง่าย ๆ ว่า
ก. มีลักษณะ ข. ไม่น่าเลยที่จะมีความคิดเห็นแตกแยกกันอย่างกว้าง
ขวางเพียงในปัญหาว่า ก. มีลักษณะ ข. หรือไม่ แต่เรื่องไม่น่าเป็นไปได้
ก็เป็นไปแล้ว ดังกล่าว และก็ไม่น่าเป็นไปได้เหมือนกันว่า ทำไมจึง
มีผู้พยายามจะเอาลักษณะ ข. ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของ ก. ไปยกให้
ค. จ. ฯลฯ ซึ่งมีอุปนิสัยลักษณะ และการกระทำแตกต่างกันอย่างกว้าง
ขวาง ทั้งในเรื่องอายุ เวลา สถานที่ และชั้นวรรณะ เมื่อเป็นเช่นนี้
จะใช้หลักตัดสินอันเดียวกันได้อย่างไร เช่น คนที่เกิดเป็นชาวลอนดอน
ในปี ค.ศ. ๑๙๑๘ ย่อมจะถือว่ามีพระเป็นเจ้าองค์เดียว พระเยซูคริสต์
เป็นพระบุตร เขาจะมีภรรยาได้เพียงคนเดียว การลงทุนของเอกชน
เป็นเรื่องควรสนับสนุน กรรมสิทธิ์ส่วนตัวเป็นเรื่องต้องเคารพ และ
พวกเยอรมันเป็นอมนุษย์ คนที่เกิดเป็นชาวแบกแดดย่อมจะถือว่ามีพระ
เป็นเจ้าองค์เดียว พระมะหะหมัดเป็นผู้แทนของพระองค์ ชายคน

หนึ่งจะมีภรรยาที่คนก็ได้ ถ้ามีเงินพอเลี้ยงดู คนที่เกิดเป็นชาวโมสโก
ย่อมจะถือว่าการลงทุนของเอกชนเป็นเรื่องล้าสมัย กรรมสิทธิ์เป็นเรื่อง
ขัดต่อสังคม ชาวเยอรมันน่าจะคบค้าได้แค่ ค.ศ. ๑๙๑๔ เลยนั่นไปก็
เป็นพวกสารเลวดี ๆ นี้เอง ข้าพเจ้าขอยกข้อความของท่านผู้มีน้ำหนัก
ในเรื่องจริยศาสตร์ คือ ท่านบาทหลวงรัชเดลมาประกอบคำอธิบาย
สักเล็กน้อย ท่านว่า “ความชั่วหรืออาชญากรรมแทบจะทุกอย่าง (ตาม
มาตรฐานการตัดสินของเราสมัยนี้) มักจะเคยได้รับยกย่อง ไม่สม้ยใด
ก็สมัยหนึ่ง ว่าเป็นหน้าที่อันพึงปฏิบัติทางจริยธรรมหรือทางศาสนา เช่น
การขโมย ถือว่าเป็นความเก่งกล้าสามารถสำหรับเด็กหนุ่มชาวสปาร์ตา
และพวกทาสในอินเดีย ในโลกสมัยโบราณ การเป็นโจรสลัดที่ทั้งปล้น
ทั้งฆ่า เคยเป็นอาชีพมีเกียรติ ชาวคริสต์สมัยกลางถือว่าการเคี้ยวไข่มุ
เช่นฆ่า ผู้ที่เชื่อถือผิดกับตน เป็นกิจอันวิเศษสุดที่พึงกระทำ ฯลฯ”

ก็เมื่อเห็นอยู่แจ่มแจ้งเช่นนี้ว่า มีทัศนคติผิดเพี้ยนแตกต่างกันราวฟ้า
กับดิน ในเรื่องจริยธรรมข้อเดียวกันเช่นนี้ จะหาคำอธิบายประการ
ใดดีไปกว่าถือเสียว่า บุคคลหรือหมู่คณะที่มีความต้องการ และตก
อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กัน ย่อมจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป
และตีค่าทางจริยธรรมผิดเพี้ยนกันไป เพราะฉะนั้น ตามมติของพวก
ถือลัทธิอดันย์ ก. ย่อมจะไม่สามารถมีลักษณะ ข. ได้จริงๆ ในตัวเอง
แต่ทว่าเราถือว่า ก. มีลักษณะ ข. ก็เพราะมีความต้องการ ความปรารถ
นา ธรรมเนียมประเพณี หรือการตั้งหน้าเอาเปรียบ เหล่านี้บังคับให้
เป็นไป และถ้าสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ต่างออกไป ความคิดเห็นทาง
จริยธรรมก็จะกำหนดลักษณะอื่นๆ ให้กับ ก. ได้ต่างๆ นานา

ทฤษฎีอดันย์เป็นทฤษฎีนิยมในสมัยนี้

แม้ว่าจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันมากมายในระบบนี้ แต่ทั้งหมด

ก็เห็นร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ทุกความเห็นใช้สามัญสำนึกในการอธิบายศีลธรรมเช่นเดียวกับที่ใช้อธิบายโลกรอบๆ ตัวเรา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พวกนี้ไม่ยอมรับว่ามีสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากสภาวะธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อโลกแห่งความเป็นอยู่ของเรา เมื่อจะอธิบายปรากฏการณ์ในธรรมชาติ พวกเขาจะถือเสียว่ามีแต่เหตุที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติเท่านั้นที่จะอธิบายได้

เท่าที่กล่าวมานี้ ข้าพเจ้ามิได้หมายความว่า สามัญชนทุกวันนี้ไม่เชื่อว่ามีค่าทางศีลธรรมจริง ตรงกันข้าม เขายังถือว่า ก. เป็นคนเลว ใช้การไม่ได้ ข. เป็นเพื่อนที่ดี ยังเป็นคำพูดที่มีความหมายอยู่ และคำพูดที่ว่าเรื่องนี้เป็นหน้าที่ที่ต้องการกระทำ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ก็ยังเป็นคำพูดที่ผู้พูดรู้สึกจริง ๆ กล่าวคือ คนส่วนมากอยู่ในสมัยของเรานี้ยังมีความรู้สึกทางจริยธรรมด้วยใจซื่อตรงอย่างไม่ต้องสงสัย แต่เขาจะไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายข้างบนที่ว่า ความรู้สึกทางจริยธรรมมีบ่อเกิดมาจากเหตุการณ์ที่ปรากฏในสังคมอันเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หากได้มีหลักเกณฑ์อะไรทางจริยธรรมมาแต่ต้นไม่ว่าแต่ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนส่วนมากไม่รู้จักวิเคราะห์ประสบการณ์ เห็นอย่างไรก็เชื่อไปตามนั้นอย่างผิวเผิน

ที่พูดอย่างนี้ ข้าพเจ้าหมายความว่า ลัทธิสภาวะนัย และลัทธิอัตนัย ซึมซาบอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของคนสมัยนี้ อันเป็นสมัยซึ่งวิทยาศาสตร์ได้บันดาลสิ่งต่างๆ ให้คนส่วนใหญ่เมื่อเริ่มศึกษาเรื่องเหล่านี้ มักจะคล้อยตามคำอธิบายแบบ สภาวะนัย และ อัตนัย การอธิบายแบบนี้ถือว่า ความผิดชอบชั่วดีที่ประสบมานั้น ถ้ามองอย่างผิวเผินก็อาจเข้าใจผิดได้ง่าย (มีเรื่องแปลกที่นำคิด คือ มีลัทธิปรัชญาลัทธิหนึ่งเรียกว่า จิตวาทแบบอัตนัย (Subjective Idealism) ซึ่งถือว่า คำพูดว่า

“สิ่งนี้แดง” มีค่าเท่ากับ “สิ่งนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกแดงขึ้นในตัวฉัน”
ลัทธินี้มักจะไม่มีใครเห็นด้วย แต่ในเวลาเดียวกัน ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับ
ลัทธินี้ก็กลับไปยอมรับลัทธิของตนัยในเรื่องจริยธรรมซึ่งถือว่า “สิ่งนี้ดี” มี
ค่าเท่ากับ สิ่งนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเห็นด้วยขึ้นในตัวฉัน)

มีหลายคนที่สนใจศึกษาปรัชญา แต่ก็ไม่เคยไปพ้นระดับการอธิบาย
แบบนี้ และพวกเขาก็พอใจกับวิธีการของตนจนถึงวาระสุดท้ายแห่ง
ชีวิต โดยหลงใช้วิธีคิดแบบสามัญสำนึกและคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์
อย่างเคยชิน เลยไม่คิดที่จะหาความเป็นจริงอย่างอื่นนอกเหนือไปจาก
โลกที่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ตัว วิทยาศาสตร์พอใจอยู่เพียงกับโลกของสสาร
ที่อยู่ในสภาพเคลื่อนไหวฉับไฉน จริยศาสตร์แบบอัตนัยก็พอใจอยู่เพียง
กับโลกแห่งความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ อันประกอบด้วยกระแสความ
ปรารถนา ความกระตุน และปรากฏการณ์ที่รับรู้ทางจิตวิทยาฉับนั้น
วิทยาศาสตร์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับความเป็นจริงที่ไม่มีตัวตนฉับไฉน จริยศาสตร์
แบบอัตนัยก็ไม่ยุ่งเกี่ยวกับความเป็นจริงทางจริยธรรมฉับนั้น แต่ทว่า
ความเป็นจริงที่ไม่มีตัวตนนั้นเองเป็นรากฐาน และให้คำอธิบายแก่
ปรากฏการณ์ของโลกแห่งสสารที่กำลังเคลื่อนไหว และความเป็นจริง
ทางจริยธรรมก็เป็นรากฐานอธิบายความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องผิดชอบชั่ว
ดีของมนุษย์ จึงไม่สมควรละเว้นเลยทั้งสองเรื่อง ขอเชิญอ่านต่อไป
อีกสักหน่อย เพื่อดูว่าเราจะคัดค้านความเข้าใจผิดดังกล่าวนี้ได้แค่ไหน

๒. ทฤษฎีปรนัยในจริยศาสตร์

ก) วิจารณ์ลัทธิอัตนัยและสภาวะนัย

เหตุผลที่จะคัดค้านความคิดเห็นข้างต้นนี้มีมากมาย ในที่นี้จะขอ
ยกมาเพียง ๕ ข้อ และเนื่องจากหน้ากระดาษจำกัด จะขอกล่าวเพียง

ย่อๆ เท่านั้น คือ

(๑) สิ่งที่ชอบธรรมต่างกับสิ่งที่ไม่ชอบธรรม

การที่พวกอันธพาลอ้างว่ามีความแตกต่างกันมากมาย เกี่ยวกับความคิดเห็นทางจริยธรรมนั้น หาได้พิสูจน์สิ่งที่ต้องการพิสูจน์ไม่ เหตุผลที่ยกมาอ้างนั้นอาจจะพิสูจน์ได้เพียงว่า ความคิดของคนเราในเรื่องผิดเรื่องถูก ผิดแหมกกันไปตามๆ นานา และก็ยังพิสูจน์ด้วยว่า ความคิดเหล่านี้ได้รับอิทธิพลหลายด้าน เช่น ปัญหาส่วนตัว ปัญหาสังคม และปัญหาเศรษฐกิจ แต่เรื่องสำคัญที่ลัทธินี้มีได้พิสูจน์ก็คือ ตัว “ผิด” และ “ถูก” นี้ ถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ จริงหรือ ข้าพเจ้าขอยกอุทาหรณ์มาชี้แจงให้เห็นง่ายๆ สมมติว่ามีชายสองคนเข้ามาในห้องเดียวกัน คนหนึ่งเพิ่งออกมาจากห้องเย็น ส่วนอีกคนหนึ่งมาจากห้องเครื่องซึ่งร้อนอบอ้าว ชายคนที่สามซึ่งนั่งอยู่ในห้องนั้นมาก่อน บอกให้ผู้มาใหม่ทั้งสองลองเดาดูว่าห้องนั้นมีอุณหภูมิสูงเท่าไร คนแรกจะเดาว่า ๗๕° ฟาเรนไฮต์ คนที่สองคงจะเดาว่า ๗๐° เท่านั้น จะเห็นได้ว่าสภาพส่วนตัวของแต่ละคนทำให้การเดาเอนเอียงไปตามความรู้สึกของตน แต่ละคนจะบอกเพียงความเห็นตามความรู้สึกเฉพาะตัว แต่หาได้บอกไม่ว่าอุณหภูมิที่แท้จริงของห้องโดยไม่มีปัญหาส่วนตัวของใครเข้ามาพัวพัน เป็นกึ่งอศำกันแน่ อุณหภูมินี้แหละที่เราต้องการทราบ เราต้องการทราบอุณหภูมิโดยแท้จริง ซึ่งไม่ขึ้นต่อความรู้สึกหรือความเห็นของใครทั้งนั้น ในเรื่องความร้อนนั้นไม่ยาก เพราะเรามีเครื่องวัดอุณหภูมิ ซึ่งเรายอมรับร่วมกันทุกคนว่าบอกอุณหภูมิโดยไม่เข้าใครออกใคร ดูเครื่องวัดอุณหภูมิปราดเดียว ก็รู้ว่าใครถูกใครผิด ใครเกินใครขาด ใครผิดมากผิดน้อย

ในเรื่องผิดถูกชั่วดีก็เช่นเดียวกัน จริงอยู่ตามหลักฐานทางประวัติ

ศาสตร์ เราทราบดีว่ามีความคิดเห็นผิดแผกกันไปต่าง ๆ มากมาย แต่จะลงความเห็นเอาง่าย ๆ ไม่ได้ว่า เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่มีหลักเกณฑ์ตัดสินได้เด็ดขาด หรือจะคิดว่าไม่มีใครถูกมากถูกน้อยกว่ากันก็ไม่ได้เช่นกัน อาจจะมีผู้แย้งว่าสองเรื่องนี้ไม่เหมือนกัน ยกมาเป็นอุทาหรณ์พิสูจน์แทนกันไม่ได้ เพราะในเรื่องอุณภูมิ เรามีเครื่องมือวัด ทุกๆ คนยอมรับว่าเครื่องมือวัดอุณภูมิได้อย่างแน่นอนเด็ดขาด แต่ในเรื่องจริยธรรม เราหาเครื่องมือวัดได้แน่นอนเช่นนั้นไม่ ข้าพเจ้าขอค้านว่า เมื่อไม่มีเครื่องมือวัดว่าอะไรถูกต้องจริง ๆ และในเรื่องจริยธรรม ก็จะมีที่กักตัวเองง่าย ๆ ว่าความถูกต้องจริง ๆ ไม่มีนั้น ออกจะเป็นการสรุปเร็วเกินไป

อันที่จริงมีกฎเกณฑ์บางประการ ซึ่งผู้มีสติสัมปชัญญะทุกคนย่อมจะลงความเห็นสอดคล้องเป็นเสียงเดียวกัน ดังเช่นใจคอโอบอ้อมอารี ย่อมดีกว่าใจคอโหดเหี้ยม ใจซื่อดีกว่าใจคด ถือความสัตย์ดีกว่าถือความเท็จ จริงอยู่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันบ้างในเรื่องการนำหลักเกณฑ์เหล่านี้ไปใช้ในกรณีปลีกย่อย ควรสังเกตไว้ด้วยว่า ศาสนาใหญ่ ๆ ทุกศาสนา ยังมีประสบการณ์ทางจิตใจมากขึ้นเพียงไร ก็ยังมี ความโน้มเอียงที่จะเห็นพ้องต้องกันมากขึ้นเท่านั้น พิธีกรรมของพวกอัสเตก (Aztecs) และพวกดรูอิด (Druids) อาจจะแตกต่างกันไปราวฟ้ากับดิน แต่ขอให้ดูว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าและของเล่าจื้อ เรื่องให้อาชนะอธรรมด้วยธรรม ซึ่งไม่ต่างอะไรกับคำสอนของพระเยซูเลย ความรู้สึกเรื่องจริยธรรมของคนเราจะเปรียบก็เหมือนกับปี่รามิด ซึ่งเริ่มต้นที่ฐานห่างกันคนละมุมโลก ยิ่งสูงขึ้นไปก็ยิ่งเข้าใกล้กันเข้าไปทุกที

ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การขัดขวางทางจริยธรรมเป็นอันด้นเสียหมด

ข้าพเจ้าต้องการเพียงชี้ให้เห็นว่า ข้ออ้างที่ต้องการจะพิสูจน์ว่าความคิดเห็นทางจริยธรรมเป็นเรื่องอติถันยัทั้งนั้น เป็นเรื่องเหลวไหล ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจจะพิสูจน์ว่าจะไรถูกต้อง แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่า “สิ่งที่ดี” กับ “สิ่งที่เราคิดว่าดี” นั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งเดียวกันเสมอไป

(๒) การอ้างต้นกำเนิดเป็นข้อพิสูจน์

เหตุผลของพวกอติถันยัมีอยู่ประการหนึ่ง ที่อาศัยข้อพิสูจน์จากต้นกำเนิด พวกเขาจึงถือว่าหลักจริยธรรมมีบ่อเกิดมาจากเหตุการณ์ธรรมดา ซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม ความคิดเห็นของคนเราเกี่ยวกับเรื่องผิดถูกชั่วดี มีวิวัฒนาการมาเป็นชั้นๆ ชั้นเดิมก็เป็นเพียงข้อห้ามแบบเรื่อง “ถือ” หรือเป็นพิธีกรรมประจำเผ่าอะไรสักอย่างหนึ่ง พวกเขาจะพูดในทำนองว่า “ทำอย่างนี้ ฉันคิดว่าถูกต้องในขณะนี้ ก็เพราะว่าหลายศตวรรษมาแล้วมีอะไรที่คล้ายๆ กันอย่างนี้ และบรรพบุรุษของฉันเห็นว่าทำอย่างนี้แล้วได้ประโยชน์ ก็เลยถือเป็นแบบอย่างมาเรื่อยๆ จนทุกวันนี้” ข้อพิสูจน์ทำนองนี้ยังใช้สำหรับอธิบายบ่อเกิดของมโนธรรมอีกด้วย

เราลองมาสมมติดูชั่วคราวว่า จริยธรรมมีวิวัฒนาการมาจากบ่อเกิดที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรมจริงอย่างพวกอติถันยัว่า ที่นี้ปัญหาที่มีขึ้นมาว่าทำไมจริยธรรมในขณะนี้จึงไม่สูงกว่าจริยธรรมสมัยกระโน้น เพราะถ้าเราจับคำ “วิวัฒนาการ” มาพิจารณาความหมายอันแท้จริงแล้ว สิ่งมีวิวัฒนาการย่อมจะต้องดีกว่าตอนเริ่มแรก ดังเช่นต้นมะม่วงต้องมีอะไรดีกว่าเมล็ดมะม่วง สมอของนายไอน์สไตน์ย่อมจะต้องมีอะไรดีกว่าของเด็กชายไอน์สไตน์ นักบุญที่มีอำนาจจิตสูงย่อมจะต้องมีอะไรดีกว่าคนป่าที่มีแต่ความกลัวสิ่งไร้สาระ ยิ่งกว่านั้นที่ว่า “ดีกว่า” นั้นยังหมายถึงว่ามีเปลี่ยนแปลงสภาพอีกด้วย เช่น เมื่อออกซิเจนกับ

ไฮโดรเจนรวมตัวกัน เกิดวิวัฒนาการได้ผลลัพธ์เป็นน้ำ ซึ่งไม่ใช่ทั้ง ออกซิเจนและไฮโดรเจน แล้วยังมีคุณภาพ เช่น ความชื้น ซึ่งไม่มีใน ธาตุทั้งสอง หรือจะดูตัวอย่างในคณิตศาสตร์บ้างก็ได้ ใครๆ ก็ทราบ ดีว่าพวกคนป่าดั่งเดิมรู้จักนับได้เพียงถึง ๕ คือ เท่ากับจำนวนนิ้วมือ บนมือเดียว แต่แล้วการที่เกิดมีสูตรคูณขึ้นได้สลับซับซ้อน ก็ไม่ใช่สิ่ง เหลือเชื่อสำหรับมนุษย์

อาจจะมึผู้ต้องการทราบรายละเอียดเรื่องวิวัฒนาการ ว่าทำไมจึง ต้องเปลี่ยนสภาพผิดแผกไปจากเดิม เพื่อจะเข้าใจได้ดี ต้องมอง ไปถึงปลายทางของวิวัฒนาการอันเป็นจุดหมายของสิ่งวิวัฒนาการนั้น ปลายทางอาจจะเป็นการบรรลุถึงสภาพสมบูรณ์สุดยอด เช่น ผลไม้ที่สุก งาม ต้นไม้ที่เติบโตเต็มที่ หรืออาจจะเป็นสิ่งภายนอก เช่น อุดมการ ซึ่งความคึกคึกมนุษย์ มีความคิดมุ่งหวังจะเข้าถึง พวกกรีกเรียกว่าเป็น “ลักษณะประเสริฐ” ของจิตที่กำลังวิวัฒนาการ ถ้าเราถือตามนี้ เราก็จะ กล่าวได้เช่นเดียวกับเพลโตและอริสโตเติล ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะนับว่า สมบูรณ์ได้ ก็ต้องบรรลุถึงจุดยอดของวิวัฒนาการ กล่าวคือบรรลุถึง “ลักษณะประเสริฐ” ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการเจริญเติบโตของมนุษย์ สมมติว่าข้าพเจ้ามาจากโลกพระอังการ ข้าพเจ้าขอดูตัวอย่างมนุษย์สัก คนหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบกิตติศัพท์ว่าอาศัยอยู่บนโลกมนุษย์ ข้าพเจ้า ควรจะดูใครเป็นตัวอย่าง ดูทารกในครรภ์หรือ คงมิใช่ตัวอย่างมนุษย์ เป็นแน่ ทารกเพิ่งเกิดก็ไม่ใช่ เด็กก็ไม่ใช่ แม้คนหนุ่มก็ยังไม่ใช่อยู่ดี ทำไมหรือ ก็เพราะว่ามนุษย์ที่อ้างมานี้ยังไม่เป็นมนุษย์เต็มตัว ยังไม่มี ลักษณะครบถ้วนแห่งมนุษย์สมบูรณ์ ยังไม่วิวัฒนาการลักษณะความ เป็นมนุษย์ครบถ้วนทุกแห่งทุกมุม เพราะฉะนั้น เพื่อจะให้ข้าพเจ้าเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่ามนุษย์เป็นเช่นไร ข้าพเจ้าจำต้องได้เห็นตัวอย่าง มนุษย์ที่อยู่ในสภาพสุดยอดแห่งพลังและความสามารถทุกอย่าง เท่าที่

ธรรมชาติมนุษย์จะยอมให้พัฒนาไปได้ สำหรับปัญหาเรื่องนี้ จะเลือกเอาชั้นความเจริญแค่ไหนก็ได้ ขอแต่ให้มีวิวัฒนาการของมนุษย์ตัวอย่างในระดับสมบูรณ์เต็มขั้นที่ต้องการก็แล้วกัน เพราะไม่ว่าเราจะเลือกชั้นไหน เราต้องได้ระดับสมบูรณ์ จึงจะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีแต่มนุษย์ในระดับสมบูรณ์เท่านั้นที่จะใช้เป็นตัวอย่างมนุษย์ได้ ที่กล่าวมานี้หมายความว่าอะไร ก็หมายความว่าในตัวมนุษย์ที่พัฒนาถึงระดับสมบูรณ์ ย่อมจะมีอะไรดีกว่าทารกที่ว่า “ดีกว่า” นั่นคืออะไร จะเข้าใจได้ เราต้องรู้จักหมายปลายทางของสิ่งนั้น ๆ ว่า วิวัฒนาการไปได้ถึงไหน แม้ว่าวิวัฒนาการระดับสมบูรณ์ไม่มีวันจะบรรลุถึงได้เลยก็ตาม อาศัยความใกล้เคียง เราก็พอจะเข้าใจถึงลักษณะของสิ่งเหล่านั้นได้อย่างดี

ข้อสรุปนี้อาจจะใช้ได้ในเรื่องวิวัฒนาการของมโนธรรม กล่าวคือการพิสูจน์ว่ามโนธรรมของมนุษย์มีบ่อเกิดมาจากเรื่องสามัญ ไม่เกี่ยวกับจริยธรรม หรือคลี่คลายมาจากความรู้สึก หรือการกระตุ้นที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรมเลยนั้น หาได้เป็นข้อพิสูจน์ไม่ ว่าไม่มีอะไรอื่นอีกแล้ว นอกจากความรู้สึกและแรงกระตุ้นนี้ ถ้าจะพดกันตามจริงแล้ว สิ่งที่เกิดจากลักษณะที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรม อาจจะวิวัฒนาการมาเป็นจริยธรรมอย่างแท้จริงในขณะนั้นก็ได้

๓. ความแตกต่างระหว่าง“ชอบธรรม”และ“นำพึงพอใจ”

ถ้าเราจะไม่ยอมรับความเห็นที่ว่า ความสำนึกทางจริยธรรมของเราพัฒนามาจากบ่อเกิดอันไม่เกี่ยวกับจริยธรรม เราจะถือว่าบ่อเกิดมาจากไหนกันเล่า อาจเป็นไปได้กระมังว่าการที่เรายอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดีหรือไม่นั้น อยู่ที่ผลประโยชน์ที่ได้รับ ตามหลักการของเรื่องที่เรากำลังพิจารณากันอยู่นี้ จะเห็นว่าการที่ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับการกระทำ

“นี้” ก็เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นทางได้เปรียบของข้าพเจ้าในที่สุด หรือเพราะว่านำความพอใจมาให้ข้าพเจ้า อันว่าการได้เปรียบหรือความพึงพอใจ เมื่อวิเคราะห์த்துให้ดีแล้ว ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลองใคร่ครวญกันดูสักหน่อย เราว่า “อย่างนี้ได้เปรียบ” หมายความว่าอะไรแน่ละ ต้องหมายความว่าเราได้เงินหรือได้อำนาจมากขึ้น ต้องการเงินไปทำไมเล่า ก็เพราะเงินซื้อได้สารพัดนะซี แซมเปญเอย รถเบ็นซ์เอย แซมเปญมีประโยชน์อะไรหรือ ก็ดีมีแล้วมันรู้สึกเคลิบเคลิ้มนะซี แล้วก็รถเบ็นซ์เล่า เอาไปทำไม ก็จะได้นั่งสบาย (ความรู้สึกพึงพอใจ) ทั้งยังออกหน้าออกตาได้อีกด้วย (อารมณ์อันพึงพอใจ) นอกจากนั้นยังเดินทางได้รวดเร็วทันใจ งานคล่องขึ้น เงินก็มากขึ้น ใช้จ่ายสะดวกขึ้น จึงรู้สึกพึงพอใจ หรือมิฉะนั้นก็ทำให้ตัวเองรู้สึกเชื่องขึ้น จะอยากเชื่องไปทำไม ก็เพราะว่าเชื่องแล้วรู้สึกพึงพอใจอยู่ในตัว หรือเพราะว่าสามารถจะสั่งคนอื่นได้ ให้คนอื่นต้องทำตามความต้องการของเรา การสั่งหรือการบังคับนี่ก็เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้สึกอันเป็นที่น่าพึงพอใจนั่นเอง

เพราะฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดแล้ว การได้เปรียบก็ลงเอย ที่ความพึงพอใจนั่นเอง แน่นนอนละ ถ้าเราลบล้างความหมายที่มีอยู่ในจริยธรรมเสีย โดยนิยมความคิดแบบอดันย์ เราจะหนีไม่พ้นที่จะต้องยอมรับว่า มนุษย์ทำกิจกรรมอะไรทุกอย่าง จะมีสิ่งจูงใจอยู่อย่างเดียวกัน นั่นคือ เพื่อได้รับความพึงพอใจสำหรับตัวผู้กระทำเอง มิฉะนั้นจะไม่มีวันจะทำอะไรเลย

การสรุปทำนองนี้ เรามักจะพบเห็นบ่อยๆ ว่ามีทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ที่อยู่ระบบหนึ่ง ซึ่งถือว่ามีมนุษย์มุ่งปรารถนาอยู่อย่างเดียวกัน นั่นคือ ความพอใจ ผลวิเคราะห์ดังกล่าวนี้จึงกลายเป็นรากฐานของระบบจริยธรรมที่รู้จักกันดี คือ รติวาททางจิตวิทยา

ข้าพเจ้าไม่มีหน้ากระดาษจะบรรยายเรื่องนี้มากนัก แต่จะพูดถึงเรื่องนี้อีกในตอนต่อไป

ความจริง วิถีวิเคราะห์ของข้าพเจ้าข้างบนนี้ จะนับว่าเป็นแนวทางของพวกรัตนวิภาทีได้ สมมติว่าเรายอมรับกันว่า การได้เปรียบพิจารณาดูแล้ว ก็เหลือแต่ความปรารถนาที่ผู้กระทำจะได้ความพึงพอใจเท่านั้น ฉะนั้น เราอาจจะสรุปความเห็นของพวกอตันยได้ว่า “ฉันเชื่อว่าความประพฤติในทำนองนี้ถูกต้อง และขอแสดงความเห็นพ้องด้วย เพราะไม่ว่าขณะนี้หรือในอดีต การดำเนินตามวิธีนั้นย่อมบังเกิดความพึงพอใจแก่ฉัน หรือหมู่คณะของฉันเรื่อยมา”

(๔) ไม่มีใครอธิบายความหมายของ “ถูก” และ “ควร” ได้

ความคิดเห็นที่กล่าวมานี้ จะโต้แย้งได้ไม่ยากนัก ในทางปฏิบัติเราทุกคนต่างก็รู้แล้วว่า “ถูกต้อง” กับ “ความพอใจ” เป็นคนละเรื่อง เราทุกคนเคยนึกในใจว่า “ฉันอยากทำอย่างนี้เหลือเกิน แต่ฉันควรทำอย่างนั้น จึงจะถูก” เช่น “ฉันอยากที่จะชวนเพื่อนสาวไปชมภาพยนตร์จังเลย แต่ฉันควรอยู่บ้านเพื่อดูแลแม่ผู้ชรา หรือมิฉะนั้นก็ดูหนังสือ สอบ หรือเพื่อซ่อมเครื่องใช้ในบ้าน ฯลฯ ฉันอยากจะทำอะไรโดยการค้าในตลาดมืด แต่ฉันรู้ว่าทำเช่นนั้นนั้นแสดงว่าไม่รักชาติและไม่สุจริต ฉันอยากจะทำอะไรสักอย่างเรื่องฉันฆ่าคนตายไปให้เพื่อน ซึ่งไม่มีความผิด แต่ฉันรู้ว่าการทำเช่นนั้นไม่ดี แม้ฉันจะขึ้นศาลไปก็ตามที่” ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เราทุกคนรู้ข้อแตกต่างระหว่างความต้องการ ความควรไม่ควร ความพอใจ และความถูกต้อง เป็นอย่างดี ส่วนมติซึ่งข้าพเจ้าวิจารณ์มาข้างบนนี้ ถ้าหากเป็นทฤษฎีที่ถูกต้องใช้ได้ “ความถูกต้อง” กับ “ความน่าพึงพอใจ” จึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ เพราะถ้าจะกล่าวว่า “ก. เป็นการกระทำที่ถูกต้อง” วิเคราะห์

ไปแล้วก็หมายความว่า “ก. ให้ความพอใจ” แก่ผู้กระทำ ถ้าเช่นนั้นแล้ว จะต้องมีความว่า “ถูกต้อง” ไว้ใช้ทำไมให้ยุ่งยาก และเมื่อใช้แล้วใครๆ ก็เข้าใจไปว่าตรงกันข้ามกับ “ความพอใจส่วนตัว” หรือ “ความเห็นแก่ตัว” เสียด้วย เป็นไปได้อย่างไรที่ของเหมือนกัน แต่ใครๆ กลับเข้าใจไปว่าตรงกันข้าม (เมื่อ ก. ต่างกับ ข. ก็หมายความว่า ก. และ ข. มีความแตกต่างกัน ไม่มีใครกล่าวบอกว่า ก. ต่างกับ ก. เพราะนั่นเป็นการต่างกับตัวของตัวเอง)

นักอรรถนัยมักชอบอ้างว่าต้องแยกความแตกต่างระหว่างความพอใจชั่วคราว ส่วนตัวฉับกับการได้เปรียบระยะยาวของหมู่คณะ เช่น ความกล้าหาญอาจจะบันดาลความเจ็บปวดชั่วคราวแก่ผู้กล้าหาญ แต่หมู่คณะได้รับผลประโยชน์ถาวร เพราะความปลอดภัยของหมู่คณะขึ้นกับความกล้าหาญของพลเมืองของตน และความปลอดภัยนี้เอง ในที่สุดก็นำความพอใจมาให้แก่หมู่คณะ และผลสุดท้ายความพอใจนั้นก็ตกแก่ผู้กล้าหาญ ซึ่งเป็นสมาชิกของหมู่คณะนั้นๆ เพราะเหตุนี้เองหมู่คณะจึงสรรเสริญความกล้าหาญ ว่าเป็นสิ่งดี และประณามความขลาดว่าเป็นนิสัยเลวทราม

เหตุผลที่อ้างมานี้หากันระบบอรรถนัยไว้ได้ไม่ ข้าพเจ้าได้วิเคราะห์เรื่องนี้มาแล้ว จึงไม่ขอซ้ำอีก แต่จะขอชี้แจงสักเล็กน้อย เกี่ยวกับข้อที่แยกความพอใจส่วนตัวชั่วคราวออกจากผลดีถาวรของหมู่คณะ เพราะเห็นว่าเหตุผลไม่พอใจให้เชื่อถือได้

ถ้าจะถามว่า ผลดีถาวรของหมู่คณะนั้นคืออะไร ตามความหมายของประโยค เราอาจจะตีความได้เป็น ๒ แห่ง คือ

- (๑) ผู้กล้าหาญอาจยินยอมเสียสละเพื่อผู้อื่นด้วยได้ หรือ
- (๒) คิดว่าในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่คณะ เขาเข้าใจว่า

ความกล้าหาญของเขาจะช่วยให้หมู่คณะของเขาปลอดภัย และเจริญรุ่งเรือง แล้วเขาเองก็จะได้รับความพอใจ เช่น มีชื่อเสียง ได้บ้านญาติ และเหรียญกล้าหาญ เป็นต้น

ถ้าตีความหมายข้อ (๑) ก็หมายความว่า คนผู้นั้นได้รับอิทธิพลมาจากการใคร่ครวญตามหลักจริยธรรม โดยมีได้หวังความพึงพอใจเลย ถ้าตีความหมายตามข้อ (๒) ก็หมายความว่าเมื่อชายคนหนึ่งตกอยู่ในเหตุการณ์คับขัน เขาจะต้องเลือกระหว่างความพอใจชั่วคราวหรือถาวร ถ้าจะต้องตัดสินใจระหว่างความพอใจสองอย่างเท่านี้ ทำไมเราจึงไม่พูดกันอย่างนี้ตรงๆ จะต้องไปคิดหาคำอื่นที่ไม่มีมีความหมายอะไรมาพูดให้ยุ่งยาก ทำไมจะต้องร่นหาความหมายทางจริยธรรม ทำไมจะต้องใช้คำว่า “ถูกต้อง” ในเมื่อต้องการจะพูดว่า “ความพอใจถาวร” ทำไมไม่พูดตรงๆ กับผู้ที่เราจะเตือนให้กล้าหาญว่า “ถ้าท่านเห็นหน้าที่ ท่านอาจจะได้รับความพอใจเล็กน้อยสำหรับตัวท่านเองในขณะนี้ แต่การรับหน้าที่จะให้ความพอใจมากกว่าแก่ท่าน และสมาชิกอื่นของหมู่คณะในที่สุด”

ปัญหาของระบบอัตโนมัติอยู่ตรงนี้ คือ ถ้าคำว่า “ถูกต้อง” ไม่มีความหมายพิเศษของมันเอง แต่สามารถแปลได้ว่า “ประโยชน์ชั่วคราว” หรือ “ประโยชน์ถาวร” แล้วคำว่า “ถูก” จะต่างกับ “พอใจ” ที่ตรงไหนมาถึงตอนนี้ ก็นับว่าเราผ่านการวิจารณ์ระบบอัตโนมัติมามากแล้ว และก็ถึงตอนที่เราจะเสนอทฤษฎีปรนัยต่อไป

ข) ความเห็นของลัทธิปรนัย

หลักของค้ำนี้ — ข้อปฏิเสธ

การเน้นเรื่องความแตกต่างระหว่าง “ถูกต้อง” หรือหน้าที่ออก

จากความพอใจ หรืออาจได้เปรียบส่วนตัว เป็นรากฐานของทฤษฎี
จริยธรรม ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางระบบหนึ่งคือระบบของค้ำท์ ใน
การวิเคราะห์ความกระตุนและความปรารถนาของมนุษย์ ค้ำท์ใช้วิธี
อัตนัยและสภานัย แต่ความจริงเขาไปไกลกว่านั้น คือ เขาเห็น
ว่าความปรารถนา และการยอมรับคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมจะถูก
กำหนดโดยพลังและปัจจัย ซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของตัวเราเอง จง
ศึกษาตัวมนุษย์ตามหลักวิชา แล้วจะเห็นว่ายากที่จะไม่เห็นคล้อย
ตามข้อสรุปของค้ำท์ เพราะวิทยาศาสตร์แต่ละแขนง ก็ดูจะมีความ
เห็นว่ามนุษย์นั้นถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายอย่าง เช่น ชีววิทยาชี้ให้เรา
เห็นว่าคนทุกคนเป็นสมาชิกของพันธุ์เดียวกัน มีความปรารถนา มี
สัญชาตญาณ และลักษณะประจำของตน มานุษยวิทยาก็ชี้ให้เห็นว่าคน
แต่ละคนเป็นสมาชิกของกลุ่มอารยธรรมเฉพาะกลุ่มหนึ่ง ๆ มีรสนิยม
ความนิยม การปักใจเชื่อและระบบคุณค่า เฉพาะของกลุ่มนั้น ๆ ยก
ตัวอย่าง ตัวข้าพเจ้าเป็นเด็กเกิดในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีความเชื่อมั่น
มีรสนิยม มีท่าที มีนิสัย มีสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ ตามลักษณะของชาว
อังกฤษชั้นกลาง ข้าพเจ้าเป็นพลเมืองของประเทศของข้าพเจ้า ซึ่ง
ขณะที่กำลังเขียนหนังสือเล่มนี้ กำลังขับเคี่ยวเอาเป็นเอาตายกับนาซี
เยอรมัน วิชาจิตวิทยาและชีววิทยา ช่วยกันพิสูจน์ว่าตัวข้าพเจ้าเป็นผล
ของปัจจัยและอิทธิพลต่าง ๆ ซึ่งกำหนดส่วนประกอบของร่างกายและ
จิตใจข้าพเจ้าขึ้นจนเป็นตัวข้าพเจ้า เช่น ข้าพเจ้าได้รับพันธุกรรมจาก
บิดาและมารดาารวมกัน กำหนดขึ้นเป็นร่างกายของข้าพเจ้า และหลาย
คนยังจะกล่าวเสริมว่า รวมทั้งจิตใจด้วย ข้าพเจ้าได้ลืมตาเห็นโลกและ
เติบโตขึ้นในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเฉพาะตัว อันประกอบด้วยครอบครัว
โรงเรียน คนรู้จัก เพื่อนฝูง ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งบางที
ตัวข้าพเจ้าเองก็แข็งข้อต่อทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้น ๆ เป็นส่วนประกอบขึ้นเป็นตัว

ข้าพเจ้า การแข่งขันเองที่ช่วยฝึกและคลี่คลายลักษณะถาวรซึ่งข้าพเจ้าพอใจเรียกว่าเป็นอุปนิสัยส่วนตัว ส่วนปัจจัยเรื่องพันธุกรรม ซึ่งข้าพเจ้าได้รับมาพร้อมกับกำเนิด ไม่เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าต้องรับผิดชอบ เช่นว่าเรื่องที่ข้าพเจ้าไม่ชอบน้ำพริก แต่กลับชอบเนย รู้สึกเวียนศีรษะเมื่อขึ้นบนที่สูง ไม่ชอบซึ่งคำกลอน แต่ถ้าเป็นคนตรีแล้วละก็ ย่อมชายตัวก็เอา ปัจจัยอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมก็เป็นเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าไม่รับผิดชอบ เพราะฉะนั้น อุปนิสัยอันเกิดจากผลของปัจจัยทั้งสอง ย่อมอยู่นอกความรับผิดชอบของข้าพเจ้าเช่นกัน และในเมื่อไม่ต้องรับผิดชอบ ก็ไม่ควรได้รับคำชมหรือคำติ ดังนั้น ถ้าหากข้าพเจ้าไม่ชอบดื่มสุรา และไม่ชอบเล่นเพื่อน ก็ไม่เป็นเรื่องน่าภูมิใจ หรือหากข้าพเจ้าเป็นคนโกรธง่าย และเห็นแก่ตัว ก็ไม่เป็นเรื่องน่ารังเกียจ เพราะทั้งดีและเลวที่มีในตัวข้าพเจ้า จะมาโทษเอาอะไรกับข้าพเจ้าได้เล่า คำอธิบายเหล่านี้ คำันท์เห็นด้วยเต็มที่ ผู้อ่านจะลองคิดก็ได้ ถ้าเราถือเสียว่า คนแต่ละคนเป็นองค์ประกอบของการชอบหรือไม่ชอบอะไรบางอย่าง ต้องการอะไรบางอย่าง ถูกกระตุ้นหรือมีрсนิยมโน้มน้าวไปยังไหนบ้าง บังคับใจเชื่อในเรื่องอะไรโดยไม่ดูเหตุผลบ้าง ก็ให้เห็นเองว่า จำต้องลงเอยแบบนั้น คือ มนุษย์นั้นเป็นแต่เพียงผลลัพธ์ของพลังและอิทธิพลซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นตัวเรา เหมือนกับต้นไม้เป็นผลลัพธ์จากธรรมชาติของเมล็ด ซึ่งให้กำเนิดลำต้นควบกับชนิดของดินซึ่งอาศัยเติบโตขึ้นมา และลักษณะเฉพาะของภูมิอากาศของถิ่นนั้น ๆ

ความหมายเฉพาะของคำว่า “ควร”

เท่าที่กล่าวมานี้ เราได้พิจารณามนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติในฐานะเสมอกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติอื่น ๆ กล่าวคือ ถือเสียว่า เป็นผลที่ถูกกำหนดโดยวัตถุดิบอันมีพันธุกรรมจากกำเนิด

และสภาพแวดล้อม แต่คำนั้นก็กล่าวว่า เรายังมองข้ามปรากฏการณ์ตามธรรมชาติอีกข้อหนึ่ง ซึ่งก็เป็นคุณลักษณะเฉพาะของมนุษย์ด้วย คุณลักษณะนี้เป็นลักษณะที่ไม่เหมือนอะไรในธรรมชาติ และเมื่อเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ ก็ย่อมทำให้มนุษย์แปลกไปจากสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติ คุณลักษณะนี้ คือ นอกจากแรงกระตุ้นและความปรารถนา ซึ่งเราใจให้ทำอย่างโน้นอย่างนี้แล้ว บางครั้งข้าพเจ้ายังรู้สึกว่ายังมีสิ่งอื่นอีกที่สะกิดใจ สิ่งนั้นบอกข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้าควรทำอย่างโน้นอย่างนี้ ดังนั้น จึงเห็นว่ามีแต่มนุษย์เราแต่พวกเดียวที่รู้จักแยก “ต้องการ” กับ “ควร” หรือแยกความต้องการจากหน้าที่

การแยกนี้หมายความว่า เมื่อเราได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของมนุษย์ อันเนื่องจากสภาพทางจิตวิทยาและชีววิทยา จากเผ่าพันธุ์ วรรณะ สภาพแวดล้อมและการอบรม เราก็อาจจะกล่าวได้ว่าใช้แล้ว เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของผู้ให้กำเนิด วงศ์ตระกูล การอบรมที่ได้รับมา และเพื่อนสารเลวที่เข้าไปคบค้าสมาคม เราก็สามารถจะเข้าใจได้ว่าตามธรรมชาติ เขาต้องประพฤติ อย่างนี้ แต่ความคิดของเราหาได้จบลงเพียงนี้ไม่ เรายังสามารถเสริมต่อไปว่าแต่อย่างไรก็ตาม เขาควรต้องประพฤติ อย่างนั้น และเมื่อเรากล่าวประโยคหลังนี้ เราก็นึกความไปในตัวว่า เขาสามารถจะทำตามที่เขาควรทำได้ เพราะถ้ากล่าวว่ ท่านควรทำอย่างนั้น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่สามารถจะทำได้ ย่อมเป็นคำพูดเหลวไหล ไม่มีใครที่ยังมีสติสัมปชัญญะจะกล่าวว่า “หินควรกลิ้งขึ้นเนินก่อนเอง” หรือ “เสือไม่ควรกินลูกเนื้อสมัน” เพราะใคร ๆ ก็รู้ยู่เต็มอกแล้วว่า ตามธรรมชาติหินต้องกลิ้งลงสู่ที่ต่ำ เสือต้องกินเนื้อ ไม่มีทางจะเป็นอย่างอื่นไปได้ กล่าวคือ เราเข้าใจได้ดีว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเป็นไปตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล่อม

เมื่อเราใช้คำว่า “ควร” กับความประพฤติของมนุษย์ เราย่อมเข้าใจ
กันอยู่เองว่า มนุษย์ต้องมีความรู้สึกว่า ตนมีหน้าที่ทางจริยธรรม และ
ยิ่งกว่านั้น เรายังเข้าใจด้วยว่าโดยที่มึความรู้สึกเช่นนั้น มนุษย์จึงมีเสรี
ภาพ กล่าวคือเป็นอิสระจากข้อกำหนดทางธรรมชาติ เราสามารถทำ
หน้าที่ของเราได้โดยเสรี ดังที่ค้ำนทก์กล่าวว่า “ควรแปลว่าสามารถ”

เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ต้องหมายความว่ามนุษย์มิใช่ปรากฏการณ์ตาม
ธรรมชาติซึ่งย่ำธรรมดา ค้ำนทก์ตั้งปัญหาถามขึ้นว่า มนุษย์ได้ความคิด
ค้ำนทก์เรื่องควรไม่ควรมาจากไหน คำตอบที่พยายามจะบอกว่ามีต้น
กำเนิดมาโดยไม่เกี่ยวกับศีลธรรมนั้น ข้าพเจ้าก็ได้บรรยายมาแล้วข้าง
ต้น พร้อมทั้งยกตัวอย่างด้วย ในตอนที่กล่าวถึงจริยธรรมของลัทธินี้
อตันย ฌ ที่นี้จะขอสรุปเป็นข้อสั้น ๆ ดังนี้

(๑) คนเราได้เคยกระทำบางอย่างมาในอดีต

(๒) เขาได้ค้นพบว่าการกระทำนั้นๆ ไม่ให้ผลอันพึงปรารถนา ไม่
ว่าจะในทางส่วนตัวหรือทางสังคม

ถ้าเป็นทางสังคม ก็ย่อมพาดพิงถึงตัวบุคคล เพราะหมู่คณะย่อม
จะลงโทษผู้ทำความเสียหายแก่หมู่คณะด้วย

(๓) เพราะฉะนั้น บรรพบุรุษของเรา เมื่อกระทำกิจกรรมดังกล่าว
ย่อมรู้สึกหวาดเสียว กลัวจะถูกจับได้ และถูกลงโทษ

(๔) ลูกหลานต่อมายังคงรักษาความรู้สึกนี้ไว้ แต่ลืมสาเหตุดั้งเดิม
ของบรรพบุรุษเสียแล้ว

(๕) เพราะฉะนั้น ลูกหลานจึงได้รับความรู้สึกตกทอดมาว่า การ
กระทำบางอย่างผิด ไม่ควรกระทำ เพราะว่าผิด

ข้าพเจ้าได้แถลงข้อโต้แย้งความเห็นนี้มาบ้างแล้ว ข้อสำคัญก็คือ

ว่าทัศนียภาพไม่ได้พิสูจน์ให้เห็นจริงว่าทำไมความรู้สึก “ไม่ควรถูก” จึงมีอยู่เฉพาะในหมู่มนุษย์เท่านั้น และทำไมมีแต่มนุษย์เท่านั้นที่รู้สึกว่ามีผิดมีถูก ถ้าทฤษฎีอัตนัยถูกต้อง ก็จะต้องรู้ว่าอะไรคือข้อแตกต่างระหว่างความพอใจระยะสั้นและความพอใจระยะยาว เช่น อาจจะมีชายคนหนึ่งคิดอย่างนี้ “ฉันต้องการจะร่วมกามรสกับหญิงคนนี้ได้ยวนี้ เพราะฉันอยากจะทำสำเร็จความใคร่ แต่น่ากลัวจะถูกจับได้ แล้วจะถูกเฉดหัวไปบางทีสามีของหล่อนจะทำร้ายเอาก็ได้ หรือมิฉะนั้นสตรีผู้นี้ก็จะเป็นภรรยาอย่างยิ่ง ไม่ทางการเงิน ก็ในทางความรู้สึกนึกคิด รวมความว่าไม่น่าพึงพอใจทั้งสั้น ชั่งน้ำหนักดูแล้ว เห็นว่าความเดือดร้อนในระยะยาวมีน้ำหนักมากกว่าความพอใจชั่วแฉับ เพราะฉะนั้น ในฐานะที่ฉันเป็นคนมีสติสัมปชัญญะ ฉันตกลงจะไม่ทำอะไรกับหญิงคนนี้ได้ดีกว่า”

นี่เป็นประมวลความคิดของผู้ปรารถนาจะเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่น ซึ่งสรุปได้สั้น ๆ ว่า “ฉันต้องการทำ ก. แต่ไม่ต้องการผลตามมาจาก ก.” อันเป็นความขัดแย้งกันในตัวของความต้องการ แต่ความขัดแย้งนี้จะเอาไปใช้พิสูจน์ความรู้สึกทางจริยธรรมหาเพียงพอไม่ เรามีประสบการณ์ทางจิตวิทยาว่า “ฉันต้องการทำ ก. เพราะฉันชอบและสนุกดี แต่ฉันไม่ควรทำเพราะผิดจริยธรรม” เราไม่คิดเลยสักนิดเดียวว่า “เพราะภายหลังจะมีผลอันไม่พึงปรารถนา” บางทีเรารู้สึกแน่ใจเสียด้วยว่า ทั้งขณะนี้และภายหน้าต่อไปเราจะได้รับความพอใจ มองไม่เห็นว่าจะเกิดผลอันไม่พึงปรารถนา แต่เราก็มองเห็นแน่ใจว่าเราควรทำอย่างนั้นอยู่นั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนั้น จะคิดว่าความรู้สึกเกี่ยวกับภาระหน้าที่ทางจริยธรรมนี้มีต้นกำเนิดมาจากไหน

หลักของค่านี — ข้อเสนอ

ค่านีมีความเห็นว่า เนื่องจากบ่อเกิดของจริยธรรม เราไม่สามารถ

จะพบได้ในโลกตามสภาวะธรรมดา กล่าวคือ ในโลกแห่งสสารอัน
แวดล้อมเราอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวิชาฟิสิกส์ศึกษาและวิเคราะห์อยู่
หรือโลกแห่งชีวิต ซึ่งวิชาชีววิทยากำลังค้นคว้าวิวัฒนาการอยู่ หรือ
โลกแห่งสังคมมนุษย์ ซึ่งวิชามานุษยวิทยากำลังสืบสาวหาเงื่อนไขอยู่
ในเมื่อหาบ่อเกิดในเรื่องเหล่านี้ไม่พบ โดยนัยนี้ ก็จำเป็นต้องมองหาที่อื่นดู
คำนำที่ชี้ให้เห็นว่า ทุกๆ สิ่งในธรรมชาติดำเนินการตามวิถีของตน
เพราะทุกๆ สิ่งย่อมมีมาตามประเภทของตน และเมื่อมีมาอย่างไร
ก็ไม่สามารถจะกระทำอย่างอื่น ผิดประเภทของตนไปได้ เรื่องนี้ย่อม
เป็นจริงสำหรับมนุษย์ด้วย ถ้าพวกเราจะพิจารณามนุษย์เพียงในฐานะ
ที่เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งตามธรรมชาติอย่างธรรมดา มนุษย์จะ
อยู่ในบงการแห่งสัตยชาติญาณของตนเท่านั้น ปล่อยตัวตามแรงกระตุ้น
ภายใน และปฏิบัติตามความปรารถนาของตนเอง เพราะว่า เป็น
ธรรมชาติของมนุษย์ที่จะกระทำเช่นนั้น และสัตยชาติญาณก็ดี
แรงกระตุ้นก็ดี ความปรารถนาที่ดี เป็นสิ่งที่เข้ากับธรรมชาติของตน
แต่ที่ว่าบางทีมนุษย์ก็กระทำไปต่างกับที่ตนเองปรารถนา แม้จะคิดซัง
น้ำหนักดูทางได้ทางเสียรอบคอบแล้วก็ยังเลือกกระทำ “ตรงกันข้ามกับ
ความปรารถนา” ทั้งๆ ที่ไม่มีเหตุผลจะต้องกลัวว่าจะมีผลร้ายตาม
มา กล่าวสั้นๆ ก็คือ มนุษย์คนนั้นทราบหน้าที่ของตนและตั้งใจจะ
ปฏิบัติตาม โดยไม่คำนึงว่าตนจะปรารถนาเช่นนั้นหรือไม่ และกำลัง
กระทำอยู่หรือไม่ จากประสบการณ์ที่เคยเป็นมา คำนำที่จึงเห็นว่า
ในเรื่องนี้มนุษย์ต้องพิเศษกว่าสัตว์อื่น และเพราะคุณวิเศษเช่นนี้เอง
มนุษย์จึงอยู่เหนืออิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะม
อิทธิพลกำหนดใจของเรา ในเรื่องทางร่างกายมนุษย์ก็อยู่เหนืออิทธิพล
ของกาลเทศะ เพราะความมีลักษณะพิเศษนี้เหมือนกัน เพราะฉะนั้น
ในฐานะที่มนุษย์เป็นตัวกระทำจริยธรรมที่มีกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม รู้

จักหน้าทีและหักห้ามใจให้ประพฤติตามจริยธรรมได้ ก็หมายความว่า มนุษย์มีเสรีภาพ หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็ยอมได้ว่า ตัว ของมนุษย์เองเป็นผู้กำหนดการกระทำหรือพฤติกรรมของตนเอง กล่าว คือ โดยที่มนุษย์รู้ระบบจริยธรรมอันมีอยู่ในจักรวาล และโดยที่ตัวเอง จัดอยู่ในระบบจริยธรรมอันนี้ด้วย มนุษย์จึงสามารถประพฤติตามกฎ เกณฑ์จริยธรรมดังกล่าวได้

ทฤษฎีที่กล่าวถึงข้างต้นนั้นนับว่าพิสดารอยู่มาก เพราะอธิบายว่ามี พลังพิเศษอย่างหนึ่งในตัวมนุษย์ และพลังอันนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ เรารู้จักความหมายของ “ควร” “ไม่ควร” แน่ละ ดูเผินๆ ใครๆ ก็จะต้องคิดว่าเป็นทฤษฎีที่ทึกทักเอากระนั้นเอง แต่เพื่อจะเข้าใจเหตุผล อันแท้จริงของทฤษฎีนี้ เราจำต้องพิจารณาระบบเมตาฟิสิกส์ของค่านั กวบไปด้วย

เมตาฟิสิกส์ของค่านั กวบ

ทฤษฎีเมตาฟิสิกส์ของค่านั กวบ พอสรุปเป็นสังเขปได้ว่า โลกที่ เรารับรู้ได้ด้วยทวารทั้ง ๖ โลกในความคิดของเรา ดังเช่นขณะเราใช้ เหตุผลหาข้อสรุป ทั้งหมดล้วนแต่เป็นโลกซึ่งจิตของเราสร้างขึ้นเอง เป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้น ในการรับรู้สักก็ติ ในการคิดถึงสิ่งโน้นสิ่ง นั้นก็ติ เราเวียนว่ายอยู่ในโลกซึ่งจิตของเรามีส่วนสร้างขึ้นเอง เราจึง เข้าไม่ถึงโลกตามสภาพเป็นจริง แต่เป็นโลกตามสภาพที่ปรากฏแก่ ตัวเรา ในที่นี้ข้าพเจ้า ไม่มีเนื้อที่พอจะชี้เหตุผลของค่านั กวบสำหรับ พิสูจน์ทฤษฎีเมตาฟิสิกส์ของเขาได้ แต่ข้าพเจ้ายกตัวบทมาอ้างก็เพราะ เห็นว่าจะช่วยทำให้ทฤษฎีจริยธรรมของเขากระจ่างขึ้น โดยนัยว่าเมื่อ เรามีประสบการณ์ทางจริยธรรม เช่น เมื่อเราตั้งใจจะทำหน้าที่ของเรา

ทั้งๆ ที่ขึ้นความต้องการของสัญญาชาตญาณ นั้นหมายความว่า สิ่งซึ่งจงใจให้เราทำตามหน้าที่นั้นมาจากโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งไม่ขึ้นกับตัวเรา นับเป็นโลกอันมิใช่ผลงานที่จิตของเราสร้างขึ้น โลกแห่งความเป็นจริงนอกตัวเรานี้แหละคือโลกแห่งจริยธรรม คำันท์ถือว่าเป็นโลกที่ประกอบด้วยจิตที่ทรงคุณธรรมอันมีจิตของเราเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ที่สุดเราก็ได้ข้อสรุปเหมือนนักบัพทก่อนๆ ว่า ยังมีความเป็นจริงอื่นนอกเหนือไปจากโลกที่เราคุ้นเคยอยู่ โลกระดับนี้แหละที่มีคุณค่าทางจริยธรรม ดังเช่นความเข้าใจเรื่องดีเรื่องชั่ว เป็นต้น และน้ำใจทางจริยธรรมของเราก็คือสมาชิกในโลกนี้เอง ความรู้สึกที่เราตั้งใจจะทำหน้าที่ของเราไม่ได้เกิดจากสติปัญญา และสติปัญญาของเราก็คือไม่สามารถจะรู้ด้วยว่าจะอะไรถูกต้องและไม่สามารถจะปฏิบัติสิ่งที่พึงกระทำ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสติปัญญาของเราได้แต่ชักนำเราเข้าสู่โลก ซึ่งสติปัญญาเองสร้างสรรค์ขึ้นมา นั่นคือ “โลกตามที่ปรากฏ” ในมิติของคำันท์ ส่วนจริยธรรมนั้น เราเห็นกันมาแล้วว่าเป็นเรื่องของความเป็นจริงอีกระดับหนึ่งซึ่งมีอยู่จริง และเป็นจริงโดยตัวของตัวเอง แม้จะไม่มีตัวเราเข้าเกี่ยวข้อง คำันท์เรียกสมรรถภาพที่เราใช้เข้าใจโลกแห่งความจริงในตัวของมันเองนี้ว่า “เหตุผลประยุกต์” (Practical Reason) ควบคู่กันกับ “เหตุผลทฤษฎี” ซึ่งเป็นสมรรถภาพของสติปัญญา ซึ่งรู้โดยวิธีสร้างสรรค์ขึ้นเอง

การยอมรับว่ามีสมรรถภาพดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นทางชักนำให้ต้องยอมรับระบบปรัชญาอันสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจปัญหาที่ยังค้างอยู่ในสองบทก่อน และจะช่วยให้เราเข้าใจความหมายอันแท้จริงของคำว่า “ดีในตัวของมันเอง” ซึ่งเราได้พูดถึงในบทที่แล้ว และในเวลาเดียวกัน เราก็คงอธิบายหลักของลัทธิปรนัยในเรื่องศีลธรรมต่อไป โดยให้ข้อพิสูจน์เพิ่มขึ้นอีกข้อหนึ่งสำหรับคัดค้านทฤษฎีอัตนัย

(๕) สิ่งที่ดีในตัวของมันเอง

ตามทฤษฎีของคานท์ เราเห็นว่าหน้าที่ของเรา และความตั้งใจที่จะทำตามหน้าที่นั้น โดยอาศัย “เหตุผลประยุกต์” อันเป็นสมรรถภาพคล้ายคลึงกับ “การสำนึกได้เอง” (Intuition) ของพวกสมมัยใหม่ ยิ่งกว่านั้นเราตั้งใจจะกระทำ ก็เพราะว่าเป็นเรื่องถูกต้องและพึงกระทำ โดยไม่คำนึงว่าจะมีผลอะไรตามมาจากการกระทำนั้นหรือไม่ ข้อมูลนี้เลยพลอยเป็นข้อพิสูจน์ คัดค้านทฤษฎีอันทันทีที่ว่าด้วยต้นกำเนิดของความรู้อีกผิดชอบทางศีลธรรมอีกด้วย ข้อพิสูจน์เป็นไปดังนี้ เมื่อเราพิจารณาข้อขัดขาดทางจริยธรรมว่า “นี่ถูกต้อง” หรือว่า “นี่พึงกระทำ” ทฤษฎีอันทันทีจะวิเคราะห์ว่า “ฉันคิดว่านี่ถูกต้อง เพราะเป็นผลดีต่อฉัน” หรือว่า “นี่พึงกระทำ เพราะว่าการกระทำเช่นนี้จะช่วยให้หมู่คณะของฉันดำรงอยู่ได้ และใคร ๆ ก็สรรเสริญ” เพราะฉะนั้น จริยธรรมไม่มีความเป็นจริงของตนเองเลย คนถือจริยธรรมกันก็เพราะเหตุผลอื่น จริยธรรมจึงเป็นเพียงหนทางไปสู่จุดหมาย ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบข่ายของจริยธรรมและต้องการความประพฤติทางจริยธรรม สำหรับจะได้บรรลุถึงจุดหมายนั้น

เมื่อเห็นดังนี้แล้ว เราก็พบข้อบกพร่องสองข้อในทฤษฎีอันทันที ข้อที่หนึ่ง คือ การวิเคราะห์ตามแบบของอันทันทีที่เราได้เห็นกันมาแล้วว่าละเลยลักษณะพิเศษของความรู้เชิงทางศีลธรรมที่บอกเราว่าอะไร “ถูกต้อง” ความรู้อีกอันนี้ต้องแตกต่างกับความรู้เชิงอีกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเราคิดคำนวณว่าเราจะทำอะไร เพื่อจะได้บรรลุถึงจุดหมายอันใดอันหนึ่ง เช่น เมื่อเราคิดว่าจะเดินทางไปที่แห่งหนึ่งจะต้องจับรถอะไรบ้างและต้องเปลี่ยนรถที่ไหนบ้าง เป็นต้น การที่ถือว่าความรู้เชิงทางจริยธรรมเป็นสิ่งเดียวกับการคิดคำนวณดังตัวอย่างข้างบนนั้น เป็น

เรื่องเหลวไหล ยิ่งกว่านั้นความรู้สึกทางจริยธรรมอันมีลักษณะพิเศษนี้ จะเกิดจากความคิดคำนวณได้อย่างไร

ข้อที่สอง สำคัญกว่าข้อต้นเสียอีก คือ ถ้าลัทธิอัตนัยใช้ได้แล้ว จะขอถามสักหน่อยว่า ตามทัศนะของพวกอัตนัย เราถือหลักจริยธรรม กันเพื่ออะไร ถ้าความประพฤติตามจริยธรรมเป็นเพียงมรรคไปสู่ผล แล้ว ผลนั้นคืออะไรเล่า สมมติเอาว่าเป็นสิ่งดีในรูปใดรูปหนึ่ง เราจะขอถามต่อไปว่า สิ่งดีนั้นเป็นอะไร พวกนั้นคงตอบได้ทันทีว่า ก็รู้สึกพอใจและไม่มีความเจ็บทุกข์ร้อนนะซี ดีละ ที่นี้เรามาลองสมมติ กันดูว่า ข้าพเจ้าเป็นชายผู้กล้าหาญคนหนึ่ง ข้าพเจ้ากำลังเผชิญกับ อันตราย ข้าพเจ้าปฏิบัติวีรกรรมจนได้รับเหรียญกล้าหาญเป็นบำเหน็จ นอกนั้นยังได้รับคำชมเชยจากสังคมอีกด้วย ข้าพเจ้าได้รับการเอ่ยถึง เป็นบุรุษตัวอย่างในโอกาสปาฐกถา ณ ที่ประชุมและวันให้รางวัลต่าง ๆ

ตามทัศนะอัตนัย ซึ่งเรากำลังพิจารณากันอยู่นี้ ย่อมจะต้อง เข้าใจว่าวีรกรรมของข้าพเจ้าที่ข้าพเจ้ากระทำลงไป และที่คนอื่นพากัน สรรเสริญนั้น มิใช่เพราะว่าเป็นคุณงามความดีอะไรจริงๆ หรือเพราะ ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่พึงปฏิบัติโดยเห็นแก่ความดี หรือเพราะว่าเป็น หน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะต้องรับใช้และป้องกันประเทศชาติอย่างเต็มความ สามารถ หรือเพราะว่าการหนี่งหน้าที่เป็นเรื่องน่าอดสู ลัทธิอัตนัยจะ อธิบายว่าวีรกรรมของข้าพเจ้าหรือกิจการอื่นๆ ในทำนองนี้ และคุณ ลักษณะซึ่งทำให้ข้าพเจ้าและคนอื่นๆ เยี่ยงข้าพเจ้าประกอบกรรมที่ดี ไป ย่อมจะนำความปลอดภัยและความผาสุกมาสู่หมู่คณะ ไม่ว่าจะ เป็น กองร้อย กองพัน หรือชาติ บ้านเมือง และเพราะเหตุนี้เอง กองร้อย กองพัน หรือชาติ จึงปลุกใจประชาชนให้กล้าหาญ สร้างวีรกรรม โดย ตั้งสิ่งล่อใจขึ้น เช่น เลื่อนยศ ติดเหรียญกล้าหาญ และที่มองไม่เห็นยังมี

อีก เช่น ประชาชนให้ความนับถือ และเจ้าตัวเองก็รู้สึกภูมิใจในตัวเอง
สรุปแล้วได้ความว่า ความกล้าหาญได้รับการยกย่อง เพราะเป็นหน
ทางนำไปสู่ความพึงพอใจในส่วนตัว นั่นคือจะรู้สึกอภัยต่อตสู หาก
ข้าพเจ้าเห็นหน้าที่ และเพื่อน ๆ ก็จะเหยียดหยาม นอกจากนี้วีรกรรม
ของข้าพเจ้ายิ่งเป็นทางนำไปสู่ความผาสุกของหมู่คณะ และความจริง
เรื่องที่ว่าความผาสุกของหมู่คณะเป็นสิ่งพึงปรารถนาของผู้กระทำความ
ดี ก็เป็นเพียงเรื่องทักท้อเอาโดยไม่มีหลักฐานยืนยัน

มีเหตุผลอะไรพอจะอ้างให้เห็นว่า ความผาสุกของหมู่คณะเป็น
เรื่องที่ทุกคนปรารถนาบ้างไหม ที่จริงก็ต้องสมมติเอาว่า เป็นหมู่คณะ
อยู่ได้ก็จำเป็นต้องมีพลเมืองที่มีความสุข มีสุขภาพดี และเจริญรุ่งเรือง ก็
แล้วทำไมจึงต้องการพลเมืองที่มีสุขภาพดีด้วยละ ก็เพราะสมมติเอา
ได้ว่าสุขภาพเป็นทางนำไปสู่ความสุข ก็แล้วทำไมพลเมืองที่เจริญ
รุ่งเรืองจึงเป็นที่นับหน้าถือตาด้วยละ ก็เพราะสมมติเอาได้ว่า พวก
เขาไม่ต้องกลัวยากจน และสามารถจัดหาเครื่องนุ่งห่มและที่พักอาศัย
ได้พอกับความต้องการ รวมทั้งของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เครื่องตกแต่ง
ต่าง ๆ สมกับรสนิยมของแต่ละคน หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ได้รับ
ประสบการณ์ที่ให้ความสำราญใจ และมีความรู้สึกอันพึงพอใจ กล่าว
สั้น ๆ ก็คือความเจริญรุ่งเรืองเป็นวิถีนำไปสู่ความสุข คราวนี้ลองตั้ง
ปัญหาถามกันต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า ทำไมความสุขของมวลชนจึงเป็น
สิ่งพึงปรารถนา ข้าพเจ้าไม่สามารถจะหาคำตอบได้ เราต้องพอใจกับ
คำตอบเพียงว่า ความปรารถนาที่จะได้ความสุขเป็นของเห็นได้เอง
ปัญหาว่า “ตามทัศนะของพวกอิตนีย์ อะไรเป็นจุดหมายที่พึงปรารถนา”
ก็จะได้รับคำตอบว่า ความสุขเป็นจุดหมายดังกล่าว ความสุขจึงเป็น
สิ่งที่พึงปรารถนา ในฐานะที่เป็นสิ่งตีมูลค่าในตัวเอง สิ่งตีมูลค่าอื่น ๆ ดัง
เช่น สุขภาพ ทรัพย์สิน หรืออำนาจ ความเจริญเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที

ถูกปรารถนา ในฐานะที่เป็นวิธีนำไปสู่ความสุข มาถึงขั้นนี้แล้ว ต้อง
นับว่าเข้าด้ายเข้าเข็ม เราต้องซักต่อไปอีกว่า เรารู้ได้อย่างไรว่าความ
สุขอันเป็นจุดหมายของสิ่งมีค่าอื่น ๆ เป็นสิ่งที่มีค่าด้วย และถ้าสิ่งมี
ค่าอื่น ๆ เป็นมรรค เราจะรู้ได้อย่างไรว่าความสุขเป็นผล สมมติว่ามี
คนไม่ยอมเห็นด้วย ดังเช่นนักบัพัฒญพรตถือว่า เราควรหักโหมเหนือ
หนังมังสาของเราในโลกนี้ เพื่อจะได้รับบรมสุขในโลกหน้า หรือ
เพียงแต่เพราะว่าเนื้อหนังมังสาเป็นของเหลว เราจึงควรต้องควบคุมไว้
เราจะหาคำตอบอะไรมาให้แก่นักสงสัยเหล่านี้

ความปรารถนาสุดยอดไม่สามารถพิสูจน์ได้

เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ เห็นจะหาอะไรมาพิสูจน์ให้เห็นชัดแจ้งลงไป
ยาก เราไม่มีอะไรจะว่า นอกจาก “ก็ท่านเห็นอยู่แล้วมิใช่หรือว่าความ
สุขเป็นสิ่งดี” และถ้าเขาตอบว่าไม่เห็น เราก็จับปัญญาแก่นั้น อย่าง
มากเราก็จะได้บทเรียนว่า คนที่มีความรู้สึกต่างกับเราก็มียู่

จึงเห็นได้ว่า ผลที่สุดข้าพเจ้าก็ไม่มีอะไรจะมาอ้างสนับสนุน “การ
สำนึกได้เอง” ของข้าพเจ้า เกี่ยวกับคุณค่าสูงสุดของความสุขอย่าง
มากข้าพเจ้าก็จะอ้างได้เพียงว่า ทุกคนหรือเกือบทุกคนที่ข้าพเจ้ารู้จักมา
มีความรู้สึกเหมือนข้าพเจ้าในเรื่องนี้ แต่นั่นก็เป็นวิธีกำปั้นทุบดิน มติ
มหาชนเข้าข้างข้าพเจ้าแล้ว ไขว่ความคิดของข้าพเจ้าจะต้องถูกต้อง
เสมอไปก็หาไม่ ในทำนองเดียวกันมติส่วนน้อยหากลายสงสัยลงได้ไม่

เป็นอันว่าเราได้ข้อมูลสำคัญข้อหนึ่งแล้ว ในเรื่องจริยธรรม กล่าว
คือ เราไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าทำไมเราจึงต้องการสิ่งที่มีค่าโดยตัวเอง
สิ่งดีสูงสุดจึงเป็นแต่เพียงสิ่งพึงปรารถนา หรือพูดอย่างนักปรัชญาก็ว่า
ความปรารถนาสิ่งดีสูงสุด รู้ได้ด้วยการสำนึกเอง ข้อมูลนี้ยังเกี่ยวโยง

ไปถึงจุดหมายสูงสุดของกิจกรรมต่าง ๆ อีกด้วย เพราะว่าจุดหมายสูงสุดของกิจกรรมก็คือสิ่งดีสูงสุดนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ขณะนี้ข้าพเจ้ากำลังเขียนหนังสือเล่มนี้อยู่ อาจจะถามได้ว่าเขียนเพื่ออะไร อาจจะให้เหตุผลเป็นคำตอบได้สามประการ ประการแรก เพราะข้าพเจ้าต้องการเงิน ประการที่สอง เพราะข้าพเจ้าต้องการชื่อเสียง และประการที่สาม เพราะข้าพเจ้าต้องการให้ความรู้ ซึ่งข้าพเจ้าถือว่าเป็นความจริงนี้แตกฉานในตัวของข้าพเจ้า และอยากเผื่อแผ่ให้คนอื่นด้วย เหตุผลทั้งสามประการนี้อาจจะยังไม่หมด และอาจจะไม่แยกกันชัดเจน ความตั้งใจของข้าพเจ้าจริง ๆ นั้น อาจจะปนกันสองหรือสามประการก็ได้ ตามปกติแล้วคนเรามักจะไม่มุ่งเพียงแง่เดียวล้วน ๆ

ผลบั้นปลายของเงิน ชื่อเสียง และความจริง

ทำไมข้าพเจ้าจึงต้องการเงินเล่า ข้าพเจ้าได้เกริ่นเรื่องนี้มาบ้างแล้ว นั่นก็คือ เพื่อว่าข้าพเจ้าจะได้พ้นภัยจากความขาดแคลน ข้าพเจ้าจะได้ซื้อเครื่องอุปโภคและบริโภค และจะได้มีหน้ามีตาในหมู่เพื่อนฝูง เหตุผลต่างๆ เหล่านี้ตามที่เราได้เห็นมาแล้ว สามารถจะวิเคราะห์ออกมาเป็นความปรารถนาที่จะแสวงหารมณ ซึ่งข้าพเจ้ามีเหตุผลพอจะเชื่อได้ เชื่อได้ว่าต้องเป็นในทางที่ให้ความพึงพอใจ

ชื่อเสียงเล่า บางคนเชื่อว่าชื่อเสียงเป็นสิ่งดีในตัวเอง ชื่อเสียงเป็นสิ่งทีทุกคนใฝ่และหวงแหน แม้จะต้องเสียสละสิ่งอื่นๆ ก็ยอม แต่เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ส่วนมากจะเห็นว่าชื่อเสียงก็ยังเป็นเพียงมรรควิถี คือจะนำไปสู่อารมณ์อันน่าพึงพอใจ ไม่มีใครจะต้องการมีชื่อเสียงตามลำพัง ทีจริงชื่อเสียงที่ไม่มีใครรู้จักย่อมเป็นข้อความที่ขัดแย้งกันในตัวเอง บางคนพยายามจะแก้ว่า แม้คนสมัยเดียวกันไม่รู้จัก แต่คนรุ่นหลังอาจจะรู้ได้ (ที่พูดได้เช่นนี้ก็เพราะผู้พูดวางใจในอนาคตมากเกินไป โดย

หลงเชื่อไปว่าอนุชนจะทำทุกอย่างตามความตั้งใจของเรา เขาลืมไปว่า อนุชนอาจจะคัดค้าน แทนที่จะชมเชยก็ได้) ชื่อเสียงยังเป็นสิ่งพึงปรารถนา เพราะบันดาลความพึงพอใจ สมความซื่อของมนุษย์ เพราะทำให้คนอื่นนับถือ เช่น อาจมีผู้กล่าวว่า “แน่ะนาย ก. ผู้มีชื่อเสียงไปทางโน้นแล้ว” หรือว่า “นาย ก. ผู้มีหน้ามีตาได้รับเชิญให้เป็นประธานในการสมมนานี้ ปราศรัยในงานนั้น แจกรางวัลในโอกาสโน้น ฯลฯ” ไม่ว่าเขาจะไปทางไหน ดูใครๆ จะสนใจไปหมด ใครๆ ก็อยากจะได้เห็นเขา หญิงสาวพากันสนใจ ผู้มีอิทธิพลก็ให้ความเอาใจใส่กับเขา เขานั่งทางขวามือของสุภาพสตรีผู้เป็นเจ้าของภาพในงานเลี้ยง เขาได้รับประทานเนื้อชิ้นงามที่สุด และได้ดื่มสุรารสเลิศที่สุด อา นาย ก. นำนาย ก. คงจะปลาบปล้มใจที่สุด ครั้นเมื่อผื่นหวานไปจนจบกระบวนการความแล้ว นาย ก. ของเราก็จะยอมตรึงติดอยู่กับโต๊ะเขียนหนังสือ ทั้งวันทั้งคืน เพื่อเขียนหนังสือปรัชญา แล้วจะได้มีชื่อเสียงและความปลาบปล้มใจดังที่ฝันไว้

เหตุผลนี้ดูท่าจะเข้าที่ดี แต่ข้าพเจ้าคิดว่ายังไม่หมดเปลือก อย่างมากก็เพียงชี้ให้เห็นว่าชื่อเสียงเป็นสิ่งพึงปรารถนา เพราะคนมักใหญ่ใฝ่สูงมุ่งหวังจะมีความสุขพิเศษชนิดหนึ่ง ซึ่งชื่อเสียงสามารถนำมาให้ได้

คราวนี้หันมาดูประการที่สาม เรื่องที่ต้องการจะให้ความรู้ ซึ่งถือว่าเป็นความจริงแตกฉานในตัวเอง และอยากเผื่อแผ่ให้คนอื่น เรื่องนี้จะถือว่าเป็นจุดหมายในตัวเองได้หรือไม่

ตามทัศนะส่วนตัว ข้าพเจ้าคิดว่าได้ แต่ไม่รู้จะอ้างเหตุผลอะไร คนเราทุกยุคทุกสมัยต่างก็พากันเชื่อว่าการเสาะแสวงหาความจริง การค้นหาคำตอบมาอธิบายจักรวาลอันน่าทึ่ง ซึ่งเราอาศัยอยู่นี้ เป็นเรื่อง

ที่มนุษย์ควรพยายามอย่างยิ่ง การอยากพบความจริงได้เป็นพลังผลักดันความพยายามของนักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ มามากต่อมากแล้ว คนเหล่านี้ต่างก็ขะมักเขม้น บางครั้งก็ไม่ได้คิดถึงชื่อเสียง หรือหวังจะได้รางวัลอะไรทั้งนั้น

ความจริงนั้นเปรียบเหมือนเทพธิดาใจร้าย น้อยคนนักจะรับใช้เจ้าแม่องค์นี้อยู่ได้โดยลำพัง ส่วนมากจะรู้สึกว่าคุณค่าความจริงเท่านั้นหาพอไม่ เพราะความจริงเป็นเทพธิดาซึ่งเราไม่พอใจจะเก็บไว้คนเดียวพอเราแน่ใจว่าพบเธอเข้าแล้ว เราย่อมอยากแสดงเธอให้ปรากฏแก่โลก ไม่เคยมีลัทธิใดหรือศาสนาใด ที่ไม่ต้องการแสวงหาสมาชิกใหม่ ไม่มีนักค้นคว้าคนใดที่พอใจนั่งในห้องทดลองเพื่อชื่นชมโดยลำพัง กับการค้นพบของตน ไม่มีนักประวัติศาสตร์คนใดจะอยากปล่อยให้งานค้นคว้าของเขาจมอยู่ในกระดาษว่าง ๆ คนอยากจะทำทานเข้าชมรมปัญญา แล้วเขาก็จะได้ถือโอกาสแหย่พรายความรู้สึกซึ่ง ซึ่งเขากำกุกุญแจไขความลับอยู่ สรุปได้ว่า การที่ได้ค้นพบและกำหนดความจริงไว้ในมือนั้น ทำให้คนเราอยากจะทำเผื่อแผ่แก่คนอื่นด้วย ข้าพเจ้าเชื่อว่านี่แหละคือสาเหตุที่ทำให้คนเราเขียนหนังสือ

สิ่งซึ่งเป็นที่ปรารถนาเพราะคุณค่าในตัวของมันเอง

เราสรุปมาแล้วว่า มนุษย์เราปรารถนาชื่อเสียงว่าตนเป็นผู้พบความจริง ที่ปรารถนาก็เพราะว่าความจริงในตัวของมันเองเป็นสิ่งพึงปรารถนา กล่าวคือ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาเพราะมีคุณค่าอยู่ในตัวของตัว แต่ข้าพเจ้าไม่อาจกล่าวได้ว่าทำไมเราจึงปรารถนากันนัก ว่ากันจริงๆ แล้วข้าพเจ้าไม่ทราบจะพิสูจน์อย่างไรได้ ว่าทำไมเราจึงปรารถนาสิ่งที่พึงปรารถนาในตัวเอง เพราะถ้าต้องการพิสูจน์ว่าทำไมของสิ่งหนึ่งจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนา ก็ต้องบอกว่าสิ่งนั้นพึงปรารถนา เพราะสิ่ง

อันอีกสิ่งหนึ่งเจาะจงลงไปเช่นนั้น เช่น เราปรารถนาอายุยืน ก็เพราะต้องการรักษาไข้มาเลเรีย เราต้องการรักษาไข้มาเลเรียก็เพราะต้องการรักษาสุขภาพ ต้องการรักษาสุขภาพ ก็เพราะ.....ข้าพเจ้าไม่ทราบแน่ชัดว่าทำไมสุขภาพจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนา มีหลายคนกล่าวว่าสุขภาพเป็นสิ่งดีในตัวเอง เพราะฉะนั้น สุขภาพจึงเป็นสิ่งพึงประสงค์ในตัวของมันเอง สมมติว่าเราวิเคราะห์ต่อไป และกล่าวว่าเราปรารถนาสุขภาพเพราะเป็นมรรควิถีสู่ความสุขเล่า จะว่าอย่างไร ถ้าเช่นนั้นก็ต้องถามต่อไปว่าเราปรารถนาความสุขไปทำไมกัน ข้าพเจ้าจำต้องสารภาพอีกครั้งหนึ่งว่าไม่ทราบ ข้าพเจ้าเพียงแต่เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งพึงปรารถนา หรือถ้าหากเราจะเล่นลึนต่อไป เราอาจจะกล่าวก็ได้ว่าสุขภาพหมายถึงการเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี หรือมิฉะนั้น ก็ว่าสุขภาพส่งเสริมวิวัฒนาการ แต่ถ้าซักต่อไปว่าทำไมเราจึงต้องการส่งเสริมวิวัฒนาการ ขอตอบอีกว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบ ถ้าเรากล่าวสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความสุข ก็หมายความว่าเราถือเอาความสุขเป็นสิ่งดีสุดยอดอีกนั่นแหละ

จากตัวอย่างข้างต้นเหล่านี้ เราอาจจะสรุปเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปได้ดังต่อไปนี้ เมื่อเราปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราย่อมปรารถนามัน ถ้าไม่เพื่อสิ่งอื่น ก็เพื่อตัวมันเอง ถ้าเราปรารถนามันเพื่อสิ่งอื่น เช่น ปรารถนา ก. เพื่อ ข. ข. เพื่อ ค. ค. เพื่อ ง. ต่อไป จนที่สุดเราจะได้มาถึงสิ่งหนึ่ง ซึ่งสมมติให้เป็น ฮ. ฮ. ย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาเพื่อสิ่งอื่น แต่เพื่อตัวมันเอง เราเรียกว่า ฮ. เป็นผล ไม่ใช่มรรค ดังที่ ก. ข. ค. ง. ฯลฯ เป็นเหตุผลที่ว่า ทำไมเราปรารถนา ก. ก็เพราะเราต้องการ ข. เราปรารถนา ข. ก็เพราะต้องการ ค. ฯลฯ ครั้นจะถามว่า ทำไมจึงปรารถนา ฮ. เราก็นับบุญญา ไม่ทราบจะเอาอะไรมาอ้าง เราพูดได้แต่เพียงว่า ก็เห็นมันเป็นเช่นนั้น ความดีของจุดหมายสูงสุดเป็นสิ่งที่ไม่ทราบได้ด้วยการสำนึกเอง เมื่ออ้างการสำนึกเองเช่นนั้น ก็หมายถึง

ความว่าข้าพเจ้าหาเหตุผลมาพิสูจน์ไม่ได้นั่นเอง ว่าทำไมจุดหมายนั้นจึงเป็นสิ่งดี นี่แหละเป็นเหตุที่ว่าทำไมในตอนที่แล้วข้าพเจ้าจึงหาเหตุผลมาพิสูจน์ให้เห็นจริงไม่ได้ ว่าทำไมคนเราจึงอยากจะพบความจริงและอยากเผยแพร่ความจริงแก่ผู้อื่นทั่วๆ ไป

ความสุขเป็นจุดหมายสูงสุดแต่อย่างเดียวหรือ

มีปัญหาอยู่ว่าจุดหมายซึ่งมนุษย์เราถือว่า เป็นสิ่งพึงปรารถนาในตัวเองนั้นมีอะไรบ้าง นักปรัชญาอเมริกันทั่วไปลงความเห็นกันว่าสรุปได้เป็น ๔ อย่าง คือ ความดีทางจริยธรรม ความจริง ความงาม และความสุข สภาพของจิตซึ่งเข้าใจและได้อิ่มเอิบในจุดหมายเหล่านี้ เราเรียกว่า “ดีในตัวเอง” ส่วนจุดหมายทั้งสี่นี้นักปรัชญาอเมริกันรวมเรียกว่า “คุณค่า” สภาพของจิตที่ดีในตัวเอง จึงเป็นจิตที่ฝึกฝนแสวงหาเพื่อเข้าใจและยินดีในคุณค่า ณ ที่นี้ข้าพเจ้าจะไม่ขอแถลงว่านักปรัชญามีเหตุผลอันใดจึงจำกัดคุณค่าลงเหลือเพียง ๔ ประการ เพราะเราทราบกันแล้วว่า ในท้ายที่สุดก็ไม่มีใครบอกได้ว่าทำไมคุณค่าเหล่านั้นแต่ละคุณค่าจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเองและสำหรับตัวเอง จนถึงกับได้ชื่อว่า เป็นคุณค่าสูงสุด เพราะจะอ้างเหตุผลได้ก็ต้องมีคุณค่าเพื่อสิ่งอะไรอื่นสักอย่างหนึ่ง ถ้าคุณค่าทั้ง ๔ นี้ยังไม่สูงสุด แต่เป็นวิธีนำไปสู่คุณค่าอื่น จนกว่าจะถึงคุณค่าสูงสุด แล้วเหตุผลก็วกกลับมาอย่างเดิม คือ คุณค่าสูงสุดนั้นถูกต้องในตัวเอง และเพื่อตัวเอง โดยไม่มีเหตุผลพิสูจน์ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ใครผู้ที่จะลองฝึกคิดดูด้วยตนเองก็ไม่ยากอะไร ลองหาตัวอย่างสนุกๆ และเข้าใจง่าย ๆ สักตัวอย่างหนึ่ง ในชีวิตประจำวันของคนที่เราเห็น ๆ อยู่ เอาเรื่องที่เขาต้องการจะทำหรือนึกปรารถนาอะไรขึ้นมาหรือประสงค์จะเป็นโน่นเป็นนี่ เช่น คนขุดดิน เดินเล่นในสนาม ขี่อู่วิชยุ อ่านนวนิยาย หรืออยากเป็นเศรษฐีนัก อยากเป็น

ประธาน อยากเป็นมนุษย์เหล็ก หรือคิดจะเลิกดื่ม เอามาสักตัวอย่าง
เดียว แล้วลองวิเคราะห์เหตุการณ์กระทำนั้นๆ ทำไปเพื่อความดี ความจริง
ความงาม หรือความยินดีในใจอย่างไรบ้าง

รวีวาท (Hedonism)

คราวนี้ขอก้าวถึงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่รู้จักกันดี ดังที่ข้าพเจ้า
ได้เกริ่นไว้บ้างแล้ว คือ ทฤษฎีที่ว่าคุณค่าไม่มีหลายประการ แต่มี
เพียงคุณค่าเดียว สิ่งนี้คือ ความพึงพอใจหรือความสุข อะไรเป็นต้น
เหตุที่ทำให้เรากระทำสิ่งนี้ มีสิ่งนั้น หรือเป็นอย่างโน้น วิเคราะห์ดูให้ถึง
ที่สุดแล้ว ก็มีจุดหมายเพื่อความสุขทั้งนั้น ความเห็นนี้มีความเป็นมา
ยืดยาวในประวัติของจริยศาสตร์ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นับเป็นเรื่อง
โด่งดังมาก โดยได้รับการสนับสนุนจากเยเรมี เบนทัมและจอห์น สจ๊วต
มิลล์ ทั้งสองถือว่าความสุขเป็นบ่อเกิดแต่อันเดียวของคุณค่า และ
เป็นสิ่งที่มีความค่าสิ่งเดียวของความปรารถนา เพราะฉะนั้น การส่งเสริม
ให้มีความสุขให้มากที่สุด แก่จำนวนคนมากที่สุด จึงนับว่าเป็นจุด
หมายของสังคมและของรัฐ ทั้งยังเป็นมาตรฐานวัดคุณค่าของสังคม
และของรัฐอีกด้วย

ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นนี้ได้ชื่อว่า ลัทธิรวีวาททางจริยธรรม
(Ethical Hedonism) ภาษากรีก Hedone แปลว่า ความพึงพอใจ
ความบันเทิงใจ ทั้งนี้ก็เพราะถือว่าความพึงพอใจเป็นสิ่งดีสุดยอดแต่
ประการเดียว แต่มีความคิดที่เพี้ยนออกไปนิดหน่อย เรียกว่า
ลัทธิรวีวาททางจิตวิทยา (Psychological Hedonism) ซึ่งถือว่าความ
พอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา ลัทธิแรกจึงต้องเรียกว่าลัทธิ
รวีวาททางจริยธรรม (Ethical Hedonism) เพราะให้มาตรฐานสำหรับ
วัดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ “ควร” โดยวางกฎเกณฑ์ไว้ว่าคนเรา “ควร”

แสวงหาความพอใจหรือความสุข เพราะเป็นสิ่งดีแต่ประการเดียว ลัทธิ
หลังเป็นเรื่องของจิตวิทยา เพราะเพียงแต่กล่าวถึงสภาพทางจิตวิทยา
ของมนุษย์ โดยกล่าวว่าโครงสร้างของคนเรามีลักษณะให้เราไปหาแต่
ความพึงพอใจเท่านั้น เราจะหาตัวอย่างได้ง่ายๆ มาประกอบข้อพิสูจน์
ทฤษฎีจิตวิทยาทางจิตวิทยาให้เห็นจริง ผู้เริ่มเข้าพัวพันในปัญหานี้ ใน
ระยะแรก จะพากันหลงตามทฤษฎีทั้งนั้น ผู้อ่านที่สนใจ ขอเชิญติดตาม
เรื่องนี้ในหนังสือของข้าพเจ้า เรื่องคู่มือปรัชญาอันว่าด้วยจริยธรรม
และการเมือง บทที่ ๑๑ (Guide to The Philosophy of Morals And
Politics)

แต่ข้าพเจ้าและนักปรัชญาส่วนมากเห็นว่าทฤษฎีนี้ผิด เพราะ

(๑) มีบางครั้งที่เราปรารถนาอะไรบางอย่าง หรืออยากจะทำอะไร
โดยเห็นแก่สิ่งนั่นเอง หาได้คิดว่าจะเกิดความพึงพอใจขึ้นหรือไม่ เช่น
อาหารที่เรากินเพื่อดับความหิว หรือไปฟังดนตรี บางครั้งเราไม่มีเหตุ
ผลจะไปหาความพึงพอใจ แต่ตั้งใจจะไปฟังดนตรีเท่านั้น

(๒) บางครั้ง เราทำอะไรบางอย่างไปตามสัญชาตญาณ และแรง
ผลักดันเท่านั้น โดยหาได้คิดถึงจุดหมายไม่ เพราะเป็นเพียงการล้นออก
มาของพลังงาน หรือการระบายภายในออกมา เช่น คนครวญเพลง ใน
ขณะอาบน้ำ หรือทุบเครื่องเรือนในเวลาโมโห เป็นต้น

(๓) ถ้าจะเปรียบแล้วก็เหมือนกับว่าลัทธิจิตวิทยาเทียมมาไว้ข้าง
หลังรถ ลัทธินี้อ้างว่าเพราะเราทราบว่สิ่งบางสิ่ง และกิจกรรมบาง
อย่าง ก่อให้เกิดมีความรู้สึกพึงพอใจ เราจึงปรารถนามุ่งแต่จะให้
ความรู้สึกพึงพอใจนั้นเท่านั้น แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ถ้าหาก
ว่าเราไม่ประสงค์สิ่งหรือกิจกรรมสำหรับตัวมันเองเสียก่อน หรืออีกนัย
หนึ่ง หากว่าสิ่งหรือกิจกรรมนั้นไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนาในตัวมันเอง

มันคงไม่บันดาลความรู้สึกพึงพอใจให้เกิดขึ้นได้ ข้าพเจ้าจะสมมติให้เห็นชัดขึ้นสักหน่อย โดยขอให้ ก. เป็นวัตถุ ข. เป็นความพึงพอใจอันเนื่องมาจากวัตถุ ก. เพราะฉะนั้น ตามมติของรวติวาหจะต้องว่า ฉันท้องการ ก. ก็เพราะ ข. ข้าพเจ้าขอค้านว่าถ้าหากเราไม่ปรารถนา ก. สำหรับตัวของมันเองแล้ว ข้าพเจ้าจะรู้สึกความพึงพอใจ ข. ได้อย่างไร แม้จะมี ก. อยู่ในครอบครองแล้วก็ตาม ข. จะมีขึ้นได้ก็เพราะข้าพเจ้าปรารถนา ก. โดยไม่คำนึงถึง ข. ต่างหาก เพราะฉะนั้น การที่เราปรารถนาสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากความพึงพอใจ จึงนับว่าเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับบันดาลความพึงพอใจ ในเมื่อได้สิ่งนั้นมาตามปรารถนา

(๔) ลัทธิรวติวาหไม่มีคำตอบเพียงพอสำหรับอธิบายเรื่องการเสียสละ และความไม่เห็นแก่ตัว เรื่องวีรชน ผู้ยอมก้าวขึ้นสู่ตะแลงแกง หรือเรื่องมารดาผู้หิวโหย ยอมสละอาหารให้บุตรน้อยของตน

ถ้าหากไม่ถือตามลัทธิรวติวาหทางจิตวิทยา ว่าความพึงพอใจเป็นแต่เพียงสิ่งเดียวที่มนุษย์ปรารถนา แต่จะยึดตามลัทธิรวติวาหทางจริยธรรม ว่ามีแต่ความพึงพอใจแต่อย่างเดียวนั้นก็เป็นสิ่งดีสุดยอด เพราะฉะนั้น จึงเป็นสิ่งเดียวที่พึงปรารถนา เราก็คงจะถามได้ว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่าความเห็นอันนี้เป็นจริง นักรวติวาหจะตอบประการใดแก่ผู้สงสัย ข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าคิดว่าเขาจะตอบดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “ฉันเห็นว่าความสุขเป็นสิ่งพึงปรารถนา และอันที่จริงฉันก็เห็นในที่สุดว่าเป็นสิ่งเดียวที่พึงปรารถนา ท่านไม่เห็นด้วยหรือ” และถ้าผู้สงสัยนั้นตอบว่าไม่เห็น เขาก็จะหมดท่า ไม่มีอะไรจะพูดต่อไปได้ เรื่องนี้ก็พิสูจน์ข้อมูลที่เรารู้ได้เห็นกันมาแล้วนั่นเอง คือว่าความสุขในฐานะที่เป็นความดีสุดยอด ย่อมมีลักษณะเหมือนสิ่งที่ดีที่สุดยอดอื่น ๆ คือ เราทราบได้โดยการสำนึกเอง ว่าเป็นสิ่งดีอันเป็นจุดหมายปลายทางจะหาข้อพิสูจน์โดยเหตุผลมาอ้างไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น

จะมาถามว่าทำไมจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนา ก็ไม่ได้อีกเช่นกัน ผ่านข้อนี้
ไปแล้ว เราก็จะถามนักจิตวิทยาต่อไปอีกว่า ทำไมเขาจึงถือว่าความสุข
เป็นจุดหมายสูงสุดแต่ประการเดียว ซึ่งถูกปรารถนาสำหรับตัวของมัน
เอง ในเมื่อคนอื่น ๆ มีอีกมากพากันเชื่อว่ายังมีอีกหลายประการ

แน่นอน แม้พวกที่ถือว่ามียุคค่าหลายประการก็ไม่สามารถจะ
พิสูจน์ได้เช่นเดียวกันว่า ทำไมความจริง ความดี และความงาม จึงเป็น
สิ่งดีในตัวเองด้วย ไม่ผิดอะไรกับพวกที่ถือว่ามียุคค่าความพอใจอย่าง
เดียวที่มีคุณค่าในตัวของตัวเอง ตอนนี้อยู่ในปัญหาที่ว่า จะพิสูจน์
ยืนยันก็ไม่ได้ จะพิสูจน์ค้านก็ไม่ได้ มีทางเดียวที่พอจะทำได้ คือ
พิจารณาคุณสมบัติของมนุษย์ทั่วไป ซึ่งตามที่ได้แจ้งไว้แล้วว่ามี
๔ คุณค่าที่เป็นจุดหมายสุดยอด และอีกวิธีหนึ่งก็คือลองถามนักจิตวิทยา
ดู หากเขาสรรวมจิตพิจารณาจิตใจของเขาเองให้ถ่องแท้อย่างไม่เข้า
ใครออกใครแล้ว ให้เขาลองนึกดูซิว่า ขณะที่เขาเดินขึ้นเนินเพื่อชม
ดวงอาทิตย์ยามเย็นนั้น เขานึกในใจบ้างหรือเปล่าว่า ภาพดวงอาทิตย์
อัสดงคด จะทำให้เขามีความสุข หรือว่าขณะที่เขาถอดรองเท้าลงเรือ
พายข้ามคลองไปนั้น เขาคิดบ้างหรือเปล่าว่าการพายเรือนั้นเป็นความ
สุขของเขา หรือเพียงแต่เพราะเขาต้องการไปพักผ่อนโน้น หรือว่าขณะ
ที่เขาหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาอ่านอย่างเบื่อง่าย แต่ก็ขึ้นมาอ่านไปจนจบ
นั้น เขาคิดว่าเขามีความสุขหรือ หรือเพียงแต่อยากรู้ปรัชญาเกี่ยวกับเขา
บ้างเท่านั้น

ย้อนกลับไปกล่าวถึงเรื่องลัทธิอัตนัย

ข้อมูลที่ได้ข้างบนนี้ ยังมีผลใช้ลบล้างทฤษฎีอัตนัยได้อีกด้วย นัก
อัตนัยถือว่าหลักเกณฑ์จริยธรรมมีกำเนิดมาจากเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับจริย-
ธรรมเลย สำหรับพวกเขา หลักเกณฑ์ที่ว่า “พึงปฏิบัติอย่างนี้ เพราะ

ถูกต้อง” เขาแปลเป็นว่า “ฉันรู้สึกมีความจำเป็นอะไรบางอย่างที่ผลักดันให้ฉันทำอย่างนี้ และฉันจะรู้สึกงัวแกวถ้าฉันไม่ทำตาม ทั้งนี้ก็เพราะการประพฤติในทำนองนี้เป็นที่สรรเสริญในหมู่คณะเสมอมา”

มาถึงขั้นนี้แล้ว จะขอถามสักหน่อยว่า การอยู่รอดและความอยู่ดีที่พวกเขาอ้างถึงนั้นหมายความว่าอะไร เราได้เห็นมาแล้วว่า ข้อความทั้งสองนี้สามารถวิเคราะห์หรือออกได้เป็นความพอใจ กับความรู้สึกอันน่าพึงพอใจ แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์นักก็ตามที จะขอซัดข้อไปอีกร่างก็ทำไม่แล้ว เราจึงปรารถนาจะได้รับความพอใจกับความรู้สึกอันน่าพึงพอใจ เขาก็คงจะตอบว่าเพราะความพึงพอใจเป็นสิ่งดี ขอซัดข้อไปว่า รู้สึกได้อย่างไรว่าความพึงพอใจเป็นสิ่งดี มาถึงปัญหานี้ เราก็อธิบายกันแล้วว่า จะหาคำตอบโดยเหตุผลไม่ได้ เขาได้แต่เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้น ถ้าจะใส่ในรูปคำตอบก็คงเป็นดังนี้ “ก็ฉันเห็นว่ามันเป็นเช่นนั้น” ฐานะของนักอิตินัยในที่สุดก็ตั้งอยู่บน “การสำนึกเอง” อันวิเคราะห์ไม่ได้และกำหนดแน่ไม่ได้ รู้แต่เพียงว่าความพึงพอใจเป็นสิ่งดีเท่านั้น ข้าพเจ้าไม่คิดจะถกเถียงกับเขาเรื่องนี้ เพราะเมื่อมาถึงเรื่องลักษณะสิ่งดีสูงสุดแล้ว ทั้งข้าพเจ้าและเขาดำรงอยู่ในสภาพเดียวกัน มีอยู่แง่เดียวที่ข้าพเจ้าใคร่จะถามก็คือว่า เขาใช้หลักตรรกวิทยาข้อไหนที่มายืนยันทัศนะที่ว่า “อย่างนี้น่าพึงพอใจและพึงแสวงหา” แต่ปฏิเสธทัศนะที่ว่า “อย่างนี้ถูกต้องและพึงกระทำ”

ถ้าหากคุณค่าสูงสุดของความสุข ในที่สุดกลับกลายเป็นเช่นนั้นแล้ว นักอิตินัยยังมีสิทธิ์อะไรมาจับผิดเรื่องคุณค่าของการทำหน้าที่ เพราะเป็นหน้าที่ที่ยิ่งกว่านั้น เขามีสิทธิ์อะไรที่จะมาเสนอว่าการลดฐานะความรู้สึกในจริยธรรมลงมาเป็นความรู้สึกสามัญที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรมอะไรเลย ทั้งๆ ที่ในเวลาเดียวกัน เขาก็หาหลักการที่ว่า “ฉันพึงกระทำอย่างนี้ เพราะเป็นหน้าที่” ที่นักปรัชญาบางคนถือว่าเป็นหลัก

การเดียวที่ใช้ยืนยันเรื่องนี้ได้ว่าเหลวไหล ไร้เหตุผล จากการรวบรวม ข้อมูลเท่าที่อภิปรายมานี้ก็สรุปได้สี่ข้อดังกล่าว จึงไม่มีสาเหตุอะไรจะต้องปฏิเสธคุณค่าของ “การสำนึกเอง” ของเรา และไม่มีสาเหตุอะไรจะต้องบิดผันความรู้สึกของเราในเรื่อง “พึงกระทำ” ให้กลายเป็นอื่น มากเรื่องไปเปล่า ๆ เช่น เป็นความปรารถนา ความพึงพอใจ หรือ การคำนวณเห็นทางได้ประโยชน์อะไรทำนองนี้ เป็นต้น

สรุป

จริยธรรมของพวกสภวานัยมีเบื้องหลังขัดกับเหตุผล

นักเขียนฝ่ายอตันัยถือทิวอิอ้างหลักการของพวกวิตรรกวาท (Rationalism) และไม่ยอมอภิปราย กับนักสอนรหัสยวาท (Mysticism) พวกเขาอวดอ้างว่า ประสบความสำเร็จในการอธิบายพฤติกรรมทางประสพการณืด้านจริยธรรม โดยใช้ศัพท์และความคิดที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ในโลกธรรมชาติ สำหรับพวกเขามนุษย์ก็ไม่ผิดอะไรกับตัวแมงดาหรือตัวหนอน อันเป็นผลิตผลของธรรมชาติ มีลักษณะเฉพาะประจำประเภทเหมือนสัตว์โลกแต่ละชนิดทั่ว ๆ ไป เช่น มีสัญชาตญาณที่จะหวงแหนชีวิตของตน มีสัญชาตญาณที่จะร่วมมือกันในสังคม และมีความปรารถนาที่จะรับความพึงพอใจ โดยใช้ศัพท์และท่วงทำนอง เช่นนี้แหละ นักอตันัยพยายามจะอธิบายพฤติกรรมแห่งประสพการณืทางจริยธรรม และพวกเขาเชื่อมั่นเสียด้วยว่า หากมีปรัชญาณสักกณืเดียว ก็จะอธิบายได้สำเร็จ แต่ทว่าในความเป็นจริงแล้วเราก้ได้เห็นมาแล้วว่า ในการวางรากฐานให้ข้อพิสูจน์นั้น เขาก้อดไม่ได้ที่จะต้องยอมว่าในเรื่องคุณค่าของความสุชนั้น วิเคราะห์ไม่ได้ต่อไป และต้องยอมรับคุณค่าโดยนัยนี้อย่างไม่ต้องมีเหตุผล เพียงแต่ขอให้ทราบได้ด้วย

การสำนึกเองเท่านั้น มีข้อผิดกันอยู่ที่ว่าพวกอตันยต้องยอมโดยไม่รู้ตัวว่ายอมแล้ว ก็ในเมื่อไหนๆ ก็ต้องยอมแล้ว ทำไมพวกเขาจะต้องเดินทางอ้อมโลก และต้องสิ้นเปลืองปรัชญาญาณไปเสียมากมาย เพียงแต่เพื่อมาพบคุณค่าที่ปรากฏตัวเองแอบอยู่ประตูลัง ซึ่งความจริงได้เฉดหัวออกไปแล้วอย่างเป็นทางการทางประตูลัง พูดง่าย ๆ ก็คือทำไมพวกเขาไม่ยอมรับเสียอย่างเปิดเผยให้สิ้นเรื่องราว คุณค่าทางจริยศาสตร์มีอยู่ในตัวของมันเอง

จริยศาสตร์ทำให้คุณค่าปรากฏตัว

ที่ว่าจริยศาสตร์ทำให้คุณค่าปรากฏตัว มีนัยอย่างนี้

๑) มนุษย์เรามีความสำนึกทางจริยธรรมเป็นพิเศษอยู่

๒) การกล่าวว่ “อย่างนี้ถูกต้องและพึงปฏิบัติ” เป็นการแสดงให้เห็นว่า ประสพการณ์ทางจริยธรรมมีลักษณะพิเศษ และจักรวาลก็มีลักษณะพิเศษอันนี้ด้วย

๓) ที่ว่า “อย่างนี้” หรือ “อย่างนี้ถูกต้อง” ไม่สามารถจะแปลได้เป็นเพียงว่า “อย่างนี้พอใจฉัน” หรือว่า “อย่างนี้ฉันเห็นชอบด้วย” หรือว่า “สังคมของฉันเห็นชอบ”

๔) ลักษณะทางจริยธรรมเป็นลักษณะตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับอะไร ไม่เกี่ยวโยงมาถึงลักษณะของคน ของการกระทำ ของสถาบัน หรือของกฎหมายก็ได้

๕) ในจักรวาล มีระเบียบจริยธรรมอยู่ในตัว กล่าวคือ คำว่า “ดี” และ “ถูกต้อง” มีความหมายเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับอะไร และเป็นลักษณะประจำของจักรวาล โดยไม่คำนึงว่าเราจะรู้จักมันหรือไม่ก็ตาม

๖) ที่เราเห็นว่า คนๆ หนึ่ง มีการกระทำอันหนึ่ง สถาบันแห่งหนึ่ง หรือกฎหมายฉบับหนึ่ง ฯลฯ เป็นสิ่งดีหรือชอบธรรมนั้น เพราะสิ่งเหล่านั้นมีลักษณะอันหนึ่ง คือความดี เป็นเจ้าของลักษณะ "ดี" และที่สิ่งเหล่านั้นมีลักษณะนี้ ก็เพราะได้มาจากระบบแห่งความเป็นจริงอีก ระบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากโลกที่เราอยู่ทุกวัน

เป็นอันว่า โดยเดินอีกทางหนึ่ง เราก็มາถึงข้อสรุปที่พิสดารไว้ในสองบทก่อนนั่นเอง จึงเห็นได้ว่า โลกรอบๆ ตัวเรารู้ได้โดยสามัญสำนึกเป็นเพียงความจริงส่วนหนึ่งเท่านั้น อาจเป็นได้ว่า เมื่อค้นหากันเข้าจริงๆ แล้ว โลกรอบๆ ตัวเราอาจจะไม่มีความเป็นจริงอย่างที่เราคิดไว้แต่แรก เพราะยังมีระบบความเป็นจริงซึ่งปราศจากรูป แต่เป็นโลกที่มีคุณค่า อันมีความดีเป็นส่วนประกอบอันหนึ่ง คุณค่าต่างๆ ในโลกระบบนั้นเข้ามาอยู่ในโลกของเรา จึงกล่าวได้ว่าเป็นอันตระ และความดีซึ่งเป็นค่าชนิดนั้น ก็อยู่ในตัวมนุษย์ได้ด้วย

มาลงเอยที่ลัทธิเทวาท

ยังมีบทแทรกอีกบทหนึ่ง ซึ่งเรายังมิได้แย้มพรายถึงเลย และข้าพเจ้าก็ไม่ตั้งใจจะบรรยายในหนังสือเล่มนี้ด้วย คุณค่าต่างๆ ดังที่อภิปรายมาแล้ว ข้าพเจ้าได้เสนอให้เห็นเป็นสิ่งที่สุดยอดอยู่ลอยๆ ในจักรวาล ข้าพเจ้ายังไม่ได้พูดถึงเลยว่า คุณค่าเหล่านี้อาจจะมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นหนึ่งเดียวกันหรือเปล่า

ในขั้นแรก ให้เราลองพิจารณาดูความสัมพันธ์ซึ่งคุณค่าต่างๆ มีต่อจิตใจของเรา เราอาจจะสมมติได้อย่างไม่ขังใจเลยว่า ความงามและความจริงอาจมีอยู่ได้โดยไม่ขึ้นต่อจิต เช่น ว่าข้าพเจ้ามองไม่เห็นเหตุผลเลยว่าทำไม - เวลาพระอาทิตย์อัสดงคต จะหมดความงาม ถึงแม้

ไม่มีจิตดวงใดกำลังชมความงามของพระอาทิตย์อีกได้ และทำไมสูตรสมการ $(a^2 - b^2) = (a + b)(a - b)$ จะหมดความเป็นจริงไป เมื่อไม่มีใครเข้าใจสมการนั้น แต่ครั้นเราหันมาหาปัญหาเรื่องความสุขและความดี กลับเห็นว่าเป็นการยากที่จะใช้มาตรการเดียวกัน เราจะยอมรับได้ละหรือว่า ความสุขจะยังคงมีอยู่ในเมื่อไม่มีจิต หรือบุคคลที่เป็นเจ้าเจ้าของความสุข รู้สึกว่าจะกล้ำกลืนยาก ความดีทางจริยธรรมเล่า ถ้าไม่เป็นความดีของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นลักษณะของความประพฤติของคนใดคนหนึ่ง ความดีจะยังมีอยู่ได้ละหรือ ใครๆ ก็ยอมเห็นว่าไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ประการแรก เนื่องจากเราถือว่าคุณค่าเป็นปรนัย เราจึงถือว่าในจักรวาลมีกฎ หรือระบบจริยธรรม ซึ่งมีความเป็นจริงไม่แพ้กฎหรือระบบในโลกของฟิสิกส์ ประการที่สอง กฎหรือระบบแห่งจริยธรรมนี้ เราถือว่าเป็นส่วนแห่งความเป็นจริงสุดยอดในจักรวาล ไม่คำนึงว่าจะมีจิตดวงใดบังเอิญมาคิด รู้สึก หรือตัดตสันลงไป ทั้งนี้ ก็เพราะเราไม่ยอมรับลัทธิอัตนัย ประการที่สาม เราต้องไม่ลืมว่าจักรวาลของเราต้องมีวิวัฒนาการมาเนิ่นนานกว่าจะผลิตจิตมนุษย์ได้ จิตมนุษย์สามารถรู้จักค่าทางจริยธรรม แต่ทว่าค่าทางจริยธรรมเหล่านั้นไม่ขึ้นกับจิตมนุษย์ แต่ข้าพเจ้าก็สงสัยว่าค่าเหล่านี้จะไม่ขึ้นกับจิตอะไรอื่นบ้างหรือ มันมีอยู่ลอยๆ อย่างนั้นหรือ ลองพิจารณาเรื่องความสุข ความสุขจะมีได้หรือ ถ้าไม่เป็นความสุขที่เกิดกับจิตของคนใดคนหนึ่ง ฉะนั้น ถ้าเรารับว่าค่าทางจริยธรรมมีลักษณะปรนัยก็เห็นจะต้องยอมรับด้วยว่า มีจิตดวงหนึ่งซึ่งเป็นที่อาศัยของค่าเหล่านี้ ถ้าเราไม่ยอมรับดังที่ว่า จะเกิดปัญหาดังนี้

(๑) ถ้าเราถือว่ากฎทางจริยธรรม หรืออุดมคติทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่จิตของเรารับรู้แต่ไม่ใช่เป็นผู้สร้างขึ้นมาก็หมายความว่าไม่ขึ้นกับจิตของเรา คราวนี้ลองมาสมมติดูว่าจิตมนุษย์ดับสูญไปสิ้นโลก ย่อม

เป็นการยากที่จะเข้าใจได้ว่าคุณค่าทางจริยธรรมจะแสดงตัวอยู่ ณ ที่แห่งใด จะเป็นคุณสมบัติของกิจกรรมใดหรืออุปนิสัยใดได้เล่า

(๒) ถ้าเราต้องการจะหลีกเลี่ยงความยุ่งยากข้างบน เราลองมาถือเสียว่ากฎทางจริยธรรมมีความเป็นอยู่โดยอาศัยจิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นตัวรับรู้ ถือเสียว่าจริยธรรมเป็นคุณลักษณะและแสดงตัวอยู่แต่ในจิตในอุปนิสัยของมนุษย์เท่านั้น ไม่มีอยู่ที่อื่นนอกเหนือไปจากนี้ ดังเช่นความงามเป็นลักษณะประจำของศิลปกรรม และความเป็นจริงคุณลักษณะของสูตรและสมการต่างๆ หากขาดจิตมนุษย์อันเป็นแดนให้จริยธรรมได้แสดงตัวเมื่อไร จริยธรรมก็สูญไปด้วย ดังนี้ เราก็ตกอยู่ในฐานะอัตนัย ซึ่งเราวิจารณ์มาเสียยี่ดียว และจริยธรรมในทำนองนี้ก็ไม่มีคุณค่าอะไร นอกเหนือไปจากที่เรากำหนดให้เองเท่านั้น

วิธีที่จะหลุดพ้นจากปัญหายุ่งยากนี้ได้ ก็เห็นว่ามียุติเดียว คือต้องยอมรับว่า มีจิตนอกเหนือไปจากจิตของมนุษย์ซึ่งรู้จักกฎทางจริยธรรมและไม่เพียงแต่รู้ แต่ยังเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือต้องมีผู้วางกฎจริยธรรมและให้เป็นกฎและระบบในจักรวาล เนื่องจากผู้วางกฎทางจริยธรรมก็คือผู้สร้างจักรวาลนั่นเอง จึงเป็นอันว่ากฎทางจริยธรรมมีผลบังคับทั่วทั้งจักรวาล มีอยู่เป็นนิรันดร์ และมีผลบังคับโดยไม่ขึ้นต่อจิตมนุษย์ เมื่อยอมรับทัศนะนี้แล้ว ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นก็เป็นอันตกไป อาจถือได้ว่าจิตของเราเป็นแดนแสดงตัวของกฎทางจริยธรรม โดยไม่จำเป็นต้องทักท้วงเอาว่ากฎทางจริยธรรมขึ้นต่อจิตมนุษย์ อันเป็นทางนำไปสู่ลัทธิอัตนัย ตามหลักการของเราจริยธรรมต้องขึ้นกับจิต แต่ไม่จำเป็นต้องขึ้นต่อจิตมนุษย์แต่ฝ่ายเดียว จักรวาลที่มีหลักจริยธรรมอยู่ประจำ แม้ไม่มีจิตมนุษย์ไว้ให้หลักจริยธรรมแสดงตนก็ตามที่

ถึงตอนนั้น จริยศาสตร์ล้ำเข้าแดนลัทธิศาสนาแล้ว เราจะไม่ล่งล้ำเข้าไปมากกว่านี้ ข้าพเจ้าได้ล้ำแดนเข้ามาถึงแค่นี้ ก็เพราะข้าพเจ้าใคร่จะบอกให้ทราบว่า นักเขียนจริยศาสตร์ส่วนมาก (แต่ไม่ทุกคน) เชื่อว่าในไม่ช้าจะต้องทอดสะพาน จริยศาสตร์จำต้องข้ามไปหาเทวศาสตร์ ก็เพราะว่าถ้าพิจารณาหลักจริยศาสตร์กันจริงๆ แล้ว ก็อดจะเข้าถึงเรื่องพระเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าจะขอสรุปด้วยทัศนะสามประการซึ่งแม้จะไม่ล่งแดนของเรา แต่ก็จะเป็นทางเตรียมให้คืบหน้าต่อไป

จริยธรรมพาเข้าถึงพระเป็นเจ้า แต่ไม่พิสูจน์ว่าจำเป็นต้องมีพระเป็นเจ้า

ประการที่หนึ่ง น่าเชื่อได้ว่าคุณค่าทางจริยธรรมซึ่งเรากำหนดไว้ด้วยคำว่าความดี ความถูกต้องและหน้าที่ ไม่เพียงแต่จิตมนุษย์เท่านั้นที่รับรู้ แต่อาศัยจิตเป็นแดนปรากฏตัว ถ้าจะเปรียบก็คือ ความงามนั้นปรากฏตัวในรูป เช่น ไม้ หิน เสียง สี เหล็ก จอภาพยนตร์ ต้นไม้ ดอกไม้ หรือท้องฟ้า และความจริงก็ปรากฏตัวในสูตรประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตรรกวิทยา และคณิตศาสตร์ ความดีทางจริยธรรมก็เหมือนกัน จะไม่มีที่ปรากฏตัว ถ้าไม่มีจิต เจตนา และอารมณ์ของมนุษย์เป็นแดน ถ้าไม่มีจิตสากลวางกฎทางจริยธรรมและเป็นที่ยอมรับกฎทางจริยธรรมไว้ตลอดกาล โดยไม่ขึ้นต่อจิตมนุษย์แล้ว เราก็จะหลีกลัทธิอัตนัยไปไม่พ้น

ประการที่สอง ถ้าหากว่าโลกแห่งจริยธรรมมีต้นกำเนิดมาจากบัญชาของพวกผู้สร้าง การที่จิตของมนุษย์รับรู้คุณค่าแห่งจริยธรรมภายหลังจากนั้น ย่อมเป็นเรื่องต้องตามเหตุผลและน่าเชื่อถือ ตรงกัน

ข้าม ถ้าหากว่าโลกของเรานี้ถือกำเนิดมาเองโดยบังเอิญ ไร้ผู้วางกฎเกณฑ์ให้ คุณค่าแห่งจริยธรรมต้องรอคอยช้านานจนกว่าจะมีจิตมนุษย์ขึ้นรับรู้จึงได้มีคุณค่าขึ้นมา ดูเป็นเรื่องไม่น่าเป็นไปได้

ประการที่สาม ถ้าเรายอมรับว่ามีจิตหรือตัวบุคคล อันเป็นแก่นของจักรวาล คุณค่าย่อมจะเป็นวิถีชักนำเราให้รู้จักลักษณะของท่านผู้นั้น ดังเช่นความสุขและความดี ปรากฏให้เห็นในจิตมนุษย์แต่ละคน ความจริงในสูตรแต่ละสูตร ความงามในรูปแต่ละรูป ลักษณะของพระเป็นเจ้า ย่อมปรากฏให้เห็นได้ในคุณค่าสากล อันมีความสุข ความดี ความจริง และความงามอยู่พร้อม ตามทัศนะนี้โลกที่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ตัวเราดังที่เปลโตกล่าวไว้ ย่อมอยู่ห่างจากความเป็นจริงอยู่สองชั้น ชั้นแรก โลกที่เราอยู่นี้เป็นแดนให้ความเป็นจริงอันมีคุณค่าสากลทั้งหลายปรากฏให้ทราบ และชั้นที่สอง คุณค่าสากลนั้นเองก็ยังเป็นแดนให้พระเป็นเจ้าปรากฏพระองค์

ยิ่งกว่านั้น พวกเอกวาทิน (Monists) ยังมีความเห็นว่า จักรวาลทั้งหมดเป็นเอก เอกภาพ นี้คือพระเป็นเจ้า ซึ่งแสดงองค์ในคุณค่าต่าง ๆ หลายแบบ และคุณค่าต่าง ๆ เหล่านี้ก็แสดงตัวในปรากฏการณ์ต่าง ๆ อีกทอดหนึ่งในแบบต่าง ๆ นับไม่ถ้วน

ข้อสังเกต ข้ำพเจ้าขอแกล้งเพื่อมิให้ผู้อ่านต้องข้องใจ ว่าความเห็นที่กล่าวมาตอนท้ายนี้เป็นความคิดส่วนตัวของข้าพเจ้าเอง หาได้เป็นข้อสรุปความคิดของปราชญ์อื่น ๆ ไม่ อันที่จริงก็ต้องนับว่าเป็นผลอันเนื่องมาจากการที่ได้คลุกคลีอยู่กับความคิดของนักปราชญ์ผ้ยิ่งใหญ่ทั้งหลายนั่นเอง ทำให้ปัญญาอ่อนๆ อย่างของเราพลอยอยากคิดไปตามแนวของท่านนักปราชญ์เหล่านั้นไปด้วย เมื่อนักสำรวจผู้แก่แล้วกล้าเบิกทางสายใหญ่ไปก่อนแล้ว ผู้ที่ตามมาข้างหลังย่อมจะสะดก

ในการเบิกทางน้อยของตนเองเคียงคู่ขนานไปกับทางสายใหญ่ ที่ข้าพเจ้ายกอุทาหรณ์มาอ้างเช่นนี้ ก็หวังจะปลุกใจและให้สังวรไปในตัว ที่ว่าปลุกใจก็เพราะจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจว่าปรัชญาไม่ใช่หมายถึงการรับเข้าและระบายออกเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการค้นคว้าอย่างเสรี โดยปัญญาของผู้ที่ได้รับไว้มาก ๆ และอาจจะระบายออกมานิดหน่อยเป็นครั้งเป็นคราว ที่ว่าให้สังวรก็เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้อ่านพึงระลึกว่า ข้อคิดทำยบนี้ ผู้แต่งอาศัยความคิดริเริ่มของตนเอง มิใช่ความคิดของนักปราชญ์อื่น ๆ

ปรัชญาการเมือง

ในบทที่แล้วข้าพเจ้าพยายามชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์ประสบการณ์ของมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับจริยธรรมนั้น ทำให้เราเห็นว่าคุณค่ามีความหมายอย่างไร และพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า หลักจริยศาสตร์ที่ไม่ยอมรับว่าค่าทางจริยธรรมมีความเป็นจริงของมันเองนั้น ไม่สามารถจะอธิบายประสบการณ์ของเราในเรื่องจริยธรรมได้ ในบทที่ว่าด้วยปรัชญาการเมืองนี้ ข้าพเจ้าจะพยายามอธิบายทำนองนี้อีก วัตถุประสงค์ของจริยศาสตร์นั้น ตามความเห็นของนักปรัชญากรีก ต้องการที่จะสอนว่าชีวิตของปัจเจกชนที่มีค่านั้นเป็นอย่างไร ส่วนทฤษฎีการเมืองมุ่งหมายที่จะกำหนดลงไปว่า ชีวิตของประชาคมอันประกอบไปด้วยปัจเจกชนนั้น อย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าดีหรือมีค่า แต่นักปรัชญาเหล่านี้เห็นว่าจริยศาสตร์กับทฤษฎีทางการเมืองแยกกันไม่ออก

ก) เพราะชีวิตที่ดีของประชาคมอันประกอบไปด้วยปัจเจกชน ซึ่งก็คืออริฐุนั้น จะเป็นที่พึงปรารถนาที่ต่อเมื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีของปัจเจกบุคคล โดยนัยนี้ การเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม

ข) เพราะชีวิตที่ดีสำหรับคนก็คือชีวิตที่ดีของคนในฐานะเป็นพลเมือง ชีวิตที่ดีจะมีอยู่ได้ด้วยความร่วมมือกันกับผู้อื่นในสังคมเท่านั้น โดยนัยนี้ การเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ และชีวิตอันดีงามของคนแต่ละคนจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าหากไม่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม

ค) เพราะว่าเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายที่ฉลาด ที่จะวางกฎต่างๆ

ทั่วไป เพื่อให้สมาชิกแห่งประชาคมนั้นมีชีวิตที่ดี เพื่อจะพัฒนาจิตใจ
ของพลเมือง โดยการศึกษาและกล่อมเกลากฎอนิสัย โดยให้การฝึก
อบรมจนพวกเขามีชีวิตอยู่โดยปรารถนาชีวิตแบบนั้น โดยนัยนี้ศิลปะ
ของรัฐบาลตามที่อริสโตเติลสอน ก็คือศิลปะอันสูงสุด โดยที่กำหนดว่า
ความสุขของชุมชนคืออะไร นี่ก็หมายความว่า เป็นหน้าที่ของรัฐบาล
ที่จะตัดสินใจว่าอะไรเป็นสภาพชีวิตที่ดีสำหรับปัจเจกบุคคล ข้าพเจ้าจะ
ได้วิจารณ์แนวความคิดข้อนี้ในตอนหลังโดยย่อ ๆ ซึ่งเป็นข้อสรุปของ
อริสโตเติล เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์และการเมือง ใน
ตอนนี้ ข้าพเจ้าจะว่าด้วยปรัชญาการเมือง โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า
กิจกรรมทางการเมืองนั้น มุ่งไปสู่ถึงคุณค่าผลบั้นปลายอันใด

ประการแรก ข้าพเจ้าจะอธิบายว่า ตามสภาพที่เป็นอยู่ขณะนี้
นโยบายของรัฐบาลมุ่งผลบั้นปลายอะไร และจะพยายามชี้ให้เห็นว่า ผล
เหล่านี้น่าพึงปรารถนาหรือไม่ พึงปรารถนาอย่างไร ประการที่สอง
ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงจุดหมายต่าง ๆ ซึ่งนักการเมืองถือเป็นหลักแห่งแนว
นโยบาย และจะแสดงให้เห็นว่าจุดหมายเหล่านี้ไม่ตรงกับจุดหมายอัน
แท้จริงดั้งเดิม มันเป็นเพียงจุดหมายที่ยึดเอาว่าเป็น มากกว่าที่จะเป็น
จุดมุ่งหมายที่ได้บรรลุถึง ซึ่งเมื่อได้วิเคราะห์หัดดูแล้ว จะเห็นว่าอะไรเป็น
ค่าที่แท้จริง ประการสุดท้าย ข้าพเจ้าจะพิจารณาว่า อะไรเป็นค่าทาง
สังคม และจะแสดงว่าค่าทางสังคมเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางจริยศาสตร์
คือ ความสุข ความดี ความงาม ความจริง อันเป็นสิ่งซึ่งพลเมืองแต่
ละคนอาจแสวงหาเอาได้ ถ้าหากทำได้สำเร็จดังประสงค์ ก็จะต้อง
ให้เห็นว่ารัฐเป็นวิถีที่จะทำให้บรรลุถึงคุณค่าทางจริยศาสตร์ได้

จุดหมายซึ่งเป็นที่ต้องการของประชาคมนั้นไม่น่าพึงปรารถนา

อะไรคือจุดมุ่งหมายที่รัฐต้องการ และซึ่งนักการเมือง ข้าราชการ

ที่วางนโยบายและดำเนินนโยบายของรัฐถือว่ามีความคุ้มค่ามุ่งหมายมีอยู่
มากมาย แต่ในที่นี้เราจะกล่าวถึงเพียง ๓ ประการ คือ อำนาจ เกียรติ
และความมั่งคั่ง

ก) อำนาจในฐานะเป็นจุดหมายของรัฐ

รัฐทั้งหลายปรารถนาอำนาจ การได้ครอบครองจักรวรรดิ ถือกัน
ว่าเป็นของดี การสูญเสียจักรวรรดิไปเป็นความชั่ว รัฐที่มีจำนวนพล
เมืองมากเป็นรัฐที่มีกำลังอำนาจ การสูญเสียพลเมืองไปจึงเป็นความชั่ว
เมื่อนักการเมืองพูดถึง “ภาวะอันศักดิ์สิทธิ์” “ผลประโยชน์ของชาติ”
หรือ “สิ่งที่จะจารึกในประวัติศาสตร์” ก็หมายความว่า เขามีภาระ
ที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจ นั่นก็คือเพื่อจะเพิ่มพูนอำนาจ เพราะผล
ประโยชน์ของเขาก็คือ ต้องการแผ่อำนาจ และคำว่า “จุดมุ่งหมาย”
ไม่ว่าจะแผ่มาในนามของพระเจ้า หรือโซคระตา หรือกระบวนการ
ประวัติศาสตร์ หรือแรงกระตุ้นของ “อัจฉริยภาพ” ล้วนแล้วแต่ต้อง
การขยายอาณาเขตทั้งสิ้น

อำนาจคืออะไร อำนาจ คือ ความสามารถที่จะกำหนดความตั้งใจ
ของตัวเองเหนือผู้อื่นโดยวิธีการลงโทษผู้นั้น ถ้าผู้นั้นไม่ยอมรับอำนาจ
เรา อำนาจจะมีอยู่หลายแบบด้วยกัน อำนาจเงิน อำนาจในตำแหน่ง
หน้าที่ อำนาจในชาติกำเนิด และอำนาจการเรียนรู้ ที่สำคัญก็คือ
อำนาจของผู้มีพลังเหนือกว่า ไม่ว่าจะอำนาจจะปรากฏในรูปหนึ่งรูปใด
ย่อมมีสิ่งร่วมกันอยู่สิ่งหนึ่ง คือ ถ้ามีผู้ต่อต้านหรือดูถูก ผู้กุมอำนาจ
อาจจะบันดาลให้เขาผู้นั้นต้องประสบชะตากรรมถึงให้ออกจากงานก็ได้
(อำนาจเงิน) ไม่เลื่อนตำแหน่งให้ (อำนาจในหน้าที่) ไม่เชิญเขา
และภริยาไปในงานเลี้ยง (อำนาจในชาติกำเนิดและสายโลหิต) หรือ
ด้วยวิธีการง่าย ๆ ปรับ จำกัดบริเวณ หรือลงโทษ (อำนาจของผู้มีพลัง

เหนือกว่า) เมื่อรัฐใดรัฐหนึ่งมีนโยบายที่จะขยายอาณาเขต จะด้วยการรบชนะ หรือด้วยการล่าอาณานิคมก็ตาม สิ่งที่ต้องการก็คือ เพื่อให้อาณาจักรภายใต้การครอบครองของตนเพิ่มขึ้น ความจริงก็คือ รัฐปรารถนาที่จะกำหนดความตั้งใจของตนเหนือพลเมืองที่ยังไม่เจริญเหนืออาณาเขตเหนือชนชั้นกรรมาชีพ หรือเหนือเผ่าพันธุ์ที่โง่เขลา การบังคับผู้อื่นนี้อาจก่อให้เกิดการขัดขืนหรือจ่านน ถ้าเป็นการขัดขืนก็ต้องใช้อำนาจ แต่การใช้อำนาจบังคับคนที่ปรารถนาจะเป็นอิสระ ไม่นับได้ว่าถูกต้องทางจริยธรรม แต่ถ้าพวกเขาเต็มใจรับ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจ

ในบางครั้ง ประชาคมหนึ่ง ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมต่ออีกประชาคมหนึ่ง โดยอ้างว่าประชาคมนั้น ๆ จำต้องถูกลงโทษ หรือเพราะประชาคมนั้นไม่เจริญ จะต้องได้รับความคุ้มครองและทำให้มีอารยธรรม ตัวอย่างเช่น นาซีรุกรานพวกยิว เพราะถือว่ายิวชั่วร้าย การไม่ลงรอยกันระหว่างพวกนิกายคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ ก็เพราะพวกแรกหาว่าพวกหลังนอกรีตนอกรอย หรือการที่อังกฤษเข้าครอบครองประเทศที่ไม่เจริญ ก็อ้างว่าเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ชาวพื้นเมืองที่โง่เขลา แต่

๑) ถ้าแม้ว่าพลเมืองชาติอื่นจะโง่เขลาเพียงใด ก็ไม่ใช่หน้าที่ของพลเมืองในอีกประเทศหนึ่งจะไปลงโทษ

๒) ความเห็นที่ว่าพลเมืองในแหล่งที่ด้อยพัฒนา ควรจะได้รับการพัฒนานั้น ก็ยังเป็นปัญหา ชาวเกาะทะเลใต้อาจจะมีสุขอยู่ก่อน และที่แน่นอนก็คือ คนพวกนี้ภาคภูมิใจในความเป็นอยู่ของตนอยู่แล้ว ก่อนที่อารยธรรมตะวันตกจะเข้าไปในรูปของคณะสอนศาสนา คัมภีร์ไบเบิล วิสกี้ กามโรค สินค้าฝ้ายราคาถูก ๆ วิทยุและอาหารกระป๋อง

๓) ไม่มีใครที่จะตัดสินใจได้ว่า ความเป็นอยู่ของตนสูงส่งกว่าผู้อื่นแล้วบังคับผู้อื่นโดยกำลัง

ความเจริญทางวัตถุ เช่น ถนน สะพาน สถานพักผ่อน การชลประทาน การขนส่ง ผลิตภัณฑ์ เหล่านี้คือสิ่งที่พลเมืองซึ่งเจริญกว่าให้แก่พลเมืองซึ่งตนถือว่าด้อยกว่า แต่เราจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่า ความเจริญทางวัตถุเหล่านี้เขาจะไม่ได้รับเลย ถ้าหากว่าดินแดนของเขาไม่อุดมสมบูรณ์ และไม่มีทรัพยากรธรรมชาติ หรือไม่มีแรงงานราคาถูกๆ

๔) รัฐบุรุษของประเทศ ก. มักจะเน้นถึงประโยชน์ที่พลเมืองประเทศ ข. ได้รับจากการที่ตนปกครองอยู่ ทั้งๆ ที่ประมุขของประเทศ ข. มิได้เคยร้องขอ จักรวรรดิที่ดี อาณานิคมที่ดี ผู้แสวงหาอาณานิคมได้มาด้วยความไม่เต็มใจของผู้ถูกปกครองและผู้อยู่ในอาณานิคมถึงแม้ว่าประชาชนประเทศ ข. จะไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ เลย ประเทศ ก. ก็พยายามหาเหตุจนได้

๕) ในบรรดาสิ่งที่ยั่ววนใจทั้งหลาย อำนาจยั่วใจได้มากและรวดเร็ว อำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย และทำให้การพิจารณาไม่เที่ยงแท้ ทำให้คนซึ่งมีความเมตตากรุณากลายเป็นคนโหดร้าย คนซึ่งเคยเป็นคนดีชอบฉวยโอกาส และคนที่อ่อนแอมีความเชื่อมั่น ความเห็นของนักปรัชญา เรื่องผลของอำนาจ จะอ่านได้จากตอนที่ว่าด้วยทราวาทบทที่ ๙ เรื่อง อุตมรัฐ ที่เปลโตแต่ง และตามความเห็นของลอร์ดแอ็คคตัน ที่ว่า “อำนาจมักทำลายตัวเอง และอำนาจสูงสุดทำลายตัวที่ สุด”

ข้าพเจ้าสรุปว่า อำนาจไม่มีอะไรดีในตัวของมันเอง ไม่ว่ามันจะเป็นที่ต้องการของรัฐหรือของปัจเจกชน อำนาจจะดีหรือเลว ขึ้นอยู่

กับว่าใช้อำนาจอย่างไร และมีผลต่อผู้นำไปใช้อย่างไร และได้รับประโยชน์จากอำนาจอย่างไร โดยความจริงแล้ว อำนาจ ถ้าจะมีความดีก็ตรงที่ใช้เป็นวิถีทางนำไปสู่สิ่งอื่น

ข) เกียรติในฐานะเป็นจุดหมายของรัฐ

เกียรติย่อมขึ้นอยู่กับความเกรียงไกรของกองทัพ นี่คือการเห็นของรัฐบุรุษอย่างเช่นมุสโสลินี ซึ่งเป็นแบบของการเมืองที่ถืออำนาจเป็นใหญ่ เขากล่าวว่า “เกียรติของประเทศชาติจะวัดได้จากความรุ่งเรืองในด้านทหารและกำลังทัพ” อันที่จริงความยิ่งใหญ่ของกองทัพเกือบจะเป็นมาตรการที่แพร่หลายที่สุด ในบรรดามาตรการต่าง ๆ ที่นักประวัติศาสตร์และนักการเมืองใช้เป็นเครื่องประมาณคุณค่าของรัฐ แต่ความยิ่งใหญ่ของกำลังทหารขึ้นอยู่กับการมีประสิทธิภาพในการฆ่าคน และก็เพราะเหตุนี้เอง รัฐ ๆ หนึ่งจึงบังคับรัฐอื่นได้ วิธีนี้ไม่ได้ผิดไปจากอำนาจคนพาลที่จะบังคับผู้อื่น กล่าวได้อีกอย่างก็คือเป็นการหักหลัง ไม่เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมนัก และไม่ใช่ว่าสิ่งทีคล้อยตามความเห็นของพระเยซู ศาสนาของชาวตะวันตก ไม่ช้าหรือเร็ว รัฐซึ่งมีอำนาจทางทหารก็จะรุกรานรัฐอื่น ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า การรุกรานทางทหารนั้น ไม่ช้าก็จะทำลายประเทศของตัวเอง กรีกทำสงครามกันเองจนไม่อาจจะรวมกันได้ และต้องตกอยู่ในความครอบครองของพวกมาเซดอน ประวัติศาสตร์สมัยคาร์เธจ ในยุคที่ประสบความสำเร็จในทางทหารมากที่สุด ในบั้นปลาย แสดงให้เห็นความหายนะของคาร์เธจ และฮันนิบาลซึ่งเป็นนักรบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของคาร์เธจ ก็คือผู้ทำลายที่ยิ่งใหญ่ จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่า กองทัพที่ประสบความสำเร็จและมีพลเมืองที่ขอบูกราน เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามีผู้นำที่เก่งกาจ มักจะประมาณกำลังข้าศึกของตนผิด หลอกหลวงตัวเองว่า สงคราม

เล็ก ๆ น้อย ๆ จะทำให้ชนะได้ในที่สุด ไม่คิดถึงเรื่องเวลาในระยะยาว คาคัดผิดแล้วคาคัดผิดอีก จนกระทั่ง ถ้าหากเราอ่านประวัติศาสตร์อย่าง ถูกต้องแล้ว การสร้างความสามารถทางทหารเป็นภัยพิบัติอันหนึ่งซึ่ง เกิดแก่มนุษย์ เช่น นโปเลียน ก็เป็นผู้นำความหายนะมาสู่ฝรั่งเศส ทำให้พลเมืองฝรั่งเศสลดน้อยลง หมดยุทธกรรม และเพิ่มพูนหนี้สินให้ เขาทำให้ผู้หญิงฝรั่งเศสยกขึ้นว่าเหว และประสบความสำเร็จอย่างสาหัส และทำให้ผู้ชายประสบความสำเร็จปวดทรมาน ถ้าเช่นนั้น ควรจะถือว่า การที่รัฐมีความสามารถผลิตคนเช่นนโปเลียน เป็นความดีหรือไม่ ทราบว่าจะตอบอย่างไรเหมือนกัน

ข้าพเจ้าสรุปได้ว่า เกียรติทางการทหารในตัวของมันเองแล้ว ไม่มี อะไรดี จะต้องพิจารณาว่าเกียรตินั้นได้มาด้วยวิธีใด และเกียรตินั้น ขึ้นอยู่กับอะไร เราต้องถามด้วยว่าเกียรติทางการทหารสนับสนุนความเห็น อันไหน และช่วยเหลือให้เกิดอะไรขึ้น และมีความมุ่งหมายที่จะใช้ทำ อะไร และต้องถามด้วยว่าเกียรติใช้อย่างไร เกียรติก็เช่นเดียวกับอำนาจ ถ้าหากเป็นสิ่งที่ดีก็เพราะเป็นวิถีนำไปสู่สิ่งอื่น

ก) ความมั่งคั่งในฐานะที่เป็นจุดหมายของรัฐ

คนบางคนต้องการแสดงว่าตนเป็นคนรวย พอ ๆ กับที่ต้องการ เป็นคนรวยจริง ๆ แต่ในที่นี้ เราจะไม่พูดถึงคนที่อยากเป็นคนรวย เรา จะพูดถึงการเป็นคนรวย คือ การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ความมั่งคั่งมี ความดีอยู่ในตัวของมันเองหรือ คนโลกเท่านั้นที่จะถือว่าความมั่งคั่ง มีความดีในตัวของมันเอง คนส่วนมากต้องการเงินสำหรับซื้อหา บาง ที่เราก็คือการมัน เพราะเงินเป็นเครื่องวัดความนับหน้าถือตาจากผู้ อื่น ถ้าหากเราใช้เงินเพื่อเพิ่มพูนความสุขและเพื่อเปิดหูเปิดตา เพื่อ ช่วยคนยากจน เพื่อช่วยเหลือคนที่ขัดสน เพื่อช่วยคนที่ยากลำบาก

เพื่อยกระดับรสนิยม อย่างนี้ก็เรียกว่าใช้เงินถูกต้อง และยังกว่านั้น ถ้าเราทำสิ่งเหล่านี้โดยปราศจากการอุปถัมภ์ และไม่ได้หวังผลตอบแทน หรือหวังว่าจะมีคนมาคอยรับใช้ ก็นับได้ว่าความมั่งคั่งของเรา ถูกใช้ไปในทางที่ถูกยิ่งขึ้นไป อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเราใช้ความมั่งคั่งเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเป็นเจ้าของเช่นเดียวกัน คนอเมริกันและนักธุรกิจ วัดค่าความเป็นคนจากรายได้ และถ้าหากเราเป็นทุกข์เป็นร้อนที่จะหารายได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ความมั่งคั่งก็ถูกใช้ไปในเชิงสนองความภูมิใจและสนับสนุนความพอใจของเราเอง

คนทั้งหลายถือว่าความมั่งคั่งมีค่า เพราะเงินยังทำให้เขามีอำนาจเหนือผู้อื่นอีกด้วย แต่การได้มาหรือเป็นเจ้าของเงินนั้น ไม่ใช่ของดี ย่อมได้มาสองวิธี คือ โดยมรดกตกทอด หรือไม่ก็หาได้ด้วยน้ำพัก น้ำแรงของเราเอง การมีคนที่เงินไว้ให้ นับว่าเป็นโชคมากกว่าจะเป็นความสามารถ พอเกิดมาก็ได้แล้ว การหาเงินได้เก่งแสดงว่าท่านมีความสามารถเหนือคู่แข่งของท่าน แต่ความเป็นคนฉลาดมีเล่ห์เหลี่ยม การมองเห็นการณ์ไกล หรือความสามารถของนักการพนัน หรือความเป็นนักเลง เหล่านี้อาจจะเป็นของมีประโยชน์ แต่ก็ไม่มีค่าทางศีลธรรม มิฉะนั้น การมีเงินก็ขึ้นอยู่กับการเป็นผู้มีโชค มีความสามารถเป็นพิเศษ มีเสียงที่ไพเราะ มีใบหน้าที่สวย มีวาจาหลักแหลม มีหูตาไว และมีความเก่งกาจในกีฬา แต่คุณสมบัติเหล่านี้ ถึงแม้จะมีค่ากับเจ้าตัวเพียงใด ก็ไม่ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีทางจริยธรรม ถ้าความต้องการเงินมีมากเหนือสิ่งอื่นใดแล้ว มนุษย์ก็อาจยอมสละทุกสิ่งทุกอย่างที่จะได้เงินมา การเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเพื่อสิ่งๆ เดียวแสดงถึงพลังใจที่แน่วแน่ แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นการมองอะไรในวงแคบ ซึ่งในตัวของมันเองแล้ว ไม่เป็นคุณสมบัติที่ดี ข้าพเจ้าสรุปว่าการเป็นเจ้าของเงิน และมีอำนาจเงิน ไม่ว่าเงินนั้นจะเป็นมรดก หรือหามาได้

ในตัวของมันเอง ไม่มีความดี การที่เงินเป็นของดี ก็เพราะเงินเป็นวิธีทางนำไปสู่สิ่งอื่น ไม่ใช่เป็นจุดหมายปลายทางในตัวของมันเอง

ข้อเสียของประชามซึ่งถือว่าความมั่งคั่งมีค่า

เรื่องนี้จะเห็นได้ชัด เมื่อเราออกจากเรื่องความมั่งคั่งของปัจเจกชน มาสู่ความมั่งคั่งของรัฐ เพราะว่าเราจะได้เห็นความเหลื่อมล้ำของสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ การไม่เท่าเทียมกัน ในการกระจายความมั่งคั่ง ก่อนสงคราม สหราชอาณาจักรอังกฤษ มั่งคั่งที่สุดในโลก แต่ความมั่งคั่งของอังกฤษหาได้กระจายไปทั่วๆ กันไม่ รายงานของเซอร์จอห์น ออร์ ดีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๓๘ กล่าวว่า พลเมือง ๒๒,๕๐๐,๐๐๐ คนในอิงก์แลนด์และเวลส์ ต้องมีชีวิตในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่ต่ำสุดในการดำรงชีวิต และอีก ๔ ล้าน ๕ แสนคนอยู่ได้ด้วยรายได้ ๑๐ ชิลลิงต่อสัปดาห์ โดยจ่าย ๔ ชิลลิง เป็นค่าอาหาร

ข้าพเจ้ามิได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการเมือง ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเกี่ยวกับปรัชญา จึงไม่ขอสรุปว่า ควรหรือไม่ประการใดในแง่ของการเมือง ข้าพเจ้าสนใจเรื่องคุณค่า ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามอธิบายไว้ในบทก่อนๆ ว่า เป็นจุดหมายสุดยอดของชีวิต จากทัศนะนี้ ระบบการกระจายความมั่งคั่งในปัจจุบันมีข้อเสีย ๒ ประการ

- ๑) คนชั้นสูง คนรวย มักให้ค่าแก่เงิน ถือว่าเงินเป็นสิ่งที่มีความสุดยอด ดังนั้น เขาจึงอุทิศพลังกายส่วนใหญ่ให้แก่การหาเงิน ผลก็คือ
- ก) เขาไม่ทราบระบบของคุณค่าที่แท้จริง จึงละเลยสิ่งที่มีค่าอย่างอื่น เช่น ความงามและความรู้
- ข) เขาไม่มีทั้งเวลาและพลังงาน ที่จะติดตามหาคุณค่าที่แท้จริง แต่อุทิศทั้งชีวิตเพื่อแสวงหาคุณค่าจอมปลอม ซึ่งเป็นการทำลาย

ทั้งความสามารถและความตั้งใจ ที่จะติดตามหาคุณค่าที่แท้จริง เพราะธรรมชาติของมนุษย์ ถ้ามุ่งแต่จะหาเงิน ก็จะกลายเป็นเงิน และนิสัยที่ให้ค่าแก่เงินและอำนาจ ทำให้ความสนใจในความงามลดลง และทำให้หมดความกระตือรือร้นในเรื่องน้ำใจที่มนุษย์มีต่อกัน ผลเหล่านี้เห็นได้ชัดที่สุด จากวิธีที่คนรวยใช้เวลาว่างของเขา ตัวอย่าง นักธุรกิจออกจากงานแล้ว โดยที่ตลอดเวลาแห่งชีวิตเขาอยู่กับการทำงานหาเงิน เพื่อว่าในวันหนึ่งเมื่อออกจากงานแล้ว เขาจะได้หาความสุขจากเงินที่สะสมไว้ เมื่อถึงกำหนดออกจากงาน และพ้นจากความเคยชินกับงานหนัก เขาพยายามที่จะมีชีวิตอยู่โดยเล่นกีฬา ไปงานเลี้ยง ไปงานเต้นรำ ชมการแข่งขันรถ มหรสพ และไปพำผ่อนตามชายหาดทรายทางใต้ของฝรั่งเศส เมื่อเบื่อกับสิ่งเหล่านี้แล้ว เขาก็จะหันไปล่าสัตว์ ท่องเที่ยวตามทะเลทราย ปีนเขา หรือทำงานที่เสี่ยงอันตราย เขาสามารถชักชวนคนอื่นให้ร่วมไปด้วย โดยจ่ายเงินตอบแทนให้คุ่มค่า และนั่นคือ เขาพบว่า เขาไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากงานหนักที่เขาเคยคร่ำเคร่งอยู่ตลอดด้วยหนุ่ม

๒) คนชั้นต่ำ คนจน ส่วนมากก็ไม่สามารถจะมีชีวิตที่ดีได้ด้วยเหตุ ๔ ประการ

ก) คนชั้นต่ำหมกมุ่นแต่การทำงาน ใช้แรงงาน เพื่อหาเรื่องยังชีพ ทำให้โลกของเขาขาดชีวิตชีวา

ข) เขาได้งานที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ เป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดความคิด ไม่ใช่เหตุผล จำต้องกลายเป็นคนที่ด้อยพัฒนา ยิ่งกว่านี้ เขาทำงานกับเครื่องจักร ประตู่แห่งจิตใจถูกปิด ทำให้เขาคิดเหมือนเด็ก เมื่อเด็กถามเราว่า “เครื่องจักรนี้เดินอย่างไร” เราพอเข้าใจ แต่

ถ้าผู้ใหญ่ถามอย่างนั้นก็แย่น้อย เพราะผู้ใหญ่ควรสนใจ ความมุ่งมั่น
ของมัน แทนที่จะถามถึงการทำงานของมัน

ค) เขาได้รับการศึกษาไม่พอ ไม่อาจแสดงความสามารถที่อาจจะ
มีอยู่ในตัวได้ ไม่สามารถทำตนให้เข้าสู่จุดสูงสุดของตน เช่น ไม่เข้า
ใจศิลปะ วรรณคดี เท้าที่คว่ำ

ฆ) ชีวิตของคนชั้นต่ำ ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบๆ มีกิน มีพอดีมี
มีบ้านอยู่สบาย มีงานที่มั่นคง มีหลักประกันเมื่อเจ็บป่วย และเมื่อ
ออกจากงานได้ไปเที่ยวเมืองชายทะเลในประเทศ หรือชมภาพยนตร์
เป็นครั้งคราว เหล่านี้ พวกเขาถือเป็นจุดหมายปลายทางที่ดีแล้ว

มนุษย์เราส่วนใหญ่ที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ก็ไม่ได้บรรลุถึงสิ่งเหล่านี้
ด้วยซ้ำไป ฉะนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่เขาเหล่านี้เกิดมาแบบนี้ จะ
เห็นสิ่งเหล่านี้ว่ามีค่าที่สุดสำหรับเขา

น่าจะได้หมายเหตุไว้ว่า เครื่องจักรกล และเครื่องมือเครื่องใช้
รวมทั้งวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และผลงานของวิชาเทคนิค วิศวกรรมนั้น
นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่สองคน คือ เพลโตและอริสโตเติล ไม่เคยเห็น
ด้วยเลย เพราะมันจะแย่งเวลาว่างของมนุษย์ไปเสียจนเขาไม่ได้ใช้ส่วน
ที่ดีที่สุดของร่างกายและจิตใจ มนุษย์ทำอะไรมาก ๆ ก็ทำให้กลายเป็น
สิ่งนั้นไป ไม่มีจินตนาการอะไร ๆ เป็นแบบนั้นไปหมด

จึงสรุปได้ว่า ประชาคมที่เห็นว่าความมั่งคั่งคือจุดมุ่งหมาย คือ
ประชาคมที่มีพลเมืองโง่เขลา ไม่รู้จุดหมายที่แท้จริงของชีวิต และไม่
รู้ว่าควรจะใช้ชีวิตอย่างไร เขาแทบไม่รู้จักศิลปะในการมีชีวิตอยู่ หรือ
รู้น้อยมาก พวกเขาแม้ยังอยู่กับการหาทางที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้
ดังนั้น จึงเสียสละจุดมุ่งหมายที่ดีให้แก่การแสวงหาหนทางนั้น

ข้าพเจ้าได้ยกตัวอย่างจุดมุ่งหมาย ๓ ตัวอย่างซึ่งประชาคมถือว่ามีความสำคัญ คือ อำนาจ เกียรติ และความมั่งคั่ง และอธิบายให้เห็นว่าค่าทั้งสามประการนี้หาใช่จุดมุ่งหมายที่ถูกต้องของมนุษย์ไม่ เพราะคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี ก็เพียงเพราะเป็นวิถีที่จะนำไปสู่สิ่งอื่นที่อยู่พ้นตัวมันออกไป

สิ่งที่ประชาคมถือเป็นจุดหมายนั้นเป็นเพียงวิถี

สิ่งเหล่านี้มีมากมายหลายชนิด แต่ก็พอสรุปได้ว่าเป็นอิสรภาพหรือการหลุดพ้น ๔ ประการของกฎบัตรแอตแลนติก ซึ่งมีการพ้นจากความกลัว การพ้นจากความขาดแคลน อิสรภาพที่จะแสดงออก และอิสรภาพที่จะนับถือศาสนา ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งว่า ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนเรื่องการเมือง แต่จะวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองว่าเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าอย่างไร ในที่นี้ข้าพเจ้าไม่อธิบายหมด จะขอกล่าวเพียง ๓ ประการเท่านั้น คือ ความเป็นธรรมในสังคม เสรีภาพ และการศึกษา

ความเป็นธรรมในสังคม

ความเป็นธรรมในสังคมนี้ รวมความไปถึงการพ้นจากความขาดแคลน การกระจายความมั่งคั่งของประชาคมอย่างยุติธรรมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และการให้สิทธิแก่พลเมืองทุก ๆ คนที่จะได้แสดงอัจฉริยภาพของตนเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและแก่ประชาคม มีจุดมุ่งหมายสูงสุดสองประการ ซึ่งแตกต่างกันและต้องแยกกันอธิบาย การพ้นจากความขาดแคลนเป็นวลีที่เข้าใจกันว่าหมายรวมถึง “การอยู่ดีกินดี” ค่าจ้างที่เป็นธรรม งานที่มั่นคง หลักประกันสำหรับตัวเองและครอบครัวยามเจ็บป่วยหรือยามออกจากงาน บ้านน่าอยู่ มีที่ว่างนิดหน่อยสำหรับทำสวน มีเวลาพักผ่อนเพียงพอ ถนนหนทางสว่างไสวและ

ราบเรียบ ระบบสุขภาพีบาล ระบบโรงพยาบาล และอื่น ๆ คราวนี้
ขอถามว่า สิ่งเหล่านี้ในตัวของมันเองเป็นสิ่งที่ดีหรือ ข้าพเจ้าคิดว่า
ไม่ จะเป็นสิ่งที่ดีสำหรับผู้ที่ขาดมัน หรือกับคนที่ชื่นชมกับมัน หรือ
สำหรับผู้ที่ต้องดิ้นรนให้ได้มันมา หรือคนที่มีสิ่งเหล่านี้อยู่แล้วอย่าง
เต็มที่ ตัวอย่างเช่น สุขภาพ คนที่สุขภาพดีย่อมถือว่าสุขภาพเป็นของ
ธรรมดา แต่สำหรับคนที่ เป็นโรคหืดซึ่งหายใจแต่ละครั้งยากลำบากและ
เจ็บปวด จึงจะถือว่าสุขภาพเป็นสิ่งที่ดี นอกนั้นสิ่งหนึ่งจะมีค่าหรือ
ไม่นั้น ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนได้มายากง่ายเพียงไร พระมหากษัตริย์
จักรพรรดิ กาลิลิ สุลต่าน ชนชั้นผู้ดี นักธุรกิจ แม้แต่คนชั้นกลาง จะ
ไม่ถือว่าสิ่งที่กล่าวมาแล้วดี แต่หากถือว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่ทุกคนยอมได้
สำหรับคนชั้นสูงและคนชั้นกลางในอังกฤษ สมัยพระนางวิกตอเรีย
การมีเงินใช้พอ มีความปลอดภัย มีหลังคาพอคุ้มหัว และมีความ
อบอุ่นเพียงพอภายในห้อง มีการสุขภาพที่สะอาด และมีอาหารกิน
วันละ ๔ มื้อ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งธรรมดาที่พวกเขาจะต้องได้รับ และ
เขาจะถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไปกว่าที่เขา มีอากาศสำหรับหายใจ และเช่น
เดียวกัน สำหรับมนุษย์ที่มีความเป็นอยู่ตามธรรมชาติง่าย ๆ และปลอดภัย
ถ้าจะถือว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ดี เพราะมีค่าเป็นเพียงหนทางนำไป
สู่สิ่งอื่น ๆ ถ้าไม่มีส่วนประกอบเหล่านี้ สิ่งอื่น ๆ ก็จะอยู่กินเอื้อม ถ้า
มนุษย์ครุ่นคิดถึงแต่งงานของเขาตลอดเวลา เขาจะไม่มีเวลาพอสำหรับ
กวีนิพนธ์ ถ้าเขาหนาวและหิวโหย เขาจะไม่นำพากับเสียงดนตรี ถ้า
เขากลัว เขาจะเอาใจที่ไหนคิดค้นวิทยาศาสตร์และปรัชญา ถ้าเขามัวแต่
ระแวงระวังเพื่อนของเขาในฐานะคู่แข่งในวงงานแล้ว เขาย่อมไม่เห็น
ค่าของมิตรภาพ ข้าพเจ้าสรุปว่า สิ่งที่ดีต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รวม
ทั้งความเป็นธรรมในสังคม อันประกอบด้วย การพ้นจากความขาด
แคลน เป็นแต่เพียงวิถีทางนำไปสู่ชีวิตที่ดีได้ แต่ไม่ใช่สิ่งดีในตัวมัน

เอง ถ้าหากไม่มีสิ่งเหล่านี้ เราจะไม่สามารถชื่นชมกับชีวิตที่ดี หรือ
ถ้าจิตใจของเราหม่นมัวอยู่กับมัน เราจะสามารถติดตามสิ่งซึ่งมีความดี
ในตัวเองได้หรือ แต่ถ้ามีอยู่แล้ว เราก็จะคุ้นเคยจนถือมันเป็นสิ่ง
ธรรมดาที่ทุกคนย่อมได้

ความเป็นธรรมในสังคมนั้น มีอีกอย่างหนึ่ง คือ ความเสมอภาค
เมื่อมนุษย์ต้องการความเสมอภาค ความต้องการในที่นี้ไม่ได้หมาย
ความว่า เขาคิดว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าความหมายของ
มันจะถูกไข้อย่างผิด ๆ เสมอ จากนักนิยมความเสมอภาค ว่าความ
เสมอภาคของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มิโดยธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น คำ
ประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา ในย่อหน้าที่ ๒ “มนุษย์ทุกคน
เกิดมามีอิสรภาพเท่าเทียมกัน” ถ้าอย่างนั้นแล้วอะไรคือสิ่งที่กฎบัตร
หมายถึง ข้าพเจ้าขอเสนอข้อความรวม ๓ ประการดังนี้

๑) มนุษย์ทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันในสายตาของพระเจ้า
เพราะว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกและบุตรของพระเจ้า

๒) มนุษย์ทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

๓) ผลตามข้อ ๑) และข้อ ๒) ดังกล่าว รัฐเท่านั้นสามารถ
บันดาลให้ได้

ถ้ารัฐให้โอกาสแก่พลเมืองโดยเท่าเทียมกัน ในการพัฒนาตัวเอง
กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า รัฐต้องปฏิบัติต่อพลเมืองเสมือนหนึ่งว่า
พลเมืองมีความสำคัญต่อรัฐเท่าเทียมกัน

ความเสมอภาค โดยตัวของมันเองแล้ว ไม่มีอะไรดี หากเป็น
วิถีทางและเป็นวิถีทางที่สำคัญที่จะนำไปสู่สิ่งอื่น เช่น โอกาสของพล
เมืองที่จะได้พัฒนาตัวเอง ในฐานะที่เป็นพลเมือง

อิสระภาพและการศึกษา

เรื่องนี้เราไม่จำเป็นจะต้องอธิบายให้ละเอียด เราก็จะสรุปได้ทำนองเดียวกับที่เราพูดถึงเรื่องความเป็นธรรมในสังคม เสรีภาพในการพูด ในการกระทำ ในการอ่านและเขียน เหล่านี้เรารู้ได้ว่าไม่ใช่สิ่งมีค่า นอกจากเราไม่มีสิ่งเหล่านี้เท่านั้น ในช่วงสมัยของข้าพเจ้า ถือว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่ทุกคนย่อมได้รับ ถ้าจะยกตัวอย่างจากข้อความที่ตัดตอนมาจากหนังสือเรื่อง History of Freedom of Thought ของศาสตราจารย์เบอร์รี เขียนไว้เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๓ ว่า “การต่อสู้ระหว่างเหตุผลกับอำนาจ ยุติลงด้วยชัยชนะของเสรีภาพ ประเทศที่เจริญและก้าวหน้าที่สุด ยอมรับว่าอิสระในการถกเถียง เป็นหลักและรากฐานสำคัญ” เพราะว่าเรารู้ว่า อิสระภาพเป็นสิ่งธรรมดาที่ทุกคนย่อมได้ จึงมิได้ตระหนักว่าเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความยากลำบาก และเสี่ยงต่อการที่จะรักษาไว้ ลัทธิฟาสซิสต์ได้ลวงเราและทั่วทั้งยุโรปทุกวันนี้ว่าต้องการอิสระภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่พรรษาปฏิเสศ อย่างไรก็ตาม อิสระภาพไม่ดีในเชิงบวก แต่ดีในเชิงลบ เหมือนกับสุขภาพหรืออากาศ เราจะเห็นว่าสุขภาพมีค่าต่อเมื่อเรามีร่างกายไม่แข็งแรงหรือกำลังจะฟื้นไข้ขณะที่ยังจำตอนป่วยได้ เช่นเดียวกับอากาศเราจะเห็นค่าของมันก็ตอนที่ถูกเอาอากาศไปจากเรา (ตอนหายใจขัด ๆ) และมันจะยังมีค่ามากขึ้น ตอนใกล้จะตาย เว้นไว้แต่มันได้ถูกนำกลับมาให้เรา ดังนั้น มนุษย์จะเห็นค่าของอิสระภาพต่อเมื่อเขาถูกปฏิเสศ และการไม่มีอิสระภาพนี้ เป็นการทำให้เราสูญเสียสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีค่าในชีวิต จิตของนักโทษที่ร้องขออิสระภาพ เหมือนกับปอดของมนุษย์ที่กำลังจะหมดลมหายใจร้องขออากาศ อิสระภาพนั้นที่จริงก็คืออากาศของจิต ทั้งอากาศและสุขภาพเป็นวิถีทางทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวเป็นอิสระ แต่เราอาจจะใช้ร่างกายที่เป็นอิสระ และเคลื่อนไหวได้นั้นหุบตีกรรยาของเราหรือตีหัวคนอื่น หรือช่วยเด็ก

ออกมาจากบ้านที่กำลังถูกไฟไหม้หรือเรือที่กำลังอัปปาง ยิ่งร่างกายมี
อิสระมากเพียงใด การดีและการช่วยก็มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงนั้น
อิสระภาพเป็นเพียงวิถีที่ทำให้จิตใจที่ฉับไว เป็นอิสระ และมีประสิทธิภาพ
เท่านั้น แต่ถ้าวเรากลับมาข้อนถามว่าจิตใจที่ฉับไว เป็นอิสระ และ
มีประสิทธิภาพนี้ อาจจะใช้ไปในทางแก้แค้น เพื่อจะติดตามความ
ทะเยอทะยานอันไม่รู้จบ เพื่อประดิษฐ์เครื่องทรมาน หรือใช้ไปในทาง
การเสาะหาทฤษฎีความสัมพันธ์ก่อตั้งและคำจรรยาบรรณที่กำลังอดอยาก
หัวใจ หรืออนุมัติซิมโฟนีหมายเลข ๕ ของเบโธเฟินได้หรือไม่ เรา
จะเห็นจุดของมโนทัศน์ได้ทันทีว่า อิสระภาพคืออิสระภาพที่จะคิดบางสิ่ง
บางอย่าง วางแผนการบางอย่าง ประดิษฐ์ของบางอย่าง สร้างบางสิ่ง
บางอย่าง หามาซึ่งบางสิ่งบางอย่าง หรือติดตามบางสิ่งบางอย่าง และ
อิสระภาพของเราจะมีค่าเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับค่าของ “บางสิ่งบางอย่าง”
เหล่านั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องคิดในเรื่องอิสระภาพนั้น คือ เราจะใช้มัน
อย่างไร

เรื่องการศึกษาที่เช่นเดียวกัน จิตใจที่ได้รับการศึกษาเป็นที่ยอมรับ
กันว่าสามารถทำอะไรให้สำเร็จได้ดีกว่าจิตที่ด้อยการศึกษา แต่ทำอะไร
ให้สำเร็จแล้ว คนที่ได้รับการศึกษาทำอันตรายได้มากเท่ากับคนที่ไม่มี
การศึกษา หรือที่แท้จริงแล้วทำได้มากกว่า และเราก็อะไรได้ดี
กว่าด้วย คุณค่าของการศึกษาขึ้นอยู่กับว่าจะศึกษาเพื่อให้ไปทำอะไร
การศึกษานี้เป็นวิถีทางไปสู่อะไร ในตัวมันเองแล้วการศึกษาไม่มีค่า

วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติทางการเมือง

สวัสดิภาพของสังคมก็ดี ความยุติธรรมในสังคมก็ดี และสิ่งที่
ตั้งมามากหลายอันรวมถึงสุขภาพ บ้านเรือน การมีงานทำ หลักประกัน
ยามเจ็บป่วย และเมื่อเกิดอุบัติเหตุไม่ใช่ว่าสิ่งที่มีค่าในตัวมันเอง ซึ่งก็

เหมือนกันกับความชอบธรรมในสังคมการศึกษา ล้วนแต่มิใช่สิ่งดีในตัวเอง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีเพราะว่าเป็นวิถีทางนำไปสู่สิ่งอื่น ๆ “สิ่งอื่น ๆ” ก็คือผลที่บุคคลได้รับจากการมีสิ่งเหล่านี้ ถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้อาจจะถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่อิสรภาพบางอย่าง กล่าวคือสิ่งเหล่านี้ทำให้คนเป็นอิสระ สวัสดิการทางสังคม ทำให้มนุษย์ปราศจากความกลัวต่อความยากจน ความยุติธรรมของสังคม เป็นเครื่องประกันความชุ่มเคื่องในความไม่เท่าเทียมกัน และการมีสิทธิต่าง ๆ ความมีอิสระทำให้มนุษย์พ้นจากการถูกรบกวอนทั้งเรื่องเวลาและทรัพย์สิน การศึกษาทำให้มนุษย์หมดความรู้สึกด้อยในสังคม และหลุดพ้นจากการด้อยพัฒนาทางความรู้ความสามารถ

แต่ว่าอิสรภาพมีความหมายเป็นเชิงลบ ด้วยเป็นเงื่อนไขที่จะให้เกิดสิ่งที่ดี มากกว่าที่เป็นสิ่งที่ดีเสียเอง เพราะเราต้องถามเสมอว่าจะใช้อิสรภาพอย่างไร

เราสรุปได้สองข้อ ข้อแรก วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติการทางการเมือง ก็คือการก่อให้เกิดผลบางอย่างแก่ปัจเจกบุคคล ข้อที่สอง ผลเหล่านี้ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพ้นจากเครื่องกีดขวาง

ปัญหาข้อต่อไปก็คือ พ้นจากเครื่องกีดขวางเพื่อไปหาอะไร มีคำตอบอยู่สองข้อ ข้อแรกเพื่อหาความสุข ข้อที่สองเพื่อที่จะพัฒนาธาตุแท้ของตัวเองเท่าที่จะเป็นไปได้ พัฒนาตัวเองแ่งไหนละ ทุก ๆ ด้านใช่ไหม เห็นได้ชัดเจนว่าไม่ใช่ ไม่มีใครที่จะเห็นว่าจุดประสงค์ของการที่รัฐมีกฎหมายนั้น รัฐมุ่งหวังที่จะให้ปัจเจกบุคคลมีอิสระ เพื่อที่จะได้พัฒนาธาตุแท้ส่วนที่เลวของเขา เพื่อที่จะได้ทำให้เขากลายเป็นคนที่มีความต้องการโดยไม่มีขอบเขตมากขึ้น บ้าเถื่อน และเบียดเบียนยิ่งขึ้น ฉะนั้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ธาตุแท้บางด้านเท่านั้นที่

ควรได้รับการพัฒนา และควรได้รับการสนับสนุนจากกฎหมาย เราจึงสรุปได้ดังนี้ว่า วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติทางการเมือง ก็คือการจัดหาเงื่อนไขที่จะทำให้ปัจเจกชนมีอิสระที่จะได้รับความสุข และจะพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวของเขา เหตุใดรัฐจึงต้องรับภาระอันนี้เล่า คำตอบซึ่งเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของปรัชญาการเมืองก็คือ เพราะว่าคนเราแต่ละคนย่อมมี “ความชอบธรรม” ที่จะได้รับความสุข และ “ความชอบธรรม” ที่จะพัฒนาตัวเอง เพื่อจะชี้ให้เห็นความสำคัญของคำกล่าวอันนี้ ข้าพเจ้าจะต้องพูดสั้น ๆ ถึงพื้นฐานของสิทธินี้ ซึ่งบางครั้งมีผู้เรียกว่าลัทธิ “สิทธิโดยธรรมชาติ”

ทฤษฎีสัญญาประชาคมและลัทธิสิทธิโดยธรรมชาติ

ลัทธินี้มีความเกี่ยวพันกันมาแต่ดั้งเดิมกับทฤษฎีเรื่องบ่อเกิดและความมุ่งหมายของสังคม นักปรัชญามักถามกันว่าประชาคมมีไว้เพื่ออะไร ในการตอบคำถามข้อนี้ นักปรัชญาหลายคนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ ได้เสนอทฤษฎีซึ่งเรียกกันว่า ทฤษฎีสัญญาประชาคมว่าด้วยบ่อเกิดของสังคม ตามความเห็นนี้เนื่องจากมนุษย์มีชีวิตแต่เดิมในสภาพอนารยะ และเพราะว่าเป็นสภาพที่ไม่ปลอดภัย และประสบความเดือดร้อนจนทนไม่ไหว มนุษย์จึงมารวมกันเพื่อสร้างสังคม และเพื่อจะได้มีจุดหมายปลายทางร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย ได้รับการคุ้มครอง และได้รับความยุติธรรม ทั้งนี้เพราะสังคมนั้นตั้งขึ้นมาด้วยความประสงค์ดังกล่าว และคงยืนดีที่จะอยู่ในสังคมนั้น

นักปรัชญาน้อยคนที่เห็นด้วยกับความคิดอันนี้ ข้อยแย้งอันหนึ่งก็คือว่า ลัทธิอันนี้ยอมรับความเห็นที่ว่า การที่เราจะทราบว่าจะสังคมนี้อยู่เพื่ออะไรนั้น ต้องดูว่ามันเกิดขึ้นมาอย่างไร

ข้อแย้งข้ออื่น ๆ ก็คือ เป็นที่สงสัยได้ว่า มนุษย์เคยมีอยู่ก่อนสังคมหรือไม่ เพลโตและอริสโตเติลเริ่มจากการสมมติให้มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง ถ้าเช่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่า มนุษย์ต้องอยู่ในสังคมแบบใดแบบหนึ่งเสมอมา ไม่ว่าจะเป็สังคมแบบล้าหลังอย่างไรก็ตาม

ยิ่งกว่านั้น ถ้าเราพิจารณาคำว่า “ลักษณะของสิ่ง” ตามความหมายในบทที่ ๕ แล้ว เราจะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายนั้น จะเข้าใจไม่ได้จากการพิจารณาบ่อเกิดของมัน แต่ต้องพิจารณาว่า มันพัฒนาไปได้ถึงไหน ฉะนั้น ตามความเห็นนี้ เราต้องยอมรับว่า ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมเท่านั้น ที่เขาจะพัฒนาความสามารถในตัวเขาได้ถึงขีดสุด จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะสร้างปัจจัยต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนานั้นเป็นผล ฉะนั้น สิทธิอันชอบธรรมจะเป็นอย่างไรนั้น อยู่ที่จุดมุ่งหมายในการทรงตัวของสังคม มากกว่าจะอยู่ที่ต้นกำเนิดของสังคมนั้น จุดมุ่งหมายของสังคมและการเมือง คือ ทำอย่างไรจึงจะให้พลเมืองพัฒนาตัวเขาเองได้สูงสุด เราอาจสรุปได้ดังนี้

๑) มนุษย์มีความชอบธรรมที่จะพัฒนาตัวเอง ความชอบธรรมนั้นก็คือการผลักดันสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเขาออกมาให้ปรากฏ

๒) การพัฒนาตัวเองนี้ ต้องมุ่งที่จะบรรลุสิ่งที่มีค่าบางประการ

๓) สังคมมีหน้าที่ประกัน “ความชอบธรรม” นี้

การพิจารณาถึงความหมายของ “ความชอบธรรม” ตามที่กล่าวนี้ ทำให้เราต้องย้อนกลับไปถึงปัญหาทางจริยศาสตร์ที่เราได้กล่าวมาแล้ว คือ ปัญหาที่ว่า อะไรเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ ที่มนุษย์ควรจะบรรลุถึง

จุดมุ่งหมายอันแท้จริงของการเมือง

สรุป

เราได้เห็นแล้วว่าเพื่อที่จะค้นหารากฐานของสิ่งที่เราเรียกว่า “ความชอบธรรม” ของปัจเจกชน เราจะต้องไม่ดูจากต้นกำเนิดของสังคม แต่จะต้องดูที่จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่สังคมแสวงหา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การที่จะเข้าใจ “ความชอบธรรม” เราจะอ้างต้นกำเนิดไม่ได้ แต่จะต้องอ้างถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายเหล่านี้จะบรรลุถึงขีดสุด ก็ต่อเมื่อธรรมชาติในตัวของแต่ละคนอำนวยให้เท่านั้น ถ้าเราจะกล่าวว่า จุดมุ่งหมายมีอยู่โดย “ธรรมชาติ” เราจะต้องเข้าใจว่า “โดยธรรมชาติ” ในที่นี้ หมายถึงผู้ที่ได้บรรลุจุดหมายแล้วเท่านั้น และเรายังกล่าวด้วยว่า ส่วนที่ดีของมนุษย์เท่านั้นที่ควรได้รับการพัฒนา ดังนั้น มนุษย์มี “ความชอบธรรม” ที่จะพัฒนาตนเพื่อจุดหมายบางประการ และความชอบธรรมนี้ก็ควรได้รับการคุ้มครองจากประชาคม และถ้าเรากล่าวเพิ่มเติมว่า มนุษย์ก็มีสิทธิที่จะมีความสุข เราก็จะต้องสรุปว่าจุดมุ่งหมายของการเมือง ก็คือการสร้างความผาสุกให้แก่พลเมือง และช่วยให้ประชาชนพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเขาให้ถึงขีดสุดยอด

ข้อแตกต่างระหว่างจุดหมายที่เป็นความสุข และจุดหมายที่เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ

มีข้อแตกต่างระหว่างสิทธิที่มนุษย์จะได้รับความสุข และสิทธิที่มนุษย์จะพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวของเขาให้ถึงขีดสุดยอด ซึ่งข้าพเจ้าได้แยกแยะไว้ตอนต้น ๔ ข้อด้วยกัน เป็นข้อแตกต่างซ้ำสอง

ก) ข้อแตกต่างข้อที่หนึ่งก็คือ รัฐสามารถเสริมความผาสุกให้แก่พลเมืองโดยตรง นักปรัชญาบางคนผู้ที่ถือลัทธิว่า การกระทำใดๆ ย่อมถูกต้อง เมื่อเป็นประโยชน์ ได้กล่าวว่า มาตรฐานประการเดียวที่ตัดสินรัฐ อยู่ที่ว่ารัฐได้เสริมสร้างความผาสุกให้แก่พลเมืองแค่ไหน เบนแธมกล่าวไว้ว่า จริยธรรม ก็คือศิลปะในการนำพฤติกรรมของมนุษย์มาทำให้เกิดประโยชน์สุขอย่างมากที่สุดแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และกล่าวถึง “หลักแห่งผลประโยชน์” ว่าเป็น “หลักการ” ซึ่งจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการกระทำอย่างหนึ่งก็แล้วแต่ว่า หลักการนั้นเสริมสร้างหรือบั่นทอนความสุขของผู้ที่เกี่ยวข้อง

เท่าที่เบนแธมกล่าวไว้นี้ ไม่มีปัญหาเลยว่า เขาต้องได้รับการสนับสนุนจากสามัญสำนึก แต่ถ้าเราไม่เชื่อตามเบนแธมว่า ความสุขเท่านั้นเป็นสิ่งมีค่า เราก็ไม่ต้องยอมรับหลักของเขาในเรื่องที่ว่ารัฐที่ดีจะต้องเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อสงสัยแต่ประการใดว่ารัฐสามารถเพิ่มหรือบั่นทอนความสุขของพลเมือง โดยกิจการที่รัฐกระทำ ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของการฝึกอบรม การออกกฎหมาย และการสร้างสถาบันต่างๆ ขึ้นมา สถาบันบางอย่าง เช่น ศาลพิเศษ ค่ายกักกัน เหล่านี้เห็นได้ชัดว่ามีขึ้นเพื่อบั่นทอนความผาสุกของพลเมือง ในขณะที่เดียวกัน รายงานที่เสนอแนะให้รัฐบาลช่วยเหลือคนยากจน ย่อมเป็นสิ่งเสริมสร้างความผาสุก ซึ่งทั้งหมดนี้ ถ้าจะพูดกันตามความเป็นจริงแล้ว กฎหมายทำหน้าที่ลดความทุกข์มากกว่าที่จะสร้างความสุข อย่างไรก็ตาม เมื่อเราพิจารณาถึงบุคลิกภาพ กฎหมายมีไว้เพื่อทำลายอุปสรรคที่จะขัดขวางการพัฒนามุขลิกภาพ ตัวอย่างของอุปสรรคเหล่านี้ ได้แก่ความกลัว ความโง่เขลา ความไม่เที่ยงธรรมและการกดขี่ ส่วนเรื่องที่จะส่งเสริมการพัฒนาโดยตรงนั้น กฎหมายทำได้ไม่มากนัก รัฐสามารถให้การศึกษา และการพัฒนาจิตใจคนได้ แต่ในเรื่อง

ต่างๆ ที่เกี่ยวกับจิตของแต่ละคน เช่น การที่จะให้แต่ละคนเห็นความงามในโลกได้มากยิ่งขึ้น สนใจความจริงมากขึ้น มีมโนธรรมแก่กล้าขึ้น มีความรู้สึกที่เฉียบแหลมต่อสิทธิของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ซาบซึ้งในความดีได้มากขึ้น และมีมาตรฐานในความสัมพันธ์ส่วนตัวสูงขึ้นเหล่านี้ เป็นที่น่าสงสัยว่ารัฐจะสามารถทำอะไรได้มากไปกว่าการขจัดอุปสรรคในการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ สิ่งทีประเสริฐของแต่ละคน ตัวเขาเองเท่านั้นที่สามารถพัฒนาได้ เพราะว่าค่าของมนุษย์เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล และทำให้มนุษย์แตกต่างกัน เรื่องทุกๆ เรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตมนุษย์ เราจะเห็นได้ว่า การรู้แจ้งเห็นจริง และความจริง มีความริเริ่ม มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งรัฐไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ การสร้างความงาม การพัฒนารสนิยมอันดีงาม การเสริมสร้างมโนธรรม และการตัดสินใจทางจริยธรรมอย่างถูกต้อง การเคารพและแสวงหาความจริง ความเข้าใจ และการพัฒนาปัจเจกชน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างคนเหล่านี้เป็นเรื่องนอกเหนืออำนาจของรัฐ รัฐจะต้องขจัดอุปสรรค เพื่อให้พลเมืองได้มีอิสระที่จะแสวงหาสิ่งประเสริฐเหล่านี้ แต่การที่รัฐกระทำเช่นนั้น รัฐจะต้องค้ำประกันค่าของแต่ละคนเป็นสิ่งสำคัญ

การพัฒนาคณะสมบัติในตัวมนุษย์เป็นบันไดขั้นแรกของการดำรงชีวิตที่ดี

ข) ข้อแตกต่างประการที่สองก็คือ เมื่อมีคนถามว่า ทำไมความสุขจึงเป็นสิ่งประเสริฐ เราตอบไม่ได้ เพราะว่าความสุขเป็นค่าอันปลาย เราไม่ต้องการความสุขเพื่อจะได้สิ่งอื่น ดังที่เราได้เห็นแล้วว่า สิ่งบางสิ่งมีค่า เพราะทำให้เราได้อีกสิ่งหนึ่ง แต่ถ่าสิ่งที่ต้องการนั้นมีค่าอันปลายในตัวอยู่แล้ว เราก็จะไม่ต้องการสิ่งอื่นอีก ด้วยมีค่าของ

ความสุข จึงเป็นสิ่งที่หมายรู้ได้เอง ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง รัฐส่งเสริมความสุขให้แก่ประชาชนได้ เราจึงกล่าวได้ว่าหน้าที่ของรัฐในอันที่จะตรากฎหมายย่อมเป็นไปเพื่อเพิ่มพูนความสุขให้แก่พลเมือง ที่ถือว่ามีหน้าที่ของรัฐ ก็เพราะหมายรู้ได้ว่าต้องเป็นอย่างนั้น และถ้ามีผู้ถามขึ้นว่าอย่างนี้หรือเป็นหน้าที่ของรัฐ ข้าพเจ้ามองไม่เห็นว่าจะมีเหตุผลอะไรที่จะมาสนับสนุนคำตอบดังกล่าวนั้นได้ แต่ถ้าเราพิจารณาถึงความมุ่งหมายอีกประการหนึ่งของรัฐ คือ การสร้างปัจจัย เพื่อส่งเสริมให้พลเมืองพัฒนาตัวเองได้เต็มที่ เราอาจหาเหตุผลมาสนับสนุนได้ ไม่ว่าเราจะถือว่าอะไรมีค่าสำหรับชีวิต เราจะไม่สามารถบรรลุสิ่งนั้นได้ นอกจากเราได้รับการฝึกฝน และอบรม ถ้าเราไม่ใช่คนที่เจริญเต็มที่แล้ว เราจะไม่สามารถได้รับความสุขอันเป็นความสุขโดยเฉพาะของมนุษย์ได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าเราไม่ได้รับการขัดเกลา และพัฒนาความรู้สึกในด้านการดูภาพที่สวยงาม และการฟังเสียงที่ไพเราะ เราจะไม่มีรู้สึกประทับใจกับภาพเขียนต่างๆ และมีความรู้สึกตอบสนองกับเสียงดนตรี ถ้าจิตใจของเราไม่มีการฝึกฝนกันมาก่อน เราจะไม่สนใจหรือรู้สึกซาบซึ้งกับการค้นพบในอาณาจักรของวิทยาศาสตร์และปรัชญา หรือชื่นชมกับความสุขที่เกิดจากการสนทนาในเรื่องที่มีคุณค่าทางปรัชญา ถ้าจิตใจของเราไม่ได้รับการขัดเกลาโดยสมมติภาวนา ก็จะไม่บริสุทธ์ขึ้นไม่ได้ และใครคิดว่าตัวอย่างเหล่านี้เพื่อเจ้อเกินไป ข้าพเจ้าก็อยากจะให้เขาได้สอนตัวเอง แล้วเขาจะรู้ว่าการที่เขารู้จักบางสิ่งบางอย่าง ก็เพราะเขารู้สึกและสนใจต่อสิ่งนั้น เช่น เขาจะพอใจที่ได้เห็นเครื่องจักร เพราะเขารู้จักมัน ถ้าเขาคุ่นกับทุ่งนา หรือม้า เขาก็จะยินดีที่ได้เห็นพืชพันธุ์ และคอกม้าของเพื่อนของเขา เพียงแต่เขาพอจะรู้เรื่องอาหารและเหล่า เขาจึงจะเอร็ดอร่อยในอาหารที่ปรุงขึ้นเป็นพิเศษในร้านอาหารเล็กๆ ที่ฝรั่งเศส แมวเองก็สามารถจะมองดู

กระดานหมากรุก แต่สายตาของมัน ไม่ได้มีความสนใจและรับรู้ในเรื่องกีฬาอันเลย ภรรยาสามารถอ่านกระดาดเครื่องหมายซึ่งสามีนักคำนวณของเธอได้คิดคำนวณไว้อย่างระมัดระวัง แต่สำหรับเธอแล้วกระดาดแผ่นนั้นก็เพียงกระดาดสีขาวบรรจุคำอันไม่มีความหมายแม้แต่น้อย นอกจากเธอจะได้รับการอบรมมาอย่างดีในวิชาคณิตศาสตร์ สามีนางอาจจะพบกระดาดแผ่นนั้นในตะกร้าทิ้งขยะ หรือไม่เธอก็อาจเก็บสิ่งที่สำคัญที่สุดทางวิชาการของสามีไว้เป็นเชื้อเพลิงก็ได้

ความสนใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นอัตราส่วนกับความรู้และความสนใจของเรา ความเห็นอันหนึ่งที่สนับสนุนการอ่านวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่ คือเป็นการทำให้ทัศนะของเรากว้างขวางขึ้น และมีความเข้าใจในโลกลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถทำให้มองเห็นความงาม และความเสน่ห์งามมากขึ้น มีความเห็นอกเห็นใจในชีวิตมากกว่าเดิม ดังนั้น วรรณคดีจึงทำให้ชีวิตน่าสนใจขึ้น เราจึงต้องขจัดเกลียดใจของเราด้วยความจริงใจ เพราะว่าอย่างยิ่งเราฉลาดขึ้นเท่าใด เราจะเห็นว่ามีสิ่งที่น่าสนใจในโลกยิ่งขึ้นเท่านั้น เราต้องพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเราให้ถึงขีดสุด เพราะว่าในสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเรานั้นเอง ที่เราจะเข้าใจและรู้ค่าสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีค่าในตัวมันเองในที่สุด เราก็มາถึงปัญหาที่สำคัญว่า อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเรา และอะไรคือสิ่งที่ดีในตัวของมันเอง

พิจารณาศิลปะของการดำรงชีวิตโดยถอยหลังไปหากรีก

โดยที่ข้าพเจ้าเริ่มต้นเขียนหนังสือเล่มนี้ ด้วยการกล่าวถึงทฤษฎีของนักปรัชญาชาวกรีก ดังนั้น ข้าพเจ้าก็จะใช้ปรัชญากรีกเป็นทั้งคำตอบและเป็นข้อยุติ สำหรับข้าพเจ้านักปราชญ์กรีกเป็นผู้ที่ให้คำตอบปัญหาหลายอย่างอย่างถูกต้อง แต่คนรุ่นหลังเห็นผิดไป ปัญหาเหล่านี้ ว่า

ด้วยศิลปะในการดำรงชีวิต ดังนั้น ข้าพเจ้าถือว่า เปเลโตและอริสโตเติลเป็นนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด และด้วยเหตุว่าข้าพเจ้าได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของทั้งสองท่าน จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ข้าพเจ้าจะต้องใช้วิธีของท่านตอบคำถามว่า อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ และอะไรคือสิ่งที่ดีในตัวของมันเอง คำถามทั้งสองข้อนี้ เห็นได้ชัดว่าเกี่ยวข้องกัน ถ้าจะถือตามอริสโตเติล ข้าพเจ้าก็จะตอบว่า ข้าพเจ้าถือว่าชีวิตที่ดีที่สุดของมนุษย์ อยู่ที่การได้ขัดเกลาอินทรีย์อย่างดีที่สุด เพื่อจะได้หยั่งถึงสิ่งที่มีค่าในตัวเอง

ยิ่งกว่านั้น อริสโตเติลยังยืนยันในข้อเขียนของเขา เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม และปัญหาสังคมว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาจริยศาสตร์และการเมือง ก็คือการหาคำตอบว่าจะทำให้มนุษย์เป็นคนดีได้อย่างไร “สังคมการเมือง” อริสโตเติลกล่าว “มีขึ้นเพื่อการกระทำ ไม่ใช่เพียงมีขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสามัญเท่านั้น” แปลกกันง่าย ๆ ก็คือ จุดมุ่งหมายของสังคม คือ การสร้างปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้พลเมืองทุกคนสามารถจะมีชีวิตที่ดีที่สุดได้ ชีวิตที่ดีที่สุดนั้น ประกอบด้วยการพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเราให้ถึงจุดสุดยอด ทั้งนี้รวมความสุขเข้าไว้ด้วย

ศิลปะการดำรงชีวิต กับคนสมัยใหม่

มีเหตุผลอีกข้อหนึ่งที่ว่า เหตุใดข้าพเจ้าจึงให้นักคิดชาวกรีกเป็นผู้ตอบปัญหาข้างต้น แทนที่จะเป็นคนในสมัยของเรา สำหรับข้าพเจ้า คนสมัยใหม่มีความรู้เพียงเล็กน้อย เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของชีวิต ว่าอะไรเป็นสาระสำคัญของการมีชีวิตอยู่ เราจะรู้มากไปได้อย่างไรเมื่อเราใช้เวลาสี่ในห้าของชีวิต แสวงหามรรควิถีเพื่อทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ศิลปะของการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในบรรดาศิลปะทั้งหลาย เราต้องอุทิศจิตใจ พลังงาน อันแสนเหน็ดเหนื่อยในแต่ละ

ละวันให้แก่การหาปัจจัยในการที่จะดำรงชีวิต ฉะนั้น เมื่อเราหยุดงาน โดยมีเวลาว่างอย่างเต็มที่ ที่จะพักผ่อนได้ เรากลับไม่รู้ว่าจะใช้เวลาอย่างไรดี และคนส่วนมากไม่ต้องการอะไรมากไปกว่าจะได้กลับไปทำงานเมื่อครบกำหนดพักผ่อนแล้ว

เมื่อเรามีอิสระในชีวิตตามที่เรารปรารถนา และเริ่มฝึกศิลปะของการดำเนินชีวิตนั้น เราจะมีความคิดวนเวียนอยู่เพียง ๒ ประการ คือ ความคิดที่จะใช้เงินและความคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ความคิดเกี่ยวกับการใช้เงิน ก็คือเราจ่ายเงินให้คนใดคนหนึ่งเพื่อทำความบันเทิงให้เรา ในสิ่งที่เราทำเองไม่ได้ เวลาเราหย่อนเหรียญลงในช่องใส่เหรียญของเครื่องอัตโนมัติ แล้วเบียดเสียดกันเข้าไปในที่แห่งหนึ่ง หรือนั่งอยู่ในที่มืด จ้องดูภาพที่กำลังพูดและร้องเพลง เรากำลังสารภาพโดยทางอ้อม ว่าเราขาดศิลปะที่จะดำเนินชีวิต ส่วนความคิดที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับร่างกายของเราเป็นส่วนใหญ่ ก่อนสงคราม การเคลื่อนไหวไปไหนๆ ย่อมถือกันว่าการกระทำดังกล่าวมีค่าในตัวของมันเองอยู่แล้ว คนรุ่นหลังมักจะคิดว่าที่ไหนๆ ก็ตาม เมื่อไปถึงแล้วต้องดีกว่าที่อยู่ในปัจจุบัน และพยายามทำทุกอย่าง ที่จะประหยัดเวลา ทั้งๆ ที่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไปถึงแล้ว จะเอาเวลามาทำอะไร

ในการที่คนๆ หนึ่งเคลื่อนไปที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ด้วยการเคลื่อนไปนั้น มีความหมายน้อยมาก เพราะว่าชนบทเริ่มจะถูกรุกรานโดยคนรุ่นหลังๆ ไม่มีความมั่งคั่งตามธรรมชาติเหลืออยู่ และไม่อาจรรักษาความมั่งคั่ง ซึ่งเคยมีมาแต่กาลก่อน อังกฤษเป็นประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสะดวกสบายที่จะเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมีเพิ่มขึ้น แต่ในเวลาเดียวกัน ความหมายแห่งสถานที่ที่ต้องการไปนั้นกลับลดลง นอกจากนั้น การเคลื่อนไหวของสิ่งอื่น

ซึ่งมีใช้ตัวตนของเรามีรูปร่างและขนาดต่าง ๆ กัน มักจะมีรูปกลม ถูกตี ถูกผลัก ถูกเตะ ไปในทิศทางที่ถูกต้อ ด้วยความเร็วที่ถูกต้อ ด้วยไม้ที่มีรูปร่างต่าง ๆ กัน เรียกว่าแรกเกิดบ้าง คลับบ้าง นี่คือนิสัยที่มนุษย์สมัยใหม่ชอบ ไม่ลงมือเอง ก็ชอบดูผู้อื่นทำ

การศึกษาของคนสมัยใหม่

กรณีนักธุรกิจที่หยุดงานไปพักอ่อนเป็นตัวอย่างที่ดี ที่แสดงว่าในปัจจุบัน แม้มนุษย์จะสามารถสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้ดีเพียงไรก็ตาม แต่เขาก็ขาดความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต แซชลิต นักเขียนความเรียงได้กล่าวว่า “แน่นอน อายุที่ยืนนานนั้นน่าเบื่อ เพราะต้องหาเรื่องจุกจิกมารบกวนให้เวลาหมดไป” การที่เราไม่สามารถจะอยู่เฉยๆ โดยไม่จ่ายเงินหรือไม่เคลื่อนที่นั้น เกิดจากการศึกษา กล่าวคือ การศึกษาส่วนใหญ่เป็นไปในทางที่จะให้เกิดความชำนาญในวิชาช่าง วิทยาศาสตร์ หรือวิชาชีพ โดยเฉพาะการศึกษาให้มีความชำนาญเป็นพิเศษ ในแนวใดแนวหนึ่ง เป็นการจำกัดเขตของความคิดเห็นของมนุษย์ การศึกษาทำให้คนมีความรู้เฉพาะด้านเทคนิค แต่ไม่ได้ทำให้เขามีความเข้าใจอย่างกว้างขวางต่อสิ่งอื่นซึ่งมีความสำคัญ ไม่ได้ให้แนวทางแก่เขาเกี่ยวกับเรื่องชีวิตและระดับต่าง ๆ ของคุณค่า ซึ่งจะ เป็นเครื่องวัดการกระทำทั้งหลาย ความคิดเห็นและบุคลิกภาพของช่างเทคนิค วิศวกร และช่างกล เป็นผลของการศึกษาแบบนี้ ทั้งอริสโตเติลและเพลโตเห็นพ้องต้องกันว่าการศึกษาแบบ “เสรี” คือ การที่ทำให้คนเป็นอิสระสมนาม คือ ให้พ้นจากตัณหาทางกายและให้จิตใจรับความสงบ คือ ให้บังเกิดความพอใจทางกาย และให้จิตใจได้รับความบันเทิงของจิต ต่อดอกอยู่ใต้วิภวัญของการกระทำ การละเล่นเพื่อแก้เบื่อ นับว่าดีกว่าเป็นทาสของตัณหาอย่างตลอดเวลา เพลโตและ

อริสโตเติล เห็นว่า “ผู้ดี” คือ ผู้ที่มีเวลาว่าง ไม่ต้องทำงาน คนเช่นนี้เท่านั้นจึงสามารถเข้าถึงศิลปะของการดำรงชีวิต และพัฒนาจิตใจได้ ตอนนี้ข้าพเจ้าจะหันกลับไปพูดถึงปัญหาที่ว่า อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเรา และอะไรคือสิ่งที่มีค่าในตัวเอง

ลักษณะพิเศษของมนุษย์ตามทัศนะของอริสโตเติล

อริสโตเติล อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง จริยศาสตร์ ว่า ความสำคัญหรือความดีของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ที่ความสามารถในการที่สิ่งนั้นจะกระทำหน้าที่เฉพาะตัวของมันได้ ดังนั้น หน้าที่ของตาคือเห็น และความสำคัญหรือความดีของดวงตาก็อยู่ที่ว่ามันจะต้องมองเห็นได้ดี หน้าที่ของเปียโนคือบรรเลง และความสำคัญหรือข้อดีของเปียโนอยู่ที่ว่ามันจะต้องบรรเลงได้ไพเราะ โดยวิธีการแบบเดียวกันนี้ ความสำคัญหรือความดีของมนุษย์ จะปรากฏอยู่ในการแสดงออกอย่างถูกต้องของหน้าที่เฉพาะของเขา กล่าวคือ ไม่ใช่อยู่ที่การเติบโต ซึ่งพืชผักก็เติบโตได้เช่นกัน หรืออยู่ที่การเลี้ยงดู หรือการมีคู่ ซึ่งคนกับสัตว์ก็ดำเนินไปอย่างเดียวกัน แต่เป็นชีวิตในแบบซึ่งมนุษย์เท่านั้นจะมีได้

สิ่งนั้นคืออะไร คำตอบของอริสโตเติลก็คือ ปัญญาหรือเหตุผล และเหตุผลนั้นมีหน้าที่วางแผนและชี้ทาง มนุษย์สามารถกำหนดหลักเกณฑ์ คิดถึงจุดมุ่งหมายและวางแผนการเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมาย ดังนั้น ชีวิตที่ดีจึงต้องเป็นชีวิตที่อยู่เ็นลักษณะเช่นนี้ ปัญญาคือความสามารถพิเศษที่มนุษย์เท่านั้นมีได้ ฉะนั้น มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตตามแนวปัญญา

เพียงเท่านั้นยังไม่ทำให้เราเข้าใจได้พอ เรามีอะไรจะพูดถึงความสามารถพิเศษของมนุษย์ได้อีก เราสามารถกล่าวได้ ๒ ประการ ประการ

แรก มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและสัตว์การเมือง มนุษย์อยู่ในสังคม และในสังคมเท่านั้นที่เขาจะทำได้ความสามารถในตัวเขาให้ปรากฏออกมาได้ ประการที่สอง เราสามารถใช้ปัญญาอย่างไม่เห็นแก่ตัว เพื่อค้นคว้าความรู้ทางวิทยาการ ชื่นชมศิลปะ และไตร่ตรองหาความจริง ขอให้เรานำมาแยกพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

ก. สิ่งประเสริฐของมนุษย์ในฐานะที่เป็นพลเมือง

อริสโตเติลไม่เคยคิดว่าในฐานะที่เป็นปัจเจกชน มนุษย์จะสามารถบรรลุสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ได้ ทั้งนี้มีเหตุผลสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง ต่อเมื่อมีการติดต่อกันเท่านั้น มนุษย์จึงจะสามารถพัฒนาความสามารถโดยกำเนิดของเขาได้ ประการที่สอง ถ้าชุมชนนั้นได้รับการปกครองแบบเลว ๆ มนุษย์จะไม่มีโอกาสพัฒนาตัวเองเลย ไม่ว่าจะในแง่ใด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของชุมชน ที่จะประกันรากฐานของสังคม เพื่อให้ความคิดและจิตใจของพลเมืองเป็นอิสระที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปตามหน้าที่เฉพาะของมนุษย์ได้

๑) เพลโตกับอริสโตเติลยืนยันเสมอ ว่ามนุษย์จะพัฒนาตัวเองได้ ก็ต่อเมื่อเขาเป็นพลเมืองในสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น ลองพิจารณาดู โรบินสันครูโซ ผู้ซึ่งเติบโตขึ้นโดยไม่ได้พบกับคนอื่น ๆ ไม่มีใครเอาใจใส่ ไม่มีใครจะเกลียด ไม่มีโอกาสที่จะเห็นแก่ตัว และไม่มีโอกาสเลยที่จะไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีข้อผูกพันและหน้าที่ ไม่มีโอกาสหลอกลวง ดังนั้น จึงไม่มีโอกาสที่จะปลุกฝังนิสัยรักความสัตย์จริงและความซื่อตรง โดยที่เขาไม่เคยพบปะกับใคร ไม่ได้แลกเปลี่ยนทัศนคติกับใคร ไม่ได้อ่านหนังสือ ไม่ได้ถกเถียง ปรีกษาหรือ หรือแม้แต่จะพูด ปัญญา จริยธรรม และสัญชาตญาณของเขาจึงอยู่ในสภาพความนิ่ง ตัวอย่างนี้ไม่ชัดเจนพออีกหรือ ที่จะแสดงว่า มนุษย์อย่างนี้

ไม่สมควรจะได้รับตำแหน่ง “มนุษย์” เลยเพราะถือได้ว่าไม่สมประกอบ

กำลังจำเป็นเพียงไรในสังคม

๒) ถึงแม้จะเป็นความจริงว่าสังคมเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาชาติแท้ของมนุษย์ แต่ก็มิได้หมายความว่ามนุษย์จะสามารถพัฒนาตัวเองในสังคมที่อยู่ดิฐธรรม หรือเติมไปด้วยการกดขี่ ตัวอย่างเช่น มนุษย์ไม่สามารถพัฒนาได้ในค่ายกักกัน และข้าพเจ้ากลัวที่จะกล่าวว่าเป็นรัฐที่มีอำนาจเผด็จการ ซึ่งไม่ให้พลเมืองมีอิสระที่จะพูด ที่จะฟัง ที่จะเขียน อ่านและคิด มนุษย์ในสังคมนั้นก็ไม่สามารถจะพัฒนาตัวเองได้เหมือนกัน

ตัวอย่างเช่น ความกลัว ผู้นิยมลัทธิสัญญาประชาคม เชื่อว่ามนุษย์อยู่ในสังคมอย่างไม่เต็มใจ ที่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ก็เพราะความเกรงกลัวเท่านั้น ถ้ามนุษย์อยู่ในสังคมอย่างเต็มใจ จะไม่มีความจำเป็นเลยที่จะสร้างระบบกฎหมาย (ซึ่งทุกสังคมได้สร้างขึ้น) และแสดงความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายโดยอำนาจของตำรวจและตำรวจ เหตุใดจึงบังคับประชาชนให้ทำสิ่งซึ่งโดยธรรมชาติแล้วเขาต้องการจะทำ ทศนะข้อนี้ปรากฏอยู่ในคำกล่าวของโกลคอนและอเดอิมันตัส ในตอนต้นแห่งบทที่สองของ อุดมบรรพ

คำตอบข้อนี้ก็คือ อำนาจเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ไม่ใช่เพราะประชาชนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างไม่เต็มใจ โดยกลัวผลที่จะได้รับ ถ้าหากขัดขืน และแล้วถูกจับได้ แต่เพราะในทุกสังคมมักจะมีคนจำนวนน้อยพวกหนึ่งซึ่งทำตนเป็นปฏิปักษ์กับสังคม การกระทำของคนพวกนี้ทำให้ชีวิตของผู้อื่นได้รับอันตราย อำนาจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับต่อต้านเหล่าโจร สิ่งที่มีค่าจะสูญเสียไป เพราะการกระทำอัน

ไม่มีค่า นักปรัชญาไม่สามารถค้นหาความจริงได้ในขณะที่เพื่อนบ้านกำลังตีรราขของเขา นักดนตรีไม่สามารถแต่งบทเพลง ขณะที่พวกหัวไม้กำลังขโมยชิ้นของเขา หรือพวกพ่อค้าจะทำธุรกิจของตนอย่างสงบสุขไม่ได้ ถ้าหากกลัวพวกโจรทำร้ายในท้องถนน เสรีภาพของการพูด ก็เช่นกัน บรรพบุรุษของเราได้ค้นพบว่าถ้าพวกโจรมีอิสระในการพูด ในที่สุด คนอื่นก็จะไม่มีเสียง แม้แต่ในการเขียนและการอ่าน ก็ต้องขึ้นอยู่กับเสียงที่รบกวน งานที่นักปราชญ์กำลังทำในตอนเช้าจะถูกทำลายโดยเสียงรบกวนของเครื่องทำความสะอาด เสียงจากวิทยุในห้องที่ติดกัน เสียงเครื่องยนต์สันดาป หรือเสียงร้องไห้ของเด็กๆ เหตุนี้อำนาจจึงจำเป็นสำหรับสังคม ไม่ใช่เพราะว่าประชาชนส่วนมากพากันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม แต่เพราะว่าส่วนน้อยเป็นเช่นนั้น และการกระทำของผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมส่วนน้อยนี้แหละ ที่ขัดขวางการกระทำของคนส่วนใหญ่ในสังคม ความจำเป็นที่จะยับยั้งพวกก่อวินาศกรรม เป็นตัวอย่างเพียงอันเดียวที่แสดงให้เห็นว่า ความจริงที่ว่า การใช้สิ่งที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดในตัวมนุษย์ จะเป็นไปได้เฉพาะในสังคมบางแห่งเท่านั้น

หลักซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ในสังคมที่เจริญ

โดยทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า ในระยะสองพันปีที่ผ่านมานี้ มนุษย์เห็นพ้องต้องกันในหลักการบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้มนุษยพัฒนาชาติเดิมของตนไปสู่ขีดสูงสุดได้ หลักเหล่านี้ คือ ข้อแรก ต้องเคารพความเป็นปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล คนมีสิทธิที่จะได้รับความสุขในโลกนี้ และมีโอกาสที่จะไปสู่สุคติในโลกหน้าในอันดับต่อไป รัฐไม่มีสิทธิที่จะขจัดสิทธิและทำลายโอกาสนี้ ข้อสอง รัฐมีไว้เพื่อมนุษย์ ไม่ใช่ฆ่มมนุษย์เกิดมาเพื่อรัฐ หน้าที่ของรัฐคือ

สร้างปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คำสั่ง กฎหมาย ความมั่นคง และความยุติธรรม เพื่อให้ปัจเจกชนสามารถดำเนินชีวิตตามที่เขาต้องการ และให้เขาพัฒนาตัวเองได้ ข้อสาม ทุก ๆ คนมีสิทธิบางอย่าง เช่น เสรีภาพในการกระทำ คิด และพูด สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากการทำร้าย ได้รับความคุ้มครองในทรัพย์สิน และสุขภาพ และเขามีสิทธิเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ที่จะได้รับการศึกษา ซึ่งเหมาะกับตัวเขา เพื่อจะให้ความสามารถตามธรรมชาติของเขาเป็นที่ปรากฏ และเสนอความสามารถนั้นต่อชุมชนตามความเหมาะสมกับอัจฉริยภาพของเขา การประดิษฐ์เครื่องพิมพ์และวิทยุ เป็นการทำให้เขามีสิทธิเพิ่มเติมที่จะได้รับข่าวคราว เกี่ยวกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน และพ้นจากคำโฆษณาหลอกลวงของเจ้าหน้าที่ ข้อสี่ ปัจเจกชนควรมีเสียงในการตัดสินใจเกี่ยวกับสังคมของเขา โดยการออกเสียงผ่านตัวแทนซึ่งได้รับเลือก เขาควรออกกฎหมายที่ปกครองเขาอยู่ และถ้าหากเขาไม่เห็นด้วยกับกฎหมายใด ควรมีสติชกษวนเพื่อนของเขาให้มีจำนวนพอเพียงที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายนั้น ข้อห้า ปัจเจกชนไม่ควรถูกจับกุมนอกจากได้ทำผิด ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ถ้าหากถูกจับกุม ก็ไม่ควรจะถูกคุมขังโดยไม่ได้มีการพิจารณา และการตัดสินนั้น ก็ควรจะทำโดยอำนาจตุลาการ ซึ่งเป็นอิสระ

เหล่านี้เป็นหลักสำคัญใหญ่ ๆ ซึ่งข้าพเจ้าเสนอแนะว่า รัฐซึ่งเจริญแล้วควรจะได้ตระหนักถึง ว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่จะผดุงสิทธิของพลเมือง เป็นสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากชุมชน "สิทธิ" นี้จะเป็นที่ยอมรับ ก็ต่อเมื่อเรายอมรับ "สิทธิ" อีกอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นฐานคือ สิทธิของมนุษย์ ที่จะพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเองให้ถึงขีดสุดยอด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า สิทธิในการที่จะมีชีวิตที่ประเสริฐ

เราได้พูดกันมากพอแล้วถึงชีวิตที่ดีว่าอย่างน้อยต้องมีพื้นฐานทาง

สังคม และการเมืองอย่างไร ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะได้พูดถึงเนื้อหาที่แท้จริงของเรื่องนี้

ชีวิตของรัฐบุรุษ

การที่อริสโตเติลถือว่าศิลปะแห่งการเป็นรัฐบุรุษเป็นศิลปะที่สูงที่สุดก็เนื่องจากเขาเชื่อว่า ความเป็นพลเมืองเป็นลักษณะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เขามักกล่าวว่าชีวิตของรัฐบุรุษเป็นชีวิตที่อยู่ในระดับสูงสุด เพราะว่าถ้าการพัฒนาความดีในตัวของเราขึ้นอยู่กับโครงสร้างของสังคมที่ถูกต้อง และถ้าการสร้างโครงการของสังคมที่ถูกต้องเป็นหน้าที่ของรัฐบุรุษแล้ว หน้าที่ของรัฐบุรุษก็คือ การที่ทำให้ประชาชนได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตัวเอง และการพัฒนาตัวเองก็คือพัฒนาส่วนที่ดีที่สุดในตัวเรา

ดังนั้น รัฐบุรุษจึงต้องรู้ว่า จุดค่าสุดยอดของความเป็นคนคืออะไร และจะปรากฏในรูปใด จึงจำต้องรู้ต่อไปว่า อะไรเป็นชีวิตที่ดีที่สุดของมนุษย์ เพื่อจะได้สร้างข้อบังคับสำหรับสังคม ให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตที่วางไว้เช่นนั้น

เราจะเชื่อตามที่อริสโตเติลกล่าวไว้หรือไม่ว่า รัฐบุรุษมีชีวิตในระดับสูงสุดในหมู่มนุษย์ ข้าพเจ้าไม่เชื่อเช่นนั้น ด้วยเหตุผล ๒ ข้อ ข้อที่สองนั้นก็ข้อที่อริสโตเติลเองได้อธิบายไว้ ในบทความของหน้าหนังสือที่ตนเองแต่ง

อริสโตเติลมีความเห็นตรงกับเพลโตในข้อที่ว่า เป็นหน้าที่ของรัฐบุรุษที่จะกำหนดชีวิตที่ดีของประชาชน และเป็นผู้ให้การศึกษและฝึกฝนประชาชนจนบรรลุถึงชีวิตที่ดีด้วยตนเอง ด้วยเหตุที่ว่ารัฐบุรุษมีหน้าที่ที่จะกำหนดวิถีชีวิตให้แก่ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ ในสังคม เช่น

นักการศึกษา นักกฎหมาย นักเศรษฐกิจ ผู้ผลิต ไม่ว่าจะ เป็นนายจ้าง หรือลูกจ้าง อันเป็นวิถีชีวิตแบบที่พลเมืองต้องมีชีวิตอยู่ เพื่อประโยชน์ของสังคม อริสโตเติลจึงถือว่าศิลปะของรัฐบุรุษเป็นศิลปะที่สูงสุดตามทัศนะนี้ คนที่อยู่ในระดับชีวิตที่เข้าถึงความดีมีน้อยมาก (แปลได้ว่ามี ๓ ประเภท) รัฐบุรุษรู้จักคนประเภทดังกล่าว และโดยการอบรม และการออกกฎหมาย ย่อมก่อให้เกิดคนเช่นนั้นขึ้น แต่คนในสมัยปัจจุบันไม่เชื่ออย่างนั้นแล้ว ทั้งนี้ส่วนใหญ่อาจเป็นเพราะคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์ และระบบประชาธิปไตย

อิทธิพลของคริสต์ศาสนา

ความคิดเห็นทางการเมืองของตะวันตก ได้รับอิทธิพลจากพวกกรีกทางหนึ่ง และจากคริสต์ศาสนาอีกทางหนึ่ง ศาสนานี้สอนว่ามนุษย์ไม่เพียงแต่เป็นพลเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นอมตะที่ได้รับการสร้างขึ้นตามฉายาของพระเจ้า โลกอันเป็นดาวนพเคราะห์นี้ ไม่คงทนถาวร และโลกนี้ก็เพียงประตูของโลกอันแท้จริงอีกโลกหนึ่ง การมีชีวิตอยู่ในโลกนี้เป็นแต่เพียงการเตรียมตัว เพื่อจะมีชีวิตอยู่อย่างแท้จริงในโลกหน้า ฉะนั้น มนุษย์ในฐานะเป็นพลเมืองมีความสำคัญน้อยกว่ามนุษย์ในฐานะเป็นบุตรของพระเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งวิญญูญาณอันอมตะ ข้อแรก ในหลัก ๕ ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ชัดว่าเป็นคำสั่งสอนแต่เดิมของคริสต์ศาสนามากกว่ากรีก เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐจะทำเกินหน้าที่ไป ถ้าหากจะไปกำหนดวิถีชีวิตให้แก่ปัจเจกชนตามทัศนะของคริสต์ศาสนานั้น ถ้ามนุษย์ปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดี คือ เคารพกฎหมายแล้ว เขามี "สิทธิ" ที่จะเลือกวิถีชีวิตเอง ในสมัยปัจจุบันนี้ชีวิตของพลเมืองดีไม่มีความแน่นอนเลย ในยามสงบเขาจะปฏิบัติตามกฎหมาย เสียภาษีอากร เป็นพยานในศาล และออกเสียงเลือกตั้งลง

คะแนน ในยามสงบการเป็นพลเมืองดีจะต้องทำอะไรมากไปกว่านี้ หรือ ไม่มีอะไรมากกว่านี้ ถึงแม้ว่าเราจะคิดว่าควรมีการอบรม จริยธรรม การเข้าถึงศิลปะและความงาม ความละเอียดลออของ ความรู้สึก ความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม แม้แต่ การหาเงิน สิ่งเหล่านี้ ตามทัศนะของประชาธิปไตย เป็นเรื่องของ บั๊จเจกชน ไม่ใช่เรื่องของรัฐ ถ้ารัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว เหมือนอย่างที่กระทำกันภายใต้ระบอบการปกครองแบบเผด็จการ เราก็จะหาว่ารัฐชอบแทรกแซงในเรื่องส่วนบุคคล เราไม่ต้องการตำรวจ เข้ามาสืบสวนเรื่องส่วนตัวของเรา ปฏิกริยาเช่นนี้ข้าพเจ้าถือว่าเป็น เรื่องธรรมดาของคนอังกฤษทั่วไป และความคิดเช่นนี้เป็นความคิด ของคริสต์ศาสนามากกว่าพวกกรีก

อัจฉริยะและประชาชน

คริสต์ศาสนาได้ตัดแปลงความคิดของพวกกรีก โดยเน้นให้เห็น ความสำคัญทางปัญญาของบั๊จเจกชน เสียงของมโนธรรมคือเสียง พระเจ้า และเสียงของมโนธรรมนั้นอาจจะออกจากปากของคนที่เรา ไม่เคยคิดฝันมาก่อนเลยว่าน่าจะมีมโนธรรม และเมื่อคนเหล่านั้นได้ พุดออกมา รัฐหากกล้ากำจัดเสียไม่ พวกกรีกไม่มีวันจะเข้าใจความคิด ของพวกคริสต์ศาสนิก เราเริ่มฟังและฟังอยู่กับความคิดของคริสต์ศาสนานานพอที่จะยอมรับหลักการ แม้ว่าเราจะไม่ได้ปฏิบัติตาม

แน่นอน มติของบั๊จเจกชนที่จะปฏิบัติตามเสียงแห่งมโนธรรมของเขา หรือตามศาสนาที่เขานับถือ ถ้ารุนแรงเกินไปก็อาจกลายเป็น อนาธิปไตยได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเราพูดถึงการพัฒนาทางจริยธรรม เรามักจะนึกถึงโสกราตีส พระเยซู บั๊นยัน ดอลสตอย อิบเสน หรือซอร์

และเมื่อพูดถึงความก้าวหน้าทางศิลปะ เรามักนึกถึงก๊อตโต เซซาน ปिकासโซ บัค เบโซเฟน วากเนอร์ ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจเจกชนที่มีอัจฉริยภาพ ไม่ใช่เป็นเพราะความฉลาดของรัฐหรือของรัฐบุรุษ ประชาคมอาจจะคุ้มครองและรักษาความมั่นคงแห่งชีวิตของมนุษยชาติได้ แต่มนุษย์เป็นหน้บุคคลเหล่านั้นในแง่ความเจริญ

คนที่อยู่ในรัฐประชาธิปไตย คงยอมรับว่าความเจริญทางจริยธรรม ศิลปะและทางการเมือง เกิดจากปัจเจกชนที่เป็นอัจฉริยะ ดังนั้น เราจึงควรยอมรับว่าปัจเจกชนควรมีอิสระในการเดินตามแสงสว่างเท่าที่เขาเห็น แน่แน่นอน เราตระหนักว่าในแง่จริยธรรม ในแง่การเมือง ในแง่หลักแห่งความงาม และในอาณาจักรของวิญญาณ แสงสว่างอาจจะนำเขาไปสู่ที่ที่แปลกประหลาด ตามความเห็นของเขา และมีอยู่เสมอที่เขาจะติดตามแสงสว่าง ซึ่งไม่ปรากฏอยู่ ณ ที่นั้น ยิ่งกว่านั้น เราต้องยอมรับว่า เราไม่อาจจะตัดสินใจได้ว่า แสงที่กำลังให้ทางแก่เขานั้นเป็นแสงแห่งอัจฉริยภาพหรือเป็นแสงจอมปลอม กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า คนที่เป็นอัจฉริยะมาแต่กำเนิด มักจะทำให้คนในสมัยเดียวกันตื่นตะลึง และคนในสมัยเดียวกันนั้นจะไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างอัจฉริยภาพและความเป็นตัวตลกได้ ที่สับสนที่สุดก็คือ คนๆ เดียวกันนั้นอาจจะจะมีลักษณะทั้ง ๓ อยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืน คือ ภาคหนึ่งเป็นอัจฉริยะ อีกภาคหนึ่งเป็นคนบ้า และอีกภาคเป็นคนโง่ เมื่อได้รู้จักสิ่งเหล่านี้แล้ว และในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐประชาธิปไตยที่เจริญ ซึ่งหมายความว่าความเป็นทาสทของความคิดอย่างอิสระมาหนึ่งศตวรรษครึ่งแล้ว เราก็ควรจะรับรู้จักและจดจำด้วยว่าปัจเจกชนนั้นเป็นวิญญาณอมตะ ซึ่งถึงแม้ว่าจะอ่อนแอ โง่เขลา และบาปหนาเพียงไร แต่ในสายตาของพระเจ้าแล้ว ทุกคนมีค่าสูงสุดและฉลาดที่สุด เท่าเทียมกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เราก็ควรคิดว่า มนุษย์

ทุกคนมีอิสระที่จะมีชีวิตที่ดีตามที่เขาแลเห็น และโดยที่ปัจเจกชนนั้นแตกต่างกัน ชีวิตที่ดีจึงอาจมีได้มากมายหลายอย่าง และเราจะปฏิเสธที่จะยอมรับความคิดของเพลโตและอริสโตเติลที่ว่า ชีวิตที่ดีมีอยู่อย่างมากที่สุดเพียงสองหรือสามอย่าง ซึ่งรัฐเท่านั้นสามารถกำหนดให้พลเมืองได้ ประการสุดท้าย แม้เราจะเห็นว่าการให้ความสุขแก่พลเมืองเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ แต่เราจะไม่ยอมรับว่ารัฐมีหน้าที่กำหนดค่าทางจริยธรรม เมื่อรัฐได้กำจัดอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้ประชาชนพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเขาแล้ว ก็นับว่ารัฐได้กระทำทุกสิ่งเท่าที่จะทำได้ให้แก่ประชาชนแล้ว ดังนั้น ศิลปะของรัฐบุรุษ ตามความคิดเห็นของเรา จึงไม่เป็นศิลปะสูงสุดเหมือนกับความคิดของอริสโตเติล

ข. สิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกชน

อันที่จริง อริสโตเติลก็มีใจจะเห็นอย่างนี้ทีเดียว เพราะเขามองสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งอยู่นือศิลปะของรัฐบุรุษ กล่าวคือ มนุษย์มีจุดหมายซึ่งอยู่นอกเหนือจากที่รัฐกำหนดไว้ อริสโตเติลมีความเห็นพ้องกับเพลโตว่า การปฏิบัติทางการการเมืองไม่มีจุดหมายในตัวของมันเองเป็นแต่เพียงเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งเวลาว่าง และใช้เวลาว่างให้คุ้มค่าพิทักษ์ชนของเพลโตกลับสู่ถ้าเพื่อจะได้ปกครองรัฐ แต่สิ่งประเสริฐที่สุดสำหรับเขาก็คงอยู่ที่สัจธรรม ดังนั้น ตามความเห็นของอริสโตเติลความดีสูงสุดสำหรับมนุษย์ก็คือ การใช้ความสามารถของเราที่จะใคร่ครวญและติดตามจุดหมายที่เหมาะสมที่สุด ดังนั้น ชีวิตของรัฐบุรุษก็เป็นเพียงวิถีนำไปสู่ชีวิตแบบอื่น คือ ชีวิตที่ได้พัฒนาความสามารถถึงขีดสูงสุด เพื่อแสวงหาจุดหมาย ซึ่งมีค่าอยู่ในตัวของมันเอง กฎหมายอันยุติธรรมของรัฐจึงมีความสำคัญ เพราะว่ามนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตที่สูงส่งถ้าเขายังหวาดกลัว หรือไม่ปลอดภัยพอ หรือถูกกดขี่

ฉะนั้น สำหรับอริสโตเติล รัฐจึงเป็นที่พึงอันสุดท้าย กล่าวคือมีหน้าที่จัดอุปสรรคขัดสุดยอด และในที่สุด เราก็มารู้ปัญหาว่า การได้พัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเขาให้ถึงขีดสุดยอดประกอบขึ้นด้วยอะไร หรือจะกล่าวให้ง่ายขึ้น ชีวิตที่ดีที่สุดของมนุษย์ประกอบขึ้นด้วยอะไร

สภาพของชีวิตที่ดี

ในการอภิปรายที่ผ่านมา เราได้ประมวลสาระสำคัญหลายข้อและจะขอย่อดังนี้

๑) ชีวิตที่ดีไม่ได้อยู่ที่สิ่งที่มีมนุษย์กำลังพากันแสวงหาในขณะนี้ และที่ได้เคยแสวงหามา กล่าวคือไม่ได้อยู่ที่เงิน ข้าพเจ้ารู้จักมหาเศรษฐี ๓ คน แต่ไม่มีสักคนเดียวที่มีชีวิตที่ดีที่จะให้เป็นตัวอย่างแก่มนุษย์ได้ พวกเขาเป็นคนน่าเบื่อ ไม่ได้รับการศึกษา และยกตนข่มท่าน คนที่มีอำนาจก็เหมือนกัน ถึงแม้ข้าพเจ้าไม่คุ้นเคยกับผู้เผด็จการ แต่ได้อ่านประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นสุลต่าน จักรพรรดิ กษัตริย์ หรือนักเผด็จการ ล้วนแต่มีชีวิตอันไม่มีค่า คนเหล่านี้ทำตามอำเภอใจ และตามใจตัวเอง เขามีชีวิตอยู่เพื่อสนองความต้องการของตัวเอง และสร้างความปวดร้าวให้แก่ประชาชน และในเรื่องความเร็วก็เหมือนกัน สิ่งที่มีค่าในสมัยใหม่มักจะมีค่าเพียงเป็นวิธีการเคลื่อนไหวได้เร็วขึ้น แทนจะไม่มีประโยชน์เลย ถ้าไม่รู้ว่าจะเคลื่อนไปไหน เพื่ออะไร

๒) ข้าพเจ้าได้พยายามสรุปเป็นประการที่สองว่า ค่าในสายตาของรัฐบุรุษนั้น ก็เหมือนกับความเร็ว คือ ดีในฐานะเป็นเครื่องมือมากกว่าเป็นจุดหมายที่แท้จริง สิ่งเหล่านี้ได้แก่สวัสดิการสังคม การพ้นจากความหิว สุขภาพที่ดี และการมีที่อยู่อาศัย แม้กระทั่งเสรีภาพ

และการศึกษา ก็เป็นเพียงวิถีไปสู่ชีวิตที่มีค่ากว่าและดีกว่า และ
ข้าพเจ้ารักที่จะกล่าวว่า สิ่งเหล่านี้ให้อิสระแก่มนุษย์ เพื่อจะได้มี
ชีวิตที่มีค่ากว่าและดีกว่า

- ๓) ในแง่หนึ่งเราอาจพูดได้ว่ามนุษย์มี "สิทธิ" ที่จะได้มีชีวิตที่ดี ไม่ใช่
เพราะสิทธิในฐานะที่อยู่ในสังคม แต่เพราะว่ามีสิทธิที่จะพัฒนาสิ่ง
ที่ดีที่สุดในตัวของตัวเอง เพื่อแสวงหาจุดหมายซึ่งมีความดีอยู่ใน
ตัวของตัวเอง
- ๔) รัฐมีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชน ในการแสวงหาจุด
หมายซึ่งมีความดีอยู่ในตัวของมันเอง แต่รัฐไม่ได้กระทำโดยตรง
เพราะรัฐบรูซไม่มีหน้าที่กำหนดว่าอย่างไรจึงเป็นชีวิตที่ดี แต่ก็อาจ
ทำได้โดยทางอ้อม ด้วยการกำจัดอุปสรรคที่ขัดขวางความเจริญ
การเมืองมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างปัจจัยให้คนพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดใน
ตัวเขา เช่น อาชีพ จิตใจ (การศึกษาที่ดี) และจริยธรรม ตลอดจน
จนวนุญญาณ (อิสรภาพในการนับถือศาสนา) แต่รัฐก็ยังมีหน้าที่
โดยตรงอย่างหนึ่ง คือ สร้างความผาสุก โดยการกำจัดสิ่งต่างๆ ที่
ก่อให้เกิดความไม่ปกติสุข
- ๕) สิ่งประเสริฐของมนุษย์ได้แก่ ลักษณะเฉพาะของมนุษย์ ซึ่งสัตว์
และพืชไม่มี

บัดนี้เราก็ได้มาถึงคำตอบที่ว่า การพัฒนาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวของ
ประชาชนให้ถึงขีดสุดยอดนั้น คืออะไร

จุดหมายซึ่งมีค่าในตัวเอง

ตามความเห็นที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบทที่ ๓
และบทที่ ๕ เราได้คำตอบที่ชัดเจนแล้ว วัตถุประสงค์ที่สูงสุดในตัวของเรา

ได้รับการพัฒนา ด้วยการแสวงหาสิ่งซึ่งมีความดีในตัวของมันเอง สิ่งเหล่านี้คืออะไร ตอบอย่างกว้างๆ ก็คือ ความสุข จริยธรรม ความงาม และความจริง ถ้าหากเราถามว่าทำไมสิ่งเหล่านี้จึงมีความดีในตัวของมันเอง เราก็จะหาคำตอบให้ไม่ได้ เพราะสิ่งทั้งหลายที่มีค่าสูงสุดนั้น ไม่สามารถหาเหตุผลอธิบายได้ว่าทำไมจึงมีค่า เราก็ได้แต่ฟังดูคุณท้าวๆ ไปเขาคิดกัน แฮชลิท กล่าวไว้ว่า “การพิจารณาความงามและความสัจย์ เป็นจุดหมายสำหรับมนุษย์ เป็นความปรารถนาอย่างรุนแรงของวิญญาณ ซึ่งไม่เคยเบื่อก่อนในอันที่จะได้พิจารณาถึงสิ่งนี้” นอกจากนี้เรายังต้องเพิ่มสิ่งมีค่าอีกสิ่งหนึ่ง คือความดี และแม้ว่าในเรื่องจริยธรรมและศาสนานั้น มนุษย์จะไม่ลงรอยกัน แต่

(ก) เมื่อเห็นคนๆ หนึ่ง เราบอกได้ทันทีว่า เป็นคนดีหรือไม่

(ข) ถึงแม้ศาสนาจะแตกต่างกัน แต่ก็มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ สอนให้คนเป็นคนดี และคนดีก็คือ คนมีเมตตา ไม่เห็นแก่ตัว อารีอารอบ อดทน และยุติธรรม

บัดนี้ข้าพเจ้าขอตั้งคำถามว่า ถ้าหากค่าที่แท้จริงของมนุษย์ประกอบไปด้วยสิ่งทั้งสี่ คือ ความสุข ความงาม ความจริง และความดี แล้วใครเล่าเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่มนุษยชาติ เราจะพบว่าได้แก่พวกที่แสวงหาสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง หาใช่รัฐบุรุษและนักปกครองไม่ เพราะส่วนมากพวกนี้มีแต่หาทางสังหารมนุษย์ด้วยกันและกดขี่ผู้ที่อยู่ได้อานาจ และก็มีใ้ชนกัประติษฐ์หรือผู้ค้นพบสิ่งใหม่ๆ ในวิชาวิทยาศาสตร์ เช่น ไฟ เครื่องจักร ล้อ เพราะสิ่งเหล่านี้มักถูกใช้ไปในทางที่ผิด ผู้ทำคุณให้แก่โลกที่แท้จริงได้แก่ กวี นักดนตรี ศิลปิน และผู้ทรงศีล

เราสามารถกล่าวได้ว่า พวกที่บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่มนุษย์เหล่านี้

ได้บรรลุถึงสิ่งประเสริฐในตัวเอง และได้ทำให้มนุษย์รู้จักสิ่งสองสิ่ง
ซึ่งมนุษย์เท่านั้นทำได้ คือ ปัญญา กับวิญญาน ความสามารถต่าง ๆ
เช่น การต่อสู้ การเลี้ยงดู การฝากรัก การเป็นเจ้าของ การสะสม การ
พัฒนาร่างกาย เช่น สร้างความทรหด และความอดทน การฝึกคุณ
สมบัติที่มีประโยชน์ที่จะทำให้มนุษย์อยู่รอดได้ เช่น ความอดทน การ
รวมเป็นกลุ่ม มนุษย์กระทำได้สิ่งเหล่านั้นได้ แต่สัตว์ทั้งหลายก็ทำได้ดี
และอาจจะได้ดีกว่ามนุษย์ด้วย เมื่อพูดถึงความซื่อสัตย์ ความมี
ระเบียบวินัย การรวมกันเป็นหมู่ มดก็สร้างรังได้ดีกว่าพวกฟาสซิสต์
ถ้าพูดถึงกำลัง ความดุร้าย คนเอาชนะสิงโตไม่ได้ ความอดทน
ความสง่างามและความรวมกันเป็นหมู่เหล่า เตามีความอดทนกว่าคน
กวางมีความสง่างาม และอยู่กันเป็นฝูงได้ดีกว่ามนุษย์ นักในดิงเกล
ร้องเพลงได้ไพเราะ กระต่ายมีลูกหลานได้มาก เกะก็อ่อนโยนกว่า
ถ้าเรตาคำตัวของเรตามมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมานี้ ก็จะมี
เห็นว่าเรต่าต้อยกว่าพวกสัตว์ ดังนั้น อะไรที่แสดงว่าเรต่าต่างจากสัตว์
คำตอบก็คือปัญญาและวิญญาน ฉะนั้นผู้นำทางให้เราเห็นสิ่งทั้งสองนี้
นับว่าเป็นผู้นำทางให้เราก้าวพ้นจากความเป็นสัตว์ และเราเป็นหนึ่งคน
เหล่านี้ เขาเป็นผู้นำที่แท้จริงของมนุษยชาติ แนวความคิดเรื่องความ
ดี ความจริง และความงามของเขา ทำให้ชีวิตของเขาเด่นกว่าคนอื่น
เป็นชีวิตที่ให้มรดกแก่เรา

บทที่ ๗

บทแทรกในทางปฏิบัติ

๑. บทนำ

เราได้พูดถึงเรื่องคุณค่ามามากแล้วในบทก่อน ๆ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะถึงเวลาที่เรควรสรุปกันเสียที แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะกล่าวเสริมอะไรสักสองสามอย่าง ในเรื่องที่ได้พูดกันมาแล้วใน ๒-๓ หน้าสุดท้ายนั้น อย่างแรกเป็นคำแนะนำ อีกอย่างหนึ่งเป็นคำเตือน และอย่างที่สามเพื่อความเรียบร้อย

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า แม้เราจะได้พูดถึงทุกสิ่งจนจบสิ้นแล้ว ก็ยังไม่สามารถให้เหตุผลได้ว่า ทำไมความดี ความจริง และความงาม จึงถือได้ว่าเป็นคุณค่าอันสูงสุดที่หาได้ในตัวเอง และมีจุดประสงค์เพื่อตัวเอง เพราะฉะนั้น ลักษณะการกระทำบางประการย่อมมีลักษณะพิเศษตรงที่ต้องการค้นหาคุณค่า เพราะสิ่งทั้งหลายนั้นเราสามารถค้นหาคุณค่าได้ตามความปรารถนา หรือกล่าวได้ว่าความซาบซึ้งในการเข้าหาคุณค่า สังเกตได้ ๓ วิธี ดังนี้

(ก) เพิ่มการสะสมคุณค่า

เมื่อเราหาสิ่งมาสนองความปรารถนาหรือตัณหา ไม่ช้าก็เร็วเราจะต้องเบื่อ หากเรายังคงตื้อตึงหาความพอใจต่อไป ความเบื่อเดิมจะกลายเป็นความรังเกียจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้สองแบบ คือ

(๑) ท่านสามารถกินสตอเบอรี่ ไอศกรีม และน้ำตาล ได้จำนวนหนึ่ง สิบบุหรืได้จำนวนหนึ่ง ถ้ากินนั้นไปก็หมดรสชาติ กับกลิ่นดอก

ไม่ก็ยินดีด้วยไม่ได้เกินกว่าระยะเวลาหนึ่ง หลังจากนั้นแล้วจะเริ่มเมื่อ
ทั้งกลิ่นและหมดความพอใจ นักปราชญ์เข้าใจเรื่องนี้ดี และรู้จักใช้
อินทรีย์และตณฺหาตามสมควรแก่สถานะ คือ มักจะหยุดในขณะที่ยัง
อยากให้ดำเนินต่อไป

(๒) เมื่อท่านอายุมากขึ้น และเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว รสนิยมบางอย่าง
ที่มีอยู่จะหมดไป ท่านจะไม่ยินดียินร้ายกับสตรอเบอร์รี่ ไอศกรีม และ
บุหรี่ยีก ท่านจะเบื่อการเดินป่าและกีฬา เบื่อแม้แต่การนินทา และการ
หัวเราะ “ทุกสิ่งผ่านไป ทุกสิ่งสลายไป ทุกสิ่งสิ้นสุดไป” ชายแก่คน
หนึ่งกล่าวในขณะที่พูดอย่างเหนื่อยหน่าย ถึงชีวิตที่หมดหวัง เพราะ
ความสนุกสำราญลดน้อยไป ความปลื้มปิติล้นพ้นจากความเป็นคน
ที่เชื่อถืออาจไปในขณะที่ความทุกข์ และความเบื่อหน่ายมีมากขึ้น แต่
ในเรื่องนี้ ความที่ว่าสนุกสนานก็เพราะอินทรีย์และตณฺหาต้องการเช่น
นั้น ครั้นวัยล่วงไป ทั้งสองนี้ก็อ่อนแอลง ไม่มีอะไรกระตุ้นอินทรีย์
อีกแล้ว แต่ในเรื่องความพอใจต่อคุณค่า เราไม่อาจเอาเรื่องน่าเศร้า
นี้มาใช้เทียบได้ คนที่สนใจความงามไม่ได้สนใจความงามน้อยลงเมื่อ
แก่ แต่สนใจมากขึ้น เขากลับใช้เวลาดูรูปภาพ ฟังดนตรีได้นานๆ
และฟังดนตรีที่ยากยิ่งขึ้น สนใจธรรมชาติอย่างไม่ค่อยเบื่อ นักศึกษา
นักวิจัย ผู้รู้และนักปราชญ์ ใช้เวลาไปกับตำรับตำราและอยู่ในห้องทดลอง
มากยิ่งขึ้น แทนที่ความพอใจจะลดลง กลับเจริญขึ้นไปจนถึงระดับ
สูงสุดในชีวิต ทำนองเดียวกับคนดี ๆ ที่อยากจะทำดียิ่งขึ้น จะพบว่าความ
ขัดแย้งกันทางจริยธรรมมิได้สิ้นสุด และความดีในทางจริยธรรมยังเข้า
ไม่ถึง เมื่อเขาปรารถนาที่จะทำดียิ่งขึ้น เมื่อใกล้ความดี ความดีก็จะ
ถอยห่างออกไปอยู่เรื่อยๆ เหมือนคนปีนเขา จะตระหนักถึงความลำบาก
และความใหญ่โตในการปีน ก็เมื่อผ่านไหล่เขาเดี่ยวๆ ไปแล้ว และ
เมื่อนั้นจึงเห็นยอดเขาสูงชันตั้งตระหง่านอยู่ ไม่เหมือนพีชในเหมือง

ที่ไม่เคยเห็นพระอาทิตย์ ก็ได้แต่ไปฝันคาดคะเนว่าพระอาทิตย์อยู่ที่ไหน คุณสมบัติอันจำเป็นในชีวิตที่มีจริยธรรมต้องเป็นแบบที่ว่า เมื่อบรรลุจุดหมายอันหนึ่ง ก็จะมีจุดหมายอื่นมาแทนที่ มิได้หมายความว่ากว่าจะถึงจุดหมาย ก็ตายเสียก่อน

(ข) การผสมผสาน

การที่รสนิยมได้รับความพอใจและการสมความปรารถนาทางตัณหา นั้น เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของเราเพียงส่วนเดียว เรามีความปรารถนาในเรื่องเพศ และหิวกระหายอยากได้บริโภคอาหาร ความทะเยอทะยานก็คือตัณหาในทางอำนาจ ตระหนี่คือตัณหาในทางทรัพย์ ชื่อเสียงคือตัณหาในทางที่เป็นที่รู้จัก ความรักของพ่อแม่ การหาผลประโยชน์ อัจฉา วิชาและกลัว ล้วนเป็นอุปาทานทั้งสิ้น ยังมีอื่นๆ อีกที่เป็นธรรมชาติของเราส่วนหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจเหนือส่วนอื่นชั่วคราว เปลโตชี้ให้เห็นว่า อำนาจนี้อาจคงอยู่อย่างถาวร ทำให้เราตกอยู่ภายใต้การบังคับของกิเลสตัณหาอันเดียว ในเรื่องความพอใจและทางความงาม ในการค้นหาความจริง และในการดำเนินชีวิตที่ข้องเกี่ยวกับจริยธรรม ธรรมชาติของมนุษย์ทุกด้านต้องมีความสัมพันธ์กันและผสมผสานกัน ในงานของศิลปิน นักศึกษา และสาธุชน ส่วนประกอบต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติของคนขัดแย้งกันมาก แต่ก็สัมพันธ์กันได้ง่าย ตราบใดที่ความสัมพันธ์มีอยู่ เขาย่อมหมายรู้ได้ด้วยอายตนะ เข้าใจด้วยจิต เขาจะซาบซึ้งด้วยรสนิยม รักด้วยอารมณ์ บูชาด้วยมโนคติ และมุ่งมั่นด้วยเจตนา กล่าวคือมุ่งมั่นที่จะเป็นคนดียิ่งขึ้นไป ทำงานหนักขึ้นไป หลงติดในตัวเองน้อยลงไป หรือแม้เพียงแต่ช่วยนำโลกนี้ดีกว่าเมื่อแรกมาเห็น

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การผสมผสานของส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ทั้ง

หมดของเรา เข้าด้วยกัน ตราบใดที่รวมกันได้อย่างถูกต้องส่วนเช่นนี้
ย่อมมีสันติภายในตัวเรา ไม่เกิดการแบ่งแยกกันภายใน หากรวมกัน
เป็นหนึ่ง เป็นความรู้สึกลึกลับ และราบเรียบ ซึ่งมักเกิดจากการเพ่งที่
เป็นศิลปะอันสำคัญ ๆ มีสมาธิในการศึกษา

(ก) การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ

ถ้ามนุษย์สะสมคุณค่าในทางความดีได้เรื่อย ๆ ดังที่กล่าวในข้อ (ก)
ก็มิได้หมายความว่าเขาจะเลิกเสียมิได้ เพราะการเข้าถึงคุณค่า มิได้
หมายความว่าได้คุณวิเศษอะไรตามมาด้วย แต่ก็ต้องได้อิทธิพลจาก
การได้เข้าถึงสิ่งจะนั้นด้วยเหมือนกัน การสนองกิเลส การทำตามแรง
กระตุ้นของตัณหาเสร็จแล้วเราก็ยังคงเหมือนเดิม เว้นเสียแต่ว่าจะสั่ง
เสพยามากเกินไปเท่านั้น หากไม่กินเลสตัณหาที่ได้รับการบำรุงบำเรอก็จะ
กลายเป็นนายเข้าวันหนึ่ง

แต่การผสมผสานบุคลิกภาพให้เป็นหนึ่งเดียวย่อมกระทบกระเทือน
ขึ้นด้วย เช่น ผู้ที่ใช้ชีวิตในการศึกษา ค้นคว้าหาความจริง ย่อมกลายเป็น
นักศึกษารุ่นมา นักศึกษามีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่อย่างน้อยก็มัก
พ้นจากความชั่ววุ่นเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีต่อชีวิตคนธรรมดาสามัญโดย
ทั่วไป จะเป็นเสมือนกระแสด้านทานความเดือดร้อนบางประการจาก
สิ่งที่พบเห็น กล่าวกันว่า บางครั้งอาจเยือกเย็นดังหนึ่งเป็นนักปราชญ์
ได้ แม้จะกล่าวเกินเลยไปก็ตาม

เมื่อมีความพยายามที่จะเข้าหาความงามอย่างพวกศิลปิน นักดนตรี
ผู้กำกับภาพยนตร์ ช่างภาพ กวี นักประพันธ์ หรือนักวิจารณ์ ก็จะต้อง
มีลักษณะที่ดีและเลวตามแบบของพวกศิลปิน เช่น มีลักษณะไม่คงที่
ทนไม่ได้กับธรรมเนียมประเพณี และผิดปกติในเรื่องเพศ อาจพา
ภรรยาเพื่อนบ้านหนีตามกัน หรือลืมหินหนังสือให้เขา อาจใช้สิ่งต่าง ๆ

อย่างไม่เหมาะสม เช่น ตัดขนมบิ้งและทาเนยด้วยมิดโคน กะเทาะลูกเกาลัดด้วยคีม พุดง่าย ๆ อาจกลายเป็นอย่างพวกที่เรียกกันว่า พวกโบฮีเมียน แต่ในการทำเช่นนั้น ถ้าโชคดีก็อาจจะมั่งมันแต่ในทางความงาม มุ่งหาในทางความงามที่สูงสุดที่จะรับได้ ต้องการแสดงความรับรู้ชั้นออกมา ทั้งนี้อาจทำให้ยอมอดหิวอยู่ในห้องเล็กๆ ดังศิลปินในอดีต เพื่อจะเนรมิตงานที่ปรากฏในโมโนภาพ ยิ่งกว่าจะทำงานที่เงินเดือนงาม ๆ แต่ใช้รสนิยมต่ำ ๆ และใช้ความอ่อนหวานทางศิลปะอย่างสามัญ เพื่อความพอใจของมหาชนผู้มีมโนภาพหยาบและมีมาตรฐานต่ำ คนที่ทำหน้าที่ของตน ช่วยเหลือผู้อื่น เห็นใจและให้อภัยตามแบบคริสต์ศาสนิกชน ย่อมเป็นที่รู้ได้ทันทีว่า นี่คือคนดี เมื่อเราพบคน เรารู้ว่าเขาดีได้ แม้เราจะนิยามไม่ได้ว่าความดีของเขาประกอบด้วยอะไรบ้าง

๒. คำเตือน

คำเตือนนี้เป็นการคัดค้านการถือว่าคุณค่าเป็นผลผลิตของมนุษย์ ข้าพเจ้าได้โต้แย้งความยึดถือเช่นนั้น ในการวิเคราะห์ที่ต้นอะตันย์วาทมาแล้ว ในบทที่ ๕ ยิ่งภายในจิตใจเราเองที่ถูกวิทยาศาสตร์ครอบงำด้วยแล้ว เรามักเชื่อว่าสิ่งที่เห็นได้และจับต้องได้เท่านั้น ที่เป็นจริง จึงเป็นเรื่องยากที่สุดสำหรับเราที่จะคิดถึงสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ว่าเป็นสิ่งที่มี ความแท้จริง ซึ่งเป็นอิสระจากสสารและจิต เพราะเมื่อเรายอมรับว่าสิ่งแท้จริงที่ไม่ใช่วัตถุมีอยู่ เราก็มีความโน้มเอียงที่จะถือว่าสิ่งนั้นต้องเป็นจิต ทำให้เราคิดว่าคุณค่าคืออุดมคติ ซึ่งเลยก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างสิ่งที่เป็นอุดมคติและสิ่งที่เป็นจริง ถ้ากระนั้น อุดมคติดึงดูดใจเราได้อย่างไร ดึงเราเข้าไปหาเหมือนแม่เหล็กได้อย่างไร อุดมคตินั้นจะเป็นได้ก็ต่อเมื่ออุดมคติดีมีอยู่อย่างเป็นอิสระจากจิตที่รู้จักมัน และ

จากความพยายามที่รู้จักมัน การสมมติว่าอุดมคติเป็นสิ่งซึ่งคนสร้างขึ้น
มาเอง จะมีอำนาจความพยายามของเขาได้ถึงเพียงนี้หรือ ถ้ามนุษย์
คิดขึ้น ทำไมเราจึงจะพยายามแสวงหา และทำไมจึงสามารถเปลี่ยน
บุคลิกภาพมนุษย์ได้ ถ้าสมมติได้เช่นนั้น เท่ากับว่ามนุษย์สามารถยก
ตัวเองด้วยจิตของตนเอง ซึ่งรัดรั้งตนเองไว้

ข้าพเจ้าขอย้ำอีกครั้งว่า อุดมคติคือคุณค่า ซึ่งเราได้รับ พบและ
รับรู้ ได้มาก แต่ไม่ได้เป็นผลผลิตจากความคิดของเรา

เราสังเกตเห็นว่าร่างกายของเราขึ้นอยู่กับกฎอันหนึ่ง ซึ่งควบคุม
พฤติกรรม คือ กฎของพลวัตและสถิต กฎแห่งความดึงดูดของโลก
และกฎของความเจริญและความเสื่อม กฎเหล่านี้ นักคณิตศาสตร์
นักฟิสิกส์ ชีววิทยา และสรีรวิทยา ได้ศึกษาและพรรณนาไว้ เราได้
ทราบเหตุผลการศึกษาเหล่านี้ จึงเชื่อเรื่องราวเกี่ยวกับโลก โลกจึง
กลายเป็นเหตุวัตถุ ซึ่งถ้าไม่มีอะไรรองรับย่อมตกลงไปในสูญญากาศ
ด้วยความเร็วเท่า ๆ กัน ความดึงดูดระหว่างเหตุวัตถุในอวกาศเป็น
ปฏิภาคกลับกับระยะห่างระหว่างวัตถุนั้นยกกำลังสอง เป็นธรรมชาติ
ของอินทรีย์วัตถุที่มีชีวิตที่จะต้องเกิดขึ้น เจริญเติบโตจนเต็มที่แล้วเริ่ม
แก่ เสื่อม และตายไป

ในทำนองเดียวกัน อาจเป็นกรณีอย่างเดียวกัน แม้เราจะยอมรับ
ได้น้อยกว่า คือ จิตและวิญญาณของเรา ก็ขึ้นกับอิทธิพลของกฎ ซึ่ง
สำคัญไม่น้อยไปกว่ากฎของฟิสิกส์ และคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นรากฐาน
โครงสร้างของจักรวาล เราจึงมีความโน้มเอียงที่จะเรียกสิ่งทั้งหลายว่า
ผิดหรือถูก นำเกลียดหรือสวยงาม และค้นหาว่าอะไรจริง กิริยาสนอง
ตอบของจิตมนุษย์ต่ออิทธิพลเหล่านี้ เราเรียกว่าจริยธรรม ศิลปะ และ
วิทยา ข้อเท็จจริงที่ว่าจิตของเรามีความรู้สึก และอาจถูกควบคุมโดย

อิทธิพลภายนอก จะสอนเราเกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งแท้จริงได้ ไม่น้อยไปกว่าการศึกษาทฤษฎีของวิชาเคมี และสรีรวิทยา ที่ควบคุมการเจริญเติบโตและความเสื่อมของร่างกายเรา เพราะเช่นเดียวกับกฎของร่างกายที่ช่วยให้เรารู้จักธรรมชาติของสิ่งแท้จริงทางกายภาพ คุณค่าที่เป็นแรงกระตุ้นทางจิตและแนะนำให้จิตวิวัฒนาการเป็นปัจจัยในโลกแห่งความจริงที่ปราศจาก มิใช่กายภาพที่อาศัยของจิตวิญญาณเรากล่าวได้ว่าธาตุของโลกที่แท้จริงมีอยู่เป็นอิสระจากเราไม่น้อยไปกว่ากฎซึ่งได้ศึกษากันทางคณิตศาสตร์และฟิสิกส์

๓. ทบทวนย้อนหลัง

เพื่อความเรียบร้อย จะต้องรวมเรื่องทบทวนย้อนหลัง เพื่อทำให้ข้อโต้แย้งหมดสิ้นไปด้วย ในบทก่อน ทั้งๆ ที่พูดออกนอกจุดไปอย่างมาก แต่ก็อยู่ในส่วนที่นำศึกษา ข้าพเจ้าต้องการแสดงให้เห็นว่า ปัญหาทางปรัชญาทุกข้อให้ผลที่ยังยากต่อปัญหาอื่นอย่างไร เช่น ในบทที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมือง สิ่งที่เราถามคือจุดประสงค์ของการปกครองที่ดีคืออะไร ความมุ่งหมายของผู้ออกกฎหมายที่ดีคืออะไร คำตอบก็คือ ต้องสร้างชุมชนขึ้นแบบหนึ่ง กล่าวคือ ชุมชนที่ประกอบด้วยพลเมือง ซึ่งใช้ชีวิตแบบหนึ่ง รัฐนั้นมีอยู่เพื่อส่งเสริมชีวิตที่ดีและรัฐที่ดีที่สุดคือรัฐที่พลเมืองอยู่อย่างผาสุกที่สุด และเป็นรัฐที่ช่วยให้พลเมืองมีความผาสุก ทั้งโดยการขจัดอุปสรรคและส่งเสริมให้มีความสุข เราได้แนะนำคำตอบบางส่วนต่อคำถามที่ว่า ชีวิตที่ดีที่สุดประกอบด้วยอะไร ก็เหลืออยู่แต่การขยายวงคำตอบให้ครอบคลุมคำถาม ซึ่งเราเริ่มตอนต้นว่าบทสุดท้าย ชุมชนชนิดไหนที่รัฐบาลประสงค์จะส่งเสริม คำตอบก็คือ ชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตส่วนตัว และคนเช่นนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามคุณค่า คุณค้าย่อมเสริมสร้างมาตรฐานทาง

ความประพฤติ รสนิยม และทัศนคติตามมาตรฐานที่ชุมชนนั้นตั้งขึ้น

คำตอบที่แจ่มชัดยิ่งกว่านี้ คือ เป็นชุมชนที่สมาชิกให้คุณค่า รักความจริง เป็นผู้ที่เห็นว่าตัวเขาเองต้องรู้ความจริง และเด็ก ๆ ของเขาควรได้รับการสอนให้รู้จักความจริง โดยปราศจากฉันทาคติหรือภยาคติ ไม่มีอคติเพราะชาตินิยมหรือนิกาย หรือความเชื่อทางศาสนา เป็นผู้ที่ให้คุณค่าแก่วิทยาศาสตร์ ความรู้ และสิ่งในทางนามธรรม ทำให้จิตตนตื่น มุ่งมั่นศึกษาและเป็นอิสระ ย่อมเป็นหน้าที่ที่จะต้องรู้เรื่องที่เกิดขึ้นในโลก และในทุกส่วนของโลก เป็นชุมชนที่สมาชิกให้คุณค่าแก่ศิลปะ ดนตรี และวรรณคดี เห็นว่าตัวเองตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ถือว่านครของตนมีการวางผังเมืองอย่างดี มีที่ว่างมาก และมีบ้านเรือนน่าอยู่ แสดงความรักประชากรสนิยมอันสูงส่งทั้งทางส่วนรวมและส่วนตัว มีความรู้สึกต่อความงามทุกแบบที่แสดงออกมา และมีความปรารถนาจะให้ความงามมีปรากฏเพิ่มขึ้น

เป็นชุมชนที่สมาชิกรักษาความยุติธรรม ความซื่อตรงต่อกันอย่างยิ่งยวด อดทนต่อผู้ที่ตนไม่ชอบ เห็นใจและคบหากับผู้ด้อยกว่า ไม่ยึดติดกับความสบายส่วนตัว เมื่อผู้อื่นอดอยากและไร้ที่อยู่ รับบริการสาธารณะและพร้อมที่จะให้บริการตามหน้าที่ รู้ว่าในโลกนี้มีส่วนที่ชั่วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็พร้อมที่จะทำให้ดีขึ้น โดยการดำเนินชีวิตของตน ๆ ในโลกนี้ โดยที่รู้ว่าการกระทำเช่นนั้นจะช่วยให้มันดีขึ้น

นี่เป็นการแสดงออกทางสังคมเกี่ยวกับคุณค่า และการขยายคุณค่า เช่นนี้ออกไปให้แพร่หลายในสังคมนั้นแล จึงจะบังเกิดผลดีขึ้นได้

ปัจฉิมถา ว่าด้วยคุณค่าของปรัชญา

ข้าพเจ้าได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่าปรัชญา ไม่มีผลต่อชีวิต กล่าวคือ
ไม่ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้ให้คำสอนอะไรแก่มนุษยชาติ
ข้าพเจ้าพดเสียดินกว่าเหตุเช่นนี้ ก็เพื่อไว้ความสนใจของผู้อ่าน เพราะ
เกรงว่านักศึกษาที่เริ่มสนใจปรัชญาจะตั้งข้อเรียกร้องเสียมากจนเกินไป
ว่าปรัชญาให้อะไรแก่คนบ้าง

แต่มาตอนนี้ นักศึกษาได้อ่านหนังสือปรัชญามาบ้างแล้ว และ
ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะได้พบข้อแนะนำที่ให้ไว้ในตอนต้นแล้วอย่างคร่าว ๆ
ข้าพเจ้าจึงกลัวพูดกลบตลบตรเสียในที่นี้ ประการแรก ข้าพเจ้าคิดว่า
ปรัชญาให้อะไรมาอย่างแก่เราอย่างแน่นอน แม้จะกำหนดให้แน่ชัด
ได้ยากว่าปรัชญาสอนเกี่ยวกับอะไรก็ตาม แต่ถึงแม้จะไม่สามารถนิยาม
ได้ ก็พอมองเห็นภาพได้ ในสองบทท้าย ปรัชญาได้พยายามแสดง
ให้เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องอย่างนั้น ๆ และรัฐที่ดีควรเป็นอย่างนั้น ๆ
ยังสอนเรามากกว่า องค์ประกอบสูงสุดของบุคลิกภาพของเราขึ้นอยู่กับ
อะไร และชีวิตที่ดีขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางบุคลิกภาพเท่านั้น ในบท
ก่อน ปรัชญาได้กำหนดกิจกรรมที่เริ่มสร้างพัฒนาการเช่นนั้น โดย
ได้แสดงให้เห็นธรรมชาติของโลกในสภาพที่แยกอยู่ต่างหากจากตัว
เรา เช่น บอกว่าโลกมีสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งไม่ใช่วัตถุ คุณค่านี้ปรากฏตัว
และแสดงลักษณะออกมาในสิ่งต่างๆ ในบุคคล กฎ สถาบัน และ
ประชาคมของโลก

สิ่งที่ปรัชญาบอกแก่เราเหล่านี้ ไม่ได้เป็นไปในคำสอนของศาสนา
คือ ไม่ได้เป็นการประกาศความจริงอันศักดิ์สิทธิ์หรือเหนือธรรมชาติ

ไม่ได้ใช้อำนาจประกาศแก่ผู้ที่ไม่แลเห็นความจริงอันเร้นลับที่แฝงอยู่ในศาสนา แต่ใช้วิธีอ้างเหตุผลจากหลักที่เราทุกคนหรือส่วนมากยอมรับว่า ที่จริงแล้วเป็นการหาผล ที่ตามวิธีแห่งตรรก ตรวจสอบผลนั้น ครั้งแล้วครั้งเล่า โดยอ้างถึงความเห็นทั่วๆ ไป และคุณค่าที่สามัญชนยึดถือกันอยู่ หลักการอาจไม่เป็นที่ยอมรับ ขบวนการในการสรุปผล อาจผิด และข้อสรุปอาจไม่เป็นจริงก็ได้ นักปรัชญาหลายคนอาจปฏิเสธความจริงข้อหนึ่ง แต่ในการปฏิเสธนั้น นักปรัชญาจะบอกข้อ แก่ไขปรัชญาที่ผิดพลาดด้วยแนวความคิดที่ดีกว่า ไม่ใช่ด้วยความเชื่อ ด้วยลัทธิศาสนา วิทยาศาสตร์ หรือสิ่งซึ่งรับรู้เอาเอง คือ ให้เหตุผลที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นจากหลักที่มีความสัมพันธ์ และเป็นหลักฐานในตัวเอง ซึ่งจะทำให้ข้อสรุปจะต้องเป็นไปอย่างนั้น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแก่นนี้ปรัชญาสามารถให้ความจริงแก่เราได้ แม้ว่าในหนังสือเล่มนี้ จะยังทำไม่ได้ถึงขั้นนั้นก็ตาม

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็พอจะจับเค้าผลของปรัชญาในทางปฏิบัติได้บ้าง เช่น เรื่องสิ่งแท้จริง ซึ่งรองรับและปรากฏตัวเองออกมาในรูปวัตถุต่างๆ ในโลก เรื่องความสำนึกทางจริยธรรม และวัตถุประสงค์ของกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้น สมมติว่าเรื่องเหล่านี้ ส่วนใหญ่ถูกต้อง ถ้าเราเริ่มต้นด้วยหลักการนี้ เราก็จะได้ข้อสรุปว่า นอกเหนือไปจากโลกที่เราเห็นอยู่นี้แล้ว ยังมีระบบของสิ่งแท้จริงอื่น ซึ่งสัมพันธ์กับโลกที่เรา รู้จักนี้ และเป็นสิ่งทำให้เรารู้จักโลกนี้

คำสอนดังกล่าวเป็นคำสอนของนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่แต่โบราณกาล แม้พวกเขาจะมีความเห็นในเรื่องอื่นๆ ต่างกัน แต่ก็เห็นพ้องกันว่า โลก เรานี้เป็นสิ่งที่อธิบายตัวเองไม่ได้ หลักการที่จะนำมาใช้อธิบายต้องมาจากแห่งอื่น หรือไม่โลกก็ต้องปราศจากเหตุผลเอาเลย คำสอนนี้เป็น

หัวใจของปรัชญาที่มีชื่อว่าเป็นปรัชญา (Philosophia perennis) ซึ่งเริ่มตั้งแต่เพลโตเรื่อยลงมาถึงพวกบาทหลวงในมัธยมสมัย และสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเสมือนสายธารที่เกิดจากต้นกำเนิดอารยธรรมทั้งสองคือ กรีก และคริสเตียน ไหลมาบรรจบกัน

ข้าพเจ้ามีเรื่องพูดถึงสิ่งที่กรีกให้กับปรัชญาอยู่มาก แต่ในตอนนั้นเรามาพูดกันถึงปรัชญาที่ได้รับผลจากคริสต์ศาสนาเสียก่อน ความจริง ความดี ความงาม และความสูงส่ง มิใช่เป็นเพียงรูปสมบัติของสิ่งแท้จริงซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในจักรวาล อย่างเครื่องเรือนที่วางอยู่ในห้องรอคอยผู้ที่จะมาพบ หากแต่เป็นวิถีทางซึ่งเอกภาพหรือบุคลิกภาพอันเป็นหนึ่งในปรากฏตัวเองออกมายังมนุษย์ การที่เรารู้และทำตามคุณค่านี้ย่อมเท่ากับติดต่อกับสิ่งแท้จริงสูงสุดซึ่งมีตัวตน แต่แม้ขบวนการอ้างเหตุผลเช่นที่เราพบในหนังสือเล่มนี้ อาจช่วยให้เราแน่ใจว่าคุณค่าเป็นสิ่งที่มิจริงก็ตาม ก็ไม่ช่วยให้เรารู้จักคุณค่านั้น ทางไปสู่ความรู้ในคุณค่าอยู่ที่ประสบการณ์ และการที่เราจะพอใจคุณค่านั้นได้ ก็ต้องอาศัยการฝึกตนเองและระเบียบวินัย ในทางจริยธรรม ระเบียบวินัยนี้ส่งผลให้เรารู้จักความพหุติดต่อความสุขทางโลก และขจัดตัณหาอย่างหยาบออกไป การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำในสิ่งที่ดี รู้จักบังคับความอยากเป็นเจ้าของ และระงับความปรารถนาที่จะนำเราออกนอกกลุ่มนอกรทางให้เหมือนกับคนที่ปีนเขา ระงับความปรารถนาที่จะหันกลับลงมาสู่เบื้องล่าง เพราะการที่เขาจะเห็นความใหญ่โตของขุนเขาได้มากที่สุดก็ต้องมองจากยอดของมันเท่านั้น ในทางศิลปะ หมายถึงการค่อยๆ มองความงามอย่างกว้างและอย่างบริสุทธิ์ โดยการดูผลงานของจริยบุคล ด้วยความตั้งใจที่จะทนต่อความเบื่อหน่ายในการทำเช่นนั้น เพื่อสร้างรสนิยมของเราเอง ดังที่ เซอร์ โจเซอะ เรโนด์ส์ เตือนเราว่า “ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียน กวีนิพนธ์ หรือดนตรีก็ตาม ศิลปะเหล่านั้นใน

ระดับต่ำที่สุดเท่าที่คนทั่วไปเห็นได้ว่าให้ความพึงพอใจอย่างแท้จริง”
ดังนั้น การปลกฝังความรู้สึกทางจริยธรรมและสุนทรียภาพที่บริสุทธิ์
จึงต้องอาศัยความถ่อมตนและศรัทธา เราต้องถ่อมตนในแง่ที่ว่า เราจะ
ไม่ทำหนงานที่อยู่พ้นความเข้าใจซาบซึ้งของเรา เราต้องมีศรัทธาว่า เรา
จะสามารถเข้าใจสิ่งที่เราเชื่อในขณะนี้ได้อย่างซาบซึ้งในวันข้างหน้า
ส่วนคนที่แสวงหาคุณค่าของความจริงก็เช่นกัน ต้องมีทัศนคติอย่างนี้
ต่อชีวิต แม้ไม่จำเป็นจะต้องขจัดความยินดีหมดทุกอย่าง หรืออยู่
อย่างทุกข์ยากก็ตาม ก็ต้องถอนตัวจากความยินดีทางวัตถุเสียบ้าง

ถ้าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องในด้านคุณค่า ก็ย่อมเป็นเหตุผลที่
สำคัญต่อชีวิตของผู้ที่รู้จักพระเจ้า กระนั้นก็ตาม คำสอนทั่วไปทาง
ปรัชญามีอยู่ว่า เราอยู่อย่างที่เราควรจะเป็น เราต้องรู้จักสิ่งทั้งปวงอย่าง
มันเป็น และเมื่อเราเห็นสิ่งใดตามที่มันเป็นจริง การเห็นของเรานั้นจะช่วย
ให้เราอยู่อย่างที่เราควรจะเป็นได้

นี่ไม่ใช่เป็นเพียงความเชื่อถือของผิงแก่เรียน หากยังเป็นความ
เชื่อที่คนทั่วไปยึดถือ และเป็นแสงสว่างนำทางชีวิตของพวกเขา เรา
ย่อมเชื่อแน่ว่าใครก็ตามที่ให้เราศางยอมได้ไข่มุกไป ถ้าคำสอนทาง
คริสต์ศาสนา ซึ่งถ่ายทอดมาจากปรัชญาเพลโตถูกต้อง กล่าวคือ
มีโลกแห่งคุณค่าอยู่จริง ๆ ความเชื่อซึ่งเริ่มด้วยการทดลอง ก็จะถึงที่
สุดโดยได้ลิ้มรสอันแท้จริงซึ่งได้เริ่มทดลองไว้นั้น

เราอาจเตรียมที่จะทดลองว่า ชีวิตอย่างหนึ่งต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแท้จริง
ที่อยู่ในระบบความจริงอื่น นี่ก็เป็นสมมติฐานที่พอฟังได้ ตรงนี้แหละ
ที่ขบวนการทางปรัชญาในการอ้างเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งที่เรากล่าวถึงในบท
ที่ ๔ ที่ ๕ และที่ ๖ ใช้ได้ เพราะถ้าข้อสรุปของเรามีน้ำหนักพอเชื่อถือ
ได้ ความเชื่อในการที่จะทดลองว่าชีวิตที่ดีขึ้นอยู่กับอะไร ก็จะพลอยมี

เหตุผลไปด้วย นี่เป็นทางหนึ่งที่คำสอนของปรัชญามีผลในทางปฏิบัติ หรือพูดอย่างง่าย ๆ ว่ามีผลต่อชีวิตของเรา

อารมณ์แบบปรัชญา

ผลประการต่อไปก็คือผลทางอารมณ์ ดังมีเรื่องท่านองเทพนิยาย เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าอารมณ์แบบปรัชญา ตามเทพนิยายนี้ นักปรัชญาได้แก่คนใจลอย ทำอะไรไม่ได้ มักจะตกหลุม ลื่นล้ม หรือลื่นแว่นตา มักตกเป็นเหยื่อของผู้อื่นได้ง่าย ๆ และเพื่อเป็นการทดแทน นักปรัชญาก็ถูกวาดภาพให้เป็นคนสงบเยือก มีจิตห่างไกลจากชีวิตประจำวันวันที่เปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ สามารถทนต่อเคราะห์กรรมด้วยความแกร่งกล้า ไม่ท้อทรมาน แต่เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกตดูนักปรัชญาสมัยปัจจุบันไม่มีใครเป็นอย่างเทพนิยายนี้เลย นักปรัชญาก็เหมือนกับคนอื่น ๆ รู้จักโกรธรู้จักเคืองอย่างเรา ๆ เหมือนกัน แม้ว่าเทพนิยายจะผิด แต่ก็ย่อมมีเนื้อหาสาระที่แท้จริงเป็นรากฐานอยู่บ้าง คำนวณไฟย่อมมีไม่ได้ถ้าไม่มีไฟ และไฟของนักปรัชญา ก็คือความเชื่อที่ว่ามีโลกอื่นซึ่งเป็นจริง ส่วนโลกนี้เป็นของไม่จริง โลกนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนโลกนี้เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โลกนั้นสมบูรณ์ ส่วนโลกนี้บกพร่อง ถ้าหากเราเชื่อต่อไปว่า โลกที่แท้จริงนั้นทำให้เรารู้จักโลกนี้ได้ และเชื่อว่าการดำเนินชีวิตแบบหนึ่ง คือ ยึดถือสิ่งที่คิดว่ามีคุณค่า และพยายามเข้าใจคุณค่านั้น เขาก็จะมีความรู้เพิ่มขึ้น และเป็นคนรักความจริง เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเชื่อของเขาก็จะมีผลต่อการปฏิบัติประจำวันของเขาด้วย

ถ้าคุณค่ามีจริง ต้องมีลักษณะเป็นอุดมคติ ข้าพเจ้ามิได้หมายความว่า คุณค่ามีอยู่ในจิต ข้าพเจ้าหมายความว่า คุณค่ามิใช่เป็นเพียงสิ่งที่เรารู้จัก แต่เป็นจุดหมายที่เราดิ้นรนแสวงหา เพราะถ้าหากคุณค่า

เป็นจริงและรู้ได้ด้วยจิต ก็ยอมเป็นที่แน่นอนว่าเพราะมีคุณค่า คุณค่านั้นจึงพยายามมีอำนาจเหนือจิตที่ไปรู้จักเข้า ท่านไม่อาจยินดีต่อความงามได้ โดยไม่มีความปรารถนาที่จะยินดีต่อความงามให้ได้มากยิ่งขึ้น ท่านไม่อาจเป็นคนดีได้ ถ้าไม่อาจดียิ่งขึ้นและท่านยอมไม่อาจรู้ได้ว่าความจริงอยู่ที่ใด ถ้าไม่ติดตามความจริงต่อไปอีก อุดมคติเป็นสิ่งที่จูงเราไปข้างหน้า ดึงเราขึ้นสู่เบื้องบน ให้กำลังแก่เราให้มีอำนาจเหนือตัวเอง ถ้าขาดอุดมคติเราจะมีสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ไม่มีสิ่งใดลอยขึ้นได้ด้วยกำลังภายในตัว ถ้าจะเปรียบเทียบ คุณค่าก็เป็นพลังที่มีความสัมพันธ์กับเรา ผูกพันกับเรา ทำให้เรารู้จักคุณค่าได้อย่างแท้จริง และยึดคุณค่าไว้ การทำเช่นนั้นจะทำให้เราอยู่เหนือตนเอง

ขอบเขตของปัญหาปรัชญา

ถ้าจะมีข้อวิจารณ์ว่า ข้าพเจ้ากำลังจะเข้าไปสู่ความลึกลับอันเข้าใจไม่ได้ ข้าพเจ้าก็จำต้องรีบนำท่านผู้อ่านกลับมายังโลกที่ใคร ๆ ก็พูดกันจนน่าเบื่อ เพื่อที่จะได้พูดถึงปัญหาอันยิ่งใหญ่ทางปรัชญา ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้ที่สนใจอย่างมาก ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงข้อความที่เคยเขียนมาแล้วว่า “ผู้ที่สนใจศึกษาปัญหาที่ไม่มีตัวตนเช่นนั้น ต้องไม่มีอคติและมีเสรีภาพทั้งในทางปฏิบัติและทางอารมณ์ ในการพิจารณาปัญหาขั้นพื้นฐานนั้น ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า เราจะอะไรจริง ๆ น้อยมาก นักปรัชญาผู้ถือทัศนคติตรงกันข้าม ก็อาจรู้ความจริงมากหรือน้อยเท่า ๆ กับเรา ดังนั้น ปรัชญาจึงก่อให้เกิดทัศนคติในทางขนติธรรม ไม่ยอมตกลงไปง่าย ๆ ในเรื่อง ถูกผิด ดีชั่ว จริงเท็จ ในเมื่อสิ่งนั้น ๆ เป็นการกระทำและความคิดของฝ่ายที่ความเห็นขัดแย้งกับเรา ท้ายที่สุดแม้จะยังค้นไม่พบคำตอบ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายเกี่ยวกับปัญหานั้นมูลฐาน นักคิดผู้ซื่อสัตย์ก็ต้องรับว่า เป็นเพราะระบบที่สร้างกันมา

จนถึงปัจจุบันยังมีที่ผิดอยู่ ผู้ที่ไม่มีหัวในทางปรัชญา มักจะถือว่าความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้นั้น เป็นสิ่งไม่ต้องพิสูจน์ อีกประการหนึ่ง นักปรัชญาย่อมถือว่าความรู้ที่เกิดจากการเดา ความบ้าคลั่ง ความดันทุรัง และความเชื่อโดยไม่พิสูจน์ เป็นการไม่ยอมรับความจริง และถือว่าผู้มีทัศนะเช่นนั้นเป็นคนทรยศต่อความจริงอีกด้วย ปรัชญาต้องการศึกษาตัวปัญหา และวิธีการ มากกว่าต้องการคำตอบจากวิธีการที่ได้เหล่านั้น นั่นแหละที่ทำให้ปรัชญามีคุณค่า เมื่อจิตตรึงถึงความกว้างใหญ่ไพศาลของจักรวาล ความกว้างใหญ่ไพศาลนั้นย่อมเกิดแก่จิต ล่วงพ้นจากความมุ่งหมายเล็กๆ น้อยๆ และตื้นหา ซึ่งพวกเราสร้างขึ้นเป็นคูกขังตัวเองในชีวิตประจำวัน ลืมความต้องการปลีกย่อยและโรคลายใช้เจ็บซึ่งเป็นตัวอึดตา มุ่งสิ่งที่ยิ่งใหญ่เหนืออึดตาในทางปฏิบัติ ความกว้างใหญ่ไพศาลของจิตก็ก่อให้เกิดขนัตริธรรม ยุติธรรมและความเข้าใจในความเจริญงอกงาม กล่าวคือ สิ่งที่เป็นความหวังอันสำคัญของโลกปัจจุบัน”

คุณค่าของปรัชญาในปัจจุบัน

ทัศนคตินี้มีคุณค่าโดยเฉพาะในสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นสมัยที่จิตใจของมนุษยชาติ มีแต่ความไม่มั่นคง และเชื่อสิ่งที่ไม่ได้พิสูจน์

ในสมัยที่มีความไม่มั่นคง ย่อมเป็นการดีที่จะเตือนใจว่าโลกนี้ไม่ใช่มีอะไรแต่เพียงแง่เดียว กล่าวคือ สิ่งในโลกให้ หาใช้สิ่งที่ดีเสมอไปไม่ และถ้าอารยธรรมของเราต้องแตกทำลายไปเพราะสงคราม สิ่งที่มีค่าบางสิ่งก็ยังคงอยู่ โลกแห่งคุณค่ายังคงอยู่ทั้งหมด ถ้าหากเราคิดถูก ที่ว่าคุณค่าทำให้เรารู้จักโลกนี้ เราก็จะมั่นใจได้ว่า อารยธรรมจะเกิดขึ้นใหม่อีกเนื่องจากความพยายามของจิตมนุษย์ที่จะรู้ ที่จะแสวงหาความรู้ และรักษาความรู้นั้นไว้ ยิ่งกว่านั้น ความเชื่อที่ว่าคุณค่าเป็น

นิรันดรภาพ ก็จะทำให้คิดว่า ความพยายามย่อมมีค่าเสมอ ดังนั้น การ เลิกคิดเลิกหวังย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ความเห็นเช่นนั้นย่อม ทำให้มนุษย์สบายใจขึ้น ดังที่คริสต์ศาสนาทำให้คนสบายใจ ในสมัยที่ จักรวรรดิโรมันสลายลง

ในสมัยที่เชื่อสิ่งพิศูจน์ไม่ได้ อันเป็นสมัยที่มนุษย์ต้องยอมรับจริย- ธรรม เศรษฐกิจและลัทธิการเมืองแล้วๆ ทางออกอย่างหนึ่งก็คืออย่า บูชามัน นำมันมาอภิปรายกันด้วยเหตุผล แล้วจะทำให้ไม่ตกเป็นทาส ของความหลง และทำให้ไม่ต้องกลัวว่าความเห็นของตนที่ตนค้นพบ จะถูกกล่าวร้ายว่าชั่วเลว หรือเป็นแง่ร้าย หรือทำให้โลก “ตื่นตระหนก และสิ้นหวัง” ดังนั้น ปรชญาจึงใช้คุณค่า ไม่ใช่ความเชื่อ ในการกำหนด วิถีชีวิตของมนุษย์ ตามที่ข้าพเจ้าได้แสดงมา คุณค่าเหล่านี้ ไม่แต่จะ เป็นอุดมคติสำหรับนำชีวิตของแต่ละคนเท่านั้น แต่ยังเป็นจุดหมายของ สังคม ทำให้พลเมืองมีจุดมุ่งหมายทางการเมือง และเป็นวิธีทดสอบ คุณค่าของโครงการและนโยบายทางการเมืองอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้

ขอสรุปอีกเล็กน้อยสำหรับวัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ ตอน แรกๆ ก็เพื่อจะให้เป็นแนวทางแก่ผู้เริ่มอ่านและศึกษาปรัชญา แต่ก็ ได้ออกนอกจุดประสงค์นี้ และกลายเป็นการฝึกหัดโต้แย้งในทางปรัช ญา ข้าพเจ้ารู้สึกมานานแล้วว่า ปรัชญามีส่วนช่วยทำให้ความเดือดร้อน ในปัจจุบันสมัยบรรเทาลง และเลี้ยงที่จะกำหนดว่าปรัชญามีส่วนช่วย อย่างไรบ้าง

ในเรื่อง อุดมรัฐ ของเพลโต ไสกราตีส์กล่าวว่า มนุษยชาติจะ ถึงซึ่งความหลุดพ้นได้ก็เมื่อนักปรัชญาเป็นผู้ปกครอง แต่เขาก็ได้ถูก

วิจารณ์ว่า “ดูพวกนักปรัชญาซี มีสภาพน่าทุเรศอย่างไรบ้างในสังคม แล้วท่านยังอยากให้ข้าพเจ้าหวังอีกหรือ ว่าคนอย่างนั้นจะได้เข้ามาบริหารรัฐ”

โสกราตีสตอบโดยเปรียบเทียบว่า เหมือนกับชายคนหนึ่งที่ต้องหลบพายุอยู่ใต้กำแพง เมื่อสังคมตกอยู่ในมือธรรม เมื่อพายุพัดอยู่ข้างหู คนฉลาดย่อมรู้ดีว่า “เขาไม่แข็งแรงพอที่จะออกไปยืนหยัดอยู่ตามลำพังในหมู่คนป่าเถื่อน เขาจะตายเสียก่อนที่จะได้ทำประโยชน์แก่รัฐหรือมิตรของเขา และนั่นเป็นความไร้ค่าทั้งต่อตัวเองและต่อโลก เมื่อได้ซึ่งน้ำหนักดูเช่นนั้นแล้ว เขาก็ทำงานของเขาอย่างสงบ เหมือนชายผู้ซึ่งซุกหลบพายุฝุ่นและลูกเห็บอยู่ใต้กำแพง ฉะนั้น”

คำตอบของโสกราตีส เป็นการออกตัวมากกว่าจะเป็นความชอบธรรม เพราะทั้งตัวเขาและเพลโตต่างก็เชื่อมั่นว่า ปรัชญามีคุณค่าในทางปฏิบัติ จนถึงกับยอมอุทิศชีวิตส่วนใหญ่เพื่อพยายามวางหลักเกณฑ์ชีวิตของมนุษย์และรัฐ โสกราตีสเป็นคนดึงเอาปรัชญาที่อยู่สูงเลิศลอยลงมาสู่ชาวบ้านร้านตลาด เทียบไปที่นั่นที่นี้บ้างเพื่อสั่งสอนอบรมคนหนุ่มให้ใช้ชีวิตอย่างถูกต้องและให้ปกครองรัฐอย่างถูกต้อง เพลโตเองก็อุตสาหะเขียนบทสนทนาสองเรื่อง คือ อุดมรัฐ และ นิติรัฐ ให้เป็นหลักการปกครอง และได้เป็นผู้สอนบุตรชายของผู้ครองรัฐซึ่งปกครองรัฐด้วยอำนาจอาชญาสิทธิ์ การที่เพลโตพยายามเน้นให้เห็นหน้าที่ของนักปรัชญาในทางปฏิบัติ ทำให้เขาต้องเผชิญอันตรายอันยิ่งใหญ่ในชีวิตถึงสองครั้ง ตามทัศนะของข้าพเจ้า ในสมัยซึ่งไม่ต่างอะไรจากสมัยเพลโตมากนัก เช่น ในปัจจุบันนี้ นักปรัชญาก็ควรยอมรับบุญคุณนี้ ในสมัยนี้ปรัชญาเป็นวิชาที่ศึกษากันเป็นวิชาเฉพาะ แยกออกจากชีวิตและไปอภิปรายถึงแต่ปัญหาที่เป็นวิชาการล้วนๆ ข้าพเจ้าไม่อยากจะพูดว่าการที่นักปรัชญาทำเช่นนั้น ไม่ใช่เรื่องนักปรัชญา แต่อยากจะพูดว่าไม่ใช่

หน้าที่ทั้งหมดของนักปรัชญา และทำเหมือนกับทฤษฎีต่ออุดมคติ ถ้า
นักปรัชญาสมัยใหม่ไม่มีภูมิปัญญาที่จะให้แก่อนุชน เขาก็ควรที่จะแปล
ความหมายให้เป็นภาษาที่เข้าใจได้ว่า ภูมิปัญญาของนักปรัชญาสำคัญๆ
ในสมัยโบราณเป็นอย่างไร เพราะอย่างน้อยก็จะได้เป็นแหล่งเป็นลุ่ม
อธิบายภูมิปัญญานั้น หากนักปรัชญาสมัยใหม่ไม่ทำหน้าที่นี้ก็คงไม่มี
ใครทำ ด้วยเจตนาที่นั่นเองที่ทำให้ข้าพเจ้ากล้าเขียนหนังสือเล่มนี้
ขึ้น

คำอธิบายศัพท์เฉพาะ

บทที่ ๔

ประจักษ์ (Perceive)

ในภาษาไทย ประจักษ์ มีความหมายว่า แจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นได้ชัด แต่ในที่นี้แปลจากศัพท์อังกฤษว่า Perceive ซึ่งหมายถึงการรับรู้ต่อโลกภายนอกโดยผ่านอายตนะทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ฉะนั้นประจักษ์ก็เป็นคำกลางๆ ของคำว่า เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส และสัมผัสนั่นเอง

คำว่า ประจักษ์ ในหนังสือเล่มนี้ใช้มีความหมาย ๒ แห่ง คือ

(๑) เป็นอาการของบุคคล ตัวอย่างเช่น นาย ก. ประจักษ์เสียง นาย ข. ประจักษ์ภาพ ก็คือ ก. ได้ยินเสียง ข. เห็นภาพ

(๒) เป็นอาการของสิ่งที่เราประจักษ์ ตัวอย่างเช่น เมื่อเสียงประจักษ์ต่อเรา ก็เท่ากับว่า เสียงมากระทบโสตประสาท

ประจักษ์บาท (Empiricism)

คือ ทศนะที่ถือว่า บ่อเกิดของความรู้ของมนุษย์นั้น อยู่ที่ประสบการณ์ และประสบการณ์ในที่นี้ก็หมายถึง การประจักษ์ นั่นเอง ลัทธินี้จึงเห็นว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย เท่านั้น ที่เป็นที่มาดั้งเดิมของความรู้

วิตรรกบาท (Rationalism)

คือ ทศนะที่เชื่อว่า ความรู้เกิดจากความคิดตามหลักของตรรกศาสตร์ มิได้เกิดจากการประจักษ์ และการคิดตามเหตุผลนี้ เป็น

ลักษณะประจำของจิตมนุษย์ ซึ่งทุกคนมีมาแต่เกิด ส่วนจะใช้ได้ดีแค่ไหนก็อาจต่างกันไปบ้าง

จิตภาพ (Idea)

คือ สิ่งที่จิตรับรู้ อาจจะได้โดยทางอายตนะ หรือโดยตรงก็ได้ จิตภาพเป็นสิ่งที่เข้าไป “อยู่” ในจิต เป็นสภาวะซึ่งจิตสัมผัส

สารัตถะ (Substance)

คือ ตัวยืนโรงของสิ่งทั้งหลาย เป็นตัวตนซึ่งเป็นเจ้าของคุณสมบัติต่าง ๆ ที่สิ่งหนึ่งมีอยู่ แม้คุณสมบัติของสิ่งหนึ่งจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สารัตถะยังคงอยู่อย่างเดิม ตัวอย่างเช่น ซอล์กขาวแท่งหนึ่ง เราจุ่มลงหมึกสีแดง คุณสมบัติอย่างหนึ่งของซอล์กแท่งนี้ คือ สี ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ซอล์กแท่งนี้ยังเป็นซอล์กแท่งเก่า ทั้งที่คุณสมบัติบางประการเปลี่ยนไป ทั้งนี้ เพราะสารัตถะยังคงเดิมอยู่ และสารัตถะคือตัวตนที่แท้ของซอล์กแท่งนี้

คุณสมบัติ (Qualities)

คือ ลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามความเห็นของนักปรัชญาบางคน คุณสมบัตินี้จะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยสารัตถะคือ มีสารัตถะคอยรองรับอยู่

บทที่ ๕

ลัทธิอัตนัย (Subjectivism)

ลัทธิอัตนัยถือว่า อะไรก็ตามที่มีอยู่นั้น เนื่องด้วยจิตหรือผู้ช้ขาด

เช่น เมื่อคน ๆ หนึ่ง กล่าวว่า สิ่งนี้ดี ลัทธิอัตถิยนิยมจะมีความเห็นว่า โดยตัวของมันเองแล้ว สิ่งนี้ไม่มีลักษณะอะไร ที่เขากล่าวว่าสิ่งนี้ดีก็ด้วยเหตุว่า เขาอยู่ในสภาวะอย่างที่เขาเป็นอยู่ ถ้าอีกคนหนึ่งอยู่ในสภาวะที่ต่างจากนี้ ก็อาจเห็นว่า สิ่งนี้ไม่ดีก็ได้ หมายความว่า “ดี” มิใช่ลักษณะของสิ่งนี้ แต่เป็นลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผู้ชี้ขาด ฉะนั้น คนที่ได้รับการอบรมต่างกันก็ดี มีผลประโยชน์ต่างกันก็ดี มีวัฒนธรรมต่างกันก็ดี อาจมีความเห็นแตกต่างกันได้ และต่างฝ่ายต่างก็ถูกในแง่ของตน.

ลัทธิปรนัย (Objectivism)

ลัทธิปรนัยถือว่า อะไรก็ตามที่มีอยู่นั้น มีอยู่จริงโดยไม่ขึ้นกับจิตหรือผู้ชี้ขาด เช่น ถ้าสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ดีแล้ว ลักษณะ “ดี” เป็นลักษณะประจำของสิ่งนั้น ถ้ามีคนเห็นว่าไม่ดีคนที่เห็นอย่างนั้นเห็นผิดไปเหมือนคนตาบอดสีเห็นถ่านเป็นสีแดง แต่ถ่านก็มีได้เปลี่ยนสีไปตามที่คนแต่ละคนเห็น เพราะ “ดำ” เป็นลักษณะประจำของถ่าน และถึงแม้ไม่มีใครมาเห็นหรือค้นพบ ลักษณะประจำของสิ่งหนึ่ง ก็ยังคงอยู่กับสิ่งนั้นเสมอไป

ลัทธิสภานัย (Naturalism)

ในแง่จริยศาสตร์ ลัทธิสภานัยมีความเห็นว่าเราอธิบายค่าทางจริยธรรมได้โดยอาศัยสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ หรือเกิดขึ้นตามสภาพแห่งธรรมชาติ เช่น ทศณะที่ถือว่า การกระทำที่ดี คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุข เป็นทศณะแบบสภานัย เพราะถือว่า “ดี” เท่ากับ “สามารถก่อให้เกิดความสุข” เท่ากับเอาความสุขซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยปกติในสภาวะอย่างหนึ่งมาอธิบายของคำว่า “ดี”

รวีวาท (Hedonism)

รวีวาทมีความเห็นว่า ความพอใจ หรือความสุข เป็นสิ่งประเสริฐสุดในชีวิตมนุษย์ อะไรก็ตาม ถ้าก่อให้เกิดสุขแล้ว เป็นสิ่งที่ดีทั้งสิ้น

การสำนึกเอง (Intuition)

หมายถึงการที่มนุษย์รู้จักความจริงบางอย่างได้โดยตนเอง ความสามารถอย่างนี้มีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด (มีนักปรัชญาบางสำนักเห็นว่าความเชื่อที่ว่า มีการสำนึกเอง เป็นเรื่องเหลวไหล)

เทวาท (Theism)

ทัศนะที่เชื่อว่า มีพระเจ้า และพระเจ้ามีบทบาทในโลกมนุษย์

บทที่ ๖

วิถี (Means)

คือ สิ่งที่เป็นหนทางที่จะให้ได้มาซึ่งอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ ค่าของวิถี มิได้อยู่ที่ตัวเอง แต่อยู่ที่การบรรลุถึงอีกสิ่งหนึ่ง

จุดหมาย (End)

คือ สิ่งอันเป็นที่ประสงค์ สิ่ง ๆ หนึ่งอาจเป็นทั้งวิถี และจุดหมายก็ได้ เช่น การทำงานเป็นวิถี เพื่อจะได้มาซึ่งเงิน ในที่นี้เงินเป็นจุดหมาย แต่เราต้องการเงินเพื่อซื้ออาหารหรืออื่นๆ ในแง่นี้ เงินเป็นวิถี ส่วนอาหารเป็นจุดหมาย

สิ่งดีในตัวเอง (Good in itself)

คือ จุดหมายขั้นปลายสุด เราต้องการสิ่งนี้ก็เพราะตัวมันเอง ไม่ใช่เป็นวิธีที่จะนำไปสู่สิ่งอื่นได้อีก

บุคลิกภาพ (Personality)

ในที่นี้ บุคลิกภาพมิได้หมายถึงลักษณะท่าทาง หรือท่วงทีที่แสดงออก แต่หมายถึงความเป็นคนของคนแต่ละคน เช่น ความสามารถ นิสัย แนวโน้มเอียง รสนิยม เป็นต้น การพัฒนาบุคลิกภาพ คือ การส่งเสริมให้สิ่งต่างๆ ที่แฝงอยู่ในตัวคนปรากฏออกมา

พิมพ์ที่บริษัทโรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด ๘๕๑ ถนนพระราม ๑ กรุงเทพมหานคร
นางบุญพริ้ง ต. สุวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๑